

**Ioan. Thomae Freigii Mosaicus, continens historiam
Ecclesiasticam 2494. annorum ab orbe condito vsque ad
Mosis mortem.**

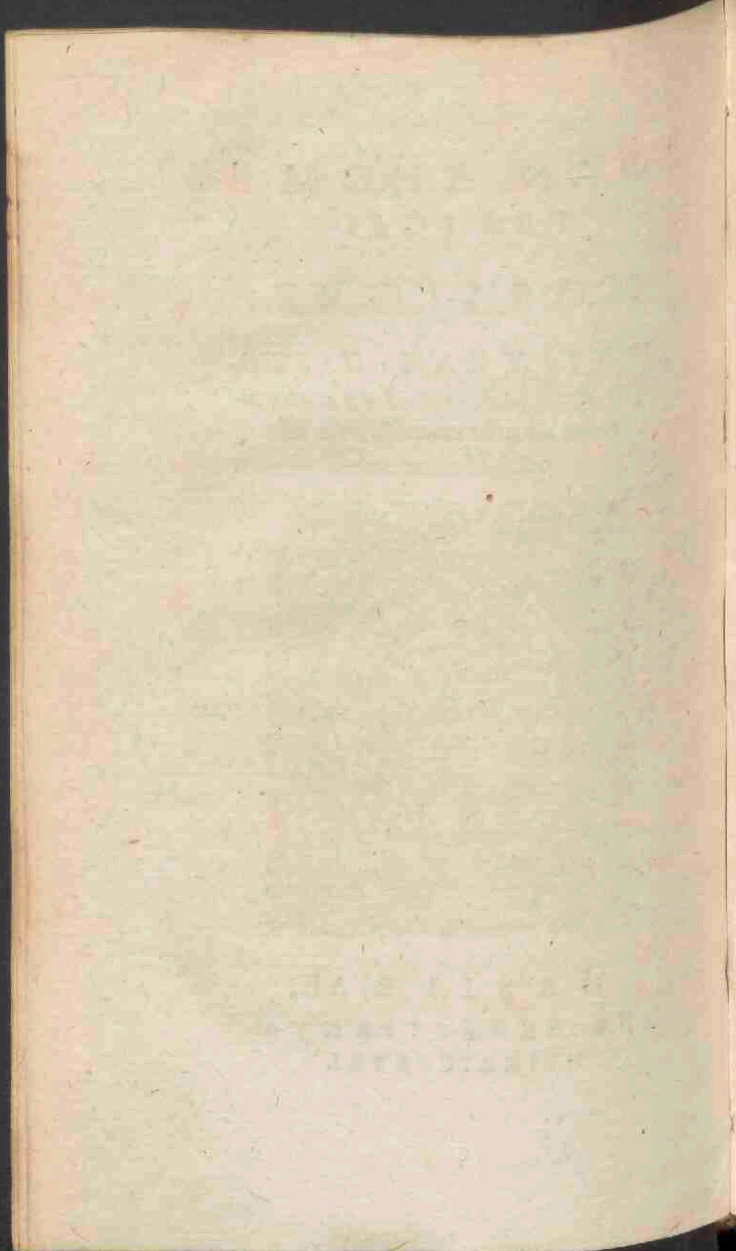
<https://hdl.handle.net/1874/431467>

IOAN. THOMÆ
FREIGII

MOSAICVS,
CONTINENS HISTO-
riam Ecclesiasticam, 2494 anno-
rum, ab orbe condito vsq; ad
Mosis mortem.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM
HEINRICPETRI.

NOBILITATE ET
ERVDITIONE, EIVSQVE
*comite Humanitate, præstanti ado-
lescenti IACOBO BI-
ORNO Dano:*

IOAN. THOMAS FREI-
GIVS S. D.

N uarijs meis difficilissimisq; temporibus, cum aliæ historiæ, tū præsertim ecclesiasticæ, maximoperè me semper delectarunt ac quasi recrearunt. Nam & uarijs præstantissimorum uirorum uirtutibus referatæ sunt, & omnis generis exempla casuum ac temporum continent, ex quibus cuilibet sibi apta & idonea solatia exerpere obuium ac promptum est. Itaque non tantum lumina illa humani generis, Adamus;

P R A E F A T I O .

mus, Noachus, Abrahamus, Isaacus, Iacobus, Iosephus, Moses occurrunt: sed simul etiam perpetua rectè sentientium ac bene beateq̄ ac Deo congruenter uiuentium calamitates & exiliorum, calumniarum, bellorum, morborum, egestatum, orbitatum miseræ, spectandas se offerunt. Quòd si igitur ullo tempore medicina aliqua certa his difficultatib. mihi opus fuit, hoc certè anno opus fuit, in quo calumnijs maleuolorum hominum & ijs malis quæ inde secuta sunt, mirum in modum afflictus ac tentatus sum. Nam ut de calumnijs primùm dicam, hac æstate cuiusdam malè conciliati Theatini epistola publicè sparsa non tam alios bonos doctosq̄ uiros, & de Christo rectè sentientes, quàm me in primis

P R A E F A T I O .

primis ita lacerauit, ut illi Theatis
 no uel potius Theonino homini,
 argumentum electum putem, quo
 in me procacius liberius' que ceu
 emissarius quidam incurreret. Et
 quãquam nemo unquam me tam
 parum Christianè acceperit ex eru
 ditis, nec accipere etiã possit (quan
 ta enim potui modestia, hæcenus
 uitam meam transegi) cum tamen
 non tantùm in quo conscientia no
 stra acquiescat, sed etiam quid bo
 norum uirorũ de nobis iudicium
 à maleuolis corruptum requirat,
 etiam atque etiam considerandum
 sit: existimationis meæ tuendæ gra
 tia (cuius defensio , lege naturæ
 cuius lacefsito permissa est) face
 re debui, ut homo tam maleuolus,
 non quidem à me malè audiret,
 sed se parum uerè parumq; Chris
 tianè

P R A E F A T I O .

stianè de me scripsisse intelligeret.
 Cuius uerba ut rectius intelligan-
 tur, de uerbo ad uerbum, nihil ne-
 que addens neque detrahens, huc
 „ ponere uolui. Cum Altorfij (ait)
 „ publicas aliquot lectiones Aristot-
 „ telicas in omnium, qui illic sunt,
 „ auditorum frequētia fecissem: tum
 „ I O A N. T H O M A S F R E I-
 „ G I V S Iuris Doctor & eius scho-
 „ lae Rector, sibi suaēq; doctrinae uis-
 „ mens (exploso enim Aristotele,
 „ P E T R I R A M I placita is sequi-
 „ tur, atque ἄκρωνδ' οὐ πώλεμον cum om-
 „ nibus Peripateticis susceptū ha-
 „ bet) cepit omnes meos auditores
 „ inimicorum loco habere: & hos-
 „ pitem meum ne suis in ædibus me-
 „ retineret, sollicitare: & certos quos-
 „ dam homines, qui in lectionibus
 „ meis strepitū excitarent, clam sub-
 „ mittere

P R A E F A T I O.

mittere & nonnullos contra me
 Pasquillos per totum illud oppi-
 dum spargere. Quibus ego iniu-
 rijs commotus, ipsum publicè in
 publicum certamè philosophicum
 prouocaui: ad quod nec ipse Res-
 ctor, nec sectatores eius uenire
 ausi sunt, sed barbarorum homi-
 num more in gladiatorium certas-
 men me poposcerunt. Hic homo,
 non modò philosophus & chari-
 tatis Christianæ adeò tenax ac stu-
 diosus uel religiosus potius, ita ut
 in tota illa sua Euangelica peregris-
 natione nullum hominem Charis-
 tate præditum inuenerit: hic in-
 quam tam charitatiuus homo, ad-
 de etiam uerax, quod'nam hîc de
 se charitatis, imò ueritatis exem-
 plum præbuit? id nimirum quod
 in tanta uerborū paucitate, nouem

P R A E F A T I O.

ipsius *Uod uera* manifestè demon-
 strant. Nam primò me mihi, meæ-
 que doctrinæ timere dixit. Quòd
 mihi timuerim, fortasse non omni-
 no nihil est. Scio enim quid Sy-
 cophantarum morsus possint &
 quàm facilè illis sæpè aures pates-
 ant: præsertim cum ignoti sunt, &
 de religione uera quidlibet simu-
 lantes, homines credulos nancis-
 cuntur. Hæc enim hodie fallendi
 tritissima uia est. Accedunt oculi
 illi obstipi, nescio quid sanguinos-
 lentum spirantes ac tuentes: qui si-
 ue sectæ ipsius præscripta seque-
 rentur, ne quid illis uago obtutu-
 minus sacrum sese offerret, siue ma-
 leuolentia quadam ita suffusi gut-
 tulis sanguineis fuerūt: si non mes-
 tum, at suspicionem aliquam mi-
 hi afferre potuerunt. Quod uerò
 ad

P R A E F A T I O .

ad doctrinam meam attinet, tantum illi metuo, quantum caelo. neruat. Cui ne metuere debeam, non modò ueritas, quam sequor, sed etiam diuturni temporis usura facit, cum libri quos hactenus edidi, & in quos meum de rebus iudicium meum tenue cõtuli, non modò ab omnibus intacti, sed etiam multis doctis tam uiris quàm adolescentibus grati acciderint, ita ut centuriam propemodũ gratulationum nobis factarum (si necesse sit) isti procaculo homini reponere passim. Et ut intelligat, quam parum meæ doctrinæ metuam, quamcũ ipse parum in sua sapiat: recordetur iste sapiens & cõfidens homo conuiuij illius in quo inter me & illum de historię primũ definitione (quam tantus Logis

P R A E F A T I O .

cus, licet mirè se torqueret, nunquam tamen definire potuit) deinde de syllogismo physiognomonicò (quem tantus Organi Aristotelici apud Argentinenses Polonorum interpres, in Aristotelis organo describi negabat, quia artem tantum ueterem superficialiter apud Sophistas didicerat) ac tandem de Aristotelica apodixi (cuius exemplum proferebat, homo est animal rationale: cum ipse Aristoteles definitionem dicat esse principium, ideoque ἀναπόδεικτον) disputatio fuit. In qua unius semis horæ collocutione immensam illam diuini philosophi scientiam ex barbarorum sophistarum lacunis, non ex puris Aristotelis fontibus hauistam liquidò depræhendit: eumq; errorem ipsi demonstrauit:
 sed

P R A E F A T I O.

sed quo didactro: tali discipulo dia-
 gno: stultum enim me uocauit &
 ut Græculum irrisit. Atque hoc
 primum *ἡσυχαστής* est. Alterum est
 quòd Aristotelem explodam. O
 egregiè charitatum hominem &
 ueritatis studiosum! Vnde quæ-
 so illud quòd ego Aristotelē con-
 temnam: fortasse simios Aristo-
 telis (qualis ipse est) me nihilifa-
 cere, dicere uoluit. Quid enim est
 quod magis propositum mihi ha-
 buerim semper in philosophia &
 & adhuc habeam, quàm Aristo-
 telis methodum à generalibus ad
 specialia & leges illas augustissi-
 mas sapientiæ, iusticiæ & uerita-
 tis, quæ omnia iste tam intelligit,
 quàm ego Scythicum sermonem.
 An peritus homo & ingeniorum
 nostri seculi censor (qui omnes in-
 fra

P R A E F A T I O .

fra se despicit) nunquā nostra quas
 liacūnque Logica, Ethica, Politi-
 ca ex Aristotele scripta legit, aut
 si legere prae maioribus illi non uac-
 cauit, nunquam ad minus uidit,
 aut ex discipulis nostris & amicis
 de his audire potuit? Quid igitur
 minus uerum est aut cōsentaneum
 quā dicere, FREIGIVS Aristos-
 telē explodit: & idem Logica, Ethi-
 ca, Politica Aristotelis integra pub-
 licè nō modò in Friburgēsi & illa
 ipsa Altorfiana Academia & qui-
 dem in fontibus ipsis Græcè expli-
 cauit: uerum etiā editis libris com-
 mendauit & studiosam iuuentutem
 methodica Analyfi, pro sua tenuis-
 tate ad ea legēda adiuuit? At quā
 acutè censor iste noster Theonis-
 nus mouetur? Rami placita sequit-
 tur FREIGIVS, ait, Aristotes-
 lem

P R A E F A T I O.

lem igitur explodit. O acumen
 Carneadeum! Freigius Platonem,
 Virgilium & alios ethnicos legit,
 Molem igitur reprobat. Necesse
 ne est Rami lectione Aristotelem
 rejici: quid si plerisque fateri di-
 cam, se nunquam Aristotelem in-
 tellecturos aut lecturos fuisse, nisi
 Ramum ad eius adyta mystagogū
 nacti fuissent: adhuc in tua illa ma-
 leuola suspicione latitabis? At ho-
 mo Græcus, qui in illo sibi parum
 salutari conuiuio, mihi per iniu-
 riam Græcæ linguæ cognitionem
 obiecerat, nunc eruditior factus, ne
 omnino se imperitum haberi pu-
 tet, Græcis uerbis meum erga A-
 ristotelem odium ἀσπονδου πόλεμου
 appellat. Ut igitur inter me & A-
 ristotelem pax coëat, inducias tan-
 tis per pago, donec ille magnus pa-
 ter

P R A E F A T I O.

terpatratus pacem in leges Aristoteli placentes conficiat: sed ne ^{was} πατριωθεϊας accusari possit, etiam atque etiam moneo hortor^q ut Aristotelem de pacis legibus agentem attentè audiat, uerbàque fœderis ritè solenniter que meminerit. Quòd si poterit, tunc me lupiter ex his terris eijciat, ut ego hunc lapidem. Verumenimverò quasi parum sit, ut me Aristotelis hostem publico præconio pronunciet: etiam omnibus Aristotelicis inuisum reddere conatur & publicam ἀπεχθεϊαν denunciat. At ego me cum Peripateticis neque antiquis illis doctis & eloquentibus hominibus, neq; cum recentioribus rectè & sanè philosophantibus (quales numero etiam Viuetem, Rammum, Patricium, in primisq; Zuingerum

P R A E F A T I O.

gerum, cui Aristoteles optimè nota-
 tus & honoratus est) bellum ha-
 bere affirmo: cum illius autem si-
 mijs, ut recentibus sophisticis &
 nugatoribus, bellum habere non
 quidè cupio (quæ enim inde spes
 ampli triumphus?) sed me in castris
 ipsorum non uersari liberè profi-
 teor. Ad quartam ueritatem acce-
 damus. Cepisse me ait statim om-
 nes eius auditores inimicorum
 loco habere. O hyperbolicam ue-
 ritatem! Quos habebat? An illos
 per trium horarum spacium (tres
 enim acroases in illa sua prouincia
 fecit) statim quasi Circeo poculo
 conuertere & in suæ philosophiæ
 animantes transformare potuit?
 Qui citius à suis illis auditoribus
 desertus, imò de cathedra prope
 modum deturbatus fuit, quàm qui
 sui

P R A E F A T I O.

fui essent, agnoscere potuit: adeo
 ut iam tum uulgò inter pueros No
 ricos (quos nasum Rhinocerotis
 non credebat habere) iactatum sit,
 iam diu nullum breuiorem magis
 què methodicū philosophum ex
 titisse, qui tribus lectionibus præ
 gnantissimū Aristotelis organum
 absoluisset. Non igitur ego illius
 auditores odio habui, nec habere
 potui, cū nullos dum suos habue
 rit, cum'que ego ipse quos habe
 ret nescierim. Nam ne ipsius præ
 lectionibus aut gesticulationibus
 potius (de quibus alij mira refere
 bant) interesset, sedulo caui: tum
 ut de illa sua iactatione aliquid re
 mitteret, absente quem sibi finxe
 rat aut fingere coactus erat aduers
 fario: tum ut quid monstri aut quis
 anguis in hac herba lateret, certius
 prius

PRAEFATIO.

prius cognoscerem. Itaque homo
 ad insaniam usque superbus, cum
 praecipuum spectatorem (quem
 hianti ore admirabundum affutus
 rû putabat) abesse sentiret: ut eum
 uel ui uel iniuria eliceret, secunda
 acroasi, unà cum Sturmio (quem *u. s. p. u. l. t. a.*
h. o. m. u.
 Rhetoriculum appellasse) & Phi-
 lippo Melanchthone) quem ne-
 scio quàm contemptim nominasse
 se) & cum Cicerone, quem pro
 loquaci & inepto homine tradu-
 xisse dicitur: me quoq; indignum
 licet qui cum his tantis uiris nomi-
 ner, leuiter perstringere cepit. Ibi
 auditores ipsius, quibus illorum
 uirorum nomen sanctum, meum
 (ut Rectoris & Praeceptoris, non
 omnino ingrati) quoquo modo
 defendendum uideretur, leuiter
 perstrepuisse dicuntur. Tu homo,

ß

omnem

P R A E F A T I O.

omnem omnium hominū qui unquam fuerunt, eruditionem supergressus: non dico Sturmium, aut Philippum contempsisse, sed Basiliensis scholæ lumina tria, H O S T O M A N N V M, Z V V I N G E R V M, I O A N. I A C O B V M G R Y N A E V M, tanquam barbaros appellasse multorum testimonio conuinceris: & strepitu te exceptū admiraris? At homo hac uelitatione leuiter quasi perstrictus & uirtutis suæ memor, uim suscitāt ira & in postridianam pugnam omnes opes ingenij & uires corporis comparat: triaque tela, ut Iupiter fulminans, in pugnam affert: & quoniam neminem oppugnare potest (omnes enim intra sua castra habebat literarios milites) in absentem hostem tela torquet:

P R A E F A T I O .

quet: iubetque Rectori denuncia-
 ri: ut ad pugnam se paret, tripli-
 cemque aciem, si queat, rumpat.
 Prima acies primumque inde emis-
 sum telum fuit, de æternitate mun-
 di: altera acies alterumque telum, de
 non curantia Dei: tertia acies ter-
 tiumque telum fuit de mortalitate
 animorum. Quas acies ea confi-
 dentia in publicum produxit, ut
 affirmarit, me nulla ratione crea-
 tionem mundi, prouidentiam Dei,
 & immortalitatem asserere posse.
 Hic uero tantus strepitus extitisse
 dicitur, ut pridianus ille præ hoc
 ludus fuerit: statimque insperato il-
 lo casu Iupiter trifulcus perterri-
 tus, tanquam Gigantomachia ali-
 qua immineret qua de coelo detur-
 baretur, ita de cathedra statim se ti-
 midus & confusus proripuit. Ego
 fortè

P R A E F A T I O .

fortè tunc ad fenestrā domus meæ
 stans, quæ è regione auditorij erat,
 conuentum istum præter solitum
 breuiter dissolutum miratus, quæ
 rere cepi, & quid hoc sibi uellet,
 quòd studiosi tam cito domum
 redirent. Ibi Iouis bruta illa tria
 fulmina in uanum elisa intellexi.
 Cum autem, quid hæc res sibi uela
 let, principio parum attendissem:
 ne tamē iste triumphator aliquantū
 sibi gloriolam in mustaceo quæres
 ret, néue idem mihi Altorfij, quod
 Argentinæ Pappo accideret: de
 ea re Scholarchas commoneseci,
 easque quæstiones in schola pro
 poni admonui, quæ magis *κολάσει*
 quàm *υδρατήσει* opus haberent. Sed
 cum ego quiescere iussus essem, illi
 materia triumpho, mihi molestia
 pugnae remissa est. Magna audi
 torum

P R A E F A T I O .

torum petulantia illa fuit, non nego: sed neque à me comparata neque approbata, quod sciunt adulescentes, quos deinde ab ea deterrui. Hæc ergò sexta ueritas fuit: cui par fuit quæ hanc antecessit, quòd ipsius hospitem (Glacianum intelligit nisi fallor) sollicitaui, ne ipsum in ædibus suis retineret. At hîc quis ipsius hospes fuisset, exprimere debuit: & quomodo illum sollicitarim, uerbis'ne an per literas. Qui si uno uerbo me tale aliquid fecisse dixerit, habebit me fatentem reum. At qui' nam sunt illi certi homines (hæc sexta ueritas fuit) quos submisi ut Pasquillos contra illum toto oppido spargerent? Qui' nam illi Pasquilli fuerint, nego me scire, aut quicquam de eare audiuisse. Si quid eiusmodi erat,

P R A E F A T I O.

di erat, non ne id ad Rectorem sta-
 tim deferri decebat? quid sibi uult,
 quòd homo ille qui uix ad nos per-
 uenerat, statim rectorem pro ini-
 mico habuit? quid illa suspicio,
 quid illa alienatio monstru alit? an
 ut emissarius à Theatinis aut eor-
 um principe in me emissus & in
 scholam immissus fuisti, ut doctri-
 nam nostram & persuasionem si-
 mulato transitu transfuga fallax
 perquirereres? non equidem certi
 quicquam dicere ausim, sed quid
 multi suspicati sint, fortassis dice-
 re possim. Et audes homo audax
 & in differendo imperterritus, ad
 certamen philosophicum me &
 meos sectatores uocare, sed fru-
 stra: neque enim tecum nostrum
 quisquam congredi ausus est (quæ
 est octaua ueritas) sed nos, barba-
 rorum

P R A E F A T I O.

rorum hominum more in gladiato-
 torium certamē te uocauimus: quę
 est nona tua ueritas. At ueraciss-
 me homo, ubi, quo die, qua ho-
 ra, quibus armis, per quos homi-
 nes, quibus præsentibus id factum
 sit, addere debueras. Sed hæc tam
 uera sunt, quàm ea quæ postea No-
 ribergæ in summa auditorum fre-
 quentia (ut tu gloriaris) & ut ego
 sentio, tuæ summæ eruditionis tes-
 te, de purgatorio & putatiua ius-
 titia Lutheranorū disputasse per-
 hiberis. Sed quid de his nugis ad
 me scribis, (inquis mi Biorne)
 quid ad me istæ stultæ stultorum
 hominum furia? Nihil sanè: & li-
 benter alia nunc tractassem huic
 tempori magis apta. Sed quia tan-
 ta impudentia iste Theatinus fuit,
 ut conficta ista in me *vsq; ad ora* pu-
 blicè

P R A E F A T I O.

blicè spargere ausus sit : mihi homini existimationis meæ apud bonos viros retinendæ cupido, minimè tacitè prætereunda fuerunt : præsertim cum plerunque accidat, ut habet illud uetus : Audacter calumniare, semper aliquid hæret. Atque hæc ferenda fuerant : quæ uerò inde secuta sint uide. Quamquam enim non dubito, quin magistratus eius scholæ istius hominis Theonini susurrus minimum fidei adhibuerit : id tamen artibus illis Theatinis effectum est, ut animus meus aliqua suspicione confingeretur : quæ qualis fuerit, nescio : tanta tamen fuit ut maturius (præsertim alijs causis accedentibus) è Noricis ad patriam redierim : quo reditu non tantùm liberali stipendio, rei familiaris & studiorum

P R A E F A T I O .

diorum solatio priuatus, sed etiam
 in meæ, meæq; familię salutis præ-
 sentissimum periculum coniectus
 sum. Vxorem enim peste corre-
 ptam (ex qua longo tempore uix
 eluctata est) filiolam uerò Vrsu-
 lam ex duabus natu minorem ea-
 reptam nosti. Cuius calamitatis
 recordatio animum meum effo-
 dit, cum puellam præter ætatem
 (quinque enim annorum fuit) pru-
 dentem, morumque summa suauis-
 tate amabilem & rerum coelestium
 quasi præfagio quodam cupidis-
 simam mihi ex oculis & domestica
 consuetudine sublatam cogito.
 Crescit autem dolor cum dulcissis-
 mum patris nomē iam morti pro-
 ximam ingeminare: cum matris uae-
 ledicere: cum *ὑψηλῶν* precationis
 dominicæ tanquam ex profundo
 somno

P R A E F A T I O .

fomno paulum eluctatam, certum
 quasi signum *Ἄξιον ἔστιν* *ἰσχυρῶς*
ἰσχυρῶς ultro nemine monente sibi ex
 promere: ac tandem in extremo as
 ctu, angelorum præsidium ac cõs
 mitatum requirere recordor. Non
 possum plura præ lachrymis. Hæc
 tibi, tibi inquam homo Theonis
 ne accepta fero: hæc quomodo ap
 pud pios & Christianos homines
 ac uera charitate præditos defen
 surus sis, nescio: apud Deum certè
 innocentissimæ illi animulæ, &
 mœstissimo patri te accusantibus,
 quid responsurus sis, meditare. In
 his certè tristissimis casibus mihi
 pereundum haud dubiè fuisset (mi
 Biorne) nisi diuina prouidentia
 (quam ego re ipsa experior quo
 tidie se longè aliter habere quàm
 ille *ἄξιον ἔστιν* somniaret) in lucubratiõ
 num

P R A E F A T I O.

num mearum emendationem hoc tempore ita incubuissem, ut mens à malorum circumstantium cogitatione molestissima abduceretur. Inter quas hic Mosaicus uel præcipuus fuit, qui nobis medicinam præsentissimam hactenus attulit. Nam etsi in tempora plena periculi incidi & domum meam funestatam conspexi: nihil mihi tamen præcipuè dolendum censui, cum sanctissimorum hominum, Deo **Q** OPT. M A X. familiarium Adami, Noachi, Abrahami, Isaaci, Iacobi & aliorum uitam ac œconomiam ab his calamitatibus immunem non fuisse perspicerem. Hunc igitur meum Mosaicum, tibi, nobilissime doctissimeq; adolescens, consecrare, tuoque nomine inscribere uolui, non tantum quòd familia

P R A E F A T I O .

milia tua in Dania celebris, patris
 quæ tui uiri nobilissimi, & apud se
 renissimū Regem gratiosissimi au
 toritas, multum gratiæ huic meo
 labori conciliatura uideretur: sed
 etiam quòd tu pro tua eruditione
 & erga historias amore, optimè de
 hoc studiorum genere iudicare po
 tes: in primis uerò quòd hoc tā pe
 riculoso tempore constanter nobis
 scum manere, & me in tuam amici
 tiam admittere cōstituisti. Accipis
 to igitur hoc tenue meæ erga te be
 neuolentiæ testimoniū, & me quem
 semel amore tuo cōplexus es, dein
 ceps quoq; constanti amore & cha
 ritate non ficta diligit. Ego uicis
 sim tui memoriam sartam tectam
 tuebor. Deum OPT. MAX. pre
 cor, ut iram suā à nobis auertat &
 eam in gentes quæ illum non no
 runt

P R A E F A T I O.

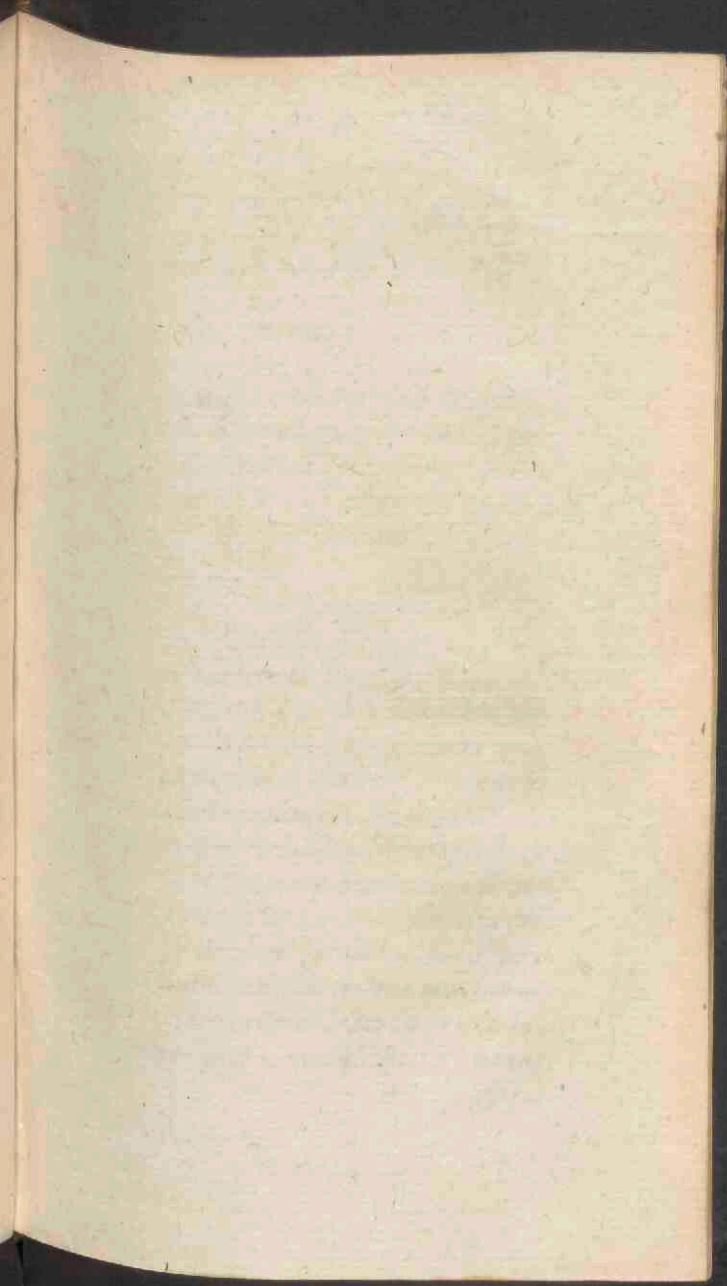
runt effundat, in primis quæ te tuæ illustri familiæ patriæque diu incolu-
mem conseruet: & decimis meæ fami-
liæ contentus sit: aut si ipsius di-
uinæ maiestati aliter uisum est, me
meosque Abrahamicæ fidei *πληροφο-*
είας nixos, in beatum illum patrum
sanctorum cœtum duce Iosua, exhus-
ius Aegypti tenebris & deserti dif-
ficilibus itineribus lætos ac trium-
phabundos in sanctam terram de-
ducat, ubi absterfis lachrymis æter-
num iubilæum agamus: deumque
æternum in æuum celebremus. Dat.
Basileæ *ἡ πόλις τοῦ βασιλείου*: mense Decem-
bri, anno Epochæ Chris-
tianæ C I O. I O.

XXCII.

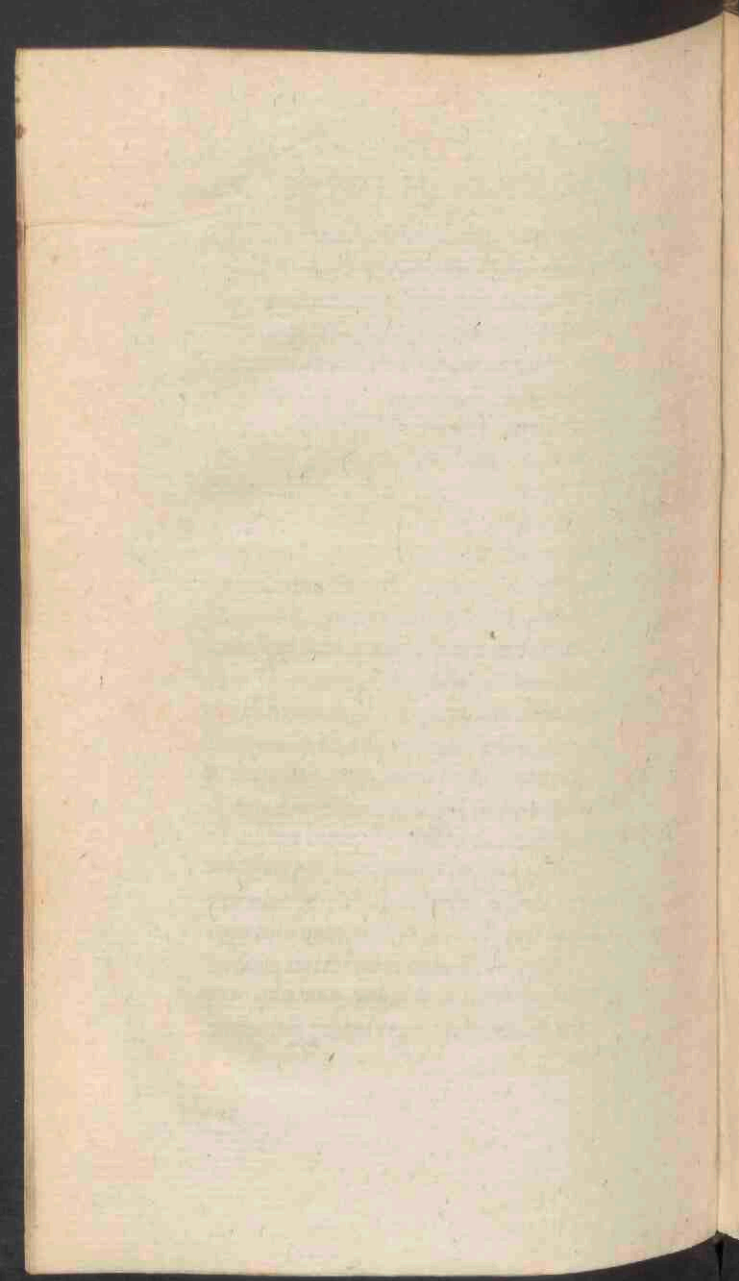
PSALM.

PSALM. CXXXVI.

Fla Deum celebrate omnes faciliemq; bonumq;
 Eia Deum celebrate, Deū quem turba ueretur:
 Et Dominum, domini subdunt cui colla potentes.
 Qui solus toto sparsit miracula mundo:
 Miranda cœlorum arces qui condidit arte.
 Qui circumfusus terras expandit in undis.
 Qui gemina ingenti collustrat lumine cœlos:
 Qui Soli nitidæ commisit lucis habenas,
 Qui tenebris Lunam & Stellarum præficit ignes:
 Primigenas magna Aegypti qui strage peremit:
 Qui ualido Ifacidūm defendit robore gentem:
 Et priscam in patriam Aegypto indignante reduxit:
 Qui medias rubri diuisit gurgitis undas:
 Diuisisq; suos traduxit per maris undas:
 Qui Pharium medio prostrauit in æquore regem:
 Perq; Arabum steriles populum deduxit arenas:
 Immanes multa strauit qui cæde gigantes:
 Præcipientesq; alta deiecit sede tyrannos,
 Gentis Amorreæ tenuit qui sceptrâ, Seonem:
 Et molem ingentis iactantem corporis, Ogum:
 Hisq; erepta suæ donauit prædia genti:
 Quæ longa Ifacidæ colerent in secla nepotes:
 Qui toties miseros & opis respexit egentes:
 Et seuo toties saluos ex hoste recepit:
 Qui quæcunq; bonus fecit, nutritq;, fouetq;,
 Stellantiq; potens regnat sublimis in æde.

HISTORIÆ MO-
SAICAE LIBER I.

DE ADAMO.

Eministis, AVD. è prole-
gomenis vobis adhuc ex-
positis, quinam primi hi-
storiae parentes ac quasi sa-
tores antiquitus fuerint:
adèò ut Moses reliquos

vel Graecorum vel Latinorum vel Barbaro-
rum historicos multis seculis precedat, eosq̄
omnes longo intervallo post se relinquat.
Quod cum ita sit: in hac historica praelectio-
ne, Mosè mihi primò proponendum, & hi-
storiae antiquitatem ex illo limido puroque
fonte hauriendam putavi. Cùm igitur pri-
ma eius narratio ab Adamo protoplasto &
totius humani generis proauo cœpta sit, in-
eptum vel potius impium existimaui, pri-
imum illum hominum satorè vel tacitè præ-
terire vel obiter tantum & leui brachio at-
tingere: praesertim cum Graeci in primis suis
conditoribus quos Autochthonas vocant,
A & La-

& Latini in Aboriginibus suis celebrãdis,
 nullũ neg, modũ neg, sinẽ faciant, & suas ori-
 gines, instar Suffenorũ, ambitiosẽ ubiq, de-
 clamitent. Constitui igitur Adami historĩã,
 sed breuissimẽ notatis tantum capitibus, re-
 censere & studiosos adolescentes ad sacras li-
 teras incitare, quasiq, manu ducere: ut earũ
 diuinitate cognita, alacrius ac studiosius il-
 las euoluant, in ijsq, ut Regius Psalles iubet,
 dies noctesq, meditentur. Nam, ut Iustinia-
 nus noster in Nouella cxxxij. ait, δει τῶν
 θεῶν γραφαῖς ἐπιμελῶς στυγαίνειν. πολὺς
 γὰρ ὁ ἴσος τῶν βιβλίων βιβλίον χορὸς. καὶ δι-
 νατός ὄνει ἐκάστῃ τῇ ψυχῇ ἐπιανορθῶν ἢ ἐπι-
 δευθεῖς ἰσοῦς λογιῶν: ἀπὸ εἰσιωχῶν ἀναγ-
 νίσκουμεν, ἀπὸ πῶτε σφαλείμεν, ὅδε εἰς ἀν-
 θρωπίναν μελίμναις κατὰ γλῶσσιν. In Ada-
 mo igitur historicum fundamentum mihi de
 principio statuo, ad demonstrationem histo-
 riæ illius, quæ omnium gentium populorumq,
 ab illo primoparente deductorum res gestas
 describit: & id quidem non tantum ad ori-
 ginem gentium & rerum gestarum seriem
 cognoscendam, sed etiam ad laudem virtu-
 tis & præstantiæ, quæ in illo primo Aborigi-
 ne eluxit, imitandam. Etenim qui in histo-
 rijs

rys prophanis & politicis, cognitionis studio incitati & inflammati versantur: non tantum bella, euerfiones urbium, depopulationes agrorum, deuictas ac vastatas regiones, legere: sed etiam hominum prestantium & omnium seculorum memoria cosecratorum virtutes & successus ac in rebus gerendis prudentiam cognoscere volunt. Eodem plane modo in hac prima historia faciendum est: nec solum origo primi parentis, ac ortus plane diuinus & admirabilis ad cognoscendum satis est: sed tota etiam eiusdem vita, in primis virtutes, dignitas, prestantia: quin & peccata ac neui considerandi, & ad nostram utilitatem omnia adiungenda sunt: ut sic ubi a prima illa prestantia & dignitate humana delapsi, in aliquem errorem incidimus: habeamus exemplum, cuius imitatio ne culpam contractam noua virtute redimamus. Quare agite, AV D. Adamum proauum nostrum nobis proponamus, eiusque vitam totam percurramus: patriam amplissimam, parentes nobilissimos, uxorem coniunctissimam, victum simplicissimum, leges sapientissimas, errores etiam grauissimos, filios, mortem, posterosque consideremus: & ad extremum,

iremum, eundem cum secūdo Adamo, Christo Domino nostro comparemus. Longa est narratio & quæ plurimos actus complectatur, ut in qua semina totius posteritatis lateant, & ex qua tanquam limpidissimo fonte Oceanus rerum humanarū exundet: sed prolixitatis illius tediū infinita utilitas ac rerum iucunditas facile compensabit.

Mundus.

Adamus itaq; proauus noster in amplissima ciuitate natus est, in mundi scilicet isto clarissimo maximoq; teatro, recente adhuc & ab officina summi eterniq; opificis calente, ut qui vix ex architecti manibus egressus, domicilio ac hospitio tanti tamq; noui hospitis dedicatus esset. Et quoniam tam augusta ciuitas non obiter aspicienda est, totam illius architecturam & ornatum curiosis oculis altius inspiciemus. Plato certè de hac hominis sede magnificè, ut aliàs semper, philosophatur: & terra quidem ob stabilitatem eius formam cubi tribuit: aqua autem propter fluxum & mobilitatem icosaëdri: igni, quòd is sub pyramide sursum ferri videatur, tetraëdri: aëri, quòd is in motu ignem sursum sequatur, octaëdri. Totum autem vniversum dodecaëdro comparauit antiqui.

tiquitas. Sed Platone omisso, ad Mosis ichnographiam veniamus & Adamice illius ciuitatis partes, ornatumq; admirabile inde percipiamus. In principio, inquit, creauit Deus cælum & terram: cæli & terræ nominibus partes duas totius vniuersi præcipuas comprehendens. Sed priusquam ad utramque partem accedamus: architectum ipsum operæ precium sit considerare: qui in voce Elohim non sine magno religionis Christianæ Deus. arcano comprehenditur. Hebræi enim idiomatis proprietas in tribus primis vocibus lætæ *Wod* æ idem significat, quod creauit *Dij*: ut hac numeri anomalia plures in vna diuina essentia personæ animo concipiantur. Quod ut minimè vanū sit, efficit saniorum Hebræorum interpretatio, qui tres personas diuinitatis initialibus literis duarum primarum uocum exprimi affirmant: ut interim taceam de mensis Septembris mysterio, quod in anagrammatismo primi vocabuli seu tituli, quibusdam ita abditum videtur, ut inde tempus conditi mundi non obscure diuinare liceat. Ut ut sit: Deus certè Opt. Max. primo die rudē indigestamq; molem, *Primus dies.* herbis, arboribus, hominibus, iumentis va-

cuam: nullo ornatu adhuc instructam, sed
 qua cæli tamen & terra materia esset, con-
 didit: eiq; statim lucem, qua diei & noctis vi-
 ces representaret, addidit. Isidorus lib. 5. lu-
 cis nomine Angelos intelligit. Hanc molem
 informem adhuc & inamœnam ita expolijt
 Secundus postea, ut secundo die tectum illi præclaro do-
 & tertius micilio imponeret, tertio autem fundamen-
 tum iaceret: hoc est, cælum prius ex illa cæca
 materia in sublime eductum, aspectabile fa-
 ceret: terram postea sua gravitate in centrū
 subsidentem, in medio stabilem collocaret.
 Atque hæ partes huius Adamice ciuitatis
 due sunt: quibus postea ornatus singularis,
 omniumq; maximè admirabilis accessit. Sic
 Quartus enim quarto die cælum Sole, Luna & stellis
 expolitum est: quo vno spectaculo oculis eru-
 diis nihil potest esse iucundius, nihil gra-
 tius. Hanc iucunditatem, hanc gratiam Ci-
 cero optimè intellexit: & eius iucunditatis
 ac gratiæ eloquentissimus præco extitit: cu-
 ius præconium hic audire quid prohibet? Pri-
 mus Sol, inquit, qui astrorum obtinet princi-
 patum, ita mouetur, ut cum terras larga lu-
 ce complenerit, eas tam modo his, modo illis
 partibus opacet. Ipsa enim vmbra terræ soli
 officit.

efficiens, noctem efficit. Nocturnorum au-
 tem spaciorem eadem est aequalitas, quæ di-
 urnorum: eiusdemq; solis tum accessus modi-
 citum recessus & frigoris & caloris modum
 temperant. Circuitus enim solis orbium V.
 defectibus & LX & CCC, quarta ferè diei
 parte addita, conuersionem consiciunt an-
 nuam. Inflexens autem sol cursum suum tū
 ad septentriones, tum ad meridiem, æstates
 & hyemes efficit: & ea duo tēpora, quorum
 alterum hyemi senescenti adiunctum est, al-
 terum æstati. Ita ex quatuor temporum mu-
 tationibus, omniū quæ terra mariq; gignun-
 tur, initia causq; ducuntur. Iam solis annu-
 os cursus spacys menstruis luna consequitur:
 cuius tenuissimum lumen facit proximus ac-
 cessus ad solem, digressus autem longissimus
 quisq; plenissimum. Neq; solum eius species
 ac forma mutatur tum crescendo, tum defe-
 ctibus in initia recurrendo: sed etiam regio
 quæ tum est Aquilonalis, tū Australis. Mul-
 ta etiam à Luna manant & fluunt, quibus
 & animantes alantur, augetantq; & pube-
 scant maturitatemq; assequantur, quæ ori-
 untur è terra. Maximè verò admirabiles
 sunt motus earum quinq; stellarum quæ fal-

*sō vocantur errātes. Nihil enim errat quod
 in omni aternitate conseruat progressus &
 regressus reliquosq; motus constantes & ra-
 tos. Quod est eō admirabilius in his stellis,
 quia tum occultantur, tum rursus aperiu-
 tur: tum abeunt, tum recedunt: tum acce-
 dunt, tum subsequuntur: tum celerius mo-
 uentur, tum tardius: tum omnino ne mouen-
 tur quidem, sed ad quoddam tempus infi-
 stunt. Hac, & plura, Cicero: qui tandem ex
 hoc tanto cæli ornatu ac stellarum omnium
 perenni & perpetuo cursu, cum admirabili
 incredibiliq; constantia: vim & mentem di-
 uinam intelligi concludit. Hac enim omnis
 descriptio siderum, atq; hic tantus cæli orna-
 tus, ex corporibus huc & illuc casu & temere
 concursantibus potuisse effici, cuiquam sa-
 no videri potest. aut verò alia quæ natura
 mētis & rationis expers hæc efficere potuit?
 sed intelligi qualia sint, sine summa ratione
 non possunt. Itaq; D. Paulus, magnus ille gen-
 tium doctor, cælum & terram non minus
 quàm Esaias in testimonium contra omnes
 impios adducit: quorum ~~to~~ ~~ad~~ ~~u~~ ~~l~~ ~~u~~ ~~o~~ ~~r~~ ~~e~~ ~~m~~ ~~o~~ ~~r~~ ~~e~~ ~~m~~
 ex eo ortum duxisse ostendit, quod Deum
 ex hu-*

ex huius cœlestis machina magnitudine &
 specie, & natura clarissimo speculo non agno-
 uerunt, cū κατὰ τὸ ὄτι, ut philosophi loquun-
 tur, ex effectis istis maximè aspectabilibus
 & in oculos omnium hominum incurrenti-
 bus, Dei agnitio generalis non contestatissi-
 ma esse non possit. Sic enim ait: τὸ γινώσκον τὸ
 θεοῦ φανερόν ὄσιν ἐν αὐτοῖς. ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐ-
 φανερώσεται. τί γὰρ ἀύρατα αὐτοῖς ἀπὸ κτίσεως κόσ-
 μου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα λαθορέται, ἢ τε
 αἰδέσθαι αὐτοῦ δυνάμεις καὶ θεότους. Eius itaq;
 erroris grauiſſima adiuncta idem Apostolus
 commemorat duo, contemptum scilicet Dei
 & ingratitude erga eundem, ἀδοξίαν
 καὶ ἀχαριστίαν: imò ingens chaos malorum re-
 censet, quasi ἀντιμιδίαν τῆς πλάσεως, qua il-
 lum contemptum illamq; ingratitude
 sequitur. Hinc enim in animo & ratione est
 ματαϊότης, σκότος ἢ ἀσωροσία, μωρία, εἰδω-
 λατρεία: hinc in corde ἐπιθυμία, πᾶθυ ἀτιμί-
 ας, ὀρεξίς: hinc in corpore ἀκαθαρσία, ἀχρημο-
 σιών & ex his tandem omnibus vñs ἀδόκι-
 μος: mala mens, malusq; animus. Vnde intel-
 ligitur eiusmodi homines, qui diuina hæc o-
 pera non considerant, sed Cyclopicè deridēt,
 τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ λατρεύει. & ut agnitio
 A 5 Dei

Dei summum hominis bonum est, ita eiusdem ignorantiam causam esse omnium malorum: è quibus ματαιότης & σκοτός omnium sunt maxima. Vt enim rectitudo iudicij præclarum Dei donum est, ita è contra ματαιότης ἢ τοῖς δόλοισις maximum malum est: utq; lux in animis hominũ illustrem rationi facem præferens, omnium rectarum actionum causa & diuina imaginis lucidissimum speculum est: ita è contra τὸ σκοτὸν & cæcitas, diuina imaginis turpissima macula, & in pænis longè tristissima est. His igitur & tantis testimonijs adducti, præclarum ornatum cæli diligentius consideremus: Deumq; ex hac præclara specie, conditorem & gubernatorem agnoscamus: ne ex harum rerum contemptu, in Dei ignorantiam extremã et ingratitude contra eundem: ac tandem in τὸν ἀδίκου incidamus. Sed de cæli ornatu satis: veniamus ad terræ expolitionẽ, qua tertio quidem die, (quo plantæ creatæ sunt) inchoata: duobus verò posterioribus perfectæ est. Nam ad terræ ornatum, pisces & aues, quinto: animalia terrestria sexto die condita sunt. Verùm architecturam huius operis, à quo architecto iustius quàm ab

Esaiã

Quintus & sextus.

Esaiā repetemus? Ipse pugillo, ait, mensus est
 aquas, palmo ponderavit cælos, tribus digi-
 tis appendit molem terræ, in pondere libra-
 vit montes, & colles in statera. Imò potius at-
 tendamus & animadvertamus, quæ verus
 Deus ad Iobum profatur: Vbi eras (ait) cum
 fundarem terram? indica si nosti intelligen-
 tiam. Quis posuit mensuras eius si scias? aut
 quis extendit super eam regulam? Super quod
 bases eius defixæ sunt? aut quis proiecit lapi-
 dem anguli eius? cum proclamarent simul
 stellæ matutinae & iubilaret omnes filij Dei?
 & quis obtexit valuis mare? cum erumpe-
 ret ipsum, cum è matrice egrederetur? cum
 ponerem molem vestimentum eius & nebu-
 lam faciem eius? Et fregi super illud decre-
 tum meum, & posui vectem & valvas: & di-
 xi, hucusq; venies, neq; ultra transgredieris
 & hic pones elationē fluctuum tuorum. Hæc
 diuinus architectus de diuina sua archite-
 ctura diuinitus locutus est: sed quem picto-
 rem ad diuinæ huius architecturæ picturam
 aduocabimus? quem nisi illum eundem cæli
 pictorem Ciceronem? qui in libris de Nat.
 Deorum, luculentis coloribus hanc omnem
 elegantiam mirificè varieq; depinxit. Prin-
 cipio,

cipio, inquit, terra uniuersa cernitur locata
 in media mūdi sede, solida & globosa & un-
 dig, ipsa in sese nutibus suis conglobata, ve-
 stita floribus, herbis, arboribus, frugibus: quo-
 rum omniū incredibilis multitudo insatia-
 bili varietate distinguitur. Adde huc fon-
 tium gelidas perennitates, liquores pelluci-
 dos amnium, riparum vestitus viridissimos,
 speluncarum cōcauas altitudines, saxorum
 asperitates, impendentium montium altitudi-
 nes, immensitatesq; camporum. Adde eti-
 am reconditas auri argentiq; venas, in fini-
 tamq; vim marmoris. Quæ verò & quàm
 varia genera bestiarum vel cicurum vel fe-
 rarum? qui volucrum lapsus atq; cātus? qui
 pecudum pastus? quæ vita syluestrium? At
 uerò quanta maris est pulchritudo? quæ spe-
 cies uniuersi? quæ multitudo & varietas in-
 sularum? quæ amœnitates orarum & lito-
 rum? quot genera quamq; disparia partim
 submersarum, partim fluitantium & inna-
 tantium beluarum, partim ad saxa natiuis
 testis inherentium? Ipsum autem mare sic
 terram appetens litoribus cludit, vt vna ex
 duabus naturis conflata videatur. Exinde
 mari finitimus aër die et nocte distinguitur,
 isq;

isq; tum fusus & extenuatus in sublime fertur, tum autem concretus in nubes cogitur, humoremq; colligens terrā auget imbribus, tum effluens huc & illuc, vētos efficit: idem annuas frigorū & calorum facit varietates: idemq; & volatus alitum sustinet, & spiritu ductus alit & sustentat animantes. Hoc itaq; mundi ἔργον & ἔκτελεσμα ita perfectū & perfecta Iehoua appellatione conclusum est. Iehoua. Quod nomen τετραγαμιατον cum Hebreis ארבעה עשרות ineffabile sit: mundo in lucem & aspectum ἐκ μὴ φαινομενων producto, effabile factum est: & ubi absolutum opus mundi erat: ibi absoluta quoq; diuina maiestatis appellatio innotuit: quod tamen nomē tam sanctum tamq; secretum, gentes postea in spurcissimum & prophanatissimum Iouis nomen commutarunt. Sed ciuitatis Adamicæ partes duæ hætenus descriptæ sunt: cælum primò tāquàm sedes & aula summi Imperatoris, in hanc Adamicam ciuitatē summum imperium habentis: Terra deinde velut coloni aut vasalli beneficiaria sedes.

Verum enim uerò in hac ciuitate querat Paradisus: aliquis quòdnam feudum seu prædium fuerit, vasalli illius seu clientis beneficiarij benefici-

neficiarium? Id ipsum Moses describit, cum
 ait: Plantauit Iehoua Elohim hortum volu-
 ptatis in Oriente: & collocauit in eum homi-
 nem, quem formauerat. Hic rursum campus
 ad meditando amplissimus, ad cogitandū
 iucundissimus sese aperit. Nam & nomen i-
 psius praedij beneficiary, & subiectus eiusdē
 locus & adiuncta genialem situm significan-
 tia, defixum in cogitatione diutissime reti-
 nere possunt. Praedictum itaq; ipsum Moses
 Gan Eden vocat, à summis delicijs & volu-
 ptatibus, quae in eo viridario fuerunt tales,
 & tanta, ut sic cum his vel Tempe Thessalica
 vel insule fortunata vel Alcinoi Hesperidū
 uē horti, comparentur, praesto horto sordesc-
 cant, fastidiumq; pariant. Eden enim Hebrae-
 is voluptatem & delicias significat, cui voci
 Graeca vox Ἔδενος prorsus affinis est: Persae
 paradysum vocabant. Hac enim voce pro-
 priè horti regum Persicorum appellabatur,
 ut indicat Xenophon in Oeconomico, ubi Cy-
 ri regis hortum quem is suis manibus Sardi-
 bus plantauerat describit, ἡ δὲ κηλὰ μὲν τὰ
 δ' ἰσθρὰ ἦσαν, δὲ ἰσθρὰ δὲ τὰ τελευταθωμὴν, ἔρ-
 βοὶ δὲ οἱ σίχοι τῶν δ' ἰσθρῶν, ὄρνιθα δὲ τῶν
 τὰ κηλῶν: ὄσμαια δὲ τῶν κηλῶν καὶ ἡδ' εἶαε συμπα-
 ρομαρ.

ἄριστος αὐτοῖς πεδῆταισι. γὰρ ὡς ἔλεγε πάν-
 τα μὲν θανάτῳ ὑπὸ τοῦ κέρου, πολὺ δὲ μάλ-
 λον ἄγαθαι τὸ καταμετρῆσαντ' ἔκειντο ἁπλῶς ἄ-
 γαντ' ἔκαστα βύτων. *Paradisus itaq; nihil
 aliud fuit, quàm ut Cicero Xenophontis in-
 terpres vertit, ager conseptus diligenter con-
 situs hoc est locus terræ melior præstantiorq;
 & talis hominis status, in quo sine peccato &
 morte vitam beatam, omniq; bonorum gene-
 re affluentem duxisset. Loci præstantiam* **Locus Para-
 disi.**
 Moses etiam in eo significavit, quòd Para-
 disum in Oriente fuisse testatus est. Orientis
 enim situs temperatior ac melior est quàm
 occidentis: idq; summo Hebræorum, Græco-
 rum & Latinorum consensu, quem diutur-
 na experientia comprobavit. Hinc Ezechiel
 de electis, quòd facie ad Orientem conversa
 adorarint: & Esaias in stitiã ab oriente pro-
 ficisci scribit. Hinc Aristoteles, Hippocrates,
 Galenus, Ctesias ubiq; confirmant & propo-
 sitis exemplis demonstrant omnia pulchrio-
 ra ac meliora in Asia nasci: & sic fama con-
 stans est aurum optimum ac gemmas precio-
 sissimas ad ortum inueniri. Sic igitur & pa-
 radisus, hoc est, melior illa hominis sedes in
 oriente fuit, & quidem non procul à Persidis
 fini-

Arbores pa
radisi.

finibus in Mesopotamia ad confluentes aut
ripas eorum fluminum quæ ibidem à Mose
describuntur. Sed ad genium huius beatæ se-
dis & eius adiuncta veniamus: scribit enim
Moses, Deum Opt. Max. non modò arbores
plerasq; aspectu iucundissimas & gustatu
suavissimas: sed præcipuas duas, vnâ vite
alteram scientiæ huic viridario implanta-
se: quin etiam totum viridarium aquis lim-
pidissimis & fluuiorum maximorum scatu-
riginibus irrigasse. Cuius rei fama haud du-
biè etiam ad ethnicos aliqua peruenit. Quid
enim litera illa Pythagoræ aliud est, quam
arbor illa scientiæ boni & mali, quæ

—discrimine sc̄cta bicorni

Humanæ vitæ speciem præferre uidetur

Nam etsi simpliciter & sine retrusione sen-
su tota res intelligi possit, vt arbor vitæ, hæc
vim naturalem habuerit, vt de ea gustan-
tes perpetua soliditate corroboraret, ac om-
nes senectæ imbecillitates ab illis arceret: ar-
bor verò scientiæ omnium rerum bonarum
& malarum cognitionem conferret: allego-
rias tamen nonnulli finxerunt: easq; non in-
concinnas, si modò in his moderatio teneat-
tur, de qua Epiphanius contra Apostolicos
ait:

ait: ὅ πάντα τὰ θεῖα ζήματα ἀλληγορίας δέονται,
 ἅμ' ὡς ἔχει: θεολογίας δὲ δέονται καὶ ἀποδοσεως εἰς
 τὸ εἶδ' ἧσαι ἐκείνου ὑποδοσεως τῆς δ' ὕψαι. Graec
 elaw itaque istam Epiphany ut adhibeamus:
 duo religionis Christianae vel praecipua capi-
 ta sunt, Lex & Euangelium. Lex ostendit
 quid faciendum, quid fugiendum: quid re-
 ctum, quid turpe sit: Euangelium docet, quae
 vita aeterna sit, ad quam praecipue homines
 anhelant. Non igitur inepte arborem scien-
 tia boni et mali, ad Legem: arborem vitae ad
 Euangelium referemus, ut ne has quidem ve-
 getantes naturas frustra Deus in medio hor-
 to posuerit, sed rerum maximarum initia hac
 quoque ratione facere & fidei fundamenta iacere
 voluerit. Alij ab effectu sic dictum vo-
 lunt: quod postquam primi parentes de eius
 fructu gustarunt, sequentes nudos, hoc est, omnibus
 primae naturae dotibus spoliatos viderunt:
 tum demum, quantum boni in obedientia,
 quantum mali in inobedientia esset, intel-
 lexerunt. Iam in arumnis & calamitatibus,
 quibus hominum vita innumeris obnoxia
 est, hoc remedio vel potius solatio, multi sese
 erigunt. Ut enim arbor scientiae boni & ma-
 li, viridis & aspectu incunda fuit: sed Ada-

mo & posteris eius mortem attulit: arbor autem
 vite in ijs qui de eius fructu gustarunt,
 vite aeternae semina excitauit: ita calamita-
 tibus confluctantes rectè hoc secum cogitant
 beatam in hoc mundo vitam quam vocant,
 esse quidem illam iucundam & expetendam,
 sed ijs qui se illa ingurgitant, mortis causas
 afferre: Crucem autem cuius aspectus horri-
 dus tristisq; & amarum radicibus sit, ad aeter-
 nam beatiorèq; vitam traducere. Alij
 longius progressi, cum ea qua supra de vita
 & cognitione retulimus, arboribus minimè
 conuenire existimarent, utrumq; ad ipsum
 hominè transtulerunt: Nam homo non mo-
 dò uia, sed & intelligentia compos natura
 est. Is itaq; primò arbor est, hoc est, natura
 seu essentia corporea, in eòq; cū reliquis ma-
 teriatis naturis conuenit, at à spiritibus &
 genijs differt, qui quanquam & ipsi uiuunt,
 ac boni maliq; noticiam tenent, corporeum
 tamen nihil habent. In medio autem paradi-
 si arbor posita est, quia homo quasi interme-
 dius est inter creatorem supra se positum &
 inter res creatas sibi à creatore subiectas.
 Quam autem diuersa fuerit Adami crea-
 tio à creatione posterorum ipsius, id indicat
 eadem

eadem ille arbores vite & scientia. Sicut enim in Samia illa figura litera Pythagorica Υ , primo truncus apparet integer: postea vero Υ Δ Σ Ψ Ω in summo bifurcatus ramus emergit: ita (quae nunc nostra natura est) homo in prima aetate tantum vivit, sed tum demum cum adoleuit, inter bonum & malum discernere incipit: tumq; demum eius opera aut bona aut mala dici possunt. At longè secus in Adamo accidit: is enim à primo statim ortu, cum recens ex opificis manibus exisset, non tantum vita, sed & scientia boni maliq; praeditus fuit. Verùm de arboribus paradisi copiaris satis: ad fluvios eiusdem loci gentiles veniamus. Scribit itaq; Moses paradisum quatuor fluminibus irrigatum fuisse: quorum nomina fuerunt Pischon, Gichon, Chidekel, Phrat. Pischon seu Phison terram Chauila vel Hevila, id est, Indiam circuit & arenas aureas trahit ac bdellium (id est, ut Iosephus vult, Sardam) & Onychem detegit. Nomen secundum Isidorum habet ab inundatione & amplitudine aquarum, ab Hebraea voce Posch. Nam ut idem Isidorus ait, decem magnis fluminibus augetur priusquam in mare enoluatur: vulgò Ganges vocatur.

Fluuij paradisi.

Gichon vel Geon terram Chus, id est, Aethi-
 piam circuit, quem Iosephus Nilum esse con-
 tendit: dictus ab aquarum eruptionibus per-
 petuis, à verbo Goach vel Giach. Chidekal
 per Assyriam currit: nomen compositum est
 ex Chaddad acutus fuit & Calal leuis fuit.
 Est enim fluuius rapidus & velox. Hinc etiã
 Tigris aliàs dicitur, nomine sumpto ab eius
 animantis pernicitate. Phrat, id est, Euphra-
 tes per mediam Babyloniam fluit: nomenq;
 habet à fertilitate & inundatione. Mesopo-
 tamiam enim ita irrigat, vt Nilus Aegyptũ.
 Etsi autẽ alij hæc quatuor nomina vnus e-
 iusdemq; fluminis Euphratis, aut certè vici-
 norum in Mesopotamia fluuiorum nomina
 esse non temerè existimant: nihil tamen ab-
 surdi est, de Gange, Nilo, Tigride & Euphra-
 te ita sentire, vt ea in paradiso ortum habue-
 rint, postea verò in diluuiò fontes ipsorum
 dissipati fuerint. Atq; hæc de patria Ada-
 mi nostri: videamus nunc de parentibus ip-
 sius & ortu diuino, eiusq; ortus causas excu-
 tiamus. Efficiens itaq; procreans causa seu
 Demiurgus est Deus, hoc est ipsa trinitas. Sic
 enim apud Mosen Deus inquit, faciamus ho-
 minem, Naase Adam, *ποιήσωμεν ἀνδρῶτα.*
 Nam

Nam & hic Hebraei idiomatis natura plures in una essentia divina personas nobis proponit: & sic in synodo Syrmientiensi contra Photinum à Constantio Imp. coacta, nominatim hic locus Moſis allegatus & expositus eſt, ut reſtatur historia tripartita lib. 5. cap. 8. & extat in Socrate ſcholastico decretum eius ſynodi his verbis: εἰ τις το, ποιήσωμεν αὐθροπον, μηδὲν πατέρα πρὸς τὸν υἱὸν λέγειν, ἀλλ' αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν τὸν θεὸν εἰρηκεῖναι: ἀνάθεμα ἔστω hoc eſt: Si quis hoc, faciemus hominem, non patrem ad filium dixiſſe, ſed ipſum ad ſeſe Deum dixiſſe, anathema ſit. Atq; hæc de parentibus Adami: Nam ut Lucas cap. 3. ſcribit Adamus filius Dei fuit: & Arati principem erat,

ἢ διὸς ἀρχόμεθα, τὸν ὑδ' ἑποτ' αὐθροπὸν ἰωμῶ
 ἀρρῶτορ, μετὰ δὲ διὸς πῶσαι μὲν ἀργαῖ,
 πῶσαι δ' ἀνθροπὸν ἀγοραῖ, μετὰ δὲ θαλασσο,
 καὶ χιμῆρε: πάλυτῃ δὲ διὸς λεχέμεθα πάλυτῃ.
 τὸ δὲ καὶ γῶθ' ἰσμῶ.

Adamus autem ex humo factus eſt, ut Moſes teſtatur: quemadmodum à figulo ex limo terra figlina ſinguntur: id quod indicat verbum Iizer: Nam ut figulus in argillaceam materiam imprimit aliquam for-

nam: Sic, ut ait Ovidius,

— modo quæ fuerat rudis & sine imagine tellus.
Induit ignotas hominum conuersa figuras.

Hinc Hebraeis Adamus dictus est ab Adama, id est terra, quasi ἄνθρωπος: & Latinis homo ab humo. Cyprianus Adami interpretationem longius quaesuit. Adam, inquit, interpretatur terra caro facta, eo quod ex quatuor cardinibus orbis terrarum Deus pugno comprehendit & finxit hominem ex omnino terrea ad imaginem suam. Vnde oportuit eum ex his quatuor cardinibus orbis terra nomē portare Adami. Inuenimus in scripturis per singulos cardines terra esse à conditore mundi quatuor stellas constitutas in singulis cardinibus. Prima stella orientalis dicitur αὐρὸν, secunda occidentalis ἄρκτος, tertia aquilonis ἀρκτὸς, quarta meridiana dicitur ἠσπερά. Ex his quatuor nominibus Graecis tolle singulas literas principales, habebis nomen Adā. Nam in numero certo per Graecos quatuor literas designatur numerus quadragenarius senarius, passionem carnis Adae significans, quam carnem in se figurale Christus portauit & eam in ligno suspendit. Hic ergo numerus 46. passionē declarat, eo quod

sexto

sexto millesimo anno, hora sexta passus: à mortuis resurgens, quadragesimo die in cælos ascendit: vel quod Salomon 46. annis templum Deo fabricauerit, in cuius templi similitudinem IESVS carnem suam esse dixit. Hæc ille: piè quidem, sed parum constanter Hebraei nominis uim ex Græca origine deducens. Quod autem ad formam primi hominis attinet, creatus est ille ad Dei imaginem, id enim in Mose vox Zelem & demuth indicant. Imaginem autem eam intelligimus de anima rationali & immortalis, cuius participes factus est Adam, quam etiam halitum uita nischmath chayim Moses appellat. D. Paulus hanc imaginem de participatione diuina iustitiæ & sanctitatis interpretatur. *ὅτι ὁμοιωθήσονται τῷ θεῷ ἐν ἀγαθῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ ἀκατακτάτῳ καὶ ἀκατακτάτῳ καὶ ἀκατακτάτῳ καὶ ἀκατακτάτῳ* ait 4. ad Ephes. Hic itaq; totum bonum hominis comprehensum est, hæc præcipua illius essentia pars est, omnibus integritatis, libertatis, gloriæ, sapientiæ, felicitatis, beatitudinis numeris expleta, innocentia quoq; exornata, cuius symbolum nuditas ipsa fuit. Quantum autem (ut reliquas dotes taceam) argumentum sapientiæ in Adamo fuit, quòd is omnibus re-

bus à Deo creatis nomina imposuerit? Quã
 enim difficile sit recta rebus nomina dare,
 amplissimè à Platone testatum est in Craty-
 lo, ubi sic ait: ὁ φῶλον ἢ τὸ ὄνοματ' ὁ θεός,
 ὁ δὲ φῶλον κὺ φῶν ὁ δὲ τῶν ἐπιτυχόντων: ὁ
 δὲ πᾶς δ' ἡμισυγός ὀνομάτων ὄσι. Et aliquantò
 inferius ait. τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἐθετοῦν:
 quasi θεοὶ ὁρθότῃς ὀνομάτων maius hu-
 mano ingenio opus sit: tandemq̄, originẽ no-
 minum ad barbaros refert, hoc est ad Hebræ-
 os ut interpretatur Eusebius lib. 11. πρὸ πατρὸς
 οὐδὲν. Superest finis ad quem Adamus con-
 ditus fuit: hoc est ἔργον ὁ ὄφεικεν εἶναι
 eius gratia in paradisum à Deo fuit colloca-
 tus: Nam vasallus ille Dei Opt. Max. in be-
 neficiarium illud pradium ideò positus à Mo-
 se scribitur, ut id tanquam bonus pater fa-
 milias non tantum coleret, sed etiam custo-
 diret: ut nimirum in eo excolendo domini
 sui bonitatem immensam cum pari coniun-
 ctam sapientia ὁ ὄφεικεν εἶναι cotidie recogno-
 sceret ὁ ὄφεικεν εἶναι ex laborum suorum primitiis domi-
 num honoraret, ipsiusq̄ imperium hac bene-
 ficiaria liberalitate contestatũ faceret. Ad-
 dit autem Moses Adamum etiã ideò ad Dei
 imaginem cõditum esse, ut dominaretur re-
 liquis

liquis animantibus omnibus, eaq; imperio
 quasi mixto vnus omnia contineret. Atq;
 hanc Adami nostri naturam Ethnici quoq;
 aliqua ex parte perceptam habuerūt. Nam
 quod Deus ipse apud Mosen ait, $\epsilon\upsilon\acute{\nu}\omicron\iota$ θεὸς
 $\epsilon\pi\omicron\iota\kappa\omicron\alpha$ τοῦ ἀνθρώπου: id Manilius Latino
 versu comprehendit: dum canit,

Exemplumq; Dei quisq; est in imagine parua.

Et Lucianus, quantumuis aliàs ἀθεῖ, τῶν
 $\epsilon\upsilon\acute{\nu}\omicron\iota\omega\upsilon$: $\alpha\lambda\epsilon\theta\epsilon\acute{\rho}\omicron\varsigma$ τις, ait, $\epsilon\upsilon\acute{\nu}\omicron\iota$ θεὸς $\times\upsilon$ ἀν-
 $\theta\rho\upsilon\pi\omicron\upsilon$ εἶν εἰπῶ. Plutarchus quoq; hominem
 $\mu\upsilon\mu\eta\alpha$ δ' αὐτόν^{ος} definit. Omnium autem
 copiosissimè & venustissimè de hoc diuino o-
 pificio pœta Naso philosophatur: cum δ' $\eta\mu\iota\omicron\upsilon$
 $\alpha\pi\gamma\iota\omega$ illam humanam prosequitur: Nam
 cum totius mundi & omnium animantium
 reliquarum creationem absoluisset: de homi-
 mine subjicit.

Sanctius his animal, mentisq; capacius altæ,
 Deerat adhuc & quod dominari in cætera posset.

Natus homo est: siue hunc diuino semine fecit

Ille opifex rerum, mundi melioris origo.

Sive recens tellus, seductaq; nuper ab alto

Aethere, cognati retinebat semina cæli:

Quam satius Iapeto, mistam fluuijalibus undis

Emxit in effugiem moderantum cuncta Deorum,

Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,

Os homini sublime dedit, caelumq; uidere
 Iussit, & erectos ad sidera tollere uultus.
 Sic modò quæ fuerat rudis & sine imagine tellus,
 Induit ignotas hominum conuersa figuras.

Atque hæc Adami natura, causis suis ita à
 Mose comprehensa & ab ethnicis exoterico
 testimonio contestata fuit. Videamus qua-
 Eua. lem illi coniugem Deus adiunxerit: coniu-
 giumq; ipsum generatim suis quoq; causis &
 adiunctis, sed Mosis nostri vestigijs perse-
 quamur. Cum igitur Deus Adamum crea-
 set. Non est bonum (ait) hominem solum esse
 faciamus ei subsidium, quod sit coram eo.
 Cum itaq; profundum somnum Deus Ada-
 mo immisisset, sumpsit vnã de costis eius
 & ex ea mulierem edificauit, eamq; ad A-
 damum è somno iam experrectam adduxit.
 Quam cū is animaduertisset, os (ait) ex ossi-
 bus meis & caro ex carne mea: propterea
 vocabitur Ischa, id est, virago seu *αἰσχρὸς* ut
 Aquila vertit: quia ex viro sumpta est i-
 sta. Mira, dices, illa mulieris creatio est. At
 multò admirabilior illa viri ex terra exadi-
 ficatio fuit: sed ut hæc ethnicis credibilis, ita
 & illa iisdem non ignota fuit: & sic nomina-
 tim Plato in dialogo *πῶς τὸ ἴπρωτ* & scribit
 olim

olim marem & fœminam concretos & in vnum corpus coalitos fuisse. Quod ne fabula aut idea Platonica videretur, Eusebius lib. 12. $\pi\epsilon\pi\epsilon\gamma\alpha\sigma\kappa\omicron\upsilon\varsigma$ nominatim id ad creationem mulieris ex costa viri retulit. In religione autem Christiana ad Ecclesiæ imaginem id translatum, mysterij nõ levis speciem præbuit. Quemadmodum enim ex Adamo dormiente costa direpta est, unde mulier adificaretur: Ita ex Christo altero Adamo in cruce obdormiscente, ecclesia propagata est. Sed de uxoris Adami creatione satis: ad coniugium accedamus: Logicamq; eius Mosaicam attentè consideremus. Quid igitur, quem autorem huius vinculi Moses consecrauit? Deum inquam ipsum, hoc est totam diuinitatem. Neg; enim tantum Deus sponsalia in paradiso confecit, sed etiã Adamum ad Euam sponsam adduxit. Rectè igitur à Paulo Hebr. 13. $\eta\mu\iota\delta\ \gamma\acute{\alpha}\mu\omicron\varsigma\ \psi\ \tau\acute{\omega}\sigma\iota\ \kappa\epsilon\ \eta\ \nu\omicron\iota\tau\eta\ \kappa\upsilon\iota\alpha\upsilon\omicron\varsigma$. Sed quanam huius connubij forma à Mose describitur? Illa in legitima & indissolubili coniunctione & indiuidua vitæ consuetudine statuitur. Sic enim ait, erunt duo in carnem vnã. Vnitas enim non tantum perpetuæ coniunctionis vinculum, sed etiam

Contugium.

4

omnis

omnis & diuina & humana domus societa-
 tem (vt Imp. ait) complectitur. Itaq; tam in-
 diuidua, tamq; arcta illa societas est, vt nul-
 la quantumuis tetra corporis deformitas,
 coniuges separare amplius possit. Adeo vt
 nec propter lepram subtrahere se prorsus con-
 suetudini coniugali possint. c. 2. De coniug. le-
 pros. Quid enim tam humanum est (vt ait
 Vlp. in l. si cum dotem. 22. §. si maritus. Sol.
 matr.) quam fortuitis casibus mulieris ma-
 ritum vel uxorem viri participē esse? Quin
 & uxor maritum sequi iubetur quocunq;
 is proficiscatur. & sic Sara Abrahamum, Re-
 becca Isaacum, Rachel & Lia Iacobum, Pe-
 nelope Vlyssēm secuta est. Restat finis coniu-
 gij: qui in Mose duplex est, Societas nimirum
 & Generatio. Primum enim ideo Deus Opt.
 Max. hoc quasi iugo fœminam mari copula-
 uit, vt haberet sociam seu Βοηθίαν laborū suo-
 rum & in ipsius fideli opera consiliorumq;
 adiutorium illud coram Adamo, de quo Mo-
 ses loquitur. Deinde vt certa lege genus ho-
 minum conseruaretur & vt Moses ait, cre-
 sceret et multiplicaretur. Vnde rectē Plato
 lib. 6. de Legibus ait, ὡς ἔστι Πάριον ἄνδρος φῦ-
 σιν

οὐκ αὐτὸν ἔχουσαι, ἢ τὸ αἰδ' αὐτῶν κατὰ
 λέγοντες αἰεὶ ἢ τὸν θεῶν ὑπερτάτος αὐτῶν πα-
 γαδίθουαι. Et Iustinianus Nouell. 22. πῶδὲ τῶν
 δ' ὑπεροχῶν τῶν : nuptias rē omnium pre-
 stantissimam vocat: & tantum maiestatis
 in se habere ait, vt humano generi quādam
 veluti arte conquistam immortalitatē in-
 ducat, efficiatq; ut prosapia filiorū, procrea-
 tione renouata, in perpetuum durent. Itaq;
 Rabbini eum qui fructum ex se non edat, co-
 parant effundēti sanguinem: Schophech da-
 mim: aiuntq; eum qui habitat sine uxore, ef-
 se sine bono, sine benedictione, sine cohabita-
 tione, sine lege, sine pace: belo tofa, belo bira-
 ka, belo bira, belo thora, belo schalom. Deniq;
 eum qui sine uxore est, non esse habendum
 pro homine. Quae cum ita sint, recte Deus
 Opt: Max. Adamo Euamq;

Connubio stabili iunxit, propriamq; dicauit,
 vt cum poetā loquamur: nimirum vt omnes
 annos cum illo,

Exigat, & pulchra faciat quoq; prole parentem.
 Atq; haec cause coniugij tam Logicē à Mose
 propositae sunt. Ad iunctum autem eiusdem
 in benedictione connubiali fuit. Itaq; prima
 Dei vox, simulatq; Adamum Euamq; creaf-
 jet;

set, hæc fuit: Crescite & multiplicamini.
 Cuius benedictionis euentum historia inse-
 quentium temporum abundè prolixèq; testa-
 tur, quomodo scilicet, & quàm longè lateq;
 primorum patrū progenies succreuerit, nec
 tantum numerum stellarum superarit, sed
 penè etiam multitudinem arenarum exe-
 quarit. Sed de primorum parentum ortu sa-
 tis: *Victus.* victum autem eorum tanquam causam
 conseruantem requirenti, Moses itidem re-
 spondebit simplicissimum nec, vt nunc est,
 cruentum, sed ex herbis, radicibus, ac arbor-
 um fructibus fuisse. Quò Pythagoras quoq;
 apud Ouid. lib. 15. Metamorph. respexisse vi-
 deatur, qui cum *λεπροσάγυζα* Cyclopicam di-
 ceret & a natura hominis abhorrere osten-
 deret, ad illam primam primorū hominum
 diatam suos auditores reuocat. Nam, uti
 ipse apud poëtam canit,

Prodiga diuitias, alimenta q; mitia tellus
 Suggestit, atq; epulas sine cæde & sanguine præbet.
 Sunt etenim fruges, sunt deducientia ramos
 Pondere poma suo, tumida q; in uicibus uua:
 Sunt herba dulces, sunt que miscescere flamma
 Molliri q; queant, nec nobis lacteus humor
 Eripitur, nec mella thymi redolentia flore.

Verumenimuerò cum ciuitatem quandam
 Dijs

Dñs hominibusq; communem, incolas etiam Legu.
 ipsos, seu colonos beneficiarios & glebam cui
 addicti fuerant, eorumq; patronum cogno-
 uerimus: superest, quoniam nullus legitimus
 cætus sine iuris alicuius vinculo consistere
 potest, ut videamus ecquas leges suis clienti-
 bus & noua isti ciuitati patronus præscripse-
 rit. Apud Mosen certè tres in summa leges
 inueniuntur, quibus religio, œconomia &
 politia, tres summi in humana societate gra-
 dus sanciantur & quodammodo circumual-
 lantur. Ex his prima ad Deum ipsum ceu pa-
 tronum spectat, in qua sacramentum vite
 & formula homagij, fidelitatis & obedi-
 tiæ erat. Nam ita in prædium paradisi bene-
 ficiarium collocati illi clientes erant, ut ab-
 stineret ab arbore sciētiae boni & mali. Quæ
 prima & summa lex est, omnium reliquarū
 legum matrix, ut Tertullianus ait. Reliquæ
 due ad hominem ipsum pertinent: ex quibus
 prior fuit de œconomia & coniugio. Nam in-
 ter maritum & uxorem societas vite & cõ-
 munitio omnium humanarum diuinarumq;
 rerum sancita est & prohibita sunt incesta
 libidines, iussusq; est homo relinquere patrē
 & matrem & adherere uxori suæ. Altera
 fuit

fuit de Dominio rerum corporalium, cum dicitur, Subijcite vobis terram & dominium piscibus maris. Hæc lex fundamentum est Politiarum omnium & initium imperiorum: complectiturq; distinctionem dominiorum possessionumq; & omnis generis contractuum. Hæc igitur sapientissimi legislatoris sapientissima leges, eaq; ternario numero comprehensa, primis parentibus in paradiso ante lapsum propositæ fuerunt. Verum recte poeta,

Nitumur in uetitum semper, cupimusq; negata:

Sic interdictis imminet æger aquis.

Peccatum. Nam quam legem religiosissime sanctissimeq; isti clientes colere debebant: eam turpissimo lapsu, erroreq; pudendo & ut feudeste loquuntur, iniqua felonia violarunt: diuinamq; imaginem in se polluerunt & conspurcarunt. Hic igitur locus in primis animaduertendus est: hæc philosophia omnibus omnium ætatum philosophis ignota, præcipue meditanda est. Magna enim semper apud omnes eruditos dubitatio fuit, quæ causa esset, cur cū homo omnium naturarū præstatissima & diuinitatis particeps esset: morte tamē & tot calamitatibus opprimeretur.

Huic

Huius dubitationis exitum hoc loco Moses
 expedit. Nam ut Paulus ait s. ad Rom. δι-
 εως ανθρώπων ἡ ἁμαρτία ἐς τὸν κόσμον εἰσῆλθε
 καὶ ἡ θάνατος. Ἡ ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ ὅτως ἐς
 πάντας ανθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ
 πάντες ἥμαρτον. Hic igitur nobis dicendum
 est de diuina imaginis per peccatum Amis-
 sione: & eiusdem per semen promissum re-
 dintegratione, ac in integrum restitutione.
 In Amissione verò Causas & Effectus consi-
 derabimus. Quid igitur, quis peccati illius
 & felonie autor est? Serpens inquam ille an-
 tiquus & Hominis voluntas à malo genio in-
 citata. Nam cum assumpta serpentis forma
 diabolus Euam interrogaret, cur Deus ipsos
 fructibus pomary omnibus, vesci prohibuis-
 set, Euaq; responderet id interdictum ad eā
 tantum arborem pomary pertinere, quæ in
 medio horti esset, de hac enim Deum vetuis-
 sene gustarent, nisi vellent mori: respondit
 nequaquã eos propterea morituros, sed De-
 um scire futurum ut si de eo comederent, o-
 culi ipsis aperirentur & ita tanquam Diij fie-
 rent scientes boni atq; mali. Cumq; Eua ar-
 boris fructus aspexisset pulchritudine eorum
 illecta, gustauit, Adamoq; etiam porrexit,
 C statimq;

statimq; oculi eorum aperti sunt, seq; nudos esse viderunt. Hanc serpentis astutiam poeta veteres non omnino ignotam ethnicis fuisse ostendunt, cum nescio qua mala Hesperidum ab eo custodita fingunt: vel ab Iasone draconem interfectum scribunt,

Qui crista, linguisq; tribus praesignis, & uncis
Dentibus horrendus, custos erat arboris aureae.

Quin & Eusebius lib. 12. preparat. Euang. Platonicam fabulam de concubitu ωρος και ωφύας, ex quo natus est έρως allegoricè ad serpētis Euam decipientis historiam refert: Sic enim Plato in Symposio scribit: οτε ευγενο η αφοροδιτη, εστιωτο οι θεοι οιτε αλλοι και ο Πυθηλαος υος ποροθ. επδδ η δε εδ ειπυκσαι, πωσαι τηλαλα οιορ ση δυωχιας εους αφικετο η ωφια και ην ποδι τας θυρας. ο εν ποροθ μεδυδεις ποδι εκταροθ (οινθ γαρ επω ην) εις τον τδιδος κηπορ εισελθωρ βεβαρημεθ ευδφν. η εν πορμα υπελοδνολα δλα τλη αυτης αρελαιω παιδιορ ποιηλαδαι εν τη ωρορ, κατακλινε τα τε ην αυτω και εκινσε τον ερωτα. α τε εν ποροθ η ωφιας υος ωρ ο ερωρ, γη ποι αυτη τυχη λαθεσικε. πρωτερ μεν ωφιας αει δσι και σκληρος, η αυχημος και ανυποδητθ ε αοικθ, χαμαιπετης αει ων και ασρωτθ, υπδ θυρας και γηδδ οισ

δὲ τῶν παίδων ὁ κοινὸν μὲν ὁ, τὸν Διὸς φῦ-
 σιν ἔχον, αἰεὶ γίνεταί φῦσιν ὁ. ἢ δὲ αὐτὸν πα-
 τὴρα, ἐπιβλάσκει τοῖς ἀγαθοῖς ὁ καὶ τῶν κακῶν,
 διὰ τῆς δ' αἰεὶ τῶν πλεονῶν μηχανᾶς, δ' ὁ
 νοσῶν, καὶ φαρμακεύς ὁ ὁ τῶν, καὶ ὅτι ὡς ἁ-
 δῶν ὁ τῶν ἔργων, ὅτι ὡς διὰ τῶν. *Hic igitur*
insidiator, hic venator, hic prestigiator, hic
veneficus, hic sophista serpens peccati pater
fuit: & hominem ipsum ex locuplete Cræso
pauperrimum Irum fecit, ac nudum squali-
dumq; sub dio exposuit: & sic per oculorum
sensum tanquam cupiditatis fenestram pri-
mo peccatum introijt. Illud nimirum poëta
Græci fuit,

ἢ τῶν, ὡς ἔχον, ὡς ἔσθ' αὐτὸν ἁδῶν ὁ τῶν.

& illud Latini:

Vidi, ut per q, ut me malus abstulit error?

At dices, tantum ne mali est in pomi esu? i-
 tāne unius mali gratia, eterna bona amitti
 verum est?

—Tanta'ne animis cælestibus iræ?

Verumenimvero in pomo nulla tanta mise-
 rie causa est: sed alie sunt longè maiores &
 grauiiores: eæq; interiores. Primum enim quan-
 tum illud peccatum fuit, quod primi paren-
 tes interdictum Domini Dei sui tanto con-

temptu violare ausi sunt? Accedit incredulitas & diffidentia de bona Dei voluntate erga se dubitans. Adde idolatriam, diaboli mendacia verbo Dei praferentem. Adde calumniam Deo per diabolum impositam ab ipsis falso creditam, quasi Deus aliud dixerit, aliud senserit. Adde summam pro maximis beneficijs & donis in hominem colatis ingratitudinem. His omnibus tanquam cumulus accedit ambitio & superbia intolerabilis, qua honorem diuinum appetentes extrema gloria in extrema ignominiam deturbati sunt. Hec interiora mala, externa ad ultimum violatio in mandendo vetito pomo secuta est: Atque haec Adamici peccati forma & natura fuit. Sequuntur eius effectus. Vt enim peccatum infiniti boni violatio fuit, ita infinitae propemodum poene id ipsum secuta sunt, nuditas primum, deinde accusatio conscientiae, denique iudicium. Nam cum gustassent de pomo vetito, statim senudos agnouerunt, hoc est, se peccasse depraebenderunt. Nuditas enim illa nihil aliud est quam priuatio cum lucis in mente, tum rectitudinis in voluntate. Et haec fuit maxima capitis diminutio, Amissio scilicet libertatis,

bertatis, captiuitas diaboli, & seruitus corruptioni obnoxia. Hic enim & finis & forma humana natura perijt: hic imago Dei amissa, hic hortus, hic dominium in animalia perditum est: per hanc fenestram morbi & omnis generis calamitates introierunt:

Hinc nos prime malis oneras pater. —

Postquam igitur se nudos esse animaduertunt, ad contegendam suam nuditatem subligacula seu rhenones ex ficulnis folijs sibi texere instituerunt. Egregium uerò consilium & reuera (ut prouerbio dici solet) ficulnum auxilium: quo deinceps omnes Adami posseri ad peccati maculas occultandas, & delicta sua vel dissimulanda vel verborum speciosis tergiversationibus & excusationibus extenuanda uti consueuerunt. Sed quid interea ficulnum illud maleq; coherens & fragile tegumentum prodest? num etiam interiores animi recessus tegere, & conscientiae tormēta arcere potest? Minimè uerò: Nam cum Dei Opt. Max. uocem in horto ad auram molliter & laneis pedibus incedētis auditu percepissent: repente illud poëta accidit:

— Deus ecce, Deus: cui talia fanti

Ante fores subito non uultus, non color unus,
 Non compia mansere coma: sed pectus anhelum,
 Et rabie sera corda tument.

Itaque animo sic conspernati in vicinum densum
 nemus se proripiunt. & è domini sui
ὄς πάλιν ἰσοπαῖν ἠέ μὴ ἴσταντο,
 conspectu se suffurari conati sunt. Sed qua
 de causa?

— Quia diu conscia facti

Mens habet attonitos & surdo uerbere cedit,
 Oculum quatiente animo tortore flagellum.

Pœna autem uehemens, ac multo sauior illis,

Quat aus Cœditiis grauis inuenit, aut Rhadamanibus,
 Noctæ dièq; suum gestare in pectore testem.

Conscientia enim, ut in prouerbio est, mille
 testes: & præsertim ubi in eum peccatur,
 quem nihil latet. Nam primos parentes

— Maior imago

Humana turbat pauidos, cogitq; fateri.

Nec verò immeritò. Nã ex prima legis, qua
 erga Deum obedientia sancita erat, testimo
 nio sic secum haud dubiè ratiocinabantur,
 seque ipsi hoc iudicio dianoëtico condemna
 bant:

Si de prohibito fructu comederitis & legem Dei migra
 ueritis: morte mori mini. Hoc enim decretum diuina
 iustitiæ immutabile est, ut inobedientes pereant.
 At nos turpiter Dei nostri legem migrauimus, & de ueti
 to fru

to fructu gustauimus.

Nobis inq; morte haud dubie pereundum est.

Hoc igitur primum consciētiae testimonium, hic primus testis domesticus uel oīum sp̄s uel p̄tus: de orationis dictamen, haec legis summa pars, hoc deniq; prauidicium fuit. Sed longè maius magisq; horrendum iudicium restat, in quo iudex sedet, summus omnium rerum iudicium, conditor: ad cuius iudicij iustitiam intelligendam, cognitionem primò, postea sententiam & executionem perpendere necesse est. Num igitur ep̄i, dū dicitur Deus iudicat? in dictaq; & nondum cognita causa condemnat? Minimè verò: imò non solum ipsos qui noxiam nocuerunt, sed & autorem noxae & suasorem serpētem ad se uocat: omnium excusationes & apologias audit. Adamus igitur primò de fuga interrogatus, causam eius in suam nuditatem confert: seq; de pomo interdīto gustasse confitetur impulsu mulieris, quam Deus ipsi adiunxisset. Ita è tribus gradibus, qui in iudicio accusatis ad residuum dantur, nullus Adamo placuit. Nec enim vel factum ipsum negare, vel vim & nomen facti eludere, vel factum ut rectum aut concedendum condonandumq; defende

re potuit: ad cause translationem decurrere
 & Deum ipsum propemodū vt causam ma-
 li accusare maluit, quod is talem mulierem
 ei adiunxerit, cuius suasu in peccatum im-
 pelleretur. Sed in Deum nulla calumnia ca-
 dit: itaq; is mulierē accusare incepit: illa ve-
 rō Adami sophisticam secuta, eius exemplo
 culpam sua apologia in serpentem conycit.
 Bene igitur res habet: habemus confitentes
 reos. Cum itaq; cōfessus pro iudicato sit, quia
 (vt I. C. Paulus ait in l. i. De confessis) quodā-
 modo sua sentētia damnatur: quodnam of-
 ficiū iudicis est, nisi vt condemnet? Nam
 vt iuris regula habet: in cōfessum nulla sunt
 partes iudicis, nisi in condemnando. l. proin-
 de. 25. Ad l. Aquil. l. i. ca. C. de confess. Deus
 itaq; Opt. Max. autorem istius mali sua sto-
 remq; serpentem primò condemnat. Neq;
 enim lex aq̄ior vlla est, ait pōeta,

Maledictio.

Quam necis autores arte perire sua.
 & iureconsultorum quoq; sententia, consili-
 um fraudulētum puniri debet. l. consily. 47.
 De reg. iur. Itaq; quoniam fecisti istud ser-
 pens, ait Iehoua, maledictus eris inter omnes
 bestias & omnes animantes terrestres: supra
 pectus repes & puluerem vorabis quamdiu
 viues:

viues: & inimicitias ponam inter te & mulierem. Hæc igitur serpentis condemnatio, hæc tam horribilis sententia quadruplex est. Prima enim pœna est in aeterna maledictione & nunquam desitura ipsius detestatione. Altera est quod super pectus ingreditur: hoc est, quod pauore animi inenarrabili & trepidatione abiectissima censorium illum diem expectat: quo unâ cum impijs in horrendos, eosq; æternos cruciatus est abijciendus. Tertia est quod nec

— Ambrosia satur est, nec neclare uiuit:
sed huius mundi luto, & fecibus terrenis se ingurgitat: omnes opes & regna deuorat, uoluptatis ac omnium scelerum imperium tenet. Quarta est quod tandem illi per semen mulieris caput conterendum sit. Et sic hodieq; illud *αἰωνοῦ* & vetus dissidium inter serpentem & hominem durat, durabitq; donec meminerimus illius inauspicati pomi. Et eleganter poëta ad pugnam pastores hortatur, cum ait,

— Cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemq; minas & sibila colla iumentem
Deijce.

Atq; hæc dira in autorem peccati serpentem
C 5 fue-

fuerunt. At Iehoua ad Euam conuersus: Multiplicabo, ait, erumnas tuas, ut cū dolore parias & mariti tui imperio pareas. Ad Adamum deniq;: Quoniam morem uxori tue gessisti, ait, & de pomo prohibito comedi sti, maledicta esto terra propter te. Laborem manuum tuarum queres victum tota vita tua: Terra autem carduos & fentes tibi producet. Vesceris herbis terra nascentibus: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram unde sumptus es. Nam puluis es & in puluerem reuertaris. Eue itaque pœna doloribus partus & imperio mariti continetur. Et sanè illa apud poëtam Grecum ait se malle *ἴπ' ἴπ' ἄκα ἰδὲ σὺν αἰὲρ ἄναξ* & D. Paulus virum caput uxoris nominat. At Adamo labor & sudor propositus est & cum terra monstris luëta perpetua. Nam (ut Plinius tanquam illam Iehoua maledictionem in audisset, ait) rubei pestis & execranda res, sese multiplicant ita, ut curuati gracilitate simul & proceritate nimia, defigant rursus in terram capita, iterūq; nascatur ex sese, repleturi omnia nisi resistat cultura, prorsus ut possint videri homines terra causa geniti. Itaq; ut poëta canit,

Arox

Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos
 Effet rubigo, segnisq; horreret in aruis
 Carduus: intereunt segetes, subit aspera sylua,
 Lappaq; tribuliq; interq; nitentia culta
 Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.

Serpens videlicet Poëtarum ille Prometheus
 fuit, qui cum ignem à Ioue occultatum feru-
 la subduxisset, hominibusq; distribuisset: Iu-
 piter iratus, viuendi rationem laboris ac do-
 loris expertem occultasse dicitur.

Pandora quoq; pyxis hæc fuit, ex qua Ada-
 mi Epimethæi stolidâ curiositate aperta, o-
 mne genus malorum in orbem euolauit, sola
 spe in labris extremis hærente. Ex omnibus
 autem malis longè tristissima mors est, ex æ-
 quo utriq; Adamo & Eue proposita. Hinc
 Dei ὄνειδος doloris plena illa vox, cum
 ait, Ecce Adam similis nobis factus est. Quid
 enim tam dissimile est quam vita & mors?
 quid magis dissentaneum est quàm Immor-
 talitas & Mortalitas? Sed fortasse iudicij i-
 stius diuini sonus inanis fuit, & terrendi po-
 tius quam damnandi causa institutus. Imò
 tam triste iudicium tristior quoq; executio
 consecuta est. Statim enim Deus Adamum Eiectio à
 cum sua coniuge ex Paradiso tanquam feu- Paradiso.
de

do eiecit, hoc est, ex meliore statu vite in exilium & huius mundi elementa minus felicitia deturbauit. Hac nimirum media capitis diminutio, Ciuitatis scilicet amissio, fuit. Haben das Burgerrecht des Paradiß verlorren. Ne autem hostilimino aliquo ad patrias sedes redire possent, Angelum Deus apposuit custodem & flāmantem versatilemque gladium appendit, qui viam que ad arborem vite ducebat, toti posteritati intercluderet. Lex videlicet ille gladius est, qui ad vitam ingredi non permittit, & vindicibus flammis inobedientes arcet. Sic itaq; non tantum homo, sed etiam tota rerum natura per primorum parentum lapsum & secuta maledictionem, vanitati obnoxia facta est. & ut D. Paulus ad Rom. 8. loquitur, τὴν ματαίωτον τὴν ἰσχυρὰν. Etsi enim interea aliud ex alio propagans, speciebus vicissim cadentibus ac renascentibus, genus tuetur ne totum intercidat: & sic immortalitatem quandam meditatur: non tamen assequitur, quòd utcunq; contendit efficere. Itaq; ut D. Paulus ibidem ait: ὡς ἔστιν ἡ κτίσις οὐς ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀνομία οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ ὡς αὐτοὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀνομίας οὐκ ἔχουσιν, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ οὐκ ἔχουσιν.

αὐτοῖς σφάρονται, ἡοθεσίαν ἀπεκδέχονται, τῆ
 ἀκλότρωσιν τῶ σώματι ἡμῶν. Sed benè se
 habet, quod ille tam deploratus status, perpe- Restitutio
 tuus futurus non est. Itaq; in spe restitutionis in integrum.
 in integrum ἔ D. Paulus acquiescit ἔ no-
 bis in eadem acquiescendum esse suo exem-
 plo docuit. Et si enim ex Dei familia eiekti,
 paternis laribus in hac quidem vita carere
 cogimur: ἡοθεσίαν tamen ἔ adoptionem cū
 eodem expectamus: Quin ἔ ipsa rerum u-
 niversitas illam nostram revelationem soli-
 licite ἔ anxie expectat. ἢ γὰρ ἀκαταδρακία
 ἔ κτισεως, τῶ ἀκαλύψιν τῶν ἡῶν τῶ θεῷ
 ἀπεκδέχεται, ὅτι καὶ αὐτῆ ἡ κτισις ἐλδυσω-
 θήσεται ἀπὸ ἑλδυσίας ἑλδυσίας, εἰς τῶ ἐλδυσ-
 θορίαν ἑλδυσίας τῶν τῶν τῶ θεῷ. Huius spei
 fundamentum in Mose hic iactum est, apud
 quem Deus serpenti maledicens, arcanam
 promissionem edidit de venturo semine mu-
 lieris, per quod deleto peccato ἔ morte, iusti-
 tia ἔ vita aeterna restitueretur. Sic enim
 ait. Inimicitias ponam inter te ἔ mulierem
 ἔ inter semen tuum ἔ inter semen eius. I-
 psam conterer tibi caput ἔ tu insidiaberis
 calcaneo eius. Haec igitur pro tristi illa ima-
 ginis diuinae per peccatum amissione: lata est
vitae

vita & iustitia per Christum redintegratio
 & in integrum restitutio. Per Christum in-
 quam $\theta\epsilon\omega\varsigma \kappa\alpha\iota \psi\omega\upsilon\tau\omicron\varsigma$, verum Deum & verum
 hominem. Cum enim Moses mulieris semen
 appellat, naturam haud dubie humanam de-
 signare vult: cum verò futurum ait ut illud
 semē serpenti caput conterat, diuinā eius sē
 naturam describit. Nam diaboli potentiam
 elidere, peccatum tollere, mortem morte af-
 ficere: non nisi diuina natura opus est. Hic i-
 taq; locus unus est ex precipuis Adamicæ hi-
 storie partibus. Hec enim tam leta & natu-
 re hominum antea ignota promissio, in itū
 est, non a ecclesie pelle agni (qua primi paren-
 tes à Deo induti fuerunt) vestita & ad illud
 promissi seminis Euangelium alligata: Imò
 totius sacre scripture fons est, ex quo nō mo-
 do ad patres Abrahamum, Isaacum, Iaco-
 bum repetitio: sed tot tamq; diuini diuino-
 rum hominum, Prophetarum & Apostolo-
 rum cōmentarij & conciones redundarunt.
 Hic angularis veteris & noui testamenti la-
 pis est: hic cumulus testimoniorū prophetia-
 rumq; omnium est. At licet hic fons tā cla-
 rus, tamq; perspicuus sit: inuenti tamē sunt,
 qui illum obturare & obscurare conati sint:
 Obscu-

Obscurare verò? imò etiam filio Dei debitum honorem, vel extenuare, vel aliò transferre conati sunt. Cùm enim apud Mosè substantiuum Sera. i. semen & adiectiuum hu. i. ipsum genere masculino conueniant: auides quidam homines, (ipsa conteret) vertunt: quasi non hu, sed hi. i. ipsa legeretur. Sed ad eiusmodi sophisticam deprehendendam profigandamq; fontes ipsi ad eundem sunt, & cognitio linguæ sanctæ in primis optanda est. Verùm ut ad letam illam Euangely vocem redeamus, quæ in paradiso primum edita, vna & eadem postea fuit & erit usq; ad mundi finem: respondet illa ad ἡ δὲ λέγει τὸν ἄνθρωπον ἡ γῆ, hæc Euangely ἡ δὲ λέγει sic respondet:

Institia Dei est ut inobedientes pereant, nisi satisfiat iusticia Dei per deprecationem & ἡ δὲ λέγει Filij Dei.

At Filius Dei satisfecit iusticiae Dei per deprecationem & ἡ δὲ λέγει suum.

Inobedientes ergo non peribunt: sed conuertentur & uiuent.

Adamus igitur è paradiso eiectus, ex uxo- Filij Adamus
re sua duos filios sustulit. Primò Cainum,
quæ sic appellauit quasi Latine diceret Pos-
sido-

sidonium. Putabat enim se eum virum genuisse & possidere, qui morte sublata omnia in integrum esset restitutus. Alterum Abelū nominavit, quasi diceret Vanum. Sic enim hodieq; inter Adami posteros agitur, ut quos Deus præ cæteris diligit, idē in mundo omnium contemptissimi vilissimiq; habeatur. Sed quòdnam vite genus secuti sunt illi Adami filij? Abelus pastoritiam vitam elegit: Cainus agricola euasit. Vtraq; videlicet, Aristotelis etiam testimonio, antiquissima vite ratio fuit & nature maximè conueniens: quarum illa omnium otiosissima est. Victus enim ex animalibus mansuetis sine ullo negotio etiam otiantibus acquiritur. Hæc verò testimonio Xenophontis & Cato- nis omnium laudatissima est. Et Xenophon quidem in œconomico sic ait: τῆς γεωργίας ἔστι οἱ πάντων μακίστοι δούλοισι ἀπεχέσθαι. ἔστι οἱ γὰρ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς εἰς ἅμα τε ἡ ἀντιθέσθαι καὶ οἶκος αὐξήσῃ καὶ σωμάτων ἀσκησῆαι εἰς τὸ δύνασθαι ὅσα αὐτοὶ ἐλθούσῃ προσήκει. πρῶτον μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἀνθρώποι, ταῦτα ἡ γῆ φέρει ἐργαζομένης: ἔπειτα ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ δούλοισι, προσέτι φέρει. ἔπειτα δὲ ὅσα κοσμησῆαι βωμῶν καὶ ἀγάλματων καὶ οἷς αὐτοὶ κοσμησῆαι

τὰ καὶ ταῦτα μετὰ ἡδίστων ἀσμῶν καὶ θεαμάτων
 παρέχει. ἐπὶ ταῦτα δὲ ὄψα πολλὰ καὶ τὰ μὲν φῦλα
 τὰ δὲ τρεῖς φ. Ὁ γὰρ ἡ πλεονεχία τῆς γῆς οὐ
 νῆμι τῆ γεωργίας, ὡς ἔχει καὶ θεοὶ ὄψα γέισ-
 κῆσι δὲ οὐκ ἀποκρίνεται. Cato verò:
 Virum bonum cum laudabant (ait) ita lau-
 dabant, Bonum agricolam, bonumq; colonū.
 Ampliſſimè laudari exiſtimabatur, qui-
 ta laudabatur. Ex agricolis enim ἔ viri for-
 tiſſimi ἔ milites ſtrenuiſſimi gignūtur: ma-
 ximeq; pius quaſtus ſtabiliſſimusq; conſequi-
 tur, minimeq; inuidioſus: minimeq; male co-
 gitantes ſunt, qui in eo ſtudio occupati ſunt.

O fortunatos igitur, ſua ſi bona norint, (ait Virgil.)

Agricolæ quibus ipſa procul diſcordibus armis

Fundit humo facilem uictum iuſtiſſima tellus.

Hic ſecura quiete & neſcia fallere uita,

Diuet opum uariarum. hic latis otia fundis

Spelunca, unūq; lacus: hic frigida Tempe,

Mugiūq; bouum, mollesq; ſub arbore ſomni

Non abſunt: illis ſaleus ac luſtra ferarum,

Ei patiens operum, paruūq; affucta iuuentus,

Sacra Deūm, ſanctūq; patres: extrema per illos

Iuſtitia excedens terris ueſtigia fecit.

Agricola incuruo terram dimouit aratro.

Hinc anni labor: hinc patriam, paruōsq; nepotes

Suſtinet, hinc armenta bouum, meritosq; iuuenecos

Nec requies quin aut pomis exuberet annus,

Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmis
 Prouentuq; oneret sulcos atq; horrea uincat.
 Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapeiis:
 Glande suæ læti redeunt: dant arbuta syluæ:
 Et uarios ponit fœtus autumnus & aliè
 Mitis in apricis coquitur uindemia faxis.

Et Horatius in Epodis:

Beatus ille, qui procul negotijs,
 Vt prisca gens mortalium
 Paterna rura bobus exercet suis.

Sacrificium Sed ut consequentia videamus: Accidit in-
 fratrum. terea ut Cain de primitiis frugum suarum,
 Abel verò de primogenitis gregis sui Deo
 hostias offerrent & repudiato Caini hypocri-
 ta sacrificio, Deus Abelis sacra placido bene-
 gnoq; vultu respiceret. & sacrificium eius ce-
 litus accenderet. Deus enim statim ab initio
 mundi non solum doctrinam de generis hu-
 mani per Christum reconciliatione proposu-
 it: sed ceremoniam publicam sacrificij, fidem
 promissionis testificantem adiunxit. Cur au-
 tem Abelis sacrificium Deo acceptum fue-
 rit, causam Apostolus II. ad Hebræos ex fide
 repetit. Sic enim ait: $\omega\iota\varsigma\delta\ \pi\lambda\epsilon\iota\omicron\nu\alpha\ \delta\upsilon\omicron\iota\alpha\ \nu\acute{\alpha}$
 $\beta\epsilon\lambda\ \eta\gamma\acute{\alpha}\ \lambda\alpha\iota\upsilon\ \pi\epsilon\omicron\ \lambda\acute{\omega}\gamma\eta\varsigma\ \tau\omicron\varsigma\ \delta\epsilon\omega\varsigma\ \delta\iota\ \eta\varsigma\ \epsilon\upsilon\alpha\gamma$
 $\gamma\epsilon\upsilon\eta\tau\iota\varsigma\ \epsilon\iota\varsigma\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\ \epsilon\upsilon\ \mu\alpha\rho\tau\upsilon\rho\omicron\upsilon\tau\ \epsilon\upsilon\ \nu\acute{\alpha}\ \tau\omicron\varsigma\ \delta\iota\alpha$
 $\rho\omicron\iota\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\ \tau\omicron\ \delta\epsilon\omega\varsigma\ \epsilon\ \delta\iota\ \alpha\upsilon\tau\eta\varsigma\ \iota\epsilon\rho\theta\alpha\upsilon\ \omega\pi\epsilon\iota\lambda\ \lambda\alpha$
 $\lambda\acute{\alpha}\varsigma.$

Ad. Cain itaq; Hypocrita & omnium hypocritarum pater fuit, qui suis operibus, externaq; pompa & sacrificiorum splendore conspici fidei expertes & inanes sunt. Quamobrem repulsa impatiens Cain, iracundia flammam concepit & fratrem è medio tollere constituit. Cum Remus Romuli fratris mœnia transiisset, à fratre occisus est: unde rectè Poëta,

Fratricidiâ.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Idem de his duobus fratribus dicere possis,

Fraterno primi maduerunt sanguine fratres.

Vsque adeò, ut Ovidius ait,

— Fratrum quoq; gratia rara est.

Sed totius historia antecedentia & consequentia, seu causas & effecta consideremus.

Quenam igitur Cainici fratricidij causa fuerit? Ira, inquam Caini, ex repulsa diuina & superbia (quam ius primogenitura aluerat) orta. Nam, ut poëta de Argonautis canit,

— Tu sola animos, mentemq; peruris

Gloria —

Hæc enim flamma mortalium animos vehementer exurit, in primisq; excellentium, quos eò plerunq; adducit, ut eos iustitiæ & pietatis capiat obliuio. Iram autem illam fla-

grantem, comitata etiam est inuidia & emulatio, qua fratri honorem à Deo tributū inuidebat, sibiq; vendicare cupiebat, usque adeo ut hanc inuidientia flammam corporis externo gestu non prodere non potuerit. Nā ut Moses ait, ob honorem illum fratris, statim conciderunt vultus Caini: qui gestus liuidorum hypocritarum est, qualem in philo- sophis illis arummosis describit Satyricus, qui apparent,

Obstipato capite & sigentes lumine terram,
Murmura cum secum & rabiosa silentia rodunt,
Atq; exporrecto trutinantur uerba labello.

Usque adeo difficile est crimen non prode-
re vultu: & tanta impotētia iracundia est:
ad quam reprimendam diuina quoq; voce
opus fuit, & nominatim hic summa Ethica
doctrinae de moderandis affectibus compa-
hensa est. Cur iratus es, dicit omnipotens ille
Deus Caino, & cur deiecisti oculos tuos? Nō
ne si benè feceris, gratosus eris? sin improbus
fueris, nōne peccatum tuum cubabit, do-
nec id reueletur? Affectus eius aduersus te
erit, sed tu dominaberis illi. Eodem ferè mo-
do, iisdemq; verbis Cicero ait, Ratio praesit,
appetitus obtemperet. Nam omnis vetus no-
uāq;

uaq; philosophia, & omnis diuina atq; huma-
 na lex (ut præclare Pontanus de Obedientia
 ait) in hoc vno maximè laborat & tota ni-
 titur, ut motus animi rationi pareat, ne ve-
 luti incustoditi & passim vagantes liberè
 exultent. Vbi enim appetitus à ratione di-
 gressus, longius à signis processerit: imperij, mo-
 derationisq; eius oblitus atq; impatiens, præ-
 ceptis eò fertur, vnde regrediendi rarò sit po-
 testas. Nam cum voluntatem secum ipse ra-
 piat, necesse est ut turpia atq; iniqua & eli-
 gantur & agantur à nobis: & contra diui-
 nam imaginem maximè peccetur. Quod in
 Caino in primis apparuit. Sed operæ precium
 sit audire, quomodo tam impotentis iræ flā-
 mam, fratris scelerata oppressione exprom-
 pserit & qua simulatione amoris, qualiq; hy-
 pocrisi, eum in periculum adduxerit. Nam
 amicitie mentione facile decipiuntur homi-
 nes, nullumq; certius exitiū est, quàm quod
 sub benevolentia simulatione latet. Itaq; cū
 Cainus Abelem alloqueretur, hoc est, ut ve-
 rissimè est, blandis fictisq; sermonibus bene-
 uolentiam simularet: & uterq; fortè fortu-
 na in campo, longè è conspectu parentum es-
 set: occiditur nihil mali suspicans à fratre

Caino Abelus. Occiso Abelo, Deus (quem nihil latet) statim querit ex Caino ubi frater eius Abelus sit? At is Deum cæcum surdumq; existimans, se nescire simulat & impia audacia vel potius contumacia respondet, Num ego custos fratris mei sum? At frustra late-re Deum impij conantur: & sanguis iusti Abelis innocenter fusus de terra clamat. Itaq; Iehoue illa ad Cainum accusatio horribilis depromitur: Quid fecisti? sanguis fratris tui edit ad me clamorem de terra. In Mose est, vox sanguinum fratris tui: qua circumstantia scelus homicidij grauius efficitur. Nempe prater imaginem diuinam violatam, etiam spes sanguinis seu prolis cū Abelo per fratrem sublata est, et in vno homine multi homines occisi sunt: vt Hebræi hic interpretantur. Et sic Latinis per Metonymiam cause pro effectu, sanguis pro semine & liberis accipitur: Vt cum Virgilius inquit:

Genus alio à sanguine regum.

Et Cicero de suis maioribus loquens, ait tales fuisse, qualis ipse sit illorū sanguine creatus. Hic itaq; vox illa sanguinum Abelis, quasi multiplicatus interempta sobolis clamor intelligendus est: ac praterca argumen-
tum

tum immortalitatis animorum hinc subdu-
 cendum, quod pro sua divino spiritu D. Pau-
 lus quoque animadvertit, ut supra demonstra-
 uimus, dum ait, *ὁ βουλόμενος ἵνα ἴσται ἑμὴν ἁμαρτίαν, ἕξει δὲ τὴν δόξαν.* Sed huius tam atrocis criminis
 quanam vindicta fuit? Duplex fuit, in qua,
 Maledictio videlicet terra & Excommu-
 nicatio seu ex ecclesia piorum cictio. Hac e-
 nim Iehoua acerba in parricidam sententia
 fuit. *Nunc maledictus esto à terra, qua ape-
 ruit os suum, ut si siperet sanguinem fra-
 tris tui è manu tua. Quando coles terram,
 non dabit amplius fructum suum tibi: vaga-
 beris & errabis in terra. Hic nimirum tam
 atrocis sceleris fructus fuit: hac hypocrisis &
 parricide iusta merces. Accedit desperatio
 immanium scelerum comes ind. viduus. Nā
 perterritus & desperans Cainus ait Iehoua:
 Maior est improbitas mea quam ut remit-
 ti possit. Ecce ciecisti me hodi: à facie terra
 & à facie tua abscondar, vagaborq; & erra-
 bo in terra, ut quicumq; inuenerit, occidat
 me. Hæc hypocrisis desperantis vox, hic scele-
 ris hominis ululatus est, hæc de divina mise-
 ricordia diffidentia. Iam verò aperte men-
 turus Cainus, inquit ille Theologus, & Iehoua.*

Deo tuo blasphemam calumniam imponis, cum peccatum tuum diuina misericordia maius facis. Sed Deus Cainum miseratus septupli pœna occidi vetuit: & signum illi addidit, ne si quis in eum incideret, eum perimeret. Quale verò illud signum fuerit, quo Iehoua Cainum parricidam circumdederit, explicat Iustinianus in Nouella constitutione IX. τριμωρον enim το καινυ appellat. Si non omnia hæc, ait, obseruauero, omnibus incommodis ero expositus, tam hinc quam in futuro seculo, inhorrendo iudicio magni Domini mei & seruatoris nostri IESV CHRISTI, habebog, partem cum Iuda & lepram Giegi & tremorem Cain. Basilins quoq, in concione contra ebriosos, eodem respexit, cum ait, οἰνοφλύκτις τὴν κατὰ τὸ καινυ ἐφ' ἑαυτοῦ ἐπιπράζει, τριμωρον καὶ πόδι φορόμενον. Sic τὸ ταν τὸς βίβ. Conscientie videlicet terror Cainū vexabat: malaq, cogitationes eum terrebāt, agitabantq, ita vt non modò sine cura quiescere, sed ne respirare quidē sine metu posset. Hæ sunt impijs assidue domesticaq, furia, qua dies noctesq, interfectorum pœnas à parricidis repetant. Atq, ex hac historia Caini, verisimile est ritum expiandi homicidas

tidas ad Græcos dimanasse. Vt enim parricidam Cainum Iehoua primò diris defixit: postea à sua facie eum eiecit: tandemq; signum tremoris illi apposuit: ita apud Græcos is qui eadem commiserat certis imprecationibus denouebatur, & à consuetudine aliorum exclusus. signa reatus in vestitu gerebat. Sic Orestes, sic Pelæus, sic Antilochus, sic Adrastus exules in Græcia discurrebant, diris confixi & hominum consortio privati & signis reatus circumdati. Nec verò omittenda est pænna illa qua in septuplū is puniri debeat, qui Cainum occiderit: Ex illa enim septupli vindicta intelligere licet, coram Iehoua detestabile scelus esse homicidium. Alij autem per septenarium, perfectam pœnam intelligunt: alij septem generationes intelligunt, quibus victurus sit Caini homicida ita vt mori nō liceat: & sic malum illud Imperatori Adriano, vt summum, imprecatus est Seuerianus, vt Dion & Xiphilinus scribunt. Atq; hæc de primorum fratrum certaminibus & duplicis Ecclesie origine. Nam primam hominum generationem, quæ statim secutum est: unde due ecclesie duorum fratrum vestigijs inherentes, factæ sunt: vna ortho-

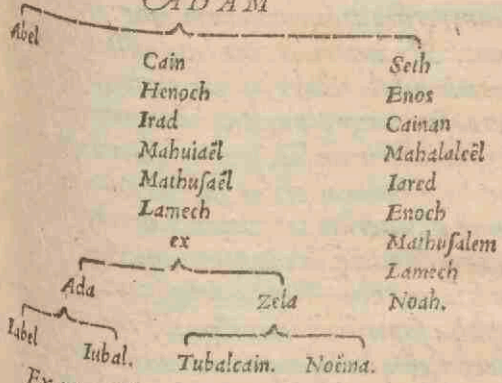
Duplex Ecclesia.

xa, altera heretica. Illa filiorum lucis, hæc filiorum tenebrarum: illa pacifica, hæc sanguinaria: illa iusta, hæc ex Malo illo. Sic enim (ut Ioan. 3. dicitur) καὶ ἐκ τῆς πονηρῆς τοῦ κακοῦ ἐξήγαγε τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ: καὶ χεὶρ τίνος ἐσφαξεν αὐτόν; οὐκ ἐστὶν ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ τοῦ κακοῦ ἀδελφοῦ δικαία. Reliqua historia quæ in Adami vitam incurrit, in Mose brevis est. Primò antiquè narratur quomodo à Caini posteris eritis inuenta sint. Nam Christus apud Lucam cap. 16. ait, οἱ υἱοὶ τοῦ ἀδελφοῦ τῶν φρονιμώτεροι καὶ ἐπὶ τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γῆν ἐξήγαγον αὐτῶν εἶσι. Filius itaq; Caini Henoch urbes extruere docuit, primâq; urbem à se nominavit. Posterii vero Caini ex Lamecho fuerunt Iabel, Iubal, Tubalcain, tres fratres cū sorore Næma. Equibus Iabel inuenit tentoria & fuit pater pastorum: Iubal reperit instrumenta Musica: Tubalcain excogitavit fabricas eris & ferri. Næma vestes ex lana & lino prima fecisse dicitur, cū antea pellibus animalium tegerentur. Hi videlicet nostri Panes, Apollines, Vulcani, Palladesq; fuerūt: quorum gloriam & ingenium multis seculis ante cognitum, Greci ad sua numina transtulerūt, quæ multis seculis posteris

stea vixerunt. Vnde illorum puerilis vanitas clarissime apparet. Deinceps Mors Adami & summa annorum, quibus vixit, à Mors Adami serereferentur. Nam cum esset natus nongentos duodecim annos vitam cum morte commutavit. Tandem in illa Adami historia, eius posterius quoque enumerantur usque ad Noam: quorum hac est series & genealogia.

Posterius Adami.

ADAM

Ex qua posteritate, quinq; precipue annotandi sunt, Lamech, Sethus, Enos, Enoch & Mathusalem. Lamech enim ex posteris Cain, septimus ab Adamo, primus bigamiam induxit contra legem Iehouæ connubialem. De Setho verò longior est historia apud Iosephum

Josephum lib. 1. cap. 3. Hic educatus, ait, ubi eorum
 aetatis venit, ut iam quod rectum esset, discernere
 valeret: virtutis studijs se totum dedit, & cum vir
 optimus euasisset, etiam nepotes sui imitatores
 reliquit. Qui quoniam erant omnes bona indole
 praediti, & patriam absque seditione incolebant,
 in perpetua felicitate vitam exegerunt, sapientiamque
 caelestium rerum atque ornatum animaduvertunt.
 Ne autem haec inuenta ex hominum noticia dilaberentur
 & prius perirent quam pernoscerentur, cum
 Adamus vniuersalem rerum interitum fore
 praedixisset, vnum incendio, diluuium alterum:
 excitauit duas columnas, alteram lateritiam,
 alteram lapideam: & utriusque sua inuenta
 inscripserunt: ut si lateritiam diluuium deleri
 contingeret, lapidea superstes hominibus
 discendi copiam faceret, & quae inscripta
 continebat spectanda exhiberet. Aiunt enim
 lapideam illam ab ipsis dedicatam, quae &
 nostris temporibus extat in Syria. Haec
 Iosephus: ex cuius testimonio apparet summum
 studium rerum caelestium in Sethi posteritate
 fuisse & hanc auream mundi aetatem
 extitisse,

— Quae (ut Ouid. canit) uindice nullo

Sponte

Sponte sua sine lege fidem, reclusumq; colebat.
 Pena, metusq; aberant, nec uerba minantia fixo
 Aere ligabantur, nec supplex turba timebat
 Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.

Enos verò ita celebratur à Mose, ut pri-
 mum videatur statuere eum qui nomine Ie-
 houe usus sit: ut medium atq; argumentum
 precationis impetrãde idem illi fuerit, quòd
 nobis per Christum $\mu\sigma\iota\tau\lambda\omega$ & sequestrem
 unicum. Enochi autem septimi itidem ab
 Adamo hominis fidem D. Paulus ad Hebra-
 os magnificè predicat: $\pi\iota\sigma\iota\varsigma$ $\gamma\acute{\nu}\omega\chi$ $\mu\epsilon\tau\epsilon\tau\acute{\iota}\theta\eta\tau\omicron$
 $\mu\epsilon\iota\delta\epsilon\iota\mu$ $\theta\alpha\nu\alpha\tau\omicron\upsilon$: $\kappa\upsilon$ $\delta\chi$ $\epsilon\upsilon\epsilon\iota\sigma\iota\sigma\tau\omicron$, $\delta\tau\omicron\upsilon$ $\mu\epsilon\tau\acute{\epsilon}\theta\eta-$
 $\kappa\eta\upsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\theta\epsilon\omicron\varsigma$. $\pi\epsilon\delta$ $\gamma\alpha\rho$ $\epsilon\tilde{\iota}$ $\mu\epsilon\tau\alpha\theta\acute{\epsilon}\sigma\omega\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota$
 $\mu\epsilon\mu\alpha\rho\tau\acute{\upsilon}\rho\eta\tau\alpha\iota$ $\delta\iota\kappa\eta\sigma\eta\kappa\sigma\acute{\iota}\alpha\iota$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\theta\epsilon\omega$. $\chi\omega\rho\iota\varsigma$ $\delta\epsilon$
 $\pi\iota\sigma\tau\omega\varsigma$ $\alpha\delta\acute{\upsilon}\nu\alpha\tau\omicron\upsilon$ $\delta\iota\alpha\rho\epsilon\sigma\eta\sigma\alpha\iota$. $\pi\omega\iota\delta\omicron\upsilon\sigma\alpha\iota$ $\gamma\alpha\rho$
 $\delta\epsilon\iota$ $\tau\omicron\upsilon$ $\pi\epsilon\theta\sigma\sigma\epsilon\rho\chi\omicron\mu\omega\upsilon$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\theta\epsilon\omega$, $\delta\epsilon\iota$ $\delta\epsilon\iota$, $\epsilon\tilde{\iota}$ $\tau\omega\iota\varsigma$
 $\epsilon\kappa\lambda\eta\tau\omicron\upsilon\sigma\iota\upsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\mu\iota\delta\alpha$ $\pi\omicron\delta\delta\omicron\tau\eta\varsigma$ $\gamma\acute{\iota}\nu\epsilon\tau\alpha\iota$. Idem
 44. Eccles. laudibus in cælum fertur: hoc am-
 plius, eiusdem vaticinium à Iuda in episto-
 la catholica citatur. $\pi\alpha\omicron\iota\phi\acute{\eta}\tau\omicron\upsilon\sigma\iota$, $\alpha\iota\tau$, $\epsilon\tilde{\iota}$ $\tau\acute{\alpha}$ -
 $\tau\omega\iota\varsigma$ $\epsilon\tilde{\iota}\beta\theta\omicron\mu$ $\epsilon\tilde{\iota}\rho\epsilon$ $\alpha\delta\acute{\upsilon}\alpha\mu$ $\gamma\acute{\nu}\omega\chi$, $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega\upsilon$: $\epsilon\tilde{\iota}\delta\omicron\upsilon$ $\eta\lambda\theta\epsilon$
 $\kappa\upsilon\epsilon\iota\omicron\varsigma$ $\epsilon\tilde{\iota}$ $\alpha\gamma\acute{\iota}\alpha\iota\varsigma$ $\mu\upsilon\epsilon\iota\omega\sigma\iota\upsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota$, $\pi\omega\iota\eta\sigma\alpha\iota$ $\kappa\omicron\tau$
 $\sigma\iota\mu$ $\eta\tilde{\iota}$ $\pi\alpha\acute{\nu}\tau\omega\mu$, $\epsilon\tilde{\iota}$ $\delta\eta$ $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\eta\alpha\iota$ $\pi\alpha\acute{\nu}\tau\alpha\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon\delta$ $\alpha\sigma\epsilon$
 $\beta\acute{\alpha}\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\pi\omicron\delta\iota$ $\pi\alpha\acute{\nu}\tau\omega\mu$ $\tau\omega\mu$ $\epsilon\rho\gamma\omega\mu$ $\alpha\sigma\epsilon\beta\acute{\epsilon}\iota\alpha\varsigma$
 $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\omega\mu$ $\eta\sigma\epsilon\beta\eta\sigma\alpha\mu$, $\epsilon\tilde{\iota}$ $\pi\omicron\delta\iota$ $\pi\alpha\acute{\nu}\tau\omega\mu$ $\tau\omega\mu$ $\sigma\kappa\lambda\eta$
 $\rho\omega\mu$,

ρῶν, ὡν ἐλεεινῶσαν κατ' αὐτῶ ἀμαρτωλοὶ ἔσονται.
 Quibus verbis amplissimum de vita a-
 terna, animorum immortalitate & futuro
 iudicio testimonium nobis reliquit. Quin &
 ipse à Iehoua uiuus in cælum translatus, suo
 exemplo immortalitatem comprobauit: &
 hac sua μετὰ θείῃ quibusdā coniecturā attu-
 lit de aetatibus mūdi. Vt .n. septimus ab Ada-
 mo Enoch, nō est mortuus: ita septimo mille-
 nario beatam immortalitatem restituē-
 dam augurantur. Quod verò ad Mathusa-
 lem attinet, est ille exemplum μακροβίου &
 longæui hominis. Vixit enim annos 969. &
 obijt ipso diluuij anno. Atq; hæc in illa Mo-
 saïca antiquitate de Adamo in publicas tabu-
 las relata sunt. Superest vt ad extremum cō-
 parationem Adami cum Christo ex D. Pau-
 lo instituamus. Is itaq; 1. Cor. 15. breuiter eos
 ita inter se confert. ὡς ὁ ὄντας ἄδ' ἀμ' ἡμῶν.

Comparatio
 Adami cum
 Christo.

τὸν ἀφθνήσκοντα, ἕως ἡμερῶν τοῦ χριστοῦ παύ-
 τος ζωοποιουθέντων, Item paulo ποστ, ὁ πρῶ-
 τος ἀνθρώπος ἐκ γῆς χοϊκός: ὁ δ' ὄντας ὁ ἀν-
 θρώπος, ὁ λεύει, ἕξ ἔρανε. οἱ δ' ὁ χοϊκός, πε-
 ἔθει. ὁ ὄντας χοϊκός: οἱ δ' ὁ ἐπ' ἐρανε, τοῖς ποικί-
 οἱ ἐπ' ἐρανε. Sed ad Rom. 5. illa comparatio
 prolixius instituta est, & primò quidem si-
 militer

militer, postea dissimiliter: ὁ ἀδ' ἀν, αἰτ, ὅτι τὸ
 πρὸ τοῦ μελλοντος. Nam in eo Christus &
 Adamus conferuntur, quod uterq; quod suū
 est in suos propagavit: ille peccatum, hic ve-
 rō gratiam. Sequuntur utriusq; dissimilitu-
 dines. ἀλλ' ἔχῃς τὸ πρὸ ἀπώμα, ὅτι καὶ τὸ χείρισ-
 μα. εἰ γὰρ ἔσθ' ἓν ἐνός παραπώματι οἱ πολλοὶ
 ἀπέθανον, πολλῶν μᾶλλον ἢ χείρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ
 δωρεὰ γὰρ χείρις τῆς ἐνός ἀνθρώπου ἰησοῦ χρι-
 στοῦ εἰς εἴς πολλοὺς ἐπέρισθεν. καὶ ἔχῃς δι' ἐνός
 ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα. τὸ μὲν γὰρ ἕξιμα, ὅτι
 ἐνός εἰς κατὰ κριμα. τὸ δὲ χείρισμα, ἐκ πολλῶν
 παραπώματων εἰς δικαίωμα. εἰ γὰρ ἔσθ' ἓν ἐνός
 παραπώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἐ-
 νός, πολλῶν μᾶλλον οἱ τῆς πόσεως ἐπὶ χείρις
 καὶ τῆς δωρεᾶς ἐπὶ δικαιοσύνης λαμβάνοντες,
 γὰρ ἕξ ἡ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνός ἰησοῦ χριστοῦ.
 Tandem redit ad superiorem breuem simili-
 tudinem, quān ὡς γὰρ τύπω proposuerat: e-
 anq; distinctius per partes suas explicat. καὶ ἔσθ'
 ἐνός δι' ἐνός παραπώματι εἰς πάντας ἀν-
 θρώπους, εἰς κατὰ κριμα: ὅτι καὶ δι' ἐνός δικαι-
 ωματι εἰς πάντας ἀνθρώπους, εἰς δικαιοσύ-
 νης. ὡσαύτ' γὰρ διὰ τῆς παρακρούσεως ἐνός ἀνθρώ-
 που ἁμαρτωλοῦ κατεσκήθησαν οἱ πολλοὶ, ὅτι καὶ
 διὰ τῆς ἰσχυροῦς τοῦ ἐνός δικαιοὶ κατεσκήθησαν

οὐ νόμοι. Vt itaq; hæc & superiora omnia in
 summam conferamus: Ille χοῖνός terrenus:
 hic παραδεισὸς & cælestis est: per illum παρανομία
 inobedientia, per hunc ὑπακοή obedientia:
 per illum peccatum, παραπτώμα: per hunc gra-
 tia, χάρισμα: per illum ἑπίμα reatus: per hunc
 donum, δώρημα: per illum κατήκουμα con-
 demnatio, per hunc δικαίωμα iustificatio:
 per illum θάνατος & mors, per hunc ζωὴν vitam

χοῖνός

ἰσχυροί &

παρανομία.

ὑπακοή.

παραπτώμα.

χάρισμα.

ἑπίμα.

δώρημα.

κατήκουμα.

δικαίωμα.

θάνατος &

ζωή.

Deniq; ille creatus, hic creator: per illum
 peccatum peruasit in omnes, per hunc tolli-
 tur: ille imaginem diuinam amisit, hic eam
 interpolauit: in illo morimur omnes, in hoc
 reuiuiscimus: ille ficulno folio, hic agni pelle
 nos vestit: per illū ex paradiso eiectioni sumus,
 per hunc restitui mur: ille maledictus, hic be-
 nedictus est: ille à serpente delusus & spolia-
 tus est: hic serpentem conculcauit & illi ca-
 put contriuit: ille ærumnas, dolores, miseriam,
 nobis attulit: hic gaudium, letitiam, beatitudi-
 dinem reposuit. Deniq; quod ille corruptis
 hic

*hic in integrum restituit: cui cum aeterno pa-
tre & Sp. S. aeterno gloria & honor sit in aeternū.*

LIBER II.

DE NOACHO.

Post Adamum primum huma-
ni generis parentem, iure me-
ritissimo Noachum secundum
parentem subijciemus. Quem
admodum enim Adamus primi mundi, qui
ante uniuersalem illam terrarum illuui-
onem fuit, pater primus extitit: ita Noachus
eius, qui post diluuium secutus est, sator me-
rito existimatur. De cuius virtutibus am-
plissimum praeconium Ecclesiastici cap. 44.
extat, ubi iustus & perfectus fuisse predica-
tur: quod praeconium Moses hic isdem ver-
bis prosequitur: cum ait: Noah inuenit gra-
tiam coram Deo: fuit enim vir iustus, perfe-
ctus in generationibus suis & ambulauit se-
cundum Deum. Petrus uero epistolae 2. capi-
te 2. ὁ ἄδικος ἀνομιῶν ἡγεμὼν vocat. Sed
logè amplissimum est D. Pauli elogium cap.
II. Hebr. de fide Noachi: πιστὸς ἡμετέροις νό-
μοις τῶν μὲν ἐπιπέσειν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴνου αἰ-
τίου καὶ κατασκευάσειν τὸν αὐτοῦ ἀρκαίον.

I. Diluuium.
Causa.

το. Ἄ ἴς κατέκεινεν ἄν ἰόσμον, καὶ ἄ ἴς πῆ
 στῆν δικαιοσύνης ἐγγύς κληρονομήσ. In Noa-
 chi igitur historia tria in primis spectabi-
 mus. Diluuium, Lapsum Noe & eiusdem po-
 steros. Quod igitur ad diluuium attinet,
 causa illius à Mose ponitur in hominū in-
 temperantia & polluti per impiarum mu-
 lierum cōsortium matrimonij scelere. Nam
 cum homines cepissent multiplicari, vide-
 runt filij Dei filias hominum, quod pulchra
 essent & acceperunt sibi vxores ex omnibus
 quas elegerant. Hac re offensus Deus, cum fi-
 lij Dei (in est, py ex Sethi posteris) ducerent
 filias hominum (id est impias ex Caini fami-
 lia) tum diluuiο genus hominū perdere sta-
 tuit. Ex hac enim sancti seminis cum profa-
 no impiarum sanguine permistione, enati
 sunt Gigantes, ad quorū conspectum, vi He-
 brae vocis notatio indicat, homines trepidi
 conciderent: quiq; in alios imperium & au-
 toritatē exercerent, & laudis gloriaq; auidi-
 tate flagrarent. Quibus verbis Moses Cyclo-
 picam vitam describit, qualem Homerus O-
 dyss. nona, in suo Polyphemo depinxit: quem
 sic loquentem introducit:

νήπιος ἄ ἴς ἄ ξάν ἢ τηπόδην ἐλάπεσθε.

ὅ, μὲ θεὸς λέγει αὐτὸν δὲ δέμα ἢ ἀλῆαδι.
 ἔφη ἡ ἀρχαία τὸς ἀγίοις ἀπέχουσι
 ἔλθεῖν μακαρίων.

Item paulo post:

τῶν δ' ἀνθρώπων πλεῖστον, οἳ τινὲς εἰσὶν,
 ἢ οἳ ὑβρίζουσι καὶ ἀγριοὶ ἐστὶν ἀίκατοι,
 ἢ πλοῦστοι καὶ σφίον νόστος θεοδύς.

Sed illam Cyclopicam vitam nemo melius
 expressit quam Christus Matthæi 24. & Lu
 ca 17. Ἐν ταῖς ἡμέραις, αὐτ, ταῖς πρὸ τοῦ κατα
 κλισμοῦ ἢ σαυ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμῶν
 τῶν καὶ ἐκγαμίζοντες ἀρχὴς ἡμέρας εἰσὶν ἔλθε
 ἢ ἕως τῆς λιβωδῶν, καὶ οὐκ ἐγνωσαν ἕως ἡλθῶν
 ὁ κατακλισμὸς καὶ ἦρξεν ἀπαιτίας. Libido igitur,
 intemperantiæ, gula & coniuncta cum
 his vitijs securitas, diluuij causæ fuit, Deoq;
 tristissimam de hominum malitia querela,
 quam Moses hic ponit, expressit: pœnituit
 enim Deum quod hominem fecisset, cum cor
 hominis & eius cogitationes omnes mala ef
 sent. Sed tamen pro infinita sua misericor
 dia lento gradu Iehoua ad vindictam proce
 dit. Χρόνια γὰρ τὰ τῶν θεῶν, ut Euripides ait:
 Itaq; ad respiscendū centum & viginti an
 nos Deus hominibus dedit: sed cū nihilo me
 liores euaderent, cataclysmum illum terri

bilem induxit & omnes aquarum inundatione submersit. Itaq; ut Ouid. canit:

Descriptio
diluuij.

Fit fragor & densi funduntur ab æthere nimbi,
Sternuntur segetes & deplorata colonis
Vota iacent, longiq; perit labor irritus anni.
Expatiat ruini per apertos flumina campos,
Cumq; satis arbusta simul, pecudesq; uirosq;
Tecta q; cumq; suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit, potuitq; resistere tanto
Indeiecta malo: culmen tamen altior huius
Vnda tegit, pressaq; latent sub gurgite turres.
Iamq; mare & tellus nullum discrimen habebant,
Omnia pontus erat, deerant quoq; litora ponto.
Occupat hic collem, cymba sedet alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
Ille super segetes, aut merse culmina uillæ
Nauigat, hic summa piscem deprendit in ulmo,
Figitur in uiridi (sic fors tulit) anchora prato.
Aut subiecta tegunt curuæ uineta carinæ,
Et modò qua graciles gramen carpsere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora Phocæ:
Mirantur sub aqua lucos, urbesq; domosq;
Nereides, syluasq; tenent delphines & altis
Incurfant ramis, agitataq; robora pulsant.
Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones,
Vnda uehit tigres, nec uires fulminis apro,
Crura nec ablato profunt uelocia ceruo:
Quæ sitisq; diu terris ubi sistere possit.
In mare lassatis uolueris uaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,

Pulsa.

Pulsabantq; noui montana cacumina fluctus:
 Maxima pars unda rapitur, quibus unda pepercit,
 Illor longa domant inopi ieiunia uictu.

Atq; in hac tam miserabili, horrendaq; cla Arca Noë:
 de, quaret aliquis ubi Noachus noster inter- & eius cau
 ea fuerit & quamdiu illa restagnatis aquae sa.
 furiosa tempestas durauerit? Et quidem
 quod ad Noachum, illiusq; uxorem Tyteam,
 ut Berofus vocat, & eius tres filios Semum,
 Chamum, Iapetum: uxoresq; eorundem tres
 Pandoram, Noëlam, Noëglam attinet: ius-
 sit Iehoua ante diluuium, ut Noachus arcã
 fabricaret, quam vnã cum tota familia in-
 gressus, semina humani generis conseruaret:
 & tanquam verus Deucalion (cui Graeci no-
 men imposuerunt ἀπὸ τοῦ δ' Ὀυρανῶ, ὁ δὲ θεὸς φερον-
 ᾶσαι τὸ λαὸν) posteritatem populi propaga-
 ret. In Mose verò cause illius arca seu nauic-
 ula diserte describuntur omnes. Nam pri-
 mò architectus & faber est ipse Noachus.
 Materia est in pice & ligno pini vel abie-
 tis. Hebrais Gopher: quod Rabini aiunt esse
 genus abietis leuissimum & in aquis maxi-
 mē fluitans, nec vnquam putrescens. Chal-
 daus paraphrastes cedri speciem facit. Hiero-
 nymus vertit lignum leuigatum. Forma est

ex ipsa idea mentis diuinæ sumpta & à Iehoua Geometrica scenographia descripta: ex cuius ignoratione uariæ & impia opinioniones exorta sunt. Itaq; cum Buteo locum illum eruditè expediuerit, legenda sunt quæ ille acutè & artificiosè de hac re scripsit. In Mose quidem longitudo, latitudo & altitudo eius nominatim exprimitur. Facies tibi arcam, inquit Iehoua, ex lignis Gopher. Habitatiunculas seu nidulos (ut in Hebræo est) fabricabis in illa & pice illines intus forisq;. Longitudinem facies CCC. cubitorû. Latitudinem L. Altitudinem XXX. Fenestrâ facies in summo altitudine vnus cubiti: & in latitudo eius immittes ostium. Faciesq; trium tabularum contignationes, seu תריסרה, vnam in imo, alteram in medio, tertiam in summo. Finis autè à Deo subiectus est: cum ait, Ingredieris in illam arcam tu & tua familia, ut ab inundatione aquarum conserueris & omnium viuentium animaq; prædicatorum (volucrum scilicet, pecudam, & reptilium) semina tuearis. Quod autem ad tempus diluuij attinet, cepit id anno cõditi mundi 1656. cum Noachus inchoasset annum sexcentessimum: ut præter Mosen, Berofus testatur.

Tempus diluuij.

tur, qui annum etatis Noachi 950: cum anno 350. à fine diluuij coniungit. Subductis igitur 350. annis, à 950: reliqui sunt sexcenti anni vitæ Noachi. sub quorum finem diluuium cessasse Berosus statuit: eadem prorsus ratione, qua Moses initio anni sexcētesimi primi etatis Noachi, terrā exiccataam esse scribit. Ingressus autem est arcam Noachus cum sua familia, die decimoseptimo mensis secundi, & rursus die eiusdem mensis XXVII. post anni spaciū egressus est. Id Iosephus refert ad mensem Marhesuan, qui in ordine secundus est à Thisri. Ac verisimile est, mensem illum in sacris literis Bul dictū esse, quasi Mabbul, id est diluuiū seu inundatio, propterea quòd isto mense ceperit & post annum rursus desierit diluuium. Porro mensem Thisri secundum Hebræos ad æquinoctium Autumni pertinere, certum est. Quod autē ad mensum illorum & totius temporis, quo Noachus in arca fuit, rationem attinet, congruit illa mirificè ad anni solaris periodum. Numerus enim mensium & dierum in hac Moysis narratione, ostendit annum solare[m] complexum esse XII. menses lunares & dies XI. Nam ad menses lunares synodicos XII, hoc

est, ad CCCLIII. dies, addendi sunt XI. dies, qui nominantur Epactæ, à XVII. die secundæ mensis, vsq; ad XXVII. inclusiue. Ita constituetur iusta anni solaris quantitas, videlicet dierum CCCLXV. Ideo dicitur Noachus egressus ex arca anno ætatis sue CI. seu anno mundi 1657. Noachus itaq; ex tanto periculo incolumis, grati animi significatione consecrauit & ex animantibus puris quæ (præter impurorum singula paria) in arcâ sumpsit, Iehouæ holocaustum obtulit. Ideo enim pura septena, hoc est tria paria & unum sumere iussus est, vt post diluuium, septimum Iehouæ in sacrificium offerret. Iehouæ igitur valde placuit gratus ille Noachi animus: odoratusq; est Iehoua odorem quietis, id est, suauitatis seu odorem suauem & gratum. Quæ insigni metaphora Moses vsus est, vt significaret Iehouam gratiarum actione, pietateq; ista multo magis affici, quam nos fragranti viola aut rosæ alicuius odore delectamur. Vtq; odor per aërem latè diffunditur, & sua fragrantia proxima quæq; contingit: ita gratitudo nostra erga Deum per omnia vitæ negotia se diffundere, aliosq; ad imitationis similitudinem incitare debet. Iehoua itaq;

itaque mirifice sacrificio Noachi delectatus,
 promisit ei se deinceps humanum genus di-
 luuio uniuersali non deleturum & gratissi-
 mas uices temporum, quadripartitasq; mu-
 tationes sementis, messis, frigoris & caloris,
 hoc est autumnii, estatis, hyemis, ueris ad cō-
 seruationem omnium terra nascentium lar-
 giturum. In eius rei testimonium uerba illud
 δὲ ἰριδίου, hoc est signum Iridis seu caelestem ar-
 cum, habentem

— Varios aduerso sole colores,
 in sublimi specula proposuit: qui, ut veteres
 Leonino illo uersu significabant,

Ne timeant imbres, datus est in nubibus obfes.
 Obfes quidem ille est non futuram deinceps
 eluuiationem generalem: sed idem etiam nun-
 tius non modo pluuiarum, uerum etiam pæ-
 ne ignis & ἐκ πυρώσεως τοῦ κόσμου. Ideò colo-
 res in iride duo sunt: è quibus ceruleus signi-
 ficat genus humanum aquis perijisse: igneus
 autem seu purpureus, postea perituum esse
 igni, ut 2. Pet. 3. scriptum est. ὁ τότε κόσμος
 ὑδραπ κατακλυθεὶς ἀπόλων: οἱ ἕνεκεν ἕρανοὶ
 καὶ ἡ γῆ ἐξ αὐτῶ λόγῳ τεθροσασεισμενοι εἰσι,
 τῶν ἐπιθροσασεισμενων εἰς ἡμῶν κείσεως καὶ ἀπα-
 λείσεως τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Atq; in hoc tan-

Allegoria di
luuij, arca,
corui, colu-
ba.

to rerum omnium turbine, salutis tamen si-
gna quaedam comparent, & illustres ex di-
luuio, & arca allegorie, à pijs viris de sum-
pta & explicata. Nam quod ad diluuium
attinet, est illud imago baptismi simul & ex-
tremi iudicij. Et sic D. Petrus epistola 1. cap.
3. analogiam illam inter baptismum & di-
luuium explicauit. εἰς τὴν λέβητόν διδύχαι (το
ῦ ἁγίου ὕδατος) ψυχὰς διὰ σῶθῆναι δι' ὕδατος
& ἡμῶν: αὐτίκ' ἅπαντες νεκροὶ ἐν ὕδατι. Vt e-
nim aqua diluuij arcam Noachi sustinebat
ne cum familia submergeretur: ita baptismi
aqua diluuij figure respondens nos cōseruat
qua non carnis sordes abluuntur, sed qua fit
vt bona conscientia benè respondeat apud
Deum per resurrectionem IESU CHRISTI.
Arca verò imago est ecclesie. Vt enim solus
Noachus in diluuiio cum suis seruatur, alij o-
mnes homines submergantur: ita soli ciues
ecclesie, sunt heredes vitæ æternæ, reliqui o-
mnes extra ecclesiam diluuiio iræ diuinæ ab-
sorbentur. Ideoq; Nazianzenus cum ad eccle-
siam sequendam hortatur, præcipuè hac ar-
ca similitudine vsus est, cum ait:

Ἰντὸ Νῶε λέβητόν ὄντος μέγαρον αὐτόν ἀνδρῶν.

Vtq; Noachi arca veluti parua ratis in im-
mensa

menso Oceano, vastis fluctibus & procellis re-
 stagnantis aquæ iactata fuit: ita ecclesia sem-
 per tyrannorum, hæreticorum, falsorum fra-
 trum, intestinorum dissidiorum et ingentiũ
 erumnarum fluctibus affligitur. Sed tamen
 ut filius Dei Noacho nauigati adsuit & ar-
 cam exterius clausit, ac ad clauum sedit, pi-
 osq; Argonautas gubernauit: ita & ecclesia
 omnibus temporibus à Christo tanquam ve-
 ro Iasone inter pericula defenditur & con-
 seruatur. Vt autem arca intus & foris bitu-
 mine illita fuit: ita in ecclesia tolerantia, v-
 nitatis tenax & charitatis effectrix, vt Au-
 gustinus ait, adhibenda est. Nam intus & fo-
 ris mali tolerandi sunt, ne pacis compages sol-
 uatur. Vt autem in arca Noachi coruus &
 columba præcipuam historiam habent: ita
 in ecclesia lex & Euangelium in primis sona-
 re debent. Coruus enim legis: columba Euan-
 gelij imago est. Vt enim coruus à Noacho e-
 missus nuncium sublatis diluuij nullum attu-
 lit: ita lex nihil certi de placata ira Dei, ni-
 hil de liberatione à peccato & morte affert.
 Sed vt columba ramum oleæ pacifera in ar-
 cam ore suo referens certum nunciũ diluuij
 consumpti attulit: ita Euāgelium ex ore pa-
 cem

cem annunciantium sonans, saluberrimum oleum gratiae diuinae, credentibus in arcam ecclesiae conclusis, affert. Est autem coruus hereticorum quoque symbolum, sicut columba fidelium. Vt enim coruus in arcam non reuolauit: ita haeretici ex ecclesia egressi, ad eam non redeunt, sed inepta crocitate ei obstrepunt & cadaueribus se implent. Vt autem columba ad arcam se recepit: ita pi & fideles homines ad ecclesiae gremium se conferunt, placidi sunt & puris Euangelij seminibus saturantur. Sed ut ad nouam illam noui orbis interpolationem redeamus: noua virtus rerum humanarum constitutio ex illo cataclysmo emerfit: & hic denuo oeconomia politica & ecclesia in integrum restituta sunt. Itaque coniugalis illa benedictio, Crescite & multiplicamini & replete terram, primo statim loco repetita est. Dominium etiam illud politicum in animantia cuiusquodammodo restitutum est. Quin & cibus hominis, qui antea purus & simplex ex fructibus & plantis fuit, tum in *λεγοφαγία* est mutatus & omnibus animantibus uinis concessus, modo à sanguine, quae (ut Chaldaicus paraphrastes reddidit) anima animantis est, abstinetur.

Renouatio
rerū huma-
narum.

retur: ut nimirum abſtinentia hæc ſymbolum prohibiti homicidij eſſet. Cùm Horatius Trigeminiſ ſororem ſuam gladio trãſfixiſſet, ut eſt apud Liuium, lex horrenſiſ criminis erat, ut duumviri perduellionem iudicaret: ſi à duumviriſ pronocaret, pronocatione certarent: ſi vincerent, caput obnuberent, infelici arbori reſte ſuſpenderent: vel intra pomærium vel extra pomærium verberarent. At hic non duumviri, ſed æternus Deus perduellionis iudex ſedet. & lex horrenſiſ criminis ab eo lata hæc eſt: De manu viri & de manu fratris eius requiram animam hominis. Hæc enim prohibiti eſus ſanguinis allegoria à Deo ipſo ſtatim ſubiecta eſt, ut hæc lex de homicidio, præcipuus neruus eſſet politici ordinis, cui etiam inſtitutio magiſtratus adiuncta eſt. Quæ enim paulò obſcurius modo dixit Moſes, ea lucidius & apertius ſtatim explicat, cum ait: Schophech dam ha Adam, baadam damo yſchophech. Ki be Zelum elohim aſa eſ haadam. Quicumq; effuderit ſanguinem hominis, per hominẽ ſanguis eius effundetur. Nam ad imaginem ſuam Deus fecit hominem. Quòd enim per hominem effundendum homicidæ ſanguinem dicitur

cit, magistratum aperte gladio armat, ut frigidum plumbeumq; illorum argumentū videatur, qui magistratum ex hoc loco armis suis spoliare conantur. Quod verò ad ecclesiam attinet: cum ea nouum fœdus Iehoua hic inijt de non delēda amplius rerum natura per vniuersalem eluionem. Nec solum cum ecclesia & ipso Noacho, sed etiam cum animantibus omnibus, hoc fœdus percussit, idq; Abrahamo & posteris ex ipso descensuris, sigillo Iridis obsignauit. Atq; hæc de historia diluuij. Sequitur ut de Lapsu Noachi dicamus. Adami lapsus causam habuit inobedientiam, effectum nuditatem. At Noachi

II. Lapsus Noachi.

lapsus causam habet ebrietatem, effectum in patre nudationē, in filijs partim maledictionem, partim benedictionem. Noachus enim cum primus vineā plantasset & fructu plantationis sue inebriatus esset pudendis nudatus, ludibrio liberis fuit: indeq; indignatio et ira in Chamum minimum natu, & totam eius Chanancam posteritatem. Magnum itaq; in Noachi hac historia documētum est, quanta virtus sit sobrietas, & quantum e contra malum ebrietas sit: qua cum tantus vir lapsus sit, monet nos ille casus ne securi

genio

genio indulgeamus & moderationis lineas
 transiliamus. Illud autē hęc historia etiam
 docet ut patrum & omnium qui nobis præ-
 fecti sunt, etiam si ij nō omnino sint αὐτῶν ἡ-
 ἴων, pudenda hoc est, ne uos & infirmitates re-
 gamus, cōmodē ue interpretemur, nec odiosē
 & cupide retegamus & exaggeremus, ut
 Chamus fecit, ideoq; diris patris ita confixus
 est, ut deinceps fratribus suis ipse cū poste-
 ritate tota in perpetuam seruitutem addi-
 ctus fuerit. Verecundia potius & pietas illa
 in tolerandis patrum infirmitatibus, qua Ia-
 pheth & Semus vsi sunt magis laudabilis &
 imitanda fuerit, unde & benedictio ea con-
 sequatur, qua pijs & verecūdis filijs à paren-
 tibus pro mercede optatur: ut scilicet dila-
 tentur & longa posteritate efflorescāt & in
 tabernaculis vera eccesiā habitent. Sic enim
 posteris Iapheti, id est, gentibus quæ ab Iape-
 to propagatæ sunt, promittitur hic fore ut
 recipiatur in tabernacula Semi, ex cuius po-
 steris Christus natus est: hoc est, ut tanquam
 oleaster in oleam Christum inseratur, & fi-
 ant concines sanctorū & domestici Dei. Re-
 stat ut Noachi filios & posteros in tabula ge-
 nealogica proponamus.

III. Poste-
 ri Noachi.

Sem,

Monarchiarum constitutio ac Grecorū vanitas & puerilitas.

Quod igitur ad ecclesiam attinet, permā- Ecclesie sēa
fit illa in posteris Sem: qui sic dictus est vel à desc^o status
Schem, id est nomen, vel Som; id est positus.

Hic enim positio seu stirps Messie & vera
Dei ecclesie fuit: de qua etsi in speciali singu-
lorum patrum historia specialiter dicendum
sepè erit: nihil tamen phibet, hoc loco quin-
que generalia capita delibare, quorum dein-
ceps perpetuus in ecclesie historia usus erit:
Sunt autem hæc, 1 Locus seu ubi fuerit ec-
clesia. 2 Quæ lumina & quas doctores ha-
buerit. 3 Doctrina. 4 Crux. 5 Liberatio.

Quod igitur ad sedem ecclesie attinet: veri-
simile est Noachum ex Armenia (in cuius
mōtib^{us} arca quieuit) in veterem patriam
id est loca vicina Damasco urbi Syria vetu-
stissima redisse. Nam & ipse ibi antea vixe-
rat, ibiq^{ue} primos parentes conditos sciebat.
Ad hæc certum est filium Noachi Semum in
illa regione rursus vixisse, quæ postea nomi-
nata est Ierusalem. Fuit igitur eo tēpore ec-
clesia Dei in ijs locis ubi fuerūt Noachus, Se-
mus & eorū posteri, quādiu illi vera doctri-
næ usuram retinuerant. Sed cūm Semi po-
steri

steri in metropoli Chaldaea Babylone essent, ibi paulatim vera doctrina lux extincta est, & impia de Deo opiniones exorta sunt. Itaq; ut est Genes. 12. Iehoua Abrahamum ex Babylone ad Semum patrē maiorum suorum in Sichem quasi postliminio reduxit. Abrahamo autem ipsi à Iehoua certa sedes, Palestina videlicet promissa est, in qua deinceps vsq; ad Christum tentoria ecclesie fixa fuerunt. In hac sede flos humani generis floruit, Sē, Abrahamus, Isaacus, Iacobus, Dauid, Salomon, & alij: hic enim secundus locus de ecclesie luminibus fuit. Quod verò ad tertium de doctrina attinet, semper in ecclesia Lex & Euangeliū viguit. Sic enim ad Noachum Genes. 9. lex de homicidio: ad Abrahamum lex de incestis libidimibus repetita est. Ad plerosq; verò patres promissio de venturo semine mulieris redintegrata est: ut ad Abrahamum Genes. 12. 18. 22. Ad Isaacum Genes. 26. 28. Ad Iacobum Genes. 40. Qualis autem ecclesie crux, qualisq; liberatio fuerit, (nam hi duo loci ex quinque propositis reliqui sunt) id ostendet singularis cuiusq; temporis historia. Itaq; his breuiter quasi summo digito ostensis ad Gentium origines accedamus: in qua

qua parte illud primum tenendum est, à quibus appellationes gentium fluxerint, illis etiam origines earundem deberi. At à Chaldeis & Hebraeis Noachiq; posteris appellationes gentium fluxerunt: quæ nūquam potuerunt in tanta linguarum varietate aboleri, & longè prius in usu fuerunt, quàm Græcæ aut Latine lingua imago extitisset. Hebraeis & Chaldeis gentium origines debentur. Hoc fundamento sic posito, singulatim de cuiusq; populi parētibus & satoribus disseremus: initio sumpto à Semo.

SEMI POSTERITAS.

Semi posteritas loca vicina Euphrati fluvio Armeniæ, versus orientem, hoc est Syriam, Persiam & reliquum orientem occupavit, sumpto (ut Zonaras ait) initio ab Euphrate usq; ad Oceanum Indicum. Nam

1. Ab Elā orti sunt Persæ & Elymaei. Dan. 8. Cum essem in Susis castro, quod est in regione Elam. Apud Xenophontem in historia Cyri mētio fit tribus Elamidos. Elymaeos describit Strabo lib. 16. Elam adolescens.

2. Ab Assur orti sunt Assyrii: qui (ut Genes. 10. est) Niniven in Assyria condidit. Assur beatus.

3. Ab Arphaxat orti sunt Chaldaei, ait Iosephus, & ab eius nepote Eber Ebraei: ex qua stirpe natus est Abrahamus, octavo gradu ab Arphaxato distans. Arphacschad sanans vastationem.

4. A Lud orti sunt Lydi, ut Zonaras ait, & Eusebius. Lud natus. Lude Germanis.

5. Ab Aram orti sunt Syri & Mesopotamij, quorum regionem scriptura Aram Neharaim, id est, Syriam fluviorum nominat: & Plinius lib. 6. cap. 17. scribit Scythas antiquitus Arameos dictos esse. Funccius ab Aram etiam Armenios deducit, quasi sublimis. Metropolis Syriae est Damascus, ut Esaiæ 7. scriptum est. Caput Aram Damascus. Aram sublimis.

Filij Arami quatuor fuerunt: Hus, Hul, Gether, Mes. Hus Arabiae Petrae partem tenuit, quae patria Iobi fuit. Iosephus & Zonaras aiunt hunc condidisse Trachonitidæ & Damascum quae inter Palestinam & Caelosyriam interiacet. Hul Armeniorum stirps est, ut Hieronymus vult: vel eam possedit, ut alij volunt. Gether Bactrianos condidit secundum Zoneram: ab hoc Getas & Gothos originem suam & appellationem traxisse consenta-

sententiam est. Gothi autem ex Getis orti, tenuerunt eam regionem quæ nunc Valachia dicitur & occuparunt ripam fluuij Vistulae & Sueciã vicinasq; regiones ubi mansit nomen Gothia. Mentio Getheri fit in lib. 1. Paralip. cap. 1. Geth est mola. Gether dominus mola. Mes secundum Iosephum Mesaneos condidit. Araxinam sanè Armeniae regionem fertillissimam fuisse ait Strabo lib. 2. & 11. Ab hoc consentaneum est Massagetarum ortos cum quibus infelix bellum gessit Cyrus Persarum rex, quod Herodotus describit.

Filius Arphaxat fuit Sale, id est, ramus, propago: à Selach. Eius filius fuit Heber, id est, peregrinator: à quo Hebraei, peregrinatores, transeuntes. Eius filij duo, Peleg & Iectan. Peleg à diuisione dicitur. Nam anno eius 48. lingua diuise sunt, cum antea eo anno quo ipse natus est, diuisa terra facta esset. Filij Iectan tredecim fuerunt, qui occuparunt Indiam amplissimam videlicet regionem versus orientem, cuius termini sunt Messa & mons Sephar, quæ Indiae loca esse Eusebius monet. Ex his vnus Ophir nomine, appellationem dedisse existimatur regioni Ophir, ex qua classis Salomonis aurum attulit 3. Reg. 9.

CHAMI POSTERITAS.

Chami liberi Syriam & Amanum ac Libanum montes tenuere, & quicquid terrarum eius mare spectat, usque ad Oceanum: ait Zonaris. Hoc est versus meridiem, Palestinam, Aegyptum ac Libyam. Nam

I. Chus condidit gentes Aethiopiae (in ultima ora Africa ubi Nili fontes sunt) & Arabiae felicitis. Occupavit enim Aethiopiam à sinu Persico usque ad extrema Africae loca ad meridiem, ubi Chusitas populos ponit Ptolemaeus lib. 4. ca. 6. Chusita nigri. Eius filij fuerunt sex, Saba, Euila, Sabatha, Regma, Sabathaca, Nimrod. Saba partem Aethiopiae occupavit: utque alij volunt, Sabaeos & Arabes condidit. Ab Euila pars Indorum manasse existimatur: Funccius ab eo Getulia incolas deducit. A Sabatha metropolis Aethiopiae sub Aegypto nomen accepit, cui Ptolem. lib. 4. tribuit longit. 68. 20. latit. 12. 30. Funccius ab eo Astaburos, qui ultra Atlantem in Aethiopia habitant, descendisse putat. Regma Ezech. 27. coniungitur cum Saba: unde coniectura est eum Arabiae felicitis partem occupasse. Eius duo filij fuerunt, Schaba & Dedan. A Schaba Arabiae felicitis metropolis nomen accepit.

accepit: cuius mentio est Esaie 60. Omnes de
 Schaba venient, aurum & thus afferentes.
 ps. 71. Reges Arabum & Schaba dona addu-
 cent. A Dedan Arabiae felicitis vrbs nomen
 accepit: cuius mentio fit Ezech. 27. 38. Nim-
 rod sextus Chusi filius, (quem alij amarum
 dominatorem, ein scharpffen, strengen regen-
 ten. à mar & radah: alij rebellem, à mar ad
 interpretantur) primus Monarcha in mun-
 do fuit. Nam primam Monarchiam Chal-
 daeorum condidit. Hic vocatur venator ro-
 bustus coram domino. Quia non solum pru-
 dentia & industria, sed etiam robore, armis,
 vi ac gladio homines in potestatem redegit
 & regnum constituit. Additur autem, coram
 domino, ut intelligamus imperia diuinitus
 constituta & ordinata esse & diuinitus da-
 ri victoriam & successus in constituendis im-
 perijs, & magistratus gladium gerentes Dei
 ministros esse, ut 13. Rom. dicitur. Cœpit au-
 tem regnare Nimrod anno 131. post diluuiũ
 & regnavit 56. annos, teste Berosse lib. 4. qui
 eum nominat Saturnum Babylonicum. Hic
 Babylonem condidit: ex qua egressus in Assy-
 riam, edificauit ibi Ninuen. Sic enim qui-
 dam interpretantur locum Mosis (de terra

illa egressus est Assur & edificauit Niniuen)
 Alij verò de Assur filio Semi intelligunt, qui
 fugerit impietatē Chamitarum & alibi se-
 des quasiuerit. Xenophon verò in æquiuocis
 scribit Assyriū fuisse nepotem Nimrodi, co-
 gnomine Ninum, qui vrbi à se condita no-
 men dederit. Vtraq; autem vrbs τριπόλις
 λυς fait, diuisa in quatuor partes nominibus
 distinctas. Babylonis partes fuerunt Babel,
 Arach, Archat, Calanne. Niniues partes fue-
 runt, Ninie, Rehoboth, Chala, Resen.

2. Mizraim stirps est gētis Aegyptie. Itaq;
 ubicunq; in Mose & ceteris prophetis in La-
 tina versione nomen Aegypti extat, semper
 in Hebræo textu Mizraim legitur: & sic ho-
 dieq; veterem appellationem Aegyptij reti-
 nent. Arabes enim & Turci eam Mizri ap-
 pellant. Mizraim Hebræis est affligens, angu-
 stijs premens: à iažar: non, ut alij rebellis. E-
 ius filij fuerunt, Ludim, Ananim, Laabim,
 Neptuim, Phetusim, Chasluim. A Laabim Li-
 bya nominata est, propter ardores & aestus
 quibus torretur. Laab enim est flamma: un-
 de Libyes, inflāmati: Græci Aphricam dixe-
 runt, quasi frigore vacuā, ab æ priuante par-
 ticula & πείρα horror. A Chasluim venerūt
 phi-

Philistym & Capturim. Philistym quinque amplas vrbes in litore terræ Canaan tenuerunt, atq; postea toti terræ nomen Palestine dederunt. Nam, ut Zonaras ait, Mizraim liberiterram quæ est à Gaza Aegyptum vsq; tenuerunt. Verùm solius Philistym nomen pars illius retinuit, quam Græci Palestinam dixerunt. Capturim verò posteritas Philistinis permixta in eodem litore Syriaci maris habitauit. Latinus interpres Deut. 2. Ierem. 47. Amos 9. vertit Cappadoces: ubi tamē nō Cappadoces ad Pontum Euxinum, sed posterius Capthorim fratris Philistym sunt intelligendi.

3. Phut pater est Mauritanorum, apud quos flumen Phtuth nominat Ptolem. lib. 4. & Plin. lib. 5. cap. 1. Est & Phythia vrbs in Mauritania, sic dicta quòd sit in cardine Africa. Vicinum est illi nomen Phaëthontis, quem cognitione motuum cælestium claruisse & inustatos ardores ex astris prædixisse Poëtæ indicant. Hunc Phaëthontem conyiciunt aliqui fuisse Phut nepotem Noachi.

4. Canaan, Cananaam postea Iudeam vocatam incoluit, nomine à se indito. Ea in vñ decim populos ab vñdecim eius filijs distribu-

buta est ab Aegypto usq; ad Tyrum & Sidonem extensa & ab Israëlitis magna ex parte deleta. Cananæi Hebræis sunt mercatores: Sidonij enim & Tyrj præcipui mercatores fuerunt, propter maris mediterranei opportunitatem. Filij autem Canaan, à quibus populi terra Canaan seu Palestina, nomina acceperunt, sunt hi: Sidon, Hethæus, Iebuseus, Amorraeus, Gergeseus, Euæus, Arachæus, Cynæus, Aradius, Samarites, Amathæus. Sidon id est, venator condidit celeberrimã in phœnicia urbem Sidonem, cuius colonia est vicina Tyrus. Hethæus nomen dedit Hethæis & condidit urbẽ Hebron, ubi habitavit Abraham Genes. 23. Ex hoc ortus est Vrius maritus Bethsabæa, Iebuseus tenuit Gabea & Ierusalem, quæ antiquitus Iebus dicta fuit. Amorraeus duas regiones occupavit: vnã, quæ postea in sortem tribus Iuda cecit: alteram trans Iordanem, cuius metropolis fuit Eschbon, in tribu Ruben. Num. 21. 32. Nomen habet à loquacitate, αὐτός ἐφα. Gergeseus pater fuit Gergesenorũ in terra Gessuri trans Iordanem, quorum mentio est Matth. 8. Euæus tenuit Sichem, Gazam, & Mizphe. Gen. 34. Deut. 2. Ios. 11. A Cynæo desertum Sin nomen accepit.

accepit. Aradius urbem condidit in finibus Iudææ & Arabiae Petrae. Num. 21. 33. Ab Amathao urbs & regio Emath in finibus tribus Neptali & montium Libani nomen accepit. Zonaras ait eum urbem Amatham, Macedonibus habitatam, condidisse, cuius urbis nomen Ptolemæus Epiphanes in Epiphaniam commutavit. Hinc Emathij, Macedones. Unde Lucanus, Bella per Emathios plus quam ciuilia campos. Vide Iustin. initio libri septimi.

IAPHETI POSTERITAS.

Iaphet Hebræis dilatationem significat. Nam posteritas eius latissimè in minori Asia & per totam Europam versus occidentem & septentrionem propagata est. Nam, ut Zonaras scribit, filij eius septem à Tauro & Amanio montibus progressi sunt in Asia quidem usque ad Tanaim fluuium: in Europa verò usque ad Gades. Hunc Iaphetum Græci Iapetum & ex ipsius filijs unum Prometheum nominant: à quo hominem ex limo terra fictum & ignem Iouis ad homines è cælo delatum esse scribunt: hanc forte ob causam, quia ex ipsius sermonibus doctrina de creatione πρῶτος ἀδύτου ad gætes emanauit: & quia veram sapien-

Sapientiam, qua est radius lucis divina, videlicet doctrinam de Deo, praecepta de moribus & leges motuum caelestium, alijs tradidit. Hinc ab Hesiodo nominatur

Ἰαπετιοειδὴς πάλαι ποτὶ μὲν ἀπὸ τοῦ Ἰαπέτου.

& Ouid. i. Metamorph.

Quam factus Iapeto mixtam fluvialibus undis,
Fmixit in effigiem moderantium cuncta Deorum.

Est itaq; Iapetus Noachi filius, à quo Europæi propagati sunt: idq; non modò Hebræi sed etiam Græci ac Latini confitentur. Audax, inquit Horatius, Iapeti genus: quod ab Homero & Aeschylò sumptum est. At in huius vocis etymologia, mirum est quàm Græci se frustra torqueant. Alius Ἰαπετὸν ἰαπετῶν, id est, ledere: alius Ἰαπετὸν ἰαπετῶν, id est, mederi: nonnulli Ἰαπετὸν ἰαπετῶν καὶ ἰαπετῶν duci voluerūt. Sic enim Scholiastes Hesiodi in Theogonia ait: τοῦ Ἰαπέτου θεοῦ οἰκτιροῦ ἐν νοσποῦ αἰετοῦ πατρὸς τῆς ἡλιῶν τοῦ ἕραν ὄ καὶ ὄφου τῆς ταύτης λιγισσῶς: Ἰαπετὸν ἰαπετῶν καὶ ἰαπετῶν. πάλαι ποτὶ ἔκ αὐθῶν πᾶσι δὲ ἀγοικίας τῶν αὐθῶν πᾶσι μεταξὺ θύλασσι, οὗ δὲ τῶν πάλαι ποτὶ αὐθῶν πᾶσι μὴ δύνοντα. Sed quinam populi ex singulis Iapeti filijs prognati sint, videamus.

1. A Gomero Cimmerici seu Cimbri ortum duxisse creduntur. Hi primū ad Borysthenē & Tanaim & Tauricā Chersonesum habitaverunt, ubi adhuc reliqua sunt nomina Bosphori & oppidi Cimmerici, cuius meminit etiam Herodotus lib. 4. & Ptol. lib. 5. Geographia. Narrat autem Herodotus Cimmericos à Scythiis pulsos, partim in Asiam minorem ac Lydiā infusos esse, partim in alia loca migrasse. Eo tempore credibile est Cimmericos à Borysthenē ad orā Balthici litoris progressos, Cimbrica Chersoneso (quæ nūc Holsatia & Iutia vocatur) nomē dedisse. Planè enim idem nomen est Cimmerici & Cimbri, ut etiā Strabo lib. 7. testatur. Et Plutarch. in vita Marii scribit Cimbros, qui cum Rom. bella gesserūt, in vexillo caput Tauri pinxisse: quod nunc quoq. Duces Megapolenses à veteribus Cimbris orti, in suis insignibus retinent. Cimbri Germanis Kempffer dicuntur, ut annotavit Auentinus lib. 1. & sic Plutar. ait in Mario, λιμερος επονομαχου γερμανοι τῶν λησιων. Homerus eorundem meminit Odyss. λ. ἀντιπολεως & ἡ λιμααλ χωρας αυτων, λεφωδ' ου οργως φησιν:

διεκα κ' επιλη κησαν, μηχοι, οδκ' ποτ' εδ' τες.

ἡλιθῶ φαίδων ἰπιλάμπεται ἀκτινῶδιν,
ἀπ' ἰπι νύξ ὄλον τέταται.

Qua de re etiam Plut. in Mario scribit, & videndum prouerb. Cimmeria tenebra. Filij autem Gomeri tres fuerunt, Ascenez, Rhiphat & Togorma. Ab Ascanes Tuiscones & Teutones nomen habere vulgò censentur, & sic Hebrais hodieq; Germani Ascenazim dicuntur, non ab Esch & Cohen, quasi sacerdotis ignis. Non enim patitur Hebraica lingua vt radicalis Zain elidatur & he quiescat in Cohen. Verius igitur est habitatores dispersos interpretari, à Sacan & Naza. Hinc etiam Sicania & Ascania regio Asiae minoris, in qua vrbs Nicea deinde condita est in Bithynia, cui & Mysi & Heneti & Caucones finitimi fuerunt, vt Homerus etiam in Catalogo seu lib. 2. Iliad. in fine indicat, vbi ductor exercitus inter auxilia Troianorum nominatur Ascanius

φόρνος αὖ φρῦας ἦγε καὶ ἀσκανί & θροδδῆς

τῶν ἑξ ἀσκανίος. & Iliad. v.

πάλαιωτ' ἀσκανίος τε, μὲν ποσὶ ὑδρῖ ἰπποτίων &

μυσσῶν ἀγγεμῶν ἠγῆρα:

οἱ δ' ἑξ ἀσκανίος ἰεβῆταν & ἦλθον ἀμοιβοί.

Ex illa Asia regione Ascanios unà cum Mysi, Henetis & alijs gentibus vicinis in Europam

pam & Germaniam migrasse credibile est,
 ut nunc quoque Henetos passim genti Teutoni
 ca admixtos videmus. De Ascania regione
 & palude Ascania, ex qua fl. Ascanius Tro-
 ie vicinus erumpit: Strabo scribit lib. 12. Ni-
 hil autem putidius est etymologia illa quam
 ex Saturni podice delirè deducit Goropius:
 qui è Cimbrica lingua Ascanium interpre-
 tatur agnoscetem statim escam, as ken hast.
 Illud magis memorabile, si verum est, quod
 Berosus scribit, à Noacho videlicet posteri-
 ratem Ascanij esse adoptatam: & hunc se-
 cutus Auentinus lib. 1. sic scribit. Noachus
 Anno III. post diluuium, Tuisconis (quem
 in Armenia genuerat, & qui etiam Ascani-
 us dicitur) posteros adoptauit: ipsum deinde
 in Europam misit: & quicquid inter Rhenū
 & Tanaim amnes continetur, eidem assigna-
 uit. Germania 4. genera sunt: Teutones, Ve-
 neti, Cimbri, Vgri. Veneti sunt hodie Sclau:
 qui cōprehendunt Bohemos, Polonos, Mas-
 souios, Moranos, Podolios, Roxolanos & Li-
 tauos. Cimbri sunt Dani, Scandi, Selandi,
 Scandinau, Sueones seu Sueci, Fenni, Gothi:
 à quibus Godanus sinus: Græci Getas, Latine
 Dacos vocant. Vgri una gens est, non in plu-
 res

res partes diuisa: incolunt Pannoniam & eam partem Germania, quam Iazyges, Gothi, Getae, Gepidae (hodie Sibeburgenses in veteri Dacia) tenuerunt. Teutones sunt reliqui populi Germania. Et paulò inferius: Anno 131. post diluuium Nimrod regnum Babyloni-
norum seu Assyriorum condidit: cuius primordio Tuisco Gigas, pater Germanorum & Sarmatarum, cum XX. ducibus, Semi fratris sui nepotibus, ex Armenia venit in Europam. Duces autem Tuisconis, à quo Teutones dicti, hi fuerunt:

- 1 Sarmata, à quo Sarmatia utrag.
- 2 Danus, à quo Dania & Dani, qui & Cimbri dicuntur.
- 3 Geta, à quo Gotlandia in sinu Venedico, è regione Vistulae amnis: qui & fluvius Codanus dicitur à Goto et Dano.
- 4 Tibiscus, à quo fl. Tibiscus, ubi hodie Vngaria magna, Septemcastrenses, Valachi, & Gothi.
- 5 Mæsa, à quo Mæsi inter Danubium & Sauum: hodie Bosnia, Seruia, Bulgaria.
- 6 Phrygus } duo filij Mæsa.
- 7 Thynus }

- 8 Dalmata, à quo Dalmata.
- 9 Iader } tenuerunt Liburniam &
10 Albanus } Illyricum.
- 11 Sauus, à quo Sauus fl. qui Pannonias &
Mœsis separat: oriturque in Alpibus
Carnicis supra Labacum Carnorum
caput.
- 12 Panno }
13 Salo } fratres, incoluere Pannoniã.
14 Azalo }
- 15 Ister, filius Heberi, autor condendæ Bâ-
byloniæ turris cum Nimrodo: conse-
dit inter Draum & Oenum fl. Nomen
dedit Istro fl. & Histria.
- 16 Adulas: nomen dedit monti altissi-
mo inter Oenum & Rhenum.
- 17 Diclas.
- 18 Obalus.
- 19 Epirus. Tuisconis filius secundum Taci-
tum Mannus fuit: cuius filij fuerunt,
Ingeuon, Herminon & Isteuon.
- A Rhiphat Paphlagonas ortos esse scribit
Iosephus lib. I. cap. II. & D. Hieronymus. Cer-
tum autem est Paphlagoniam Henetorũ se-
dem vetustam esse, ut ex Homero Iliad. 6. ap-
paret.

παρθαζόνων δ' ἄγ' ἔτι πυλαμῆσι & λαοίοις λῆρ
 ἰφ' ἰντῶν. Item ex Apollonio,
 παρθαζόνων ἑσίοις δ' ἰντῶν & ἰαβασίνων.

Et Livius statim initio suae historiae scribit Antenorem Troianum cum multitudi-
 ne Henetorum (qui seditione ex Paphlago-
 niā pulsi & sedes & ducem, rege Pytemene
 ad Troiam amisso, querebant) venisse in in-
 timum maris Adriatici sinum. Consentane-
 um itaq; est Rhiphat stirpem esse amplissima-
 gentis Henetae, quae postea versus septentrio-
 nem & occasum progressa, plurimas Europa-
 regiones, Sarmatiam, Russiam, Seruiam, Il-
 lyricum, Bohemiam occupavit, & hodie e-
 tiamnum tenet. Cumq; Riphæos montes in
 Sarmatia nominet Ptolemæus, ad fontē Ta-
 nais, quanquā tales ibi nulli sint: tamen con-
 sentaneum est originem appellationis esse à
 Riphat.

Togorma mentio fit Ezech. 38. Gomer &
 domus Togorma latera Aquilonis. Vnde ap-
 paret septentrionalem aliquam gētem Cim-
 merijs & Moschis vicinam hac voce signi-
 ficari. Zonaras Phrygas ab hoc deductos
 vult, Lutherus Tartaros, Funecius Mosco-
 uitas, qui & Albi Russi.

2 *A Magog Scythas vocadlas & ἀμαθο-
βίος & Turcos ortos existimat Zonaras. He-
brais dicuntur habitantes in tugurijs, Ma-
gog, de tecto. Collocat autem Plinius Turcos
in Scythia non procul à Cimmerijs versus o-
rientem. & Herodotus in Scythia descriptio-
ne nominat Ὠκείας. Fit autem mentio gentis
Magog Ezech. 38. 39. & Apocal. 20. quam la-
tissime postremis temporibus regnaturam
& cum ecclesia Dei bellum gesturam, ibidem
predicitur. Hæc ad Turcicam gentem rectè
congruunt.*

3 *Madai pater est Medorum, qui ubiq; in
Biblijs nomine Madai significantur, Dan. 5.
6. 8. 9. Jerem. 25. 51. Esai. 13. Tenuerunt autem
regionem finitimam Armenia & mari Cæ-
spio, in qua urbem Ecbatana cōdidit Deio-
ces, cuius pronepos fuit Astyages, auis mater-
nis Cyri, quem unà cū Dario Medo regnas-
se Daniel narrat.*

4 *Iauan seu Ion stirps est gentis Ionica in
Asia & Græcia. Hinc Daniel. cap. 10. Alexan-
drū M. regem Iacon vel Ion vel Iauan in Af-
syrja imperaturum predixit. Huius Iauan
seu Ionis memoria māsit apud Græcos & La-
tinos poëtas, qui nomināt Ianum, eumq; bi-
frontem*

frontem fingunt, fortassis ideò quia utriusque gentis Græcæ & Latine pater fuit. Græci nomen à flore, ἴοϋ, deriuarunt. Hebræis significat defraudatorem, ut quidam existimant, induciti autoritate D. Hieronymi, qui lib. 8. comment. in Ezechielem, interpretatur Iauan, est & non est. Aliqui à Iain deducunt, quæ vox vinum significat. Hinc Ianus vinosus seu vinitor quem Dionysius Halicarnassæus Oenotrium eadem significatione appellat eum qui primus colonias in Italiam transtulit. Illud constat omnibus propè Italis Doricam linguam fuisse communem: & sic Italiae regiones magna sui parte Græcam retinent appellationem, cuiusmodi sunt hæc, Lucania, Umbria, Cuma, Phlegraus campus, Elea, Pandosia, Pandataria, Neapolis, Peuce-tia. Sed Ionis filij quatuor fuerunt: Elisa, Tharsis, Cethim, Dodanim.

Ab Elisa Aeoles deducti sunt: qui ut Strabo scribit erant omnes populi extra Isthmum, præter Athenienses & Megarenses. Argiuorum (qui inter Aeoles clarissimi fuerunt) imperium tenuit Danaus, qui colonias in Peloponnesum duxit. Hi etiam Pelasgi dicebantur, ut autem Heneti in plurimis & distitis regio-

regionibus confederunt, Germania, Italia, Gallia: ita Pelasgi etiã $\omega\omicron\lambda\upsilon\pi\lambda\acute{\alpha}\nu\kappa\epsilon\tau\omicron\upsilon\epsilon\delta\upsilon$ ab Herodoto nominantur: de quorum erroribus Strabo multa lib. 5. & 13. habet. Antiquissima eorum sedes Thessalia & Epirus fuit, ubi in templo Iouis Dodonæi memoria Dodanum fratris Elise permansit. Postea in Peloponnesum & Italiã quoq; propagati sunt, ubi Care urbs in Hetruria ab ipsis condita est. Sed Belli Troiani tempore etiam in Asia regione, que Aeolis dicitur, Larissam urbem Cumæ vicinam tenuerunt, ut ex Homero Iliad. B. apparet.

$\iota\pi\acute{\omicron}\theta\omicron$ & $\delta\prime$ $\acute{\alpha}\gamma\epsilon$ $\phi\upsilon\lambda\alpha$ $\omega\iota\tau\alpha\sigma\tau\omicron\upsilon\mu\epsilon\iota\gamma\eta\sigma\iota\mu\epsilon\tau\omicron\upsilon\epsilon\tau\omicron\upsilon\epsilon$,
 $\tau\acute{\omega}\nu$, $\omicron\iota$ $\lambda\alpha\acute{\iota}\sigma\tau\alpha\upsilon\tau\epsilon\iota\beta\acute{\omega}\nu$ $\lambda\alpha\kappa\alpha$ $\nu\alpha\iota\tau\epsilon\lambda\alpha\sigma\kappa\omicron\upsilon\upsilon$.

Occuparunt autem & insulas Asiae minori vicinas, ut Menecrates testis est. Ideo Ezech. 27. ex insulis Elisa hyacinthū & purpuram ad Tyrios afferi scribitur. Et apud Grecos poetas celebratur Aeolus rex ventorum, id est, insularum in mari Græco.

Tharsis condidit Tarsum metropolim Cilicie, patriã D. Pauli Apostoli. Quam Græci ignari primæ originis gentium, fingunt nomen habere à Græca voce $\tau\acute{\alpha}\rho\sigma\omicron$ & , que altitudinem pedis (den Reyen) significat. Quia

Bellerophontes excussus à Pegaso & in eum
 Cilicia locum decidens, τὰς πόλιν fregerit. Alij
 (ut refert Iosephus) dicunt Persecum in Cilici
 am profectum ac de condenda urbe cogitan
 tem, dum fabris locum urbis demonstraret,
 planta pedis terram percussisse, atq; inde ur
 bem cognominatam.

Cethim stirps est gentis Macedonica &
 Latina, ut manifestum est ex sacris historijs.
 Nam Esai. 23. Vastator Tyri Alexander
 M. ex terra Cethim educitur. Et I. Macca. 1.
 Alexander M. scribitur ex terra Cethim
 egressus esse: & I. Macca. 8. Philippus & Per
 seus reges Macedonia à Romanis victi, no
 minantur reges Cetheorum. Stephanus quoq;
 lexici Geographici autor scribit veteres non
 Macedonem sed maxivtu scripsisse. Indi
 cat autem Suidas in dictione λαρῖνοι, Ceteos
 in Italiam ductos esse à Latino Telephi filio,
 à quo Latini dicti sint. Ideò in prophetis saepe
 Romani quoq; appellatione Cethim indicant
 tur: ut Dan. 11. contra Antiochum Epipha
 nem venient naues ex Cethim, id est Italia.

Dodanim nomē mansit in Epiro, ubi tem
 plum fuit Iouis Dodonaei, quod unà cum Io
 nis Hammonis oraculo demonstratum esse à
 duabus

duabus columbis ex Aegypto pronolātibus, scribit Herodotus, Funccius ab his & Rhodios deducit, mutata litera d in r.

Thubal Ezechielis 22.27.38.39. coniungitur cum Mesech & Magog. Vnde apparet gentem septentrionalem & Cappadocia, Moisis & Colchis vicinam fuisse. Fuerunt autem in ea vicinia Chalybes, apud quos vena ferri & argēri prestantes fuerūt: unde Chalybs dicitur. Ex eo loco in Hispaniam Chalybs ferri opifices profectos volunt. Ideò Iosephus lib. 1. cap. 11. & Berofius scribunt Tubal gentis Hispania conditorem esse: & Hebraei tam Italos quā Hispanos Tubal vocant: nos die Valen appellamus. Zonaras Iberes à Tubale deducit, qui in Asia Chalybibus vicini fuerunt. Chalybes verò ex antiquiore nomine Alybes nominatos Philippus putat. Homerus enim Iliad. B. in fine Alybes urbis meminit,

Ἰνδὸν δὲ τῶν ἀνδρῶν ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἰνδῶνα.

Et Apollonius lib. 2. scribit Argonautas ad Chalybes in Asia venisse.

6 Mosoch stirps Mysorum, & Cappadocum ac Moscorum esse putatur. Nam Cappadocia metropolis fuit Mazaca, quae postea

tendit. Extat adhuc nomen Tyra fluuij in Russia, cuius ostium inter Istri & Borysthenis ostia ferè medium est: hodie Nester dicitur. Ptolemeus etiam Atiram fl. in Thracia ponit. Atque hac hæctenus de gentium origine.

Diuisio itaq; ut supra diximus, in prouincias orbe terrarum, cū qualibet familia sortem suam à patre Noacho attributam occupare & in eius possessionem ire vellet, factū est ut ab Armenia montibus digressi, in campum Sennear omnis generis delictis & amicitatibus refertum deuenerint. Ibi capti loci geniali situ & iucunditate soli, per triginta propemodum annos hæserunt. Sed cū multitudine hominum quotidie augescente tam angusto loco iam amplius capi non possent & in alias sedes, tanquam colonias exire cogerentur: turrim ingentem, que cælum vertice contingeret, ex coctis lateribus adificare autore Nimrodo instituerunt, ut hoc quasi uniuersum nomen suū aternitati proderent & ut quidam existimant, contra diluuium presidium sibi compararent. Verùm Deus inceptum eorū scitè elusit, ut alij aliorum sermo-

Gentium migratio & ratio loci.

nem non intelligerent. Turris illa Babylon
 postea dicta est, ob sermonum confusionem.
 Babel enim Hebraeis est confusio. Ita confusis
 linguarum vestigijs, in suam quisq; regionē,
 unā cum eis quos similitudo linguae sibi con-
 iunxit, emigravit. Huius turris historia eti-
 am ad ethnicos peruenit: Et poëta quidē sa-
 bulantur Gigantes terra filios congestis mon-
 tibus, Deos caelo deturbare conatos fuisse, ut
 Hesiodus in Theogonia, Ouid. lib. 1. Meta-
 morph. Claudianus in Gigantomachia testat-
 tur. Et extāt Sibylla verba apud Iosephum:
 πάντων ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων, πύ-
 γον ὠκισθῆναι ἀνελθεῖν ὑψηλότατον, ὡς ἂν ἔργα-
 νοῦ ἀναβησοῦμενοι δι' αὐτῶν. οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμεν ἐ-
 πίπεσαν αὐτῶν ἀνέτριψαν τὸν πύργον καὶ ἐ-
 δίκαν ἐκείνην φωνῶν ἐδίκωκαν, καὶ ἐστὶ τὸ πᾶν Βαβυ-
 λῶνα συνεβηλεκεκλιῶται πρὸς τὴν πόλιν. Caterum
 Herodotus lib. 1. descriptionem Babylonicam
 turris habet: quae etsi longo tempore post pri-
 mam illam turrim extructa est, verisimile
 tamen est artifices ad primam illam ideam
 respexisse. Ἐν μέσῳ τῶν ἰερῶν, πύργου ὁ σφραγῶν οἰ-
 κισθῆναι, σαδισ καὶ τὸ μῦκον καὶ τὸ ἐνέον. καὶ
 ἂν τὸ τῶν ἰερῶν πύργου ἀλλὰ πύργου ἐπιβέβη-
 κε, καὶ ἐπὶ τῶν μάλαι πρὸς τῶν, μέχρις ἂν ὀκτώ
 πύργου.

πύργων. ἀνάβασις δὲ εἰς αὐτῶν ἕξωθεν λυκλα
 πῶν πάντας αὐτῶν πύργους ἔχουσα περιποίηται με-
 σουῶν δ' ἰκον Ἡ ἀναβάσις ὅδε καταγωγὴ τῆ
 καὶ θῶν ἀμπανσηοι. γ' δὲ τῶν τελευταίων
 πύργων υἱὸς ἐπὶ μεγας. Causam igitur mi-
 grationis gentium & varietatis linguarum
 hac historia primam & antiquissimam ex-
 plicat. Accesserunt autem postea & alia. O-
 mnes enim populorum migrationes præter
 abundantiam multitudinis, & inopiam a-
 grorum, aut ob cæli intemperiem aut ob ho-
 stium viribus superiorum expulsionem con-
 tingerunt. Sic, ut ait Seneca in consolatione
 ad Albinam, Atheniensis turba in Asia
 est: totum verò Italia latus quod inferio-
 ri mari alluitur, maior Græcia fuit. Inscos
 Asia sibi vendicat. Tyrii Africam incol-
 lunt: in Hispaniam Pœni: in Græciam Galli:
 in Galliam Græci se immiserunt. Pyrenæus
 Germanorum transitus non inhibuit. Alij
 longo errore iactati non iudicio elegerunt lo-
 cum, sed basitudine proximum occuparunt.
 Alij armis sibi ius in aliena terra fecerunt:
 alios excidia urbium sæarum, alios domesti-
 ca seditio, alios superfluentis populi frequen-
 tia ad exonerandas vires emisit: alios pesti-
 lentia,

lentia aut frequentes terrarum hiatus, aut
 intoleranda soli vitia eiecerunt: alios alia
 causa exciuit domibus suis. Quidam ibi con-
 sederunt, ubi illos rerum inopia deposuit:
 quasdam gentes, cum ignota peterent, mare
 hausit. Quid referam Antenorem Patavij
 conditorem: Euandrum in ripa Tiberis re-
 gna collocantem? quot populus Rom. colonias
 in omnes prouincias misit? Illud igitur ma-
 nifestum est, nihil eodem loco mansisse quo
 genitum est, assiduus humani generis dis-
 sus est: quotidie noua urbium fundamenta
 iaciuntur, noua gentium nomina prioribus
 extinctis aut in occasum conuersis oriuntur.
 Hæc Seneca: Migrationum verò illarum ex-
 empla persequi infinitum sit, & extant plu-
 rima apud Pausaniam & Strabonem, alios-
 que qui de hoc negotio ex professo scripserunt.
 Quod verò ad linguarum rationem illam ad-
 mirabilem attinet, et si ex infinita prope-
 modum varietate sint: omnes tamē Hebræi-
 ca lingua (qua in Heberi posteritate cum ve-
 ra religione incontaminata permansit) ve-
 stigia aliqua retinuerunt. Caterum præter il-
 lam mutationis causam, quam Moses as-
 fert, Bodinus adhuc tres adijcit. Vna est in i-
 pso

Mutatio lin-
 guarum m.

pso decursu temporis, quo non modò lingua,
 sed etiam res omnes immutantur, ac tota re-
 rum natura senescit. Ita Polybius scribit, an-
 no minus quinquagesimo quàm ictum fœ-
 dus erat inter Pœnos & Romanos, verba fœ-
 deris, quæ ipse antiqua vocat, vix intelligi
 potuisse: carmina verò quæ in sacris ex vete-
 re formula canebantur, à paucissimis intel-
 lecta. Sic videmus paulatim omnes omnium
 populorum linguas aliter atq; aliter mutari.
 Altera causa est in coloniarum ac populo-
 rum inter ipsos confusione. Argumento sit
 Italia & Græcia, quæ tot seculis puritatem
 Græci & Latini sermonis tenuerunt, totoq;
 terrarum orbe disseminarunt. Posteaquam
 verò Scythæ & Gothi utramq; inuasert,
 tanta mutatio cōsecuta est, ut nec Latium,
 nec Attica ubi nunc sunt, unquam exti-
 tisse videantur. Sic Parthi Persicum: Ara-
 bes Punicum: Turcæ, Tartari, Sclavi Græcū:
 Latini Gallicum & Hispanicum sermonem
 depravarunt. Tertia lingua mutãda causa
 in ipsa regionis natura versatur. Proprium
 enim est omnium populorum, qui magis in-
 clinant ad septentrionem, voces consonanti-
 bus asperrimè collisis, sine vocalibus, ex inti-
 mo pe-

mo pectore & crebras aspirationes efferre, idq; propter summam spirituum vim & impetum caloris. Nam Saxones & accolæ Balthici maris ubiq; ferè medias pro tenuibus & aspiratas pro medijs pronunciant: cuiusmodi sunt hæc, Ber theum ferum pibimus ponum sinum. Australes verò quibus temperatus est calor & spiritus debilis, lenissimè pronunciant: lenius etiam fæmine, quod viris spiritum & calorem habent debiliorem. Omitto loci cuiusq; propriam & insitam ex aquis naturam, quæ voces ac linguas immutat: ut in agro Labdano Gallie Narbonensis omnes Labdacismo balbutiunt. Ita Sabini veteres fædum pro hædo, fircum pro hircoco dicebant, quemadmodum Varro scribit: ita & Vascones hocum pro foco, hilium pro filio: ita quoq; Parisij & Aurelij veterum Hetruscorum more, Valesium & Fusium pro Valerio & Furio usurpant. Ex his ergo tribus potissimum causis tot linguarum dissimilitudines oriuntur. Magna itaq; statim post diluuium mutatio loci, magna etiã lingue, sed omnium maxima religionis facta est: & iam inde duæ ecclesie extiterunt: una vera, quæ unà cū primæua lingua apud Hebræi

Mutatio religionis.

beriposteros permansit: altera spuria, qua
 per amplissimū mundi theatrum sparsa lon-
 gè lateq; se extēdit. Error enim fœcundus est
 & ut Aristoteles ait, ἐὺς ἀπὸ τῶν ὀρθῶν
 καὶ τὰ μακροῦ βαίνῃ. Vera itaq; ecclesia uni-
 cum Deum conditorem illum cæli & terræ,
 spiritum infinitū, optimum maximū agno-
 scebat, in semine mulieris contrituro caput
 serpentis acquiescebat: promissionibus A-
 damo, Noacho, Abrahamo, Isaaco, Iacobo
 factis nitebatur: at ecclesia illa spuria relicto
 uno illo Deo, fœdam & infinitam πολυθεϊ-
 αῖα introducedit, & ut D. Paulus ait, gloriam
 incorruptibilis Dei in efformatam mortalis
 hominis imaginem & volucriū & quadru-
 pedum & reptilium mutavit: diuinosq; ho-
 nores & sacrificia illis obtulit. Etsi autem sa-
 pientiores Ethnici reprehendebāt quosdam
 errores: ut Plato in Epinomide inquit, Opor-
 tet colere Deum ἔχοντα τεχνάζοντας, ἀλλ'
 κληθεῖα ἑμῶντας ἀρετῶν, & Aristoteles, καὶ
 εἰ ὁ θεὸς ὁ ταῖς δ' ἀπάαις τῶν θνόντων, ἀλλ'
 ταῖς ὀσιβείαις τῶν θνόντων: & Zaleucus, ὁ
 θεὸς ὁ ταῖς δ' ἀπάαις, ἀλλ' ἀρετῆ καὶ
 πῶσαιρεσι τῶν καλῶν ἔργων & δικαίω: tamē
 neri errorum retinebant, idolatriam sci-
 licet

licet in cultu quem Dijs gratum prestare se putabant: unde factum est ut ritus sacrificiorum à patribus acceptos, deprauata uel potius omnino ex animis amissa reconciliationis propter semen mulieris promissione, amplificarint, nouis & à se excogitatis ceremonijs cumularint: mactationes quoque humanarum victimarum excogitarint. Hinc etiam ethnicorum poëtarum exclamatio in illum gentilium errorē: ac precipuè Iuuenalis in Aegyptiorum superstitiones:

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Aegyptus portenta colat: crocodilon adorat.
Pars hæc, illa pauet saturam serpentibus ibim:
Effugies sacri nitet aurea cercopi heci,
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ,
Atque uetus Thebe centum iacet obruta portis.
Illic ceruleos, hic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem uenerantur, nemo Dianam.
Porrum & cepe nefas uiolare ac frangere morsu,
O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina! lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nefas illic factum iugulare capella.

Adiunctio
gentiū ad ec-
clesiam.

Verum enim uero quanquam à vera Semite & Heberi ecclesia, gentes segregata & in plurimas sectas diuisa erant: ex omnibus tamen nationibus miranda Iehouæ bonitate aliqui semper

semper vocati & ad tabernacula Semi aggregati fuerunt. Sic ex Chaldeis Nabogodonosor rex & filius eius Euilmerodach cum alijs multis in exilio Babylonico Danielis propheta confessione & doctrina ad veri Dei agnitionem adducti sunt. Sic Darius Medus, sic Cyrus rex Persarum, sic Artaxerxes Longimanus, vera ecclesia inserti sunt. Superest ut de Monarchiarum constitutione Monarchiarum
rū cōstitutio: pauca dicamus: earumq; definitionem, causas, predictionem, numerū, successiones, conuersionesq; consideremus. Est autem Monarchia unius imperium ad communem utilitatem tendens. Monarchiarum autor seu causa efficiens fuit Nimrodus, ut supra diximus: finis est, salus humana societatis. Imperia enim constituta sunt & disciplina causa & propter defensionem communis societatis. Nam cum impunè scelerati grassarētur & socios receptusq; haberent, necesse fuit durius illos coerceri. Itaq; oeconomicū & paternū imperiū q̄ initio fuit, mutatū est in herile, & ciuile, ut qui se πατρικῶς gubernari nō paterētur, & πολικῶς & πολιτικῶς in officio continerentur. Forma autem est in politia legitimi cœtus coniuncti ciuitatibus, pagisq;

& sociati legibus, iudicijs, presidijs, armis, mi-
 litibus, pœnis. De quibus rebus nec breuiter
 dici potest & separatim in singularum mo-
 narchiarum historijs de his differendi locus
 est. Prædictio autem & numerus quatuor
 Monarchiarum extat apud Daniele cap.
 7. Vidi in visione mea, ait, & ecce quatuor
 venti cœli pugnabāt in mari magno & qua-
 tuor bestie grandes ascendebāt de mari: pri-
 ma quasi leona: secunda similis vrsō: tertia
 similis pardo: quarta autem bestia terribilis
 erat & mirabilis & fortis nimis. & habebat
 cornua decem: & ecce cornu paruum ortum
 est de medio eorum & tria de cornibus auul-
 sa sunt ab eo: & ecce oculi, quasi oculi homi-
 nis, erant in cornu isto & os loquens magni-
 fica & cornu illud faciebat bellum aduersus
 sanctos & præualebat eis. Quibus verbis Da-
 niel non tantum numerum, sed & successio-
 nem monarchiarum illustri animalium qua-
 tuor pictura complexus est. Sic enim à Zona
 ra numerantur quatuor præcipue Monar-
 chie. Prima est Chaldeorum, qua & Assy-
 rii vicini cōprehenduntur. Secunda est Per-
 sarum. Tertia Alexandri & successorum e-
 ius. Quarta Romanorum, cuius pedes par-
 tim

tim ferreos, partim luteos Daniel facit. Per
 decē autē cornua, decē regna impio Rom. sub-
 iecta intelligūt, ut sunt Syria, Aegyptus, A-
 sia, Grecia, Italia, Gallia, Hispania, Africa,
 Germania, Anglia. Alij intelligūt decem pro-
 uincias Consulares, in quas diuisum fuisse to-
 tum imperium Strabo in sine lib. 17. testatur.
 Per paruum cornu intelligunt Turcicum im-
 perium, & hac opinio cap. 13. Apocalypseos
 confirmari videtur. De causis verò mutatio-
 num & conuersionum in Monarchijs, re-
 gnis & Rebus publ. multa sapienter dispu-
 tat Aristot. lib. 5. Polit. & ἀρχὴν σακρω ex
 quibus mutationes vel interitus Rerum se-
 quantur, inquit esse αἰτιόματα. μόνον γὰρ νό-
 μον ἐν τῷ λαῷ ἄξιον ἵκον καὶ ἐξου τὰ νότων.
 Hec etsi verè & sapienter dicuntur: tamen
 superiorem & principalem causam conuer-
 sionum sola sacra litera indicant: videlicet
 idolatriam, iniustitiam ac tyrannidem gu-
 bernatorum & omnis generis peccata & fla-
 gitia in principibus, scilicet sacerdotibus & populo.
 Itaq; conuersiones omnes & conuersionum
 exempla ad haec loca referri potissimum pos-
 sunt, ut sunt blasphemia, periuria, tyrannis,
 seditio, libidines, rapina, fœdera dissimiliū,

Græcorū uanitas & puerilitas.

iniuria, *ῥαθυπραγμοσύνη*, cuius cause sunt emulatio, pertinacia, ambitio, *ἕανόβλεια*. Sed ut Noachi historiam concludamus: ex superioribus liquet, ecclesie historiam omnium antiquissimam esse & hinc Græcorū uanitatem & puerilitatem deprehendi. Vnde recte sacerdos Aegyptius (ut apud Platonem in *Timæo*) Soloni obiecit Græcos sibi pueros uideri, quod antiqua ignorarent. Melius etiam Christianus ille, qui Græcis obiecit Moysen legislatorem Dijs Græcorum antiquiorem esse. Et si enim Herodotus in *Euterpe* ab Aegyptijs ait decem millia annorum recenseri: & Diodorus narrat Chaldaeos numerare observationes annorū 473000. usq; ad Alexandri *ἀνὰ Βασίω*: tamen hæc fabula à Callisthene refellitur, qui ad Aristotelem cognatum suum 1903. solummodo annorum observationes ex Babylone misit. Antiquissimam temporum seriem Chaldaei & Babylonij ex motuum caelestium certissimis & perpetuis multorum seculorum observationibus consignatā habere existimati sunt. Aristoteles igitur capta per Alexandrum Babylone anno mundi 3634. quascunq; nancisci potuit Chaldaeorū antiquitates & obserua-

seruationes Astronomicas, conquiri curauit: quas 1903. annos non superasse Simplicius alicubi commemorat. Incidit autem huius summa initium retrò numerando in annum ab initio mudi 1731. hoc est, ferè bis miliesimum. Quare tot annis vetustissimam hanc Babyloniorum chronologiam, Mosis historia antecedit, ut verè à Iulio Africano dictum sit: Quicquid apud Græcos vel alias gentes, vetustatis laude excellit: id omne longo interuallo Mosèn sequitur. Nihil ferè antiquius habet Græcia ipso Danao & Cadmo, quorum alter gentis conditor, alter literarum repertor appellatur: horum tamen tempore in summa rerum gestarum gloria florèbant iam Hebræi: Chaldeorum verò ac Aegyptiorum imperia penè consenuerant. Nulla apud Græcos Herodoti historia antiquior series annorum & rerum gestarum extat. Is verò annorum seriem illam à Gyge Lydorù rege, Cræsi abauo inchoat, qui circa annum mundi 3250. regnare cepit. Tot annis Mosai- ca historia Herodotèam præcessit. Et vetustissima Ptolemæi epocha, est initium regni Nabonassaris, à quo ad Alexandri mortem 424. annos solummodo numerat lib. 3.

Almagesti cap. 8. Græcæ sanè historia omnium annorum accurata distinctione carent ante initium Olympiadum, quod in annum mundi 3188. incidit. Ad hanc puerilitatem Græcorum, accedit ipsorum etiam vanitas, qui veras historias fabulis inuoluerunt, & fidem rerum gestarum sigmentis eiusmodi eleuarunt: ita ut Epiphanius grauis in primis autor, interuallum illud, quod à diluuii ad primam Olympiadem, id est fermè ad Romanam conditam usq; extenditur: mythicum seu fabulosum: illud autè quod hinc ad Varronis etatem usque est, historicum appellari scribat. Sic Græci Noachi cataclysmum ab Hebræis furati ad Deucalionem transtulerunt, ut scribit interpres Pindari Olympiorum oda nona. Sic Herodotus vetustissimam in mundo oracula esse scribit Iouis Hammonis in Lybia, & Iouis Dodonæi in Græcia, quæ ambo à duabus columbis ex Aegypto prouolatibus monstrata sint. Hæc ex diluuii historia manasse & à Græcis deprauata esse apparet. Sic ydem turrim Babylonicam in Gigantum illas insanas substructiones commutarunt. Sic ex Noacho, qui primus vitæ plantauit, Bacchum illum potorum Deum fecit.

fecerunt: Sic ex eodem Ianum bisfrontem excogitarunt, quod *ἀντὶστής* & inspector primi & secundi mundi fuisset: ideoq; in nummis ex una parte capitis effigies, ex altera verò navis exprimebatur, ut Macrobius scribit. Sed talia figmenta persequi infinitum esset: & iam ab historia Noachi ad Abrahamum properandum est.

LIBER III.

DE ABRAHAMO.

Tertius humani generis parens merito vocatur Abrahamus, & quidem in primis spiritualis. Triplices enim Abrahami filij sunt. Alij secundum carnem tantum, ut Iudas, Caiphas, Pharisei: alij secundum carnem & promissionem ut Isaac, Simeon, Ioannes: alij secundum promissionem tantum, ut Gentes. E quibus generibus primum abiectissimum est, alterum præcipuo honore dignandum: in tertio nos Gentiles censetur. Quod cum ita sit, diligenter ille animi fideiq; nostra parens nobis meditandus erit, Nescio enim quomodo præclara

exempla altius in animos penetrant & ad
 virtutis imitationē ardentius inflammant,
 præcipuè eorum quibus nos nostra vita &
 stirpis originem adscribimus. Summum au-
 tem Abrahami elogiū cap. 44. Ecclesiastici
 extat ubi magnus pater fidelium dicitur, &
 cui nullus honore par fuerit, quiq; legem do-
 mini seruauerit. Itaq; fœdus cum eo Iehoua
 fecit. In tentationibus quoq; constans fuit,
 vnde iureiurādo illi Deus promisit benedi-
 ctionem gentium in semine eius: quodq; ve-
 lit eum multiplicare sicut arenam terræ &
 stellas cœli. Sed vt tam amplam amplissimi
 viri historiam certis generibus constringa-
 mus, de Abrahami Fide primò dicemus: po-
 stea de Fidei illius aëtionibus & clarissimis
 virtutibus, quæ ex puro illo fonte redunda-
 runt. Abraham quidem cum patre Thara
 principio in Vr Chaldaeorum habitauit, &
 vt Iosue 24. dicitur idola coluit & Deos ex-
 ternos adorauit. Sed Deus pro sua diuina bo-
 nitate ex idolatria eum liberauit, & sui co-
 gnitione eum donauit. Fuit autem Vr Chal-
 daeorum vrbs Babylonie, quam à Ptolemæo
 Orchoam nominari existimant: quæ habet
 gradus longitudinis 78.30. lat. 32.40. Hebrai
 cè Vr

I. Fides A-
 brahami.

cè Vr Chasdim, id est, ignis demonum seu ignis sanctus quem, quia igni delapso de cælo victimas incensas esse audierant, Chaldaei veluti Deum colebant. Hic ignis à Plutarcho in vita Alexandri & Artaxerxis nominatur Orimasda: & extat eadem appellatio in Agathia lib. 2. Verùm Abrahamus ad vera religionis lucem vocatus & superstitionum pertæsus ex Vr Chaldaeorum discessit: quæ de re Iosephus lib. 1. cap. 8. mirificè scribit. Abrahamus, inquit, vir is fuit, qui & omnium rerum intelligētia præstaret, & facile audientibus persuaderet, neq; in ijs falleretur, de quibus coniectaret. Propterea virtute sapientia cæteris præstantior habitus, constituit vulgò receptam de Deo persuasionem conuellere & commutare. Ergo primus audeat affirmare vnū esse Deum vniuersorum opificem: de cætero si quid ad fælicitatem conferat, id non nostris nobis viribus, sed illius voluntate contingere. Hoc verò colligebat ex terra et maris affectionibus, tum eorum quæ circa solem ac lunam, ac omnium quæ circa cælum contingerent: esse nimirum potentiam quandam, quæ his adsit & prouideat singulari ordinis obseruatio

ne. Hac autem cum destituerentur homines, palam esse quæcumq; ad nostram utilitatem attinet, non pro nostra ipsorum facultate, sed pro Dei iubētis imperio & potestate supeditari. Quapropter huic vni honorem deberi, huic gratias agi oportere. Quamobrem cum Chaldaei & Mesopotami ceteri contra ipsum mouerentur, consilium migrandi cepit, & voluntate auxiliog; Dei fretus Cananæam tenuit, ubi sedibus positus Deo struxit aram & hostias maētavit. Meminit autem patris nostri Abrahami Berosus quoq; non tamen eum nominans, his verbis: Post diluuium autem decima etate apud Chaldaeos erat quidam iustitiæ cultor, vir magnus, & cælestium rerum peritus. Magnum itaq; hinc exemplum est & ad imitandum præclarum, ut qui errore aliquo & idolatria irretiti fuerunt, meliore & feruentiore pietate culpam redimant, sanctioremq; aram duplicent & spirituales hostias gratiarum actionis ac sinceri affectus Deo offerant. Verum D. Paulus ad Hebr. cap. 11. hanc Abrahami fidem mirificè etiam celebrat, cum ait: *ωισδ καλούμεν & ἀβραάμ ἰσθῆστος ἐξελθεῖν εἰς τὸ πορὸν ἡμετέρας λαμβανόμενος εἰς ἑλθρονομίαν καὶ ζῆλον*

ἄλλοθεν, μὴ ἀπὸ μένου ὡδ' ἔρχεται. πῶς ἐπὶ ἰσραήλ
 κησὺν εἰς τὴν γῆν Ἰσραηλ ἐπαγγελίας ὡς ἀποφραγῶν,
 ἢ σκηνῶν κατοικήσας μετὰ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ τῆ
 συγκληρονόμων Ἰσραηλ ἐπαγγελίας Ἰσραηλ αὐτῆς ἴζε-
 δειξέτω γὰρ τὴν αὐτῆς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἢς
 τεχνίτης καὶ δ' ἡμισεγὸς θεός. Sed ut hanc A-
 brahami vinam virtutem rectius intelliga-
 mus, duas eius partes separatim considera-
 bimus, promissionem videlicet à Deo factā
 & Fiduciam, qua Abrahamus in promif-
 sione illa acquiescebat. Promissio igitur du- Promissio.
 plex fœdus continebat, & illius fœderis signū.
 Fœdus enim partim spirituale & aeternum
 fuit, partim corporale. Spirituale fœdus cum
 alibi, tum præcipuè cap. 17. continetur: quod
 his verbis Iehoua cum Abrahamo, agit: E-
 go El Schaddai, ambula coram me & esto p-
 fectus seu integer & percutiam fœdus inter
 me & te, & multiplicabo te valde: & pater
 eris multarum gentium, ideoq; vocaberis
 Abraham & uxor tua Sara. Fœdus perpe-
 tuum tecum & cum posteris tuis faciam, ut
 Deus tuus & posterorum tuorum sim. Hæc æ-
 terni fœderis formula est, qua Deus non so-
 lum cum Abrahamo, sed & cum posteris e-
 ius & tota ecclesia paciscitur, ut solum se Ie-
 houam

bonam pro suo Deo colāt, vicissimq; promittit se illorum Deum fore in perpetuum, & aggregaturum ad illud fœdus etiam gentes: ut D. Paulus interpretatur cap. 4. ad Rom. Ideo (ait) ex fide, gratis, ut firma sit promissio omni semini Abrahamæ, non ei tantum q; ex lege est, id est circumciso, sed etiam quod ex fide Abrahamæ, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est, pater multarum gentium constitui te. Quibus verbis apostolus ille gentium indicat, omnes fide amplectentes promissionem de semine traditam Abrahamæ, cum eodem benedicendos esse & omnium bonorum cœlestium participes futuros, siue sint Iudæi circumcisi, siue gentes incircumcisa. Ideoq; nomini Abrahami (qui antea Abram dicebatur) syllaba adijcitur ut nominis sui notatione illa promissionem sibi factam sæpius in memoriam reuocaret. Saræ verò (quæ antea Sarai id est domina mea dicebatur) litera una detrahatur, ut non amplius vnus gentis, sed absolute omnium gentium domina vocaretur. Atque hæc de spirituali fœdere. Temporale verò fœdus fuit in promissione corporali terra Canaan, quæ certa ecclesiæ sedes & certus locus

cus esset, in quo Christus nasceretur & pro
 totius mundi peccatis victimam se patri of-
 ferret. Et quanquam pleraq; promissiones in
 Genesi de corporalibus reb. loqui videantur:
 tamen semper corporalibus etiam prælucere
 debet fides, sine qua quicquid est, peccatum
 est. Sed quis melior interpret, aut huius rei
 arbiter est D. Paulo II. ad Hebr. qui hæc ad fi-
 dem in Christum manifestè refert? Secundū
 fidem (ait) mortui sunt isti omnes, non ade-
 pti promissa, sed eminus ea conspicati, post-
 quam credidissent & amplexi essent, ac pro-
 fessi fuissent se hospites & aduenas esse in ter-
 ra. Nam qui hæc dicunt, palàm ostendunt
 se patriam querere. Quod si illius memores
 fuissent, ex quo exierāt, habuissent tēpus ad
 reuertendum. Nunc autem meliorem expe-
 tunt, hoc est cælestem. Quapropter non eru-
 bescit ipse Deus vocari Deus eorum. Para-
 uerat enim ei urbem. Cū igitur, ut Ste-
 phanus act. 7. loquitur, Abraham in Cana-
 nea ne vestigium quidem pedis habuerit, &
 בְּחַוְּלָא וּדְוָד & : necesse est cum Paulo spiri-
 tualiter sentire. Atq; hæc quidem duplicis
 fæderis cum Abrahamo & posteris eius sum-
 ma est: Verū Iehoua non solum fædera san-
 cire

Signū pro remonias quasdam publicas, fidem promissionis. *circumcisionis & expectationem testificantes adiunxit. Sic igitur hic etiam signum initiale populo suo proposuit in Circumcisione: eamque his verbis cōcepit: Tu autem pactum meum custodies, tu & semen tuum post te in generationibus suis. Hoc est autem pactum meum quod obseruabis inter me & vos, atq; inter semen tuum post te, ut circumcidatur in vobis omnis masculus. Circumcidetis autem carnem praputij vestri, eritq; signum pacti inter me & vos. Omnis itaq; masculus octo dies natus circumcidetur in vobis. Cum autem ordinarium & solenne Hebrais sacramentum circumcisio fuerit, & in eius locum baptismus successerit: paulo vberius causas, species, subiectum, adiuncta cōsiderabimus. Fuit igitur circumcisio testamentum, ut Act. nominatur, vel ceremonia à Deo Hebrais instituta, qua omnis masculus octo dies natus in carne praputij circumcidebatur, ut esset signum pacti cum Iehoua & sigillum institutæ fidei. Hæc definitio causas circumcissionis complectitur. Autor seu causæ efficientis Deus est, ut in hac Abrahami historia ma-
nife-*

nifestum est. Ioëlis tamen 2. cap. Moses circum-
 cisionem tradidisse dicitur, quia is po-
 stea circumcisioni purificationes & sacrifi-
 cia in Leuitico addidit. Forma est in ipsa ce-
 remonia: fiebat enim octavo die, in præputio
 & quidem cultris lapideis, ut Exod. 4. & Io-
 sue 5. apparet: quo ritu præcipuè in petram
 Christum allusum est, ad quem (tâquam ad
 cotem cultrum) acções nostras acuere &
 affectus prauos recidere ac amputare debe-
 mus. Finis verò princeps fuit, ut signum es-
 set pacti diuini cum Abrahamo & posteris
 eius & sigillum iustitiæ fidei: ut D. Paulus 4.
 Rom. loquitur, σημεῖον ἐλάβε περὶ τοῦ μῆτρος, σφρα-
 γιδᾶ τῆ δικαιοσύνης τῆ πίστεως τῆ γὰρ τῆ ἀκρο-
 βυσίας, εἰς τὸ εἶν αὐτῶν πατέρα πάντων τῶν πι-
 στευόντων ἢ ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογιθῆναι καὶ
 αὐτοῖς τῶν δικαιοσύνη. Fuit autem præcipuè
 circumcisio in hac parte hominis instituta,
 ut de futuro semine perpetuè commoneface-
 ret. Paulus verò 2. ad Rom. duplicem facit
 circumcisionem, Carnis & Cordis, σαρκὸς καὶ
 καρδίας. Circumcisionē carnis vocat etiam
 circumcisionem literæ: cordis autem spiritus
 περὶ τοῦ μῆτρος καρδίας γὰρ τῶν δούλου, ἢ ζῆλου: il-
 lamq; apertam, hanc occultam vocat: & de
 carnis

carnis quidem circumcissione hos duos syllogismos concludit:

Circumcisio carnis prodest ijs qui legem seruant. *πνεῦμα
μὴ ὡφελῆ ἰὰρ νόμον περιόουσ.*

At Iudæi legem non seruant: *ἡ ἀβελτία νόμος αἰοί.*

Iudæi igitur non sunt iusti circumcissione, *ἢ πνεῦμα ἰὰρ
βυσία γέγονεν.* Item,

Qui in litera hærent, non sunt iusti:

At Iudæi in litera hærent,

Iudæi igitur non sunt iusti. Vel

Iustitia ex spiritu, non ex litera contingit,

At Iudæi non in spiritu, sed in litera hærent:

Iudæi igitur non sunt iusti.

Circumcisionis autē eius quæ fit spiritu, me-
minit etiam in 2. ad Coloss. *ἡ ὡ (χρισῶ) πνεῦμα
ἐπιμάθητε ποδιῶν ἀχρόποιήτω ἢ τῆ ἀπειθή-
σει τῆ σώματ & τῶν ἀμαρτιῶν & σαρκός, ἢ τῆ
ποδιῶν τῶ χρισῶ. Et Deuteron. 10. & 30. Je-
rem. 4. 6. & 9. eiusdem mentio fit: & D. Ste-
phanus protomartyr. act. 7. Iudæos. σκληροβ-
χῆλους, ἀποδιτιμῆτους τῆ καρδία καὶ τοῖς ὡσιν
vocat. Subiectum igitur circumcissionis fuit
preputium hoc est caro, nec ea tantum, sed
& cor ipsum, hoc est affectus carnis, qui ex
corde potissimum ebulliunt & succrescunt.
Ne igitur caro seu affectus carnales hominū
imperarent, eiq̄ue prævalerent, iubebantur
pra-*

praeidi & refrenari, ac praecipue ad cotem
 Christum exacui. Et quanquam in primis
 haec ceremonia ad Abrahami posteros per-
 tinebat, diuina tamen illi ciuitati etiam ex-
 teri hoc signo inserti sunt, quos profelytos ap-
 pellabant, ut constat ex 2. cap. Act. Ideoq; in
 lege diuini pacti etiam peregrini, uerna &
 emptiij comprahēduntur. Excludebantur
 autem mulieres, ut intelligeretur semen il-
 lud venturum non muliebris, sed masculini
 sexus futurum esse. Quod uero ad tempus
 adiunctum attinet, dupliciter id considera-
 tur, nimirum quoad initium & quoad finē.
 Initium circumcisionis incidit in annū mū-
 di 2048. seu 25. annū peregrinationis Abra-
 hami. Finis eius fuit in Christi circumcisio-
 ne, ideoq; postea in concilio apostolorum ab-
 rogata est cap. 15. Actorum & à Paulo in e-
 pistola ad Galatas. Nam is propter ἡσυχία-
 κῶς & ἀδελφῶν Titum Graecū noluit cir-
 cumcidi, ut exemplum libertatis ederet, ut
 est in cap. 2. & in cap. 5. ait Christum nihil
 prodesse nobis, si circumcidamur. Nam
 in Christo Iesu neq; circumcisio quicquam
 ualet, neq; praeputium, sed fides per dilectio-
 nē operans. ἡ πίστις ἰνοῦ ὄν τοῦ θεοῦ. ἡ ἰσχυρία

ἄρα ἀποβυσία, ἀμὰ νισίς δὲ ἀγᾶπυς ἢ ἰου-
 ρδία. Quod autem in Mose hic circumcisio
 æternum fœdus vocatur, id inde est quòd ea
 in singulis æterni fœderis illius, quo ad omnem
 æternitatem à Deo recipiebantur, signum
 fuit: neq; hæc argutie quicquam Iudeos adiu-
 vant, circumcisionem non abolendam existi-
 mantes. Accedit & alter eorum error, quòd
 è circumcisione iustificationem querebant,
 quam pharisaicam opinionem, gravissimè
 damnat Paulus 2. & 4. ad Rom. & ad Gala-
 tias de abrogatione circumcisionis idè tam
 acriter pugnauit, ne lux doctrina de iusti-
 tia fidei extingueretur: & Petrus Act. 15. cū
 præcipua in illo apostolorum concilio de cir-
 cumcisione questio esset, ait, Credimus nos
 per gratiam domini nostri IESU CHRISTI
 saluari, quemadmodum & patres nostri sal-
 uati sunt. Caterùm propter circumcisionem
 Iudei à gentibus etiam derisi & contempti
 fuerunt. Hinc Horatio Iudeus Apella, Per-
 sio curtus, Martiali recutitus, Catullo
 verpus dicitur. Hactenus igitur Fidei Abra-
 hami alteram partem, promissionem scili-
 cet & promissionis signum habemus: sequi-
 tur altera pars, fiducia scilicet, seu ἰσχυρο-
 εία

Et, id est, certa persuasio: qua in promissione
 ne divina acquiescebat. Hanc fiduciam D.
 Paulus 4. ad Rom. magnificè describit, & i-
 deò à primo illo dicto (quod extat 15. Genes.
 Credidit Abraham Deo & imputatum est
 ei ad iustitiam) orditur, ut ostendat doctri-
 nam de iustitia fidei, quæ tunc voce Euan-
 gely renouabatur, nò recens inuentum esse,
 sed perpetuum vera Dei ecclesia consensum:
 & omnes patres fide, id est, fiducia miseri-
 cordia propter Messiam promissa, saluatos
 esse. Et sanè Paulinos syllogismos in hac di-
 sputatione subducere operæ precium sit: quo-
 rum hic primus est:

Παροροβία
 Αβραη.

Si Abraham ex operibus iustificatus fuit, non potest glo-
 riari apud Deum.

Sed gloriari potest apud Deum: approbationem addit
 ex Genes. cap. 15.

Ex operibus igitur non fuit iustificatus.

Secundus ex approbatione præcedentis af-
 sumptionis oritur: Nem

Cui aliquid imputatur ex gratia, ei nò imputatur ex me-
 rito: è contra ei qui operatur, merces secundum dea
 bitum imputatur.

Abrahamo autem iustitia imputata est ex gratia.

Non igitur imputata est illi ex merito: approbatio com-
 plexionis ex Ps. 32. additur.

*Tertius est ab adiuncto tempore sumptus:
Nam*

*Si p̄ legē Abrahamo iustitia imputata & hereditas munda
di promissa esset: nō in praputio, sed in circumcisiōe
ne imputata iustitia & hereditas promissa esset.*

*At non in circumcisiōe illi imputata fuit, sed in praputio.
Signum enim circumcisiōis accepit op̄azīā
iustitiā fidei q̄ fuit in p̄putio, ut esset pater omnium,
non solum eorum qui genus à circumcisis ducerent,
sed etiam eorum qui ingrederētur uestigijs fidei quā
fuit in praputio Abrahami.*

*Itaq; nec imputatio nec promissio Abrahamo per legem
contigit, sed per iustitiam fidei.*

Quartus statim sequitur: Nam

*Si hereditas est ex lege, fides inanis & promissio irrita
est. Nam lex iram operatur. Siquidem ubi nō est lex,
ibi nec transgressio est.*

*At fides non est inanis, nec promissiones irrita, quā ad us-
trumq; semen Abrahami: cum illud ex lege, tum hoc
ex fide pertinent.*

Hereditas igitur non datur ex lege, sed ex fide.

*His tam validis argumentis postquam Pau-
lus comprobavit Abrahamum fide iustifi-
catum esse: deinceps naturam fidei seu π̄-
ποροειας describit exemplo eiusdem Abra-
hami, eamq; diuinæ potentie similem facit:*

Nam

*Qua uis Dei est in faciendo, eadem etiam fidei est in er-
deno. Est enim π̄ποροεια, id est certa persuasio,
quæ*

quæ gloriam Deo tribuit & credit Deum posse præstare quæ promisit.

At Dei uis est, uita restituere mortuos, ac ea quæ nõ sunt, uocare tanquam sint.

Fidei ergo uis est, hæc eadem tam firmiter credere ac si iam ita in rerum natura essent, exemplo Abrahami qui præter spem sub spe credidit, *ὡς ἐν πείθει ἐν ἐν-ιδίαις ἰσχυρῶς*. Nec enim infirmatus fide, considerauit suum ipsius corpus iam mortuum, cum centum fere natus esset annos: sed ad promissionem Dei non hæsitauit ob incredulitatem, sed robustus factus est fide, tribuens gloriam Deo: certa persuasionem concepit, quod is qui promiserat, idem posset etiam præstare. Quapropter etiam imputatum est illi ad infirmitatem.

Hanc tam splendidam de Abrahami *πληροφωρία* concionem, Paulus tandem concludit & ad nos imitationem transfert, seu, ut uulgo loquuntur, ad usum traducit & nobis accommodat, hoc ferè syllogismo:

Qualis Abrahami fides fuit, talis & nostra esse debet. Pro syllogismus additur ex fine. Hoc enim exemplum & exempli regula, non propter Abrahamum tantum, sed & propter nos scripta sunt.

At Abrahami fides fuit *ὡς ὑποπόρεια*, id est certa persuasio qua credidit contra spem sub spe & gloriam Deo tribuit, credens quod is qui promisit, præstare etiam possit.

Talis ergo & nostra fides esse debet.

II. Fidei ac-
tiones.

Immolatio
Abij.

Sed ex hac tam præclara fidei arbore, qua
les fructus succreuerint videamus. Actio-
nes igitur Abrahami, per fidem sanctifica-
ta, non incommodè in sacras & prophanas
distingui possunt. Sacrae actiones cum aliis
multa haud dubiè fuerunt, tū præcipuè dua.
Circumcisio de qua superius: & Immolatio
filij Isaac. Nam cum ex Sara effæta coniuge
contra cõmunem naturæ legem filium Isaac
Abrahamus suscepisset, à Iehoua cen-
tatus & nocturno somnio filium mactare ac
sibi immolare iussus est. Cum igitur man-
datis experrectus, ligna & ignem ad sacrificium
cõparasset, ac tridui iter progressus ad Mo-
riam montem (qui postea manibus Hieroso-
lymae inclusus, templo per Solomonem adifi-
cato exornatus est, ut habetur 2. Paral. 3.)
peruenisset, relictis vernis ad montis radicem
cum filio Isaaco ascendit: cumq; iam pyra im-
positum, apprehenso gladio iugulaturus ef-
set: repente Iehoua Abrahamo in summis
animi angustijs versanti velut à unguentis
apparuit, & tentationi ipsius exitum inopi-
natum mira & præterita attribuit. De caelo
enim angelus domini clamans, Caue, ait ne
affer as manum puero. Iam enim mihi satis
per-

perspecta est religio & pietas tua, qui propter me non peperceris filio tuo, eius unico. Vidit autem Abrahamus arietem in dumo cornibus haerentem: hanc igitur Ichoua gratiorem victimam immolauit & obtulit. Magnam sanè facinus & in quo multa obseruare liceat: & quidem primò Abrahamicæ πνευφορίας exemplū, quod D. Paulum pro diuino ipsius spiritu minimè latuit, cum ad Hebræos cap. 11. scriberet. Sic enim ait, τῆς πρὸς υἱὸν ἄβραάμ τὸν ἰσραὴλ πειρασθέντος, καὶ τὸν μονογενῆ πρὸς φόρον ὃ τὰς ἐπιγγελίας ἀναδέχεται, πρὸς οὐκ ἐλαλήθη, ὅτι υἱὸν ἰσραὴλ ἐλαλήθη τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δύνατος ὁ θεός. ὃ δὲ υἱὸν καὶ ἐν ἡρώδῃ ἐνομίσατο. Et sanè durum hoc Abrahamo haud dubiè fuit, filium suum & eum quidem unicū, extrema senectā sibi natum, quem tenerrimè amabat, qui risus, hoc est, alacritatis & letitiæ occasio parentibus fuerat, quiq; secundum Iosephum XXV. annum agebat, paternis manibus trucidari & sanctum illius innocentemq; sanguinem effundi, ac vino videntiq; funus duci. Quid igitur aliud misero anxioq; parenti ante oculos, quam acerbissima sibi mors versaba-

tur? unde illi sperare licuisset, fore ut hunc filium suum similitudine & typo resurrectionis sibi redditum, saluum viuumq; secum domum reduceret? Verum non solum saluum viuumq; reduxit, sed & nouis maioribusq; promissionibus oneratus redijt. Angelus enim Iehoua denudò illi apparès, Iuravi per meipsum, inquit Iehoua. Quoniam hoc fecisti, nec filio tuo unico pepercisti, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli & arenam in litore maris, & semen tuum possidebit portus inimicorum suorum. Quam promissionem amplissime explicat D. Paulus cap. 6. ad Hebraeos: ἵνα μὴ ναδροὶ γήινου, μιμηταὶ δὲ τῶν ὁσίων πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομήσωσιν ἐπαγγελίας. Ἰδοὺ γὰρ ἄβραάμ ἐπαγγελάμενος ὁ θεός, ἐπεὶ κατ' ἑαυτὸν εἶχε μείζονος ἀποδοσῆναι, ὡμοσε κατ' ἑαυτὸν, λέγων, ἢ μὴ ὀυλογῶν ὀυλογήσω σε καὶ πληθύνωων πληθυνῶσιν. καὶ ὅταν μακροθυμίας ἐπέτυχεν ἢ ἐπαγγελίας. αὐθροπὸν γὰρ ἦν τὸ μείζονος ὀμνύειν ὁπίσθεν αὐτοῖς ὀυλογίας πόρας εἰς βιβαίωσιν ὁ ὄρκος. καὶ ὡ ποδασότορον βελομένῃ ὁ θεός ὡπὸ εἶσαι τοῖς κληρονόμοις ἢ ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάδωτον ἢ βελῆς αὐτοῖς, ἐμεσίτῳσιν ὄρκω. ἵνα ὁσίων ὀυλοπραγματῶν ἀμεταθέτων, καὶ οἷς ἀδωκῶν ὀυλοκατα

Ἐὰν δὲ θεὸς, ἰσχυρὰν πρὸς ἀκλήσιμ ἔχοντι οἱ κατα-
 φυγόντων ἱεραπίσαι εἰ περικεμλῆς ἐλπίδ' ὅ;
 ὡς ἄγκυραν ἔχοντι εἰ ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ
 βεβαίαν, καὶ εἰς ὄρθρωσίω εἰς τὸ ἐσώτορον τὰ
 καταπετάσματ' ὅπου πρόσθου ὅ ὑπὲρ ἡ-
 μῶν εἰσῆλθον ἰηούς. *Ἐ ad Galat. cap. 3.* Ἐ
 ἄβραάμ ἐξῆρῆθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ Ἐ ἀπ' ἐρ-
 μαῖ αὐτοῦ. ὃ λέγει, καὶ τοῖς ἀπ' ἐρμασιν, ὡς ὑπὸ
 πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ Ἐ ἀπ' ἐρματίου,
 εἰς ὅτι χριστός. *Nec verò quicquam obstat di-
 ctum Iacobi cap. 2.* θέλεις δὲ γινῶναι ὡ ἄνθρω-
 πε λέγει, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ὄστιν;
 ἄβραάμ ὁ πατήρ ἡμῶν ἔκ' ἐργῶν ἐδικαιώθη,
 ἀνφ' ἑγκας ἰσαάκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ θυσιασί-
 εον; ἐλέπεις δὲ ἡ πίστις σωήσγει τοῖς ἔργοις αὐ-
 τοῦ καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη; Ἐ ἐπλη-
 ράθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, ἐπίσθουσε δὲ ἄβραάμ
 Ἐ θεῷ καὶ ἐλογιῶθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην καὶ
 ὄιλ' Ἐ θεῷ ἐκλήθη. ὁρᾶτε τοίνυν, ὅτι ἔκ' ἐργῶν
 δικαιοῦ ἄνθρωπ' ἢ ἔκ' ἐκ πίστεως μόνου; *Nā
 verbum δικαιοῦ δει inustificari idem est quod
 declarari seu ostendi iustum, ut intelliga-
 mus obedientiam Abrahami offerentis fi-
 lium, indicium Ἐ τεκμήριον vera Ἐ effica-
 cis fidei in Abrahamo fuisse. Is enim filium
 suum offerens, ea fide se peditum demon-
 stravit,*

stravit, quæ minimè esset operum inanis, ac proinde verum sibi fuisse præbitum testimonium, cum diceretur fides ei ad iustitiam fuisse imputata. Atq; hæc de sacris fidei actionibus. Profane autem, sed tamen fide iam sanctificata, partim oeconomica seu privata fuerunt, partim politica seu publica. Fidei ergo exercitia oeconomica in eius peregrinationibus & exilijs, in diuitijs acquirendis, in philadelphia cum fratre Lotho, in bigamia, in hospitalitate, in partu Sara, eiusq; morte & secundis cum Cethura nuptijs videamus. Cum igitur in Vr Chaldeorum una cum patre habitasset, inde euocatus, Carras urbem Mesopotamiae peruenit, sed hinc quoque Deo iubente egressus, peruenit in Canaanem & Sichimam transgressus, inter Bethel & Hai, non procul à monte Moria consedit, ibiq; tabernaculum fixit. Paulo autem post ex eo loco fame expulsus in Aegyptum & ultra eam, versus meridiem profectus est, accessante fame in eum locum ubi antea habitauit, redijt. Mox & hinc exire à Deo iussus, habitauit in conualle Mambre, iuxta Hebron, quæ & Ciriatharbe dicta fuit, ubi Abrahamus, Isaacus, Iacobus & hospitium aliquan-

Peregrinationes Abrahamæ.

aliquandiu & sepulturam habuerunt. Absuit autem ab Hierosolymis quinq; milliari-
 bus Germanicis versus occasum brumalem:
 media inter Hierosolyma & Gazam. Ex ea
 versus meridiem progressus, Gerara peregri-
 natur, ibiq; filio Isaaco augetur. Distat ea
 vrbs ab Hebrone duobus miliaribus, estq; ex-
 trema terra Canaan, sita inter duas solitu-
 dines, Sur & Cades. Tandem Hebronem re-
 dit, ibiq; cum Sara uxore sepultus est. Abra-
 hamus itaq; deserta patria, parentibus, co-
 gnatis sola Dei promissione nitens, ostendit
 exemplo suo, vocanti Deo parendum, nec pe-
 ricula vocationem & confessionem sequen-
 tia, impatienti aut timido animo fugienda
 esse: & alioqui talia exilia ecclesiæ & pijs fre-
 quentia, admonent nos de humani generis
 exilio, quo ex beatis fortunatisq; paradisi se-
 dibus deturbati, patriam inquirimus & ut
 cum poëta loquamur:

Tendimus in cælum, sedes ubi fata quietas
 Ostendunt.

Nam ut D. Paulus ait 13. Hebr. ἐν ἔχθρῳ ὡς ἐ-
 ρώσασαι πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιλυτ-
 ῶσθαι. Quamquam autem multas molestias &
 plurimas calamitates exilium secum addu-
 cit,

cit. Abrahamus tamen id beneficentiae ex-
 ercende tanquam officinam quandam ha-
 buit, qua & Dei cognitionem longè latequè
 propagare & bonarum artium vsuram alijs
 communicare posset. Nam (vt Zonaras scri-
 bit) cum fame Cananæam premente, in Aeg-
 yptum abiret, ibi ob sapientiam admiratio-
 ni habitus, Arithmeticam & Astronomi-
 am rudibus tum artium illarum Aegyptijs
 tradidit: quæ quidem à Chaldeis in Aegy-
 ptum, atq; inde in Græciam transisse perhi-
 bentur. Sed de hac re vberius Iosephus lib. 9.
 cap. 1. Fame Cananæam inuadente (ait) A-
 brahamus audita Aegypti vbertate, profi-
 tisci illuc decreuit, tum vt copijs eorum frue-
 retur, tum vt sententiam sacerdotum de di-
 uinitate cognosceret: aut secuturus illorum
 opinionem, si modò melior esset, aut ipsi re-
 ctiora ijs commonstraturus. Itaq; vt est in
 eodem cap. paulo post, Rex Aegypti Pharao-
 tes Abrahamo magna pecunia donato po-
 testatem fecit congregandi cum præsantis-
 simo quoq; Aegyptiorum ac doctissimo: quo
 factum est vt ipsius virtus, virtutisq; fama
 illustrior fieret. Nam cum Aegyptij diuer-
 sis moribus agerentur, patriasq; leges inter
 se con-

se contemnerent, proptereaq; variè cōstituerentur, cum quolibet ipsorum congregiens, eorumq; opiniones refellens, quas de patrys rebus haberent, vanas nihilq; prorsus veritatis habere declaravit. Ob has igitur disputationes admirabilis factus est: cuiq; magnā tam intelligendi quā eloquēdi, docendiq; facultatem prae se ferret, Arithmeticam,

Astronomiamq; benignè illis communicavit. Nam ante Abrahami ad ipsos aduentum Aegyptij rudes erant huiusmodi disciplinarum, quae à Chaldeis ad Aegyptios profectae, hinc ad Græcos tandem pervenerunt. Hæc Iosephus de Abrahami singulari in Mathematicis eruditione ac professione, deq; commigratione Mathematicum à Chaldaeis in Aegyptum. Quod verò Moses ait

Abrahamum fuisse valdè diuitem armen-
 Diuitia A-
 brahamæ
 tis, auro & argento: demonstrat antiquissimam honestissimamq; acquirendi rationem per pecuariam & agriculturam etiam sanctis patribus usitatam fuisse: ostēditq; à Deo approbari proprietatem & diuitias: nec æconomiam & honestam vel mercaturam, vel etiam aliam quamvis rei familiaris, vel conseruanda vel amplificanda rationem ab eo
 dam-

Finis hinc

damnari: in primis verò opes quasi exornationem à Deo addi Abrahamica fidei. Dominus enim est qui diuitem facit & pauperem: & Christus ipse Matth. 25. primò regnum Dei & iustitiam eius quarere iubet, sic enim fore ut externa illa adiumenta nobis omnia adijciantur. Ut autè, etiam ethiopo poeta teste, fratrum gratiarum ara est: ita amoris fraterni vinculum conseruare plane est Abrahamica fidei. Sic cū inter Abrahami & fratris Lothi pastores contentio orta esset, quæ nubeculam aliquam amicitia inferre posset: Ne quæso sit iurgium (ait ad fratrem Lothum) inter me & te, Fratres enim sumus. Si ad sinistram ieris, ego ad dextram. Si tu dextram elegeris, ego ad sinistram pergam. Quod verò Abrahamus duas uxores habuerit Saram & ancillam Agarum: id exemplum nequaquam ad imitandum propositum est. Excusatur autè ita, quòd Abrahamus ob promissionem seminis sibi factam, quod ex sterili uxore sperare minimè posset, de voluntate uxoris concubinam duxerit. Et tamen hic quoque, æconomice miserie, ut odium uxoris legitime erga concubinam, & rixæ litesq; domestice, ideoque inde secuta concu-

Bigamia.

concubinae cum haerede Ismaële fuga, fidem
 Abrahami insigniter exercuerunt. Inter
 reliquas autem virtutes quae in Abraha-
 mo luxerunt, praecipuè Hospitalitas resplen- Hospitalitas
 det, qui peregrinis quanquam ignotis occur- lat.
 rens (ut est cap. 18.) eos secum domum dedu-
 cit & humanissimè cibo ac potu reficit. Itaq;
 D. Paulus haud dubiè huc alludès, ad Hebr.
 cap. 13. ait: *Ἡ φιλοξενία καὶ ἐπιδοσὶν ἀλλο-
 τῶν γὰρ ἐλάδον τινὲς ξενίσαντες ἅγι-
 λος.* In hoc autem exemplo tria potissimum
 consideranda sunt: primò quem hospitem hic
 hospitio Abrahamus exceperit. Nimirum
 totā trinitatem, sic enim veterum quidam
 apparitionē trium virorum ad trinitatem
 accommodant: idq; eò probabilius est, quòd
 etsi tres distinctas personas Abrahamus
 intuetur: singulari tamen numero omnes
 tres compellat. Eusebius verò: primo o-
 mnium Prophetarum Abrahamæ verbum Dei
 in figura humana apparuit & vocationem
 gentiū promisit & sic apparuit ei Filius, quē
 & adoravit. Alterum est in apparatu con-
 iuij. Abrahamus enim in tabernaculum
 properans, Saram iussit sumere tria sata fa-
 rinae siliginæ, ex qua desita faceret panes
 subcinericios. Ipse verò ad bouile aduolans,

vitulum mactavit, ut hospites tractaret o-
 piparè. Satum verò mensuræ Hebrææ nomen
 est, cōtinens 24. sextarios. Panes autem sub-
 cinericij sunt quos Græci *κρυψομαχας* vocant,
 qui inclusi testis & cineribus recti inter car-
 bones pinsebantur. Caterum de tribus fari-
 na satis extat elegantissima oratio Philippi
 in tertio tomo declamationū, cuius hic sum-
 mam breuiter recitabimus, si prius illud ma-
 nuerimus ex hoc Mosis loco Christum para-
 bolam sumpsisse cap. Matt. 13. Simile est aut
 regnum cælorum fermento, quod mulier mi-
 scet tribus satis farina, ut tota massa ferme-
 tetur. Fermentum igitur inflans, rarefaci-
 ens & attenuans panem, significat doctrinā
 Euangely, qui est panis vite, inflans corda
 veris motibus, vera dilectione & similibus.
 Tria sata significāt tres præcipuas partes ho-
 minis τὸ νοῦνον, θυμικόν & αἰσθητικόν, hoc
 est Mentem, Voluntatem & Cor, quæ com-
 mixta Euangely doctrina renouantur. Fit
 autem hæc renouatio, cum fermentum com-
 miscetur Satis: hoc est, cum doctrina Euan-
 gely studiosè legitur, auditur, cogitatur &
 in quotidiana inuocatione, in laboribus vo-
 cationis, in ærumnis & doloribus ad vsum
 trans.

transfertur. Hac ille. Sed quod nam symbolum persoluerunt illi hospites? Hoc enim tertium in illo conuiuio fuit. Iehoua, inquam, prolem conuinatori Abrahamo promisit. Cum reusam te post annum, ait, eodem tempore, habebit uxor tua Sara filium. At illa cogitans quod uicta esset & Abrahamus consenuisset, in tabernaculo risit. Quæ enim supra vires humanas promittit Deus, ea ridicula iudicat humana ratio. Sed non impossibile est apud Deum omne uerbum. Itaque eo tempore, quod prædixit Iehoua, Abrahamum Sara filio Isaaco auxit. Hic igitur magnum rursus fidei in Abrahamo exemplum: de quo illustrissimum D. Pauli præconium est ad Rom. cap. 4. μή ἀδυνατείς τῆ πίσει, ὃ καὶ ἐνόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἡδ' ἡ γενεκρωμένον, ἐκατοντάετης τῶν ἰσχυρῶν, καὶ τῶν νεκρωσιν ἂ μήτρας Σάρρας. εἰς δὲ τῶν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ ὃ δικαιοῦν τῆ ἀπιστία. ἀλλ' ἦν δ' ἀδυναμία τῆ πίσει, ὅθεν ἔββαν ἔσθ' θεῶ. καὶ πληροφοροῦν εἰς δὲ δ' ἐπαγγελταί, δ' ἀδυνατία δ' ἐκὼ ποιῆσαι. Consimile est apud eundem II. ad Hebræos. τῶν δ' ἐκὼ τῶν Σάρρας δ' ἀδυναμία εἰς καταβολὴν σπέρματος. ἔλαβεν ἡ πῶν ἀειρόν ἡλικίας ἔτεσσιν, ἐπεὶ τῶν δ' ἐκὼ τὸν ἐπαγγελία μνησιν. διὸ ἡ ἀφ' ἑνός

Partus Saræ
anus effectæ
ac sterilis.

ἐνός ἐγγυήθησαν, καὶ ταῦτα νεφέκρωμῶδες, κα-
 θὼς τὰ ἄστρα τοῦ ἕρανθ' ἔσθ' πληθεῖ, καὶ ὡς ἐῖμ-
 μῶ ἢ πρὸς τὸ χεῖλῶ. Ἡ θαλάσσιος ἢ ἀναβύθου-
 τῶ. *Verum exercenda fidei maior occasio*
Abrahamo in duobus filijs obiecta est: orta
ex emulatione uxoris Sarae contra Agarem
ancillam & eius filium Ismaelem: Eyce (ait
ad Abrahamum dominus) ancillam & fi-
lium eius. Non enim erit haeres hic filius an-
cilla, cum filio meo Isaaco. Hic igitur D. Pau-
lus splendidissimum commentarium insti-
tuit, eumq; duplicem. Primus est 9. ad Rom-
de ecclesia, eiusq; propagatione: quod scilicet
Deus arcano suo consilio eligat quos sibi vi-
 ἡλ, ὅτι ἰσραὴλ. ὅσθ' ὅτι εἰσὶ ἀπὲρμα ἢ Βραβὰμ
 πάντων τέκνα ἢ ἢ ἰσραὴλ κληθήσονται σοὶ
 ἀπὲρμα. τουτέστι, ὅ τὰ τέκνα ἢ ἰσραὴλ, ταῦτα
 τέκνα τοῦ θεοῦ: ἀλλὰ τὰ τέκνα ἢ ἐπαγγελίας
 λογίζονται εἰς ἀπὲρμα. ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγῶ
 ὅτῶ: ἢ ἢ τὸν καιρὸν ἑσθ' ἐλθούμαι, καὶ ἑσθ'
 τὴν σάρκα ἢ ἢ. *Alter est 4. ad Galatas de di-*
scrimine Veteris & Novi Testamenti ex al-
legoria duarum coniugum & duorum fi-
liorum Abrahami. Vt enim Agar ancilla
secundum carnem gignit seruum Ismaelem,
 qui

qui non est heres bonorum Abrahami: Sara autem libera, iuxta promissionem gignit Isaacum heredem Abrahami. Ita lex facit seruos peccati & mortis: nec dat hereditatē vitæ æternæ: Euangelion autē liberat à peccato & donat credentibus vitam æternam & omnia bona, quæ filius Dei testator nobis legauit & suo sanguine et morte obsignauit. Allegoria utraq, ex communi & ciuili hominum consuetudine sumpta est. Prior ex differentia coniugis legitima, quæ in manū conuenit, & concubinae, quæ in contubernio fuit. Illa enim sociæ est omnium bonorum & filios coniugi heredes facit & suos: hæc horū nihil habet. Altera est è duobus testamentis sumpta: in quorum priore hæres ad certā politiam & legis per Moysen late obseruatiōnem astringitur. In posteriore liberatio à peccatis & debitis legata est. Etsi autem primi testamenti magnum beneficium fuit: (gratissimum enim est scire certam Ecclesiæ sedem) tamen seruitus erat, hoc est, nondum erat summum illud bonum, nona scilicet & æterna vita, quæ est vera libertas in Nouo Testamento exhibenda. Sed erat ministeriū legis, prædicans iram aduersus peccatum &

coercens disciplina & erudiens populū um-
bris quibusdam de futuris bonis. Sed prestat
Paulum ipsum diuinitus hac differētem an-
dicere. γέγραπται γάρ οὐ αβραάμ ὁ υἱὸς ἑσχέ-
φῆα ἐκ τοῦ παιδίσκης, καὶ φῆα ἐκ τοῦ ἐλευθέρου·
ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τοῦ παιδίσκης, καὶ σάρκα γεννη-
τοῦ, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἐλευθέρου, ἡμεῖς ἐπαγγελίας·
ὡς δὲ ἔστιν ἀλληγορούμενα. αὐταὶ γὰρ εἰσὶν αἱ δύο
ἐσθῆται. μία μὲν ἀπ' ὀρθῆς σινῆ, εἰς δ' ὀλίαν γη-
νώσα, ἡ ἕως ἔστιν ἄγαρ. (τὸ γὰρ ἄγαρ, σινῆ ὄρη
ἔστιν ἐν τῇ ἀραβίᾳ) τυσοικῆς ἢ τῇ νυῖ ἰσραὴλῆμ
δουλοῦναι δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. ἡ δὲ αὐτῶν
ἰσραὴλῆμ, ἐλευθέρου ἔστιν, ἡ ἕως ἔστι μήτηρ πάν-
των ἡμῶν. γέγραπται γάρ, ὠφραὺν ἡ σῆρα ἡ
ἔτικουσα. ῥῆξον ἢ βόνου ἢ ἔκ ὠδίνουσα. ὅτι πολ-
λά τὰ τέκνα τοῦ ἔρχου μαῶμου ἢ τοῦ χρύσου τῶν
αἰθῶν. ἡμεῖς δὲ ἀδελφοί, καὶ ἰσαάκ, ἐπαγγελί-
ας τέκνα ὀυμν. ἀλλ' ὡσπερ τότε ὁ καὶ σάρκα
γεννηθεὶς ἔδωκε τὸν καὶ πνεῦμα: ἔτω ἢ νυῖ.
ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔκβαλε τὸν παιδίσκην
καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. ἔ γὰρ μὴ ἡλερονομήσῃ ὁ υἱὸς
τοῦ παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἐλευθέρου: ἀλλὰ
ἐλευθέρου. τῇ ἐλευθερίᾳ ἐν ἡ κρίσις ἡμῶν ἡλευ-
θέρωσι, σῆκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῶ δουλείας ἐ-
τιχεθε. Quo loco D. Paulus in illa allegoria
expli-

explicanda mirabili serie & συσχημα usus
est: ut in hoc diagrammate vides: quod Con-
stantinus proposuit:

<i>Seruitus.</i>		<i>Libertas.</i>	
Agar serua.	Sara libera.		<i>Vxores 2.</i>
Ismaël ex carne ser- uus.	Isaac ex promissione inge- nuus.		<i>Filij 2.</i>
Lex in Sina, & ceremonia- rum.	Euaugeliū ex Sion Fidei.		<i>Testamenta 2.</i>
Ierusalem terrestris, synagoga Iudæo- rum, serua.	Ierusalē cœlestis & diuina per gratiam mater omnium fi- delium, libera.		<i>Ciuitates 2.</i>
Iudæi qui in ceremonijs manent.	Fideles qui gratiam ample- ctuntur.		<i>Ciues duplēs ces.</i>

Ex hac συσχημα extruit quoq; has ratiocina-
tiones D. Paulus:

- Filij liberae, sunt filij promissionis.
- At qui ex fide sunt, sunt filij liberae ut Isaac & fideles.
- Qui igitur ex fide sunt, sunt filij promissionis ut Isaac & fideles.
- Qui ex carne sunt, persequuntur eos qui ex spiritu sunt.
- At qui ex lege & serui sunt, ex carne sunt.
- Qui ergo ex lege & serui sunt, persequuntur spirituales.
- Filij liberae, haeredes sunt.
- At qui ex fide sunt, liberae filij sunt.
- Qui ergo ex fide sunt, haeredes erunt.
- Ceterum Sara ceterum viginti septem annos Morti Sara
nata, mortua est: eamq; Abrahamus defle-

tam, in duplici spelunca Hebronis sepelivit.

Nemo me lacrymis decoret, neq; funera fleu

Faxit:

ait apud Ciceronem Ennius. At melius Abrahamus noster, qui obitu charissima coniugis multis profusis lacrymis luxisse dicitur. Quanquam & hic modus retineri debet: sunt enim qui se gratum mortuis facere, si grauiter eos lugeant, arbitrantur: quos etiam grauiter reprehendit D. Paulus 1. Thess. 4. & θελω δε υμεις κενυειν, αδελφοι, ποδι των λυπημενων, ινα μη λυπηθητε καθως και οι νεκροι μη εχουσιν ελπιαν. ει γαρ πισθουμεν οτι οσος απεθανε και ανεση: οτω και ο θεος ανηστανεν ος τα εθνη. Est autem in hoc 23. Mosi capite diligenter & accuratè verborum Hebræorum sensus obseruandus, ubi ait Mosès: vaiakam Abraham me al pne meso. Hoc est, & surrexit Abrahamus à facie mortui sui. Hic enim audaculi quidam homines superstitione missa fundamētis quibusdam sed nimium fragilibus stabilire conati sunt, qui per paronomasiam, cui veritas apertè refragatur, nomen meso in missam Germanicè commutarunt. Dicitio enim Germanica Mess paulò propior est Hebrææ

brae voci, quam Latina missa. Sic enim verterunt: vnd Abraham stund auff von seiner Mess. Hic igitur locus et hac falsariorum istorum audacia, docet quanta cura fontes ad eundi, quantaq; diligentia linguae discende sint, si modo veritatem tenere & mendaciare refutare cupimus. Iam quod Abrahamus de uxoris sepultura tam sollicitus est, ostendit & hic suam fidem, quam de immortalitate animorum habuit. Nam (vt Cicero ait) ceremonias sepulcrorū, veteres nec tanta cura coluissent, nec violatas tam inexpiable religione sanxissent, nisi haesisset in eorū mentibus, mortem nō interitum esse omnia tollentem atq; delentem: sed quandam quasi migrationem, cōmutationemq; vite, quae in claris viris & feminis dux in caelum solet esse. Locus verò ubi Sara sepulta est, spelunca seu rupes duplex fuit, sic appellata quod in superiore viri, in inferiore mulieres sepelirentur: fuitq; iuxta urbem Cananae Hebronem, quae & Ciriatarbe, id est ciuitas quatuor patriarcharum dicta est, quod (vt Trecensis scribit) quatuor patriarchae Adamus, Abrahamus, Isaacus, & Iacobus illic sepultri essent. Caterum hunc luctum ex charissima

Secunda Actio *Abrahami nuptia.* *Abrahamus, at mitigavit saltem novis Ceturæ nuptiis, quam Hebræi eandem cum Agare Abrahami concubina faciunt, qua mortua Sara, in uxorem & de non copulata in copulatam (id enim significat nomen Ceturæ) transit & in manum convenit: ne senex novis nuptiis lasciuisse arguatur. Posteriores autem Ceturæ à nomine libera se postea Saracenos pro Agarenis nominarunt.*

Actioes Politicæ.

Abrahami hæc de privatis seu æconomicis, & fidei actionibus. Ne autem à publica & politica hominum societate eundem abhorruisse aut sua cura indignam eam putasse existimemus: cum regibus etiam fœdera inivit & iusiurandum præstat, ut cum Abimelech cap. 21. Quin etiam de successore & hærede sollicitus est, deq; eare cum Iehoua colloquitur cap. 15. ubi cum ait Damascenum Eliezerum, filium procurationis domus sue seu æconomum esse, innuit eum relinqui ad suscipiendam hereditatem. Unde colligitur vernas habuisse apud Hebræos aliquod ius succedendi domino sine liberis defuncto. Ad hæc etiam emptionem contrahit, qua ad sepulturam campum cum duplici caverna emittit

mit ab Ephrone Hethæo cap. 23. Et quidem
 precium præsens appensum fuit quadringē-
 torum siclorum probæ monete, hoc est ducent
 torum florenorum seu centum & sexaginta
 Coronatorum. Nam siclus quatuor drach-
 mas seu denarios continebat, quorum in co-
 ronato decem sunt. Contrahit autem Abra-
 hamus in publico loco, nimirū in porta (quæ
 Hebræis pro curia erat) assistentibus audien-
 tibusq; plerisq; ciuibus & utriusq; consensu
 interueniente. Quin & sollicitè ad confir-
 mandum, publicaq; autoritate municiūm
 contractum, exprimuntur situs agri è regio-
 ne Hebronis, item limites & adiunctæ arbo-
 res, quarum dominium ad Abrahamum
 transire debeat. Sed præter hæc politica, etiã
 polemica, & duram quoq; Martis opus &
 bella gerit. Nam anno tricesimo Amraph-
 tis regis Babylonici, qui Zameis Ninias fu-
 it, cum frater Lothus per reges qui Sodomã
 & Gomorrhã expugnabant, captiuus ab-
 ductus esset: heros noster Abrahamus tre-
 centis & octodecim seruis secum raptis fra-
 trem felici successu ex hostium potestate libe-
 rauit, & quidẽ insigni ac planè militari stra-
 tagemate. Nam diuiso exercitu & quidem
 noctu

noctu hostes inuasit, ut multò maioribus co-
 pijs se oppugnari existimarent. Magnum
 itaq; fidei fructum hic quoq; Abrahamus
 percepit. Cuius enim fiducia putamus esse in-
 gentes hostium potentissimorum copias, &
 quidem victoria iam elatas & alacres, tam
 exigua manu audere aggredi? quos illi sti-
 mulos fraterni amoris supple, subiicisse cre-
 demus? Sed & victoria planè heroicè usus
 est. Nihil enim ex amplissimis spolijs in su-
 am utilitatem auertit: sed victoria ipsa &
 virtutis pulchritudine & suorù salute con-
 tentus fuit: & Melchisedeco regi Salem de-
 cimas, ceu opima spolia, obtulit. Et hoc qui-
 dem tempore primùm decima oblata legun-
 tur. Sed quis ille Melchisedecus fuerit,
 paulò pressius inuestigandum est. Mel-
 chisedecus igitur Sem filius Noachi Hiero-
 nymo videtur tomo quarto ad Euagrium,
 putatq; nomen appellatiuum seu epithet-
 on esse, quasi dicas rex iusticia. Sed hanc o-
 pinionem refutat D. Paulus 7. ad Hebræos
 ubi dicitur esse ἀπέναντον καὶ ἀέναντον καὶ ἀ-
 ψευδέωντος. Habitauit autem in urbe
 Salem, quæ postea Ierusalem dicta est, te-
 ste Iosepho lib. 1. Antiq. Iud. cap. 18. & pra-

typus fuit sacerdos & gubernator Ecclesie
 eius temporis : Is benedixit Abrahamo,
 ideoq; fuit typus Christi sacerdotis, qui cæ-
 lestem benedictionem Abrahamo promif-
 sam affert & homines à maledictione legis
 liberat: ut Pſal. 110. dicitur. Sed prestat D.
 Paulum audire in cap. 7. ad Hebræos, qui &
 historiam & allegoriam præclare explicat.
 ἔστι δὲ μελχιζεδεκ βασιλεὺς Cæλῆμ, ἰσραὺς τοῦ
 θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ σιωνιτικῶς Ἀβραάμ, ὑ-
 περέφροντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλευμ καὶ
 ἀλογήσεως αὐτῶν. ὡ καὶ δεκάτω ἀπὸ πάντων
 ἐμείρισεν Ἀβραάμ. πρῶτον μὲν ἐρμῶν δυνάμει
 βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασι-
 λεὺς Cæλῆμ, ὁ δεῖ βασιλεὺς εἰρῆνης. ἀπάτωρ,
 ἀμήτωρ, ἀγαθαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἢ ἡμερῶν,
 μήτε ῥωπῆς τέλος ἔχων. ἀφωμοιωμένος ἢ τοῦ ἰσραὺς
 τοῦ θεοῦ, μὴδὲ ἰσραὺς εἰς τὸ διηνεκές. θεωρεῖτε δὲ
 τὸν δαδὲν ἔστι, ὡ καὶ δεκάτω Ἀβραάμ ἔδωκεν
 ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. καὶ οἱ μὲν ἐκ
 τῶν ἰσραὺν λαοῦ τῆς ἰσρατῆσαι λαμβάνουσιν, ἔντο-
 λῶν ἔχουσι ἀπὸ δεκάτων τῶν λαοῦ ἢ τῶν νόμων,
 τὰ τέσσαρσιν ἀδελφῶς αὐτῶν, καὶ πόρθε ζελελυ-
 θότας ἐκ τῆς οὐσίας Ἀβραάμ. ὁ ἢ μὴ γηραλογό-
 μενος ἔστι αὐτῶν, διὰ δεκάτωκε τῶν Ἀβραάμ, καὶ
 τῶν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας ἀλόγηκε. χωεῖς δὲ
 πάντες

πάσης ἀνυλογίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τῆς κρείττονος
 ὀυλογεῖται. Ἐὼς δὲ μὲν δεκάτας ἀφ' ἑσῆς κωνίδου
 αὐθροποι λαμβάνουσιν: ἐκεῖ δὲ, μαρτυροῦμεν
 ὅτι ζῆ. Ἐ (ὡς ἐπὶ εἰπεῖν) Ἰσα ἄβραάμ καὶ λουί
 ὁ δεκάτας λαμβάνων δ' ἐδέκατωται. ἐπὶ γὰρ οὗ
 τῆ ὁσφύϊ τῶι πατρὸς λῶ ὅτι σωλιώτησε αὐτῶ ὁ
 μελχισεδεκ. *His verbis D. Paulus & histori-*
am & allegoriam Melchisedeci luculenter
explicat. Et in allegoria quidem considerat
primò ἐρμηνείαν seu nomē: deinde originem
eius, (dicitur enim ἀπ' αἰτῶρ, ἀμύτωρ, ἀγνοα-
λόγητ &) tertio ὁμοίωμα seu similitudinem
cum filio Dei: quia sit sacerdos in eternum:
ultimò comparationem cum Abrahamo,
quo longè maiorem & præstantiorem facit
Melchisedecum, tribus argumentis ex deci-
mis, benedictione & perennitate: Nam pri-
mò,

Qui decimas accipit, maior est eo qui dat.

At Melchisedecus ab Abrahamo decimas accipit.

Melchisedecus igitur maior est Abrahamo.

Secundò:

Qui benedicat, maior est eo qui benedicatur.

At Melchisedecus Abrahamo benè dixit.

Melchisedecus igitur Abrahamo maior est.

Deniq;

Immortalis maior est mortali.

At Melchisedecus

At Melchisedecus immortalis est: quatenus uidelicet typus est Christi, cum nusquam commemoretur mors ipsius & Dauid cum proponat ut sacerdotem aeternum.

Melchisedecus igitur maior est Abrahamo, qui mortuus est.

Hec omnia tandem ad Christum (cuius typum Melchisedecus refert) transferuntur per multas similitudines, Melchisedecus fuit rex & sacerdos: talis Christus reuera est. Ille fuit rex pacis & iustitiae: talis & hic est. Ille fuit ἀπαύτως, ἀμήτως, ἀγρεαλόγητος, sine principio, & sine fine: talis & hic est: ἀπαύτως quatenus est homo, ἀμήτως quatenus est Deus. Ille sacerdos in aeternum fuit: talis & hic est. Ille decimauit Abrahamum & ei benedixit: talis est Christus à quo pendet Abrahami sanctificatio & benedictio. Vnde tandem sequitur Christi sacerdotium Leuitico praestantius fuisse: per Soritem:

Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedeci.

Melchisedecus est maior Abrahamo.

Abrahamus est maior quam Leui.

Christus igitur habet sacerdotium maius & efficacius Leuitico.

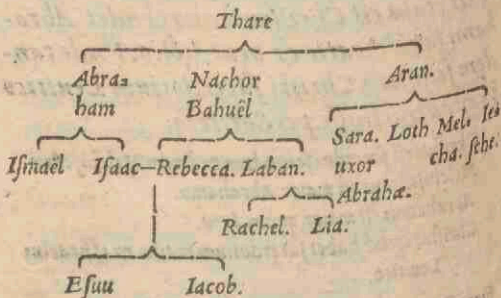
Qui Sorites in hunc syllogismum redigi potest.

Abrahamus est maior quam Leui.

At Christus est maior Abrahamo. Est enim sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, qui Abrahamo maior fuit.

Christus igitur est maior Leui.

Atq; hæc de Abrahamica fidei actionibus. Ceterum Abrahamus iam morti vicinus hereditatem suam inter liberos ita diuisit, ut Isaacum ex asse heredem & omnium bonorum successorem fecerit: filiis autem concubinae legata dederit, eosq; ab Isaaco separauerit. Tandem verò ætate fractus, anno ætatis 175. mortuus & in duplici cauerna iuxta Hebronem unà cum uxore Sara sepultus est: cuius hæc familia cõt:

Verum ut tandem Abrahami nostri historiam

riam concludamus, & fidem eius fideiq; actiones imitari discamus: ita statuamus. Abrahamus pater omnium fidelium dicitur: demus igitur operam ut non filij carnis, sed spiritus & promissionis simus. Ille principio Deos externos adoravit, sed postea ex Vr Chaldaeorum eductus summam verae religionis laudem est adeptus. Nos quoq; sicubi à recto tramite aberravimus, posteriore sanctitate labem priorem eluamus. Ille credidit Deo & reputatus est iustus: hanc $\pi\lambda\eta\rho\sigma\phi\omega\epsilon\lambda\alpha\sigma$ nobis palmariam putemus. Ille sine operibus legis per Dei gratiam iustificatus est: eandem viam ad salutem nobis patere credamus. Ille ex præclara fidei arbore præclaros fructus extulit: nos etiam operam demus ne simus $\omega\lambda\epsilon\sigma\iota\kappa\alpha\rho\pi\omicron\iota$. Ille filium suum unicum Deo iubente immolare non recusavit: nos affectus nostros illi mactemus, resq; charissimas expetente Deo abijcere ne grauemur. Ille in hoc mundo peregrinus, nullam certam fixamq; sedem habuit: nos itidem in hac terra hospites & exules, caelestem patriam inquiramus. Ille cum fratre Lotho fraternam amicitiam coluit: nos si qua nubecula amicitiae suborbitura videtur, lenitate & placabilitate

litate tempestatem praeueniamus. Ille hospitalitatem exercuit, ideog, angelos hospitio excipere meruit: nos eiusdem memores simus. Ille foedera coluit, bella gessit, decimas Deo obtulit, liberis suis viuis de successione prospexit: nos si in politica talia incidere, Deo in his ipsis quoq, rebus verae fidei actiones non displicere, persuasissimum habeamus. Deniq, qualis & in vita & in morte Abrahamus fuit, tales nos ipsius exemplo praestemus: ostendamusq, nos veros Abrahami filios esse, qui non modò viua veraq, fide, sed & viua veraq, fidei actionibus totum nostrum cursum & certamen approbamus.

LIBER IIII.

DE ISAACO.

*H*istoria Isaaci in Mose brevis est: praecipuus autem locus praeter repetitam ad illum promissionem de semine benedicto, est de coniugio autoritate parentis Abrahami cum Rebecca contracto, in cuius

cuius narratione precipuè nuptiarum ritus
 Hebræis vsitatus considerari debet. Romani
 in copulandis coniugibus suos quoq; ritus, e-
 osq; varios habuerunt. Nam primò in nu-
 ptys contrahendis auspices adhibebantur.
 Deinde sponsa aqua & igne accepta, dicis
 causa rapiebatur: flâm eo caput obnubeba-
 tur, & à pueris prætextatis tribus deduceba-
 tur, quorū vnus præferebat facē, duo nuptæ
 brachia sustinebant. Ipsa nupta limē mariti
 oleo ungebat (vnde vxor dicta) eaq; ingre-
 diente Thalassius caneatur, post in cubicu-
 lum deducta, fax rapiebatur: moxq; pactum
 cōmunionis inibant, vbi tu Caius, ego Caia.
 Pronuba interea nuptam in lectum colloca-
 bant, qui genialis dicebatur: maritusq; nu-
 ces pueris spargebat: tādēmq; cingulum vir-
 gineum sponse soluebat. Hec & similia in
 Rom. nuptys solennia adhibebantur. at hīc
 in Isaaci nuptys omnia sanctiora & angu-
 stiora. Nam in his auspiciū à Iehoua vero
 pronubo seu paranymphe petitur. In primis
 verò considerandum est, quæ nam personæ
 fuerint quæ matrimonium cōtraxerunt, ni-
 mirum Isaacus Abrahami filius & Rebec-
 ba Bathuelis filia, quæ Isaacō sobrina erat:

eam verò Moses ut pudicam ac verecundam virginē, ac formæ præstantia commendabilem ac moribus probissimis gratiosam describit. Caterùm quemadmodum Romanorum iure consensus parentum requirebatur, idē, & civili & naturali ratione verū habebatur: ita & passim in hoc Isaaci coniugio, Abrahami & amicorū Rebecca, quin & ipsius virginis, cōsensus interuenit & exploratur. Et Ambrosius hanc Rebecca historiam enarrans, postulat consensus parentum & citat ex *Andromacha* Euripidis versiculos, quibus Hermione Orestis petenti connubium respondet:

νυμφυμῶτων μὲν τῶν ἐμῶν πατρὶ ἐμὸς
μείριμαρ ἔξῃ, κὲν ἐμὸν σκοπιῖν τὰ δέ.

Quin & eodem modo apud Xenophontē Cyrus, Cyaxari filiam & Media regnum dotis nomine ipsi offerenti, respondet: ἀλλ' ὦ κυάξω, ἐὰν τότε γῆθ' ἐπαυνῶ καὶ τὴν πατρὸς ἀγῆδ' ἄρα βέλομαι δὲ σὺν τῇ τῷ πατρὸς γυναικὶ καὶ τῷ πατρὸς τοῦ πατρὸς Γισωαίνεσσαι. Et Latinus poeta venustissimè partitur consensus ad coniugia legitimè contrahenda necessariū:

Virginitas non tota tua est: ex parte parentum est, Ters

Tertia pars matri data, pars data tertia patri,
 Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
 Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.

Atq; hæc de consensu. Finis autem coniugij est solatium: itaq; à Mose dicitur, quòd Isaacus per coniugium Rebecca in morte matris Saræ se consolatus sit. Sed præter hæc, accedunt solennia munera nuptialia & coniugij arrha. Seruus enim Abrahami, qui Isaaci pronubus est, puellæ iam desponsæ vasa aurea & argentea ac vestes donat: muneræ quoq; fratri ac matri puellæ offert. Accedit & solenne letumq; conuiuium: ac per amicos benedictio expromitur, multitudine posterorum, eorundemq; contra hostes suos potentia constans. Hæc igitur solennis Isaaci nuptiarum festiuitas: hæc ipsius oblectatio fuit. Sed ne delicatum otium eum egisse existimemus: eadem famæ, quæ patrem, filium quoq; exercuit: & de migratione in Aegyptum cogitare coëgit: sed à Iehoua admonitus ad Abimelechum Geraram se contulit. Ita Ecclesia nulla certa sedes, sed perpetua exilia proponuntur. Interim tamen opibus & diuitijs augetur, vnde illum comes prosperitatis inuidia excipit. Hæc enim ipsius felicitatis inuidia excipit.

citate offensus Abimelechus, terra illum sua
 excedere iussit: quin & pastores cū eo de pu-
 teis contendunt. Sed memorabile omnium
 maximè est quod Moses de geminis, in ute-
 ro Rebecca contendentibus refert: additq; I-
 saaco, siue substratis capiti pellibus in monte
 Moria (ubi Abrahamus aram struxerat,
 hostiasq; immolauerat) oraculum per som-
 nium petenti, siue viuum adhuc Melchise-
 decum consulenti, (vtrumq; enim annota-
 tum est) responsum esse, duas gentes in ven-
 tre uxoris esse: sed fore ut maior seruiat mi-
 nori. Quem locum D. Paulus Rom. 9. ad Ec-
 clesiam transferens, docet quomodo ea con-
 stituatur ac propagetur: ostēditq; causam e-
 lectionis esse non merita, non primogenitu-
 ram, non vllas carnales prerogatiuas: sed so-
 lam Dei misericordiam. Sic enim ait: ἡ βε-
 κὴ δὲ ἐνός κοίτης ἔχουσα ἰσαὰκ τὸ πατρὸς ἡ-
 μῶν, μήπω γὰρ γυναικῶν, μήδ' ἐπ' αὐτῶν
 τί ἀγαθόν ἢ κακόν, ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν τὸ θεοῦ
 πρόθεσις μὴν, ἀλλ' ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλῶ-
 τ' ἐρῆθη αὐτῷ, ὅτι ὁ μείζων διυλόνει τῶν ἑ-
 λείσσονι. καὶ οὗτος γέγραπται, ὅτι ἰακώβ ἠγαπή-
 σα, τὸν δὲ ἢ αὐτῷ ἐμίσησα. Caterum quasi inter
 pueros ex utero matris egredientes de pre-
 roga-

rogatiua primogenitura contentio esset, ita alter alterum in nascendo retardare conatus est. Hinc enim Iacob supplantator dictus est, quod fratris nascentis plantam manu comprehensam tenuisset. Magnum verò in patrum ecclesia primogenitura priuilegiū fuit. Primogeniti enim non tantum ius sacerdotij & regni seu gubernationis in familia paterna habuerunt: ut de Ruben Genes. 49. dicitur: sed etiam in herciscunda familia & diuidentia paterna hereditate duas partes præcipiebant. Hanc prerogatiuam Esaus postea lente vendidit: & sic multo maxima pars hominum patrimonium ac hereditatē aeterna vite cum breuibus ac tēporarijs huius caduce vite bonis, ut diuitijs, honoribus, voluptatibus commutat, & ut Homericus Glaucus Iliad. 2. permutat,

ἡδύνα χρυσῶν πινάκῳ ἑὸν ἰσχυρῶς ἔβαλον.

Esau igitur primogenitura per Iacobum fratrem exutus, consimili ratione benedictionem etiam amisit, dum patrem senectū cæcutientem & simulato ferculo delinitū pelli bus tectus materno astu decepit & ad benedicendum sibi induxit. Et Hinc D. Paulus aliud exemplum fidei ad Hebr. cap. 11. anno-

tavit. Caterum inter fratres amulatione ex illa benedictione orta, Iacobus ut fratris irā fugeret, in Mesopotamiam ex terra Canaan matris suā suū peregrinationem suscepit.

LIBER V.

DE IACOBO.

IN Iacobi historia plures actus occurrunt. Nam præter superiora, Moses describit eius somnium, coniugium, liberos, sacerdotium, ingratitude, furtum Rachelis, luctum cum filio Dei, reconciliationem cum fratre Esau, raptum filia Dina, mortem Rachelis, incestum Rubenis, dolorem ob Iosephum filium, denique, descensum in Aegyptum & mortem ac testamentum eius. Iacobus itaque, ut diximus, fratris metu percussus, de consilio matris in Mesopotamiam concedit. Inter proficiscendum, ostentum illud scilicet celebratum in somnis videt, cuius una pars terra, altera cælo inniteretur, in qua angeli ascenderent & descenderent. Locum oblatæ visionis Bethel vocat, quod divinum domicilium

1. Somnium
de scala.

cilium Hebrais sonat: antea enim Luzā di-
 cebatur. Fuit autem in sinibus tribuū Ben-
 iamin et Ephraim, tribus milliariibus ab Hie-
 rosolymis distans. Scribit ḡ. Trecensis in histo-
 ria ecclesiastica cum fundamenta urbis Lu-
 zae iacerentur, radicem amygdalinam ibi in-
 ventam fuisse, unde nomen quoq; sortita sit.
 Ceterum in hoc somnio amplissima doctri-
 na de Christo, de Ecclesia, de ministris occur-
 rit. Nam petra, quam Iacobus dormiturus
 capiti supponit, Christus est. Sic enim 1. Petr.
 2. λιθὸς ὡς λίθον, ὡς αὐτὸς ὡς πῶρον μὲν ἀπὸ δ' οὐδὲ κίμα-
 σμῶν, ἢ ἄρ' ἐκ θεοῦ ἐκλεκτός, ἡ γῆτις, ἀκρο-
 γωνία, λιθὸς πλοσώματι καὶ ὡς τῶρα
 σκαυδ' ἀλσ: & Psalmo 117. Lapis quem repro-
 bauerūt adificantes, qui factus est in caput
 anguli. Iam scala ipsa, quae cacumine caelum
 contingit, & tamen in terra consistit: duas
 in Christo naturas caelestem & terrenā ὡς
 σκεπηδὸς unitas depingit. Quin & beneficia
 eiusdem nobis proponit. Vt enim scala caelū
 & terram coniungit: ita filius Dei nos à Deo
 auulsos, iterum eidem agglutinat & cum eo
 coniungit. Et sic ipse filius Dei hanc visionē
 Ioan. primo nominatim de se interpretatur:
 ἄμω ἄμω λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἀγ' οὐδε δεῖ ἔμ δ-
 L 4 ρανόν

γαυὸν ἀνεωγὸτα, καὶ εἰς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀνα-
 βαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἄδι τὸν ἴου τοῦ
 ἀνθρώπου. Deniq, totam ecclesiam hac imago
 representat: Vt enim angeli in scala ascen-
 dunt & descendunt: ita cœtus ille sanctus in
 Christi corpore ad cœlum penetrat: ac præci-
 puè hic ministri ecclesie sui muneris admo-
 nentur. Illi enim duce & auspice Christo pri-
 mum ascendere ad Deum debent & ab illo
 Sp. S. Euangelij lucem, ac alia bona expetere:
 deinde verò descendere & animi bona Ec-
 clesie communicare debent. Et ut summa-
 tim cõplectar, locus hic impijs terribilis, pijs
 verò optabilis, consolationem amplissimam
 præbet, dum affirmat cœlum esse apertum et
 per Christum nobis eò aditum esse patefa-
 ctum, ac ira diuina ericium esse remotum.

2. Cõiugium
 & bigamia
 Iacobi.

Cæterum Iacobus profectus Carras Mesopo-
 tamie urbem, apud Labanem Rebecca ma-
 tris fratrem diuertit: à quo hospitaliter ex-
 ceptus, curæ gregum præficitur. Porro Laba-
 ni due erant filie, natu maiori Lia, minori
 Rachelis nomen erat. Iacobus amore iunioris
 corripitur, quæ sororẽ formæ fœlicitate vin-
 cebat, & Labanem de ea alloquitur. Is de-
 sponsurum se illam ei pollicetur, si septem si-
 bi an-

bi annos inseruiat. Annuit amator, tempus elabatur, nuptias apparat socer: sed noctu filiam natu maiorem Iacobo in thalamum adducit. Qui mane impostera cognita, cum socero de iniuria ex postulat. Ille autem ritu seu consuetudine sua nationis, quae filias natu maiores primo elocare solita esset, se excusans, Rachelem etiam ei post alterius septennij seruitutem pollicetur. Eam conditionem Iacobus amore coactus denuo accipit: & alteris septem annis elapsis, Rachelis etiam matrimonio potitur. Lia iam à Iacobo liberos habebat, Rubenem primogenitum, Simeonem, Leuum, Iudam. Rachel, quia liberos non habebat, verita, ne minus gratiosa esset, Iacobo ancillam Billam concessit, ex qua ille Danem & Nephtholim sustulit. Lia emulatio ne incitata, Zelpham ancillam suam & ipsa Iacobo despondet, quae illi Gadum & Aserem peperit. Cum autem Ruben Lia filius Dudaim seu mandragora mala (ἡ δὲ τὸ μάλλον ἀγρία ἢ τὰ φάρμακα καλεῖται, ut scribit Dioscorides: Pythagoras eam ἀνθρωπομορφον vocauit, quod humanam formam imitaretur, & Hebraeis nomen à mamillis accepit. Vide prouerbium, Mandragoram bi-

3. Liberi Iacobi.

be) attulisset, Rachel partem sibi dari petit,
 concessa Lia per noctem illam mariti consue-
 tudine: ex quo illa Isascharē & Zabulonem
 filios ac Dinam filiam (quam postea Iobo nu-
 ptam fuisse Philo tradit) concepit. Natus au-
 tem est & Racheli filius Iosephus. Sic annis
 multis Jacobus soceri opilio fuit: & cum disce-
 dere cuperet, a socero inuitus est retentus, pa-
 eto de mercede seu laborum compensatione
 cum eodem inito. Separat itaq; Jacobus peco-
 ra varij & nigri coloris ab albis: & socero
 maculosa & nigra separatim interuallo tri-
 duum remota dat custodienda: ipse verò alba
 retinet hac conditione, ut pecora varij colo-
 ris, ex albis nascentia retineret. Hanc condi-
 tionem libenter accipit socer auarus, qui na-
 tura ordine ex unicoloribus existimat non
 multa maculosa nasci posse. Sed Jacobus na-
 turam arte adiuvat & maculosas virgas ex
 populo, platano & amygdalo decerptas &
 detorticas in conspectu pecorum concipie-
 tium proponit. Nam in omnibus animanti-
 bus certe formæ aut macula imprimuntur
 factibus tum ex imaginatione, tum ex varijs
 obiectis animo aut oculis obuersantibus, nō
 tantum in ipso ardore conceptus, sed etiam
 post

post impregnationem. Et Aristoteles lib. 3. hist. anim. cap. 15. ait aquis tempore cōceptus potis, mutari colorem vellerum: μεταβολασ-
σι γίναται τῶν ζώων τὰς χοίρας τῶν βιχῶν ὥστε τὰς
τῶν ὕδατων μεταβολὰς. ὧδα μὲν γὰρ λευκὰ
γίνεται, ὧδα δὲ μέλαινα. Nec vero hoc tan-
tum, sed & in temporis qualitate naturam
Iacobus adiuuat. Nam id in primi temporis
pecoribus duntaxat obseruauit. Verni enim
fetus meliores sunt, ut è contra serotina ad-
missura, quæ in extremò vere, vel (ut alij in-
telligunt qui oues in Mesopotamia bis in an-
no parere volunt) in autumno fit, plerumq;
deterior est. Ita vernum pecus ut melius ad
Iacobum: serotinum ut deterius, ad socerum
redibat: tum enim virgas maculosas aequali
non imponebat, ne colorem mutarent, sed ex
pactō candoris socerum sequerentur. Sed tā-
dem anno vicesimo diuino mandato Iaco-
bus relicto auaro & ingrato socero, in patri-
am reuerti iussus, clam cum vxoribus, ancil-
lis, & liberis fugam capit, abductis unā bo-
nis suis & pecudibus quas pastionis mercede
nactus fuerat. Rachel etiam simulacra pa-
tris abstulit, non ut illa coleret, sed ut ad ea
confugerat, si à patre persequente deprehen-
sa esset,

5. Furtum
Rachelis.

sa esset, ut Zonaras vult: vel ut aurum in viaticum conferret, quod iure naturali & civili à patre sordido ipsi debebatur. Cū autem Laban eos die septimo consecutus esset, somnio diuinitus monetur, ut Iacobo reconcilietur. Postridie verbis utringq; commutatis, etsi Iacobus demonstrarat, nullam à se ortam fuisse iniuriam, Laban tamē de patris Dijs eum accusabat. Qui eius rei nescius, inquisitionem illi permittit. Inquirat ille: sed Rachel simulacris sella cameli, qua vehebatur, subiectis insidens: menstruorum fluxu se laborare ait. Laban, qui filiam ad Deos suos eo malo conflctantem nunquā accessuram persuasum haberet: ea præterita, domū reuertitur. Iacobus verò fratrem metuens, suam reditam illi, muneribus præmissis, denunciat. Nocte superveniente, cum spectro sibi decertare, victoriq; potiri visus, cū angelum esse Dei animaduertisset, orat ut sibi diceret, quo fato usurus esset. Ille victoriā divini angeli, magnorum bonorum signum haberi asserit & Israëllem vocari iubet. Quā nocem alij victorem seu principem Dei interpretantur: Iosephus eum qui diuino angelo resisterit, significari tradit. Iacobus locum illum

6 Luc. cū
angelo.

illum Phannuel, hoc est, Dei faciem vocat. Et quia in lucta cum angelo, poplitis dolore affectus fuerat, cum ipse illius esu abstinuit, tū omnis eius posteritas ab eo ut illicito abhorret. Atq; in hac historia quatuor præcipuè animaduertenda sunt: primò custodia angelorum, quàm cum circa se conspiceret Iacobus locum eius visionis appellauit Mahanaim, id est, castra. Qui locus ad cōfluentem Iaboc & Jordanis est, paulò infra mare Galilee. Et ad hunc locum rex David haud dubiè respexit, cum Ps. 33. caneret: Castrametabitur angelus domini in circuitu timentium eum & eripiet eos. Secundo humilitas Iacobi, qui se fratri Esau subijcit, munera ei mittit, nuncios præmittit, eiq; supplex fit. Tertio oratio Iacobi, qui quanquam se indignum gratia diuina fatetur, nihilominus tamen firma fide à Deo auxilium petit. Deniq; fides Iacobi quæ in erumnis & lucta cum filio Dei maximè apparet, nosq; monet ut cū in pericula & tentationes inciderimus, fortiter & athleticè cum Deo nos tentante luctemur. Sic enim fore ut etsi faciem suam à nobis subtrahere Deus videatur, letissimus tamen exitus nos ex filij eius humeris pendere com-

7. Reconciliatio cum fratre.

8. Raptus Dinæ.

re comprobet. Interea fratri Esao obuiam factus summum artificium placandi offensos & reconciliandi dissidentes, suo exemplo demonstrauit. Nam coram fratre se septies humilians, in amplexum eius ruit, osculis lacrimas miscet: fratrem dominum appellat, eiq; munera offert. Iamq; Iacobus Sicimam peruenerat: Sicimitis autē festum celebrantibus, filia eius Dina, spectanda festiuitatis gratia, urbem ingreditur. Quam cōspectam Sichemus regius adolescens rapit, raptaque vim infert. Rex adolescentis pater Iacobum orat, ut Dinam Sichemo despondeat. Re non impetrata, Simeon & Leuus uterini puellæ fratres, ciuibus ob festiuitatem conuiuanti- bus atq; inebriatis, urbem noctu ingressi, ma- res prorsus omnes, ipsumq; regem cum filio trucidant. Hac Iosephus. At Moses proba- bilius: Cum, inquit, Emmor Sichemi pater Dinam filio uxorem peteret, Simeonem & Leuum dixisse, si mares urbis omnes circum- ciderentur, se filio eius sororem suam despon- suros. Qua conditione accepta, circumcisos esse omnes. Ac die inde tertio cū ex crucia- tu ardoris malè haberēt, ab illis trucidatos, Iacobo ignorante. Quem facinus illud grauis

ter ferentem, bono animo Deus esse iubet. Philo Dinam hanc à Iobo in matrimonium postea ductam scribit, ex qua quatuordecim filios & sex filias sustulerit. Magnum verò exemplum est custodiendarum diligenter virginum, & à spectaculis arcendarum, in quibus etiam seruos nocet esse nimios secundum Iureconsultum Vlpianum in l. 1. De seruo corrupto: & Imp. Theodosius & Valentinianus repudium mitti voluerunt uxori quae vel circensibus vel theatralibus ludis vel arenarum spectaculis prohibente marito gauderet. Iacobus verò inde Bethel, ubi somnium scala viderat, reuersus, rem diuinam facit: ac progressus, Rachelem (quae iam Iosepho Iacobum auxerat) ex partu mortuam in Ephrata sepelit, puero ob matris ex eo dolorem Benoni per matrem, sed Benjamin per patrem appellato. Ephrata autem eadem est cum Bethlehem, iuxta quam cum fuerit Rachel sepulta, apud Matth. cap. 2. cum ab Herode infantes trucidarentur, Rachel scribitur plorasse liberos suos, & doluisse posteritatem suam ad eum immaniter interfici. Caterum accidit aliquanto post ut Ruben primogenitus Iacobi cum nouerca Billa incesto concubitu

9. Mors Rachelem.

10. Incestus Rubenis.

se

se pollueret: quæ res quantum dolorem in patris animo excitavit, ostendit maledictio quàm is iam iã moriturus filio exprompsit. Magnum itaq; luctum Iacobus cum ex raptu Dinæ, tum ex morte Rachelis ac Deborahæ nutricis accepit: sed maiorem ex Rubenis primogeniti incestu sensit. Omnium autem maximum dolorem ex falsò nunciata Iosephi filij morte percepit: de qua in Iosephi historia plura dicemus, ad quam etiam patris Iacobi migrationem in Aegyptum, eiusq; mortem & testamentum referemus.

LIBER VI.

DE IOSEPHO.

Iosephi historia nihil aliud quàm virtutum ethicarum & politicarum speculū est: adeò ut Moses Iosephum pro exemplo viri Ethici & Politici proposuisse videatur. Quod igitur ad virtutes ethicas attinet, considerabimus ipsius prudentiam, continentiam, pietatem erga fratres & parentem Iacobū, modestiã in suo munere. Per totam

totam autem propemodum historiam tolerantiam ipsius in calamitatibus, ut exilio, seruitute, calumnijs, carcere, summa apparet. Ac quod ad prudentiam attinet, ad eam refertur diuinitio & interpretatio somniorum, quæ in Iosepho summa fuit, de qua plura inferius in pistoris & pocillatoris somnijs dicemus. Ipse sanè Iacobus Iosephum notam ob vultus elegantiam, quam ingenij dexteritatē præ cæteris diligebat. Itaque et patria charitas & somnia quæ viderat, fratrum inuidiam illi conciliarunt. Somnia huiusmodi fuerunt: Vnum, Tempore messis cum fratribus metens, manipulos sibi ligare & componere, ac suos immotos stare, quos fraterni accurrentes adorarent. Alterum: à sole & luna ac undecim stellis adorari sibi videbatur. Has visiones, fratribus etiam presentibus, patri referens, quid sibi vellent scire cubabat. At ille felicitatem nato denuncia- bat, ac fore tēpus, quo & à parentib. & à fratribus coleretur & adoraretur. Hac fratres agrè ferre & toruè adolescentulum intueri. Post hæc, pater Iosephum ad filios greges Sicimipascens, visum mittit. Quo conspecto, ad eum perimendū sunt concitati. Sed Ru-

1. Prudētia.

Somnia Iosephi.

ben monebat, ne fraterno sanguine manus polluerent, sed in proximum puteum coniec- tum emori sinerent: sic leuius fore facinus.

Quo consilio probato, Ruben puerum sensim in puteum demisit. Iudas verò Arabicis mercatoribus visis, autor fit fratribus vendendi illis Iosephi. Assentiuntur, eumq; vi-

**Venditio
Iosephi.**

ginti argenteis vendunt, annos natum septendecim. Iosephus itaq; imago Christi est, qui ab Apostolo & fratre suo Iuda XXX argenteis venditus est. Sed Ruben noctu ad puteum accedit, ut Iosephum inde ereptum clam fratribus conseruaret. Quo non inuento, lugens fratres criminatur: sed re ex illis cognita lugere desinit. Illi tunica adolescentis polymita seu versicolore, hirci sanguine tincta, ad patrem veniunt, dicentes se Iosephum nec vidisse nec quomodo interisset scire: sed tunicam illam reperisse cruentatam & laceratam. Iacobus sacco indutus, adolescentulum luget. At Iosephum à mercatoribus emit Potophres homo Aegyptius, Pharaonis Eunuchus & lanionum seu militum praefectus, eumq; honorifice tractat: & rei suae familiarum domesticarum cura praeficit. Iosephus verò in omnibus officijs sedulus, sobrius, ac fidelis, di-
uina

uina gratia aspirante, domini domum mul-
 tis modis auget & in melius prouehit: ac Oe-
 conomicarum virtutum exempla insignia
 edit. Sed inter ceteras eius virtutes, ut insi-
 gnis gemma, elucet Continentia, quã secun-
 do loco nobis proposuimus. Nã herilis uxor,
 & forma & dexteritate eius in amorem ille
 ita, uerbis ad eum de congressu factis, repul-
 sam fert: ac nihilo tamen secius cupiditatis
 ardore subacta, speq; persuadendi deiecta,
 uim parat. Ut autem adolescens veste reli-
 cta exilit, illa tristis & perturbata sedet: ma-
 ritoq; reuerso, Iosephũ accusat, demonstrans
 uestem, quam ille uolaturus dominam reli-
 quisset. Potiphar Iosephum in carcerem ma-
 lesicorum conijci iubet, quò & pincerna Pha-
 raonis per iracundiam coniectus fuerat, &
 magister pistorum: qui uita cum eo familia-
 ritate, petebant somnia sibi ab eo sua decla-
 rari. Pincerna uitem sibi uidere uisus fue-
 rat, unde tres palmites enascerentur, de qui-
 bus magnæ & mature uuae dependere-
 nt, quas in phialam exprimeret, eamq; Pharao-
 ni afferret, qui benignè acceptaret. Iosephus
 bonam somnij esse significationem assererat.
 Nam intra triduum pristinam ei functio-

2. Continen-
tia.

Ioseph in
carcere.

nem restitutum iri petebatq; ut is rebus suis secundis, sui recordaretur. Pistorum autem magister visus sibi fuerat tria canistra in capite ferre, duo plena panibus, tertium obsonio & varijs cibis refertum, quæ à deo volantibus alitibus diriperentur. Dixit autem huic etiam Iosephus, tria canistra significare triduum, ac die tertio suspensum eum carniuoris alitibus cibum fore. Vtriq; accidere quæ Iosephus prædixerat: sed pincerna liberatus, obliuiscitur Iosephi. Rectè enim Pindarus, *παρακατα γὰρ εὐδῆς χόϊος, ἀνυπόμωτος ἰσοποι:* & Seneca, Nemo beneficia in Calendarium scribit. Duo autem præcipuè in hac historia animaduertenda sunt, nimirum cause continentia Iosephi & ratio somniorum: de quibus tamen alibi commodius dicitur. Post hæc verò Deus Pharaoni bina visa in somnis offert, eorumq; enarrationes. At ille visa quidem meminerat, enarrationum autem oblitus fuerat. Itaq; sapientes Aegyptiorum conuocat, somnia enarrat, interpretationem expetit: quibus hæsitantibus irascitur. At pincerna etsi pridem oblitus, tandem in memoriam Iosephi redit: deq; eo Pharaonem edocet. Adducitur ille statim: cui Rex

Pharaonis
uisa.

Rex, adolefens (inquit) somniorum quæ vidi iudicium mihi declara. Vidi boues septem pingues è flumine ascendentes, se conferre ad paludem, quibus alij septem occurrerent tennes & fame confecti: atq; pinguibus illis deuoratis, æquè tennes manerent. Rursus vidi spicas septem ex uno vegeto calamo enatas, pondere granorum inclinatas: ac prope illas totidem videbar videre spicas tennes & ob squalorem aspectu fædas, quæ & ipsæ fæcundas & pulchras consumerent. Ad hæc Iosephus: Et si à Rex (inquit) somnia bina sunt, eadem tamen est vtriusq; in futurum significatio. Nam & boues, animal arando exerceri solitum, à deterioribus deuorati & spicae florentes à tenuibus absumptæ, tot annorum famem tuæ regioni portendunt, cū quidem totidem annis prouentus annonæ vberimus à posterioribus sit absumendus. Tu vero, si priorem copiam in sterilitatis annos seposueris, sensum istius calamitatis Aegyptijs adimes. Pharaon Iosephi sapientia obstupefactus, tum ob somniorum cõiecturam, tū propter consilium: Tu (inquit) ipse rerum istarū coriector & suasor, idem etiam consiliorum administrator eris. Itaq; potestatem suam in

Iosephus fit
princeps Ae-
gypti: & vi-
saria.

eum confert, ut & sigillo Pharaonis utere-
tur, & purpuram gestaret. & curru vehere-
tur. Accidit hoc Iosepho XXX annos nato,
quem vulgus Abrech, id est, patrem clemen-
tem seu mitem, Pharao vero Zophnas Pa-
aneach, id est, absconditorum expositorum seu
consiliarium intimum (ut Lutherus vertit)
appellabat. Quae omnia in Christum egregie
traduci possunt. Ut enim Iosephus à fratri-
bus primò in cisternam demissus, deinde in
carcerem cõiectus, indeq; liberatus & ad Pha-
raonis dextram collocatus est: ita Christus
crucifixus, sepultusq; primò: deinde resuscita-
tus iterum & ad dextram aeterni patris col-
locatus, verè nobis Abrech, id est, pater cle-
mens & Zophnas paaneach seu abscondito-
rum enarrator & intimus consiliarius Dei
evasit. Caterùm Pharao Iosepho uxorem quo-
que Asenetham nomine, Heliopolitani pon-
tificis filiam, despondet: è qua ante famem li-
beros suscipit, quorum natu maiorem Ma-
nassem ab obliuione vocat, quòd calamita-
tum oblitus esset: minorè Ephraimum à fru-
ctu quo Deus illum auxisset. Aduentat in-
terea penuria tempus: neq; Aegyptum dun-
taxat inuadit fames, sed eam quoq; regionè,
inqui-

Vxor & libe-
ri Iosephi.

in qua Iacobus inquilinum agebat. Mittit igitur filios in Aegyptum, ad emendum frumentum, solo Beniamine apud se retento, ut natu minimo. Accedunt illi Iosephum: qui non agnitus, agnoscit fratres, & exploratum illos venisse ait. Illi & vnde venerint, & se vno patre natos esse, adhuc superstite, ac alium fratrem natu minimum esse apud patrem, dicunt. Iosephus tum demum se fidem illis habiturum dicit, si fratrem minimum ad se adduxissent. Dat eis frumentum: argenteo² in saccum cuiusq², clam imposito. Simeonem reditus illorum vadem retinet. Redeunt ad Iacobum filij, frumentum afferentes & quid sibi accidisset nunciantes. Ille retentum esse Simeonem agre fert, Beniaminem in Aegyptum per duci se passurum negat. Frumento autem iam consumpto, cum eis alia conditione reuerti in Aegyptum non liceret, nisi Beniamine etiam adducto, victus necessitate pater concedit: & duplex frumenti precium, ac Iosepho munera addit. Ut in Aegyptum venire, Iosepho munera offerunt: qui Beniamine viso, miseratione commotus, ad lacrymas dissimulandas secedit. Deinde fratribus ad cenam adhibitis, duplis portionibus

3. Pietas in fratres & patrem.

bus appositis Beniaminem honorat: & qua-
 storem frumentum illis admetiri & precium
 in saccos imponere ac in Beniaminis sarcina-
 nam scyphum argenteum conijcere iubet.
 His factis discedunt fratres, recepto Simeo-
 ne. Eos abeuntes circumdant equites, obijci-
 entes furtum scyphi: quem inquisitione sa-
 cta, in Beniaminis sarcina reperiunt. Benia-
 minem equites ad Iosephum adducunt, quæ
 fratres scissis vestibibus plorantesq; sequehan-
 tur. Iosephus in seclatus eos, ut ingratos, mis-
 sos facit, solius Beniaminis retentione con-
 tentus: ceteri attoniti astant. Iudas vero
 causam agere exorsus, cum multa ad com-
 miserationem apta dixisset, Iosephum ita
 commouit ut diutius dissimulare non posset
 & se fratribus agnoscendum præberet, gra-
 tiamq; eis haberet, ut qui Dei de se consilio-
 rum adiutores ex parte fuissent. Abite er-
 go, inquit, & hæc significate patri: ipsosq; &
 omni eius cognatione assumpta, huc commi-
 grate. Nam fames adhuc quinquennium
 duratura est. Hæc locutus, fratres amplexus,
 muneribus prosequitur. Itaq; illi abeunt. Ia-
 cobus Iosephi rebus cognitis, statim ad eum
 properat cum omni sua cognatione, qui o-
 mnes

Αρα, υβόσις
 fratrum &
 εν τριτα.

mnes LXX erant. Cum verò iam prope Aegyptum venisset, obviam ei Iosephus progreditur. At ille præ gaudio penè animo liquitur. Pharaò audito Iacobi cum suis adventu, gaudet, eumq; secum congressum salutat & quot annos natus sit interrogat. At ille, dies peregrinationis vitæ meæ (ait) 130. annorum sunt: pauci & mali: & non peruenunt vsq; ad dies patrum meorum: Paucis verbis miserrimam vitæ humanæ conditionē depingens. Vita enim nostra nihil aliud quàm peregrinatio & exilium est: sicut & Plato grauissimè ait, hanc vitam esse ἀρδὴν μίαν ad veram patriam, cuius profectiois extremus actus sit mors, quæ est μετεβολὴ ἐν μετοίκισις. Ἐν ψυχῆς τῷ ἐπιθροῦν τὸ πρὸς εἰς ἄλλου τόπου. Cùm autem ait dies paucos & malos esse, non tantùm breuitatem & fugacitatem vitæ celerrimè auolantis, sed etiam ingentem molem calamitatum, quibus illa obnoxia est, describit. Quia verò Pharaò Iacobi domesticos, opiliones esse cognorat, sedes eis in terra Gosen assignat. In tota autē hac historia, Iosephi erga regem reuerentia & obedientia mira, ac singularis modestia intra metas sui muneris cernitur. Regi enim

4. Modestia
 in suo mune
 re.

modeste se subijcit, nec sine eius autoritate
 & consensu, in regno quicquam agit aut cō-
 stituit. Fame porro (cuius etiam Iustinus lib.
 36. meminit) crescente, Iosephus pecunia fru-
 mentum vendit Aegyptijs: ea exhausta, pe-
 coribus id emunt. Deniq; agris etiam cedūt,
 vt haberent unde viuerent. Sic Pharaone
 omnibus Aegyptiorum bonis potito (agru
 sacerdotum exceptis, qui suis possessoribus
 manebant) vt iam fames remiserat, Iose-
 phus Aegyptios in vrbes quosq; suas conuo-
 cat, terram eis donat & operi intentos esse
 iubet, vt quintas frugum Pharaoni pende-
 rent. Iacobus annis XVII in Aegypto transa-

Adoptio fi-
 liorum Iose-
 phi.

Iosephum ad se vocat, & filios ipsius Ephra-
 imum & Manassem adoptat, & vt Zona-
 ras scribit, in filiorum numerum refert &
 in Cananea terra portionē admittit. Nam
 quod quidam ista verba Iacobi (Inuocetur
 nomen meum super pueris istis, nomina quo-
 que patrum meorum Abrahami & Isaa-
 ci) ad inuocationem mortuorū detorserunt:
 id nugatorium esse, vel unicus hic Zonarae
 locus ostendere potest, qui horum verborū
 genuinam sentētiam hanc esse demonstrat:
 Iste

Vtilitas hi-
 storiae.

Isti pueri, *Manasses & Ephraim* à me adoptati, deinceps non vocabuntur filij Iosephi, sed *Iacobi & haeredes* erunt & in diuisione hereditatis *Canaan*, patribus *Iacobi* promissa, unà cum eius filijs portionem ex aqua accipient. Nam ex veteri ritu adoptionis, non solum nomen patris adoptiui, sed & hereditatem cernebant filij adoptati. Ceterum cum *Iosephus* *Manassem & Ephraim* benedicendos patri, illum ut primogenitum ad dexteram, hunc ut natu minore ad sinistram collocasset, paterq; transuersis & decussatis brachijs dextra benediceret *Ephraimo*, sinistra *Manassi*: *Iosephus* commotus conatur dextram patris in *Manassem* transferre: nō sic, ait, pater mi, nā iste est primogenitus, pone dextram tuam super caput eius. Noui fili mi, noui etiam: etiam ipse erit in populum, atq; etiam ipse crescet, ueruntamē frater eius natu minor crescet magis quā ipse & semen eius erit plenitudo gentium. *Iacobus* igitur decussationem illā manuum non per errorem (ut *Iosephus* putabat) fecit, neq; hebescente ob senium ingenio: sed uatis instar futuros euentus per ambages denūciabat & salutarem crucem (ut

Zonar as

Zonaras ait) informabat, ac recentem popu-
 lum, è gentibus conflatum, dextrum à Deo
 iudicatum iri & antiquiori Iudaico prefe-
 rendum significabat. Nec verò de his duo-
 bus adoptiuus tatum vaticinatus est, sed &
 reliquis suis liberis, in cygnea illa cantione
 (quam Spiritus Sacti instinctu vitam iam
 cum morte commutaturus edidit) futura
 denunciavit: in qua partim maledictiones
 Rubeni, Simeoni & Leui: partim benedictio-
 nes tam spirituales vt Iudæ, quàm Corpora-
 les, vt reliquis protulit. Ruben primogeni-
 tus: prior in sacrificijs, prior in imperio, pri-
 or in paterna hereditatis cretione erat. Pri-
 mogeniti enim in Ecclesia patrum tria pri-
 uilegia habebant: ius sacerdotij, & regni &
 duas hereditatis partes. Hæc priuilegia &
 non erca Billa commissum auferuntur. Nam
 sacerdotium ad Leui, regnũ ad Iudam, due
 hereditatis partes ad Iosephum transferun-
 tur. Simeon verò & Leui propter interfe-
 ctum Sichemum maledictis configuntur. In
 dæ benedictio largissima, duas partes habet:
 quarum prior est corporalis. Loquitur enim
 de politico Iudæ regno, quod tempore Davi-
 dis

Cygni can
 do. Iu. esta
 tunc iaco
 si.

dis præcipuè floruit. Altera est spiritualis: continet enim vaticinium seu prophetiam de Christo: cum ait, Non auferetur sceptrũ de Iuda, nec legislator de pedibus eius donec venerit Siloh: & illum audient gentes. Liga bit ad vineam pullum suum & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolã suam & in sanguine vuæ pallium suum. Oculi eius rubent & scintillant vino: dentes eius candidiores lacte. Qui locus in Genesi facile præcipuus amplissimam doctrinã continet de Christo, deq; vocatione gentium. Et quidem de Christo multa breui quasi aphorismo complectitur. Primò enim ostēdit quo tempore aduenturus sit Christus: nimirum stante adhuc sceptro & politia Iudaica & durante legislatore seu ministerio docendi publico. Nam etsi Iudæi recentiores illud vaticinium de Siloh, transferãt ad tempus quo arca capta per Philisteos abducta est è Siloh vrbe tribus Ephraim, temporibus Heli sacerdotis, de quo 1. Reg. 4. id tamen verba Iacobi refutant. Etsi enim tum sceptrum aliquandiu ablatum fuit: tamen de pedibus Iudæ, hoc est, regni reliquijs aliqui duces præstantes semper fuerunt, nec ministerium

rium prorsus sublatum fuit, donec Christus
 verus Siloh venit. Secundo describit perso-
 nam Christi, qui erit Siloh, id est, filius vir-
 ginis, pro qua voce, Chaldaica paraphrasis
 habet Messias. Vocem autem illam Siloh Pe-
 trus Galatinus lib. 4. de occultis Catholica
 veritatis cap. 4. sic interpretatur quasi *Xoer-
 ou* seu pellem inuoluentem fetum, quam se-
 cundinam Medici vocant: ut hac prophe-
 tia nihil differat à prima illa in paradiso re-
 uelata. Nam ut illic semen mulieris, non vi-
 ri, caput serpentis contriturum praedicitur:
 ita hic per filium secundinae, filius virginis
 innuitur. Tertio officium eius subijcit. Nam
 cum ait gentes Messiam audituras, osten-
 dit eum doctorem fore, qui arcanum confi-
 lium de redemptione generis humani sit al-
 laturus. Quarto loquitur de Ecclesia, qua
 ceu a sine oneribus peccati & omnis generis
 miseris grauata, Christo ceu viti (est enim
 vera vitis. Ioan. 15.) alligata est. Quinto pas-
 sionem Christi praedicit. Lauabit enim in
 vino stolam suam & in sanguine vuae (id est
 vino rubro) pallium suum. Denique Aposto-
 lorum & ministrorum Christi gloriam &
 splendorem describit, quos vocat dentes la-
 eae can-

ete candidiores & oculos vino scintillantes.
 Atq; hæc de Iudæ benedictionibus. Reliquæ
 benedictiones in altera cera testamenti Ia-
 cobi, ad res corporales tantum pertinent.
 Sic Zabulon promittuntur diuitiæ: ut sem-
 per litorales vrbes propter mercaturam opi-
 bus antecellunt. Issachar meditullium Pale-
 stina tenuit & captus vbertati soli, maluit
 tributum pendere regibus Assyrijs, quàm
 labores bellicos sustinere. Dan iudicauit po-
 pulum & si qua alia tribus Israël, tum hæc
 quoq; præstantem iudicem & heroem pepe-
 rit, videlicet Samsonem, qui Philistæis fuit
 coluber in via & cerastes in semita. Gad du-
 xit exercitum Ios. 1. Aser pinguis panis eius,
 Antecelluit enim vbertate soli. Nephtha-
 lim sicut cerua, ut apparuit in Debora pro-
 phetissa Iud. 5. Iosephi seu filiorum ipsius E-
 phraim & Manasse præcipua potentia fuit
 in tota posteritate. Filie enim regni ad mu-
 ros currebant, ut eos viderent: hoc est, bene
 per eos gubernata sunt: & quanquam ali-
 qui se illis opposuerunt, tamen arcus eorum
 firmi & brachia manuum ipsorum roborata
 manserunt. Inde Ioseph pastor & lapis Is-
 raël fuit: Benjamin lupus rapax fuit, ut ap-
 paruit

paruit in Saul & Gabaa. Iud. 21. & in urbe Hierosolyma, in tribu Benjamin sita, quae fuit sedes aulae regiae & collegij sacerdotum & omnes redditus reliquarum tribuum instar lupi deuorauit. Hec Iacobus elocutus & de sepultura sua mandans filijs quaedam, collegit pedes suos super lectulum, & obiit anno aetatis suae 147. In hoc verò Iacobi testamento praecipuè obseruanda sunt similitudines. Ruben aqua decurrenti: Simeon & Leui instrumentis violentis: Iudas leoni: Issachar asino: Dan colubro & cerasta: Nephthali cerua: Ioseph ramo crescēti iuxta fontem, item pastori & lapidi: Benjamin lupo comparantur. Ceterum Iosephus permissu Pharaonis Hebronem proficiscitur, patremq; aromatibus conditum magno sumptu in duplici cauerna, quam Abrahamus emerat, sepeliri: & fratribus dubitantibus an cum ipso reuerterentur (verebantur enim ne veterem iniuriam ulcisceretur) scrupulum illum eximit. Et ipse etiam moritur, expletis annis 110. cum mandasset vt populares sui ex Aegypto remigraturi, sua etiam ossa in Cananæam secum asportarent.

Mors Iacobi.

Mors Iosephi.

LIBER VII.

MOSES.

N multiplici & ampla *Mosis* historia, in breuē synopsis contrahenda duo capita præcipua nobis proponemus: Proæmium videlicet & Vitam seu res ge-

stas Mosis. In proæmio elogium eiusdem, argumentum Pentateuchi, chronologiam & genealogiam considerabimus. Quod ergo ad primum attinet: extat *Mosis* insigne Elogium in Ecclesiastico cap. 44. & *D. Pauli* Epistola ad Hebræos cap. 11. unde assumat, qui uolet: studio enim breuitatis & aliarum rerum infinita copia coacti, hoc loco illa præterimus. Ex veteribus autem Ethnicis, meminert *Mosis* etiam *Tacitus* lib. ultimo, *Iustinus* lib. 36. *Strabo* lib. 16. ut omittam *Iosephum* & *Zonaram*. Quod uerò ad secundū attinet: summa quinq; librorum *Mosis* hæc est. *Genesis* historiam de creatione mūdi & de uita patrum, *Adami*, *Noachi*, *Abrahami*, *Isaaci*, *Iacobi*, *Iosephi*: ac præcipuè promissionem de semine benedictō, traditam.

*Argumentū
Pentateuchi.*

N in Pa-

in Paradiso primùm Adamo, deinde repetitam ad Abrahamum, Isaacum, Iacobum, continet. Reliqui libri, Mosis vitam & res gestas, ac precipuè Legem comprehendunt. Nam Exodus nihil aliud ferè est, quàm historia de promulgatione legis diuine in monte Sinaio: deq; Ecclesia ac politica Iudaica cõstitutione. Leuiticus est narratio de legibus ceremonialibus & sacrificijs, quæ fuerunt ty pi sacrificij Christi. Liber Numerorum est historia admiranda gubernationis populi Isrælitici, vnde quadraginta annis in deserto vagantis: quæ nostrum omnium v̄d̄oia fuerunt: Deuteronomium deniq; est ampliatio. Sed nulla Mosis melior synopsis extat, quàm quæ à protomartyre Stephano Act. 7. proposita: aut in Psalmis 78. 105. 106. 114. 136. exquisitis modis decantata est. Vt igitur omnia paucis comprehendamus, duo precipuè Moses his libris agit secundum D. Paulum 1. Cor. 10. nimirum ut v̄d̄oia & τ̄v̄oi nobis proponat. v̄d̄oia ad nos spectat, τ̄v̄oi ad Christum. Nam Christũ semen benedictum sæpè & varijs typis inculcat: ut in Exodo per agnum paschalẽ, per tabulas propicia-

piciatorij, per mannam. In Leuitico per singulas sacrificiorum leges: In Numeris per serpentem aeneum, per petram à Mose percussam, per stellam Iacobi, de qua Balaamus vaticinium fundebat. In Deuteronomio per prophetam, quem Deus suscitaturus esset. Sed de argumento satis. Quod ad tertium attinet: Chronologia librorum Mosis Chronologia. hęc est:

1. Genesis continet historiam 2310. annorum ab initio mundi usq; ad mortem Iosephi.
2. Exodus continet historiam exitus ex Aegypto & constitutionem politię & tabernaculi Mosaici, quę incipit in annum mundi 2453. qui est annus à morte Iosephi & fine Genesis 144. Erectum est autem tabernaculum die prima anni secundi post exitum ex Aegypto, qui est annus mundi 2454.
3. Leuiticus continet historiam unius tantum mensis, quę fuit primus anni secundi post exitum.
4. Liber Numerorum continet historiam 39. annorum, quibus filij Israël in eremo inter Aegyptum & Cananęam uagati sunt. Incipit autem à mense secundo exitus, & primis 14. capitibus unius tantum secundi anni historiam continet: à capite uerò 15. usque ad 20. continet ea quę per intermedios 38. annos acciderunt. Deniq; à 20. cap. usq; ad finem, ultimi anni res gestas describit.

5. Deuteronomium totum, itidem res gestas ultimi anni continet: qui fuit annus mundi 2493: post quem

Genealogia.

Israëlitæ in terram promissam introduciti sunt.
 Quod ad quartum attinet, Genealogia Moysi
 hæc est:

Abraham

Isaac

Israël

Leui

Caath

Amram

Aaron orator seu interpres
 Moysi.

Moses dux & princeps ecclesie
 & Reip. populi Israëli.

Sed de Proæmio satis: ad historiam vite Moysi
 veniamus: in qua tria capita proposita sunt,
 Genethlia seu natiuitas, Vocatio, & Res gestæ.

NATIVITAS MOSIS.

Cùm igitur (ut D. Stephanus 7. Act. ait) appropinquaret tempus promissionis, cuius causa Deus iurauerat Abraha, creuit populus & multiplicatus est in Aegypto: donec exortus est alius rex, qui non nouerat Iosephum: hoc est, qui beneficiorum à Iosepho in Aegyptios collatorum oblitus, varias in eius posteros ærumnas excogitauerat. Nam & Nilum in plurimas fossas derivare & urbes

bes mœnibus circumdare, & aggeres, qui-
 bus Nili exundationes coërcerentur excita-
 re & pyramides extruere coacti sunt. Cepit
 autem illa Israëlitarum seruitus sub rege A-
 menophi secundo, paulo ante 26. annum re-
 gni ipsius, ut ex annis regum Aegyptiaco-
 rum (quorum commune nomen Pharaos e-
 rat, ut Rom. Imp. Augustus) qui apud Eu-
 sebiū annotati sunt, colligi potest. Fuit au-
 tem hic Amenophis etiam Memnon di-
 ctus, cuius (ut Tacitus lib. 2. meminit) saxea
 effigies ubi radijs solis icta erat, vocalem so-
 num reddebat. Ac lōgo illi tempore arum-
 nas istas tolerarant, cum quidam ex sacer-
 dotibus Pharaoni nunciat, fore ut circa id
 tempus quidam Israëlitis nasceretur, qui si
 adoleuisset, & Aegyptios depressurus & po-
 pulares suos euecturus esset. Quare per terri-
 tus Pharaos, omnes masculos qui Hebraeis na-
 scerentur, in flumen proiectos necari iubet:
 quod quicumq; parentum negligenter, cum
 omni familia perituros: & partus Hebrae-
 rū mulierum ab Aegyptijs obstetricibus Se-
 phora & Phua obseruari iubet. At illa ti-
 muerunt Deum, nec tyranno paruerunt. O-
 portet enim Deo magis obedire quàm homi-
 nibus

nibus, Act. 5. Itaq; interrogata, cur non par-
 uissent, responderunt Hebraeas mulieres Ae-
 gyptijs esse robustiores. & ante parere quam
 obstetricibus & fecit eis domos, hoc est, locuple-
 tauit eas, deditq; eis numerosam sobolē, au-
 xit earum familiam, rem familiarem & o-
 mnes partes œconomia: ut ostendatur pieta-
 tem & beneficentiam erga Ecclesiā suā pra-
 mia diuinitus habere. Atq; hic obstetriciū
 mēdacium tam officiosum, videatur à Deo
 probari: at fides & pietas probata est, non
 mendacium. Nec Deus mendacio latebram
 ullam relinquit, sed mendacium omnino
 prohibet. Ac de illa pia contumacia, elegan-
 ter Prudentius canit:

Mens obstetricis sedula

Piè in tyrannum contumax,

Ad spem potentis gloriae

Furata seruat paruulum.

Quem mox Sacerdotem sibi

Assumpsit orbis conditor,

Per quem notatam saxeis

Legem tabellis conderet.

Nam Amram, filius Caath, nepos Leui, cū
 ob edictum regis angeretur (nam uxor eius
 ferebat uterum) ac precatus esset Deum, in
 somnis

fomnis monetur, ne desperet. Nam & puer
 (inquit Deus) quem dixerunt Aegyptij, tu-
 us erit & manebit incolumis & ignorantibus
 insidiatoribus educabitur: ac popularibus
 suis ex Aegyptiaca seruitute ereptis, æ-
 terna memoria celebrabitur. Frater item
 eius cum suis posteris sacerdos meus semper
 erit. Vxor clam custodibus puerum marem
 ei parit anno mūdi 2373. anno ante exitum
 octuagesimo: quem tres menses parentes do-
 mi alunt. Sed metu tandem coacti, salutem
 eius Deo committunt: ac in scirpeam fiscel-
 lam argilla & bitumine illitam impositum
 infantem, in carectum in ripa fluminis im-
 mittunt: Mariamne pueri sorore obseruan-
 te quid de eo futurum esset. Atq; hic imago
 pulcherrima Ecclesia nobis proponitur. Vt
 enim fiscella Mosē vehens, licet in aquis
 fluctuet, non tamen submergitur: ita Eccle-
 sia omnibus temporibus velut arca in dilu-
 uio sauis tempestatibus concitato fluctuans,
 non submergitur, quia Mosē, i. doctrinā à
 Deo traditā amplectitur. Interea Thermu-
 this filia Pharaonis ad ripā lusitans, fiscellā
 videt, tolli iubet, puerūq; visum ob pulchri-
 tudinē & magnitudine diligit. Adducun-

tur Aegyptiae mulieres, lactatura puerum:
at ille mammam Aegyptiam auersatur.
Tum Mariamne, quasi fortuito interue-
nisset, Regina (inquit) si Hebraea mulier vo-
cetur, fortassis admittet mammam infans.
Illam vocari iubet: adducitur pueri mater cui
Thermuthis alimoniam eius mercede locat,
nomine ex euentu imposito. Moses enim tra-
ctum ex aquis significat. Mosem verò res
annos natum, & statura proceritas & for-
ma elegantia, beneficio quodam numinis de-
corabant: ingenium porro supra captum a-
tatis in eo elucebat. Thermuthis itaq; or-
ba liberis, eum adoptat, ad patrem affert. Is
puerum complectitur & diadema per blan-
ditias ei imponit: quod puer (vt fert illius e-
tatis simplicitas) humi abijcit, pedibusq; in-
sistit. Quo is sacerdos, qui e gente Hebr. eorum
oriturum dixerat, qui Aegypti regnum de-
pressurus esset, conspecto: exclamans: Hic (in-
quit) ille puer est: hoc interfecto, Aegyptios
metu libera. Sed Thermuthis puero erepto
anteuertit, & Pharaonem Deus segniorem
ad cadem reddiderat. Aetate progressus
Moses, cum Hebraeum ab Aegyptio quo-
dam flagellari cerneret, ira commotus eum
ob-

obtruncavit & in arena tumulauit. Cuius rei conscientia comotus, regisq; insidias veritus, in terram Madian aufugit, ac sacerdotis eius loci hospitio utitur, qui nomine duplici præditus Raguel & Iethro vocabatur. Is filiam suam Sephoram Mosi uxorem despondet, & curam gregum mandat. Hæc de Mosi genethlys: veniamus ad eius vocationem.

V O C A T I O M O S I S.

Cum igitur Moses in deserto ad Horebū montem pecus pasceret, cernit miraculum illud rubi, qui cum arderet, non cremabatur. Deinde vocem etiam inde audit, quæ progredi vetaret & calceos exuere iuberet: quod locus ille sanctus esset: quæq; futura prædiceret: & abire in Aegyptum iuberet, ut spoliatis Aegyptijs populares suos ex illis erumpnis eriperet: quos cum eduxisset ex Aegypto, sacra in loco illo faceret. Hæc Mosi diuinitus è flamma significantur. Ceterum is dubitabat, quo pacto vel popularibus suis persuaderet, vel à Pharaone extorqueret exitum: cum Deus ea se facilima redditurum pollicetur: in cuius rei fidem tria miracula,

N 5   voca-

vocationis testimonia Deus edidit. Nam
 primò baculum humi proijcere à Deo iussus
 est: quo factò, is serpens extitit: receptus, in
 baculum redit. Deinde manum in sinum
 abdere iussus, protulit instar niuis candidã
 & leprosam: qua mox & ipsa pristinum co-
 lorem & carnem recipit. Tandem aquam è
 propinquo petitam effundere iussus, cruen-
 tam videt. At Moses singulari quadam
 modestia, difficillimam & periculosissimã
 vocationem educendi Israëlitas ex Aegy-
 pto, recusans, tarditatem linguæ & balbu-
 tiem infantiamq; suam pretextit: sed Deus
 auxilium suum illi promittit, Aaronemq;
 ceu interpretem & oratorem illi se adiun-
 cturum pollicetur. Ita mira diuinorum do-
 norum varietas ac dissimilitudo est, nec v-
 ni omnia, sed singulis sua diuinitus concessa
 sunt: ut Mosi omnis, sapientia, consilium,
 donum edendi miracula: Aaroni diuina
 & eloquẽtia data est. Nam, ut
 Paulus 1. Corinth. 12. ait, ἡ δὲ χάρις διαφέ-
 ρεται ἕκαστῳ κατὰ τὸ μέτρον. His igitur portentis
 & promissionibus Moses confirmatus, as-
 sumptis uxore & ex ea susceptis liberis Ger-
 sone & Eleazaro: in Aegyptum proficisci-
 tur.

tur. In itinere, angelus domini ei occurrens, grauisimo morbo eum affligit. Nam (vt est 17. Genes.) praputiatuſ qui non circumcidetur carne praputi, utiq; exterminabitur anima illa de populo ſuo, pactum meum irritum fecit. Itaq; Moſen quia filiolum quem ex Sephora gentili ſuſceperat, nimia indulgentia non circumcideret, Deus interficere voluit. Atq; hac de uocatione Moſis: ſequantur res ab ipſo geſta: vt Eductio populi Iſraëlitici ex Aegypto & Nomothēſia ſeu Legiſlatio.

EDUCTIO EX AEGYPTO.

Quod ad educationem attinet, cauſa eius fuit Tyrannis & barbaries Pharaonis, Hebraeos iniquiſſimis quotidianorum operū exactionibus opprimentis. Itaq; Moſi ad limites Aegypti progreſſo, frater Aaron occurrir: ambo Pharaonē ad eunt & Dei mandatis expoſitis monent, ne diuino cōſilio aduerſetur. At ille audita Moſis legatione, fit rabiſior, & grauiore laborum ac arumarum mole Iſraëlitas premit, lateresq; duplicari iubet. Vnde vulgò prouerbiū factum eſt, Quando duplicantur lateres, tūc venit Moſes.

Moses. Pharaone itaq; per Deum (ut plufquam decies in hac historia Moses loquitur) indurato, illi miracula edunt. Baculus proiectus fit serpens. Quod incantatoribus Aegyptiorum imitatis, versis illorum etiã baculis in serpentes, rursus Moses suum baculum humi projcit: qui in serpentem mutatus, baculos Aegyptiorum, qui serpentium speciem habebant, deuorat: deinde in suam formam reuersum recipit. Pharaone verò se offirmante, decem plage in Aegyptum inducuntur, quas Nazianzenus his versibus comprehendit:

μάστιγας ἀγύπτῳ κακόφρονι αἶψα ἀρίθμη,
 ὡσπερ ἰσοτρομίης κάρτι τῷ μεγάλῳ.
 ἄματι μὲν πρῶτιστον ἕδωκεν ἱερβαίνελο γαίης:
 δεύτερον αὖ βαρῆχος ἔβρουσεν ὀλομοίης.
 τὸ τρίτον αὖ συνίπιδον αἶψα καὶ γαῖα καλύφθη:
 καὶ κωόμυα φάνη τετραῶν ἑξαπίνης.
 πεμπτὸν τετραπόδιον ἰπὶ χροῖ νοιγὸς ὀλιβρῶ,
 φλυκτὶδης ἀνθρώπων σώμασιν ἔκτορ ἄχῳ.
 ἑβδόμον ὕσε χάλαζα μίση πυρὸς ὄμβρο ἄμικῳ:
 ὄγδοον ἔξ ἀκείδῳ ὄλιβ ἡλαρὸν ἄπαρ.
 ἑσάτω ἀγύπτῳ πένδορ κατὰ νύξ ἐκάλυψε.
 πρῶτότατον δὲ μὲν ἡ δὲκάτη βάλειῳ.

Veteres easdem his Latinis versiculis complexi sunt:

Prima rubens unda: Ranarum plaga secunda:
 Inde culex tristis: post musca nociuor i stis:
 Quinta pecus strauit: uesciam sexta creauit:
 Postq; subit grando: post bruchus dente nefandos:
 Nona tegit solem: primam necat ultima prolem.

Vel ut nos fecimus breuius:

μαλ' ε' η βατραχοι, ουνιαι, μουσκα, μορ & τε
 τριποδων, φλυττις τε, χανασα τε, ακειδρι, η ρυξ,
 τριποδων η δολα & δεκα μασιγρις αι γυβλοιο.
 Sanguis, rana, culex, musca, pecus, ulcera, grando,
 Vermes & tenebrae, pestis primo genitorum.

Primo .n. Nili fluminis aqua in sanguine
 mutata est, ut propter eadem infantu, quos
 Pharaon in flumine submergi iusserat, puni-
 rentur: utq; scirent, quod per qua quis pec-
 cat, per eadem & plectitur: ut est Sapient.
 ii. Deinde ranae omnem terram Aegypti oc-
 cupant. Tertiò Cinnim è terra scaturiunt.
 Rabbi Salomon vocem Hebraeam inquit pe-
 diculos significare. Septuaginta uerterunt
 λυιπδω seu ουνιπδω. Inde in Latinam uer-
 sionem irrepit vox Cyniphes. Sunt autem
 ουνιπδω, teste Origine, animalia minuta,
 volucra, adeò exigua ut oculis nõ benè cer-
 ni possint, sed tamè acerbissimo stimulo cor-
 pus terebrantia. Ac cetera quidem mira-
 cula etiam Pharaonis prestigiatores uide-
 bantur

bantur imitari: pediculorum aut spectrum
 quia effingere non poterant, Pharaoni dice-
 bant, illum digitum Dei esse. Verum cum is
 nihil crederet, quartò ingruerant muscae. In
 Græco est λυβουγα: in Hebraeo Arob: quæ vox
 significat misturam seu turbam varij gene-
 ris insectorum noxiorum, ut sunt vespe, cra-
 brones, locustæ, scarabæi, scorpiones: item ser-
 pētes. Hinc Sap. 11. Quia colebant multos ser-
 pentes & bestias viles, immisisti illis multi-
 tudinem animalium mutorum in vindi-
 ctam, ut scirent, quia per quæ quis peccat
 eadem & punitur. De illa Aegyptiorum
 superstitione multa habet Iuuenalis in Sa-
 tyra 15. & Diodor. Sicul. lib. 1. Quintò perie-
 runt pecudes peste. Sextò cum Moses fuli-
 gine caminorum aërem oppluisset, ulcera
 & pustule tam in hominibus quàm pecudi-
 bus efferbuerunt. Septimò grando depluit:
 de qua Sap. 16. Octauò locustæ sunt secute:
 post quas nonò Aegyptum tenebræ palpa-
 biles tres dies operuerunt. Vltimò primogeni-
 torū interitus est consecutus. Nam cum oc-
 calluisset Pharao, iussit Deus Mossem sacri-
 ficiū in diem 14. Mensis primi seu Nisan
 (qui in nostrum Martium & Aprilem in-
 cidebat)

videbat) apparare. Quæ dies 14. cum adesset, sacrificant omnes & victimarum sanguine limina adium inungūt: cœnaq; peracta, reliquias comburūt. Vnde ex illo tempore festū Hebraei celebrant circa id tempus & sacrificant: quod festū Pascha vocant. Id alij transitum interpretantur: Iosephus præteritorem, quod Deus nocte illa Hebrais præteritis, Aegyptios interitu primogenitorū afflixerit. Sed in hoc festo explicando, plura consideranda sunt. Primò causæ eius omnes: Secundò leges duæ, una de azymis, altera de primogenitis. Tertio allegoria istarum ceremoniarum. Quarto de celebratione nostri paschæ. Quod ergo ad causas paschæ attinet: Iehoua victimam sumere iussit agnum aut hœdum qui esset perfectus, masculus, annulus, nullo ossẽ cõfractus, assatus cum herbis amaris, vt lactucis, totus (aut reliquie comburebantur) edebatur à circumcisis eiusdem familia, aut etiã assumptis aliquot vicinis, omnibus succinctis, calceatis, baculo nixis, in loco quem Deus elegisset, decimoquarto die Martij, inter duas vespèras seu vespertino crepusculo, nec ad lucem pernoctando, festumq; septem dies continuabatur in me-

Institutio paschæ & eius circumstantia.

in memoriam educti ex Aegypto Israëlitis.
 Et pascha seu transitus dicitur, quia Deus
 transiens percussisset Aegyptios, Hebraeis au-
 tē repercisset. Hec omnia ἐκκηγοῦμεθα
 Nam (ut Apocalypf. 12. dicitur) Christus
 est τὸ ἀρνίον ὄφρα γυμνίου ἀπὸ καταβολῆς κόσ-
 μος: Et ut est 1. Pet. 1. ὁ φθαρτὸς ἀργυρίου ἢ χρυ-
 σίου ἐλυθρῶθη μὲν ἐν Πηματαίας ἡμῶν ἀναστο-
 φῆς πατροπρῶτου. ἀλλὰ ἡμῶν ἀναστο-
 φῆς ἀμώμω καὶ ἀσπίλω χριστοῦ πνευματικῶς πρὸ
 καταβολῆς κόσμου, φανερῶς γίνονται δὲ ἐν ἑξα-
 τῶν τῶν χρόνων. Lex de azymis seu fermen-
 to expurgando, praclare à D. Paulo 1. Corin-
 5. explicatur. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυ-
 μοῖ. ἐκκαθάρατε δὲ τὸ παλαιὸν ζύμη, ἵνα
 ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐσεὶ ἄζυμοι. καὶ γὰρ τὸ
 πάχος ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐθύθη χριστός. ὡσεὶ εὐ-
 τάλωμα μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
 ἐν ἀζύμοις ἐλικωνείας καὶ ἀληθείας. Lex de pri-
 mogenitis Deo offerendis typus fuit Christi
 filij Dei primogeniti, qui pro nostris peccatis
 ἀντίλυτρον fuit. Quod autem ad nostrū ho-
 diernum pascha attinet, eius ratio in Syno-
 do Nicena constituta est. Nam, ut historia
 ecclesiastica docet, post Apostolorum tem-
 pora graues cōtrouersiae de obseruatione pa-
 scatis

scatis inciderunt. Asiatici enim festum pascatum, iuxta Mosis institutum, celebrabant 14. Luna seu plenilunio primi mensis, quacumq; tandem septimana & feria dies ille veniret. Sed Occidentales ecclesiae, ne cum Iudaeis consentire uiderentur, pascha obseruabant in die dominico qui proximè sequebatur 14. lunam. Synodus igitur Nicena (quae 18. anno Constantini M. Christi verò 323 contra Arium congregata est) decretum fecit, ut festum pascatum celebraretur dominico die, qui plenilunium seu 14. lunam primi mensis (quem terminum paschalem vocant) proximè sequeretur. Sed hic modus nõ per omnia respondet veterum voluntati: cū hodie propter equinoctiorum anticipationem, pascha nostrum, Iudaicum sequatur non rarò integro mēse. Sed ut ad historiam reuertamur, Aegyptij interitu primogenitorum afflicti, orant Pharaonem, ut Hebraeos dimittat. Lubente illo, & Aegyptijs urgētibus, erumpunt Hebraei: quorum fuere (militaris duntaxat etatis) sexcenta millia. Hic igitur diuina erga pios misericordia præcipuè apparuit: qui Abrahami, Isaaci, Iacobi, Iosephi fidem amplissima remuneratione remunera-

tus est, ut p septuaginta capitibus, que du-
 ce Iacobo in Aegyptum ingressa sunt, sex-
 centa posterorum millia duce Mose ex Ae-
 gypto egressa sint. Exierunt autem ex Ae-
 gypto decima quinta oriente Luna, annis qua-
 dringentis & triginta postquam Abraha-
 mus ex Charan in Cananæam vocatus est
 & de semine benedicto promissionem acce-
 pit, ut apparet ex D. Paulo 3. Galat. ubi ait:
 Ἰσὺ ἀβραάμ ἐπὶ ἡδυσσῶν δι' ἐπὶ ἡμερῶν τετ-
 τῆ τετρακόσια καὶ τριάκοντα καὶ ἑξῆς ἔτη &
 c. De quare vide Paulum Crusium in li-
 bello de Epochis. Fuit autem hic annus post
 Iacobi in Aegyptum migrationem ducent-
 esimus decimus quintus, Mose tum annos
 80. nato, quem Aaron triennio superabat:
 ut Zonaras annotavit. Iosephus quoq; lib. 2.
 cap. 6. tum etiam Philo ac Rabbi Levi Gerso-
 nis filius, tempus illud annorum 430. incipe-
 re aiunt à profectione ipsius Abrahami in
 Aegyptum, cum natus esset annos 76. Ex
 quo verò Iacob in Aegyptum venit unà
 cum familia vsq; ad exitum, numerant an-
 nos centum & decem: sicut & Iudæi: quos e-
 ruditus quisq; sequitur, exceptis paucis, qui
 putant errorē irrepsisse in verbo τετρακόσιος
 pro

pro reprobatione. Quod quidem in 7. cap. A-
 ctor. & in epistola ad Galatas, quæ Græcè
 scripta sunt, fieri potuit: sed locus Exodi 12,
 Hebraicè scriptus, hunc errorem non admit-
 tit. Tutius igitur est Hebræorum interpreta-
 tiones tueri, præsertim cum Beroso & Me-
 tastheni ferè congruant. Sed Moses ex Ae-
 gypto egrediens, ossa Iosephi, quemadmodum
 ille mandarat, secum asportauit. Quantum
 sepeliendi & tumulandi studium Hebræis
 fuerit, declarauit superius in spelunca Abra-
 hamus, declarauit & Iosephus, qui Iacobi
 patris corpus ex Aegypto in Palestinã tan-
 to comitatu planctus, retulit: declarat &
 Moses hic, qui ossa Iosephi ex ipsius testa-
 mento indidem in idem sepulchrum repor-
 tat. Sic itaque Israëlita proficiscebantur, ut e-
 os Iehoua præcederet per diem in columna
 nubis: & per noctem in columna ignis. Quam
 Iehouæ præsentiam Esaias cap. 4. ad Ecclesi-
 am vniuersaliter accommodat: cum ait. Crea-
 bit dominus super omnem locum montis Sion
 (id est Ecclesiæ) & ubi inuocatus est, nubem
 per diem, & fumum & splendorem ignis flam-
 mantis in nocte. Nam aduersus fulgorem e-
 rit tegumentum, & aduersus æstum erit ten-

torium in umbraculum & securitatem &
 absconsionem à turbine & à pluuia. Hac il-
 le. Hebrai itaq, non tantum Aegypto exie-
 runt, sed Aegyptios etiam per speciem com-
 modati auro, argento, veste spoliarunt. Non
 quod Deus spoliū laudaret (Deus enim ne
 boni quidem cuiusquam causa malum ul-
 lum permittit) sed cum donabat Hebraeis Ae-
 gyptiorum bona, sua bona donabat, quae cō-
 modauerat Aegyptijs, vel reposcebat quae
 Hebraeis Aegyptij debebant. Venustam au-
 tem huius spoly allegoriam Augustinus lib.
 2. de doctrina Christiana cap. 40. recenset. Si-
 cut Israelitæ (inquit) idola & vasa aurea
 & argentea Aegyptiorum auferunt & ad
 iustos & Deo placentes vsus conferunt: Sic
 Christiani philosophiam & disciplinas libe-
 rales, quae in ethnicorum libris extant, non
 eò prorsus relinquere debent, quòd ethnici
 eis impiè abutebantur, sed ad iustum predi-
 candi Euangelij vsum transferre debent.
 Verum enim uerò Aegyptij penitentia acti,
 correptis armis Hebraeos (qui ex vrbe Rame-
 se egressi, à Sucoth & Etham, ad tertiã man-
 sionem Pihachiroth peruenerant) persequi
 ceperunt, curribus 600. equitibus quinqua-
 gies

gies mille, & ducentis millibus peditū. Israë
 litæ in eas angustias redacti. (Nam Pihachi
 roth sunt fauces montium contiguorum si-
 nu Arabico seu mari rubro, inter Mag-
 dolum & mare versus Baal Zephon) a stare
 & vix à lapidatione Mosis sibi temperare.
 Ille hortari, ut se ad mare sequerentur. Ibi
 in litore stans, Iehoua inuocato, mare bacu- Eductio per
mare rubrū.
 lo percutit. Quo factò cum mare discludere-
 tur, & pedibus peruium fieret: Israëlitæ fe-
 stinanter transeunt. Quod videntes Aegy-
 ptij, equite in fronte collocato, persequun-
 tur. Iam autem Israëlitis in oppositum littus
 citra noxam egressis, aqua à Mose virga
 percussa, ut in suum locum regrederetur: flu-
 ctibus cœuntibus Aegyptios mare obruit.
 Regem qui cum alijs, in mari rubro perijt,
 Eusebius & Berofus Chencren vocant. Cete-
 rum ex descriptionibus Ptolemæi & aliorū,
 apparet, mare rubrum ferè 15. milliaria la-
 tum fuisse eo loco ubi Israëlitæ transierunt:
 quare aliquot dies in transitu consumendi
 fuerunt. Hæc eductio Israëlitarum per mare
 rubrum (quæ incidit in annum orbis condi-
 ti 2453. cuius etiã Iustinus lib. 36. meminit)
 est imago periculorum & liberationis Eccle

sic. Nam p̄ ex Aegypto & regno diaboli
 egressi, in desertum veniunt: inopia, fame,
 nuditate, periculis exercentur: sed tamē du-
 cente Deo per medias tempestates & procel-
 las salui ad portum perueniunt. Diuus Pau-
 lus 1. Corin. 10. ad Baptismum accommodat.
 οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τῷ νεφέλω ἦ-
 σαν καὶ πάντες ἦσαν ἐν τῇ θαλάσῃ διήλθον, καὶ
 πάντες εἰς τὸν μωσῶν ἐβαπτίσαντο ὡς τὸ νε-
 φελὸν ἐν τῇ θαλάσῃ. Vt enim nubes prote-
 ctio est aduersus aëstem Solis: ita Baptis-
 mus protectio est aduersus ardorem iudi-
 cij Dei, ne exurat nos gloria maiestatis
 vultus eius. Vtq; Israëlita per mare ru-
 brum, ceu per mortem & certum exitium
 in terram enitebantur: ita nos per baptis-
 mum ex morte ad vitam transimus. Itaq;
 Aegyptijs vniuersis in mari rubro submer-
 sis, Israëlita laudibus Iehouam laeti celebrant.
 Moses etiam ὡν ἡμῶν concinit: sicut & so-
 ror Aharonis Maria: Quin & arma Ae-
 gyptiorum cum corporibus eorum à vento
 in littus eiecta, ceu opima spolia Israëlita ca-
 piunt, sibiq; accommodant. Hinc Israëlita ca-
 per
 per triduum in deserto, (ubi quartam man-
 sionem habuerant) duce Mose, vagantes

Aquæ Ma-
 rath. Acidu
 la. Saurbrü.

peruenerunt ad Marath, quintam mansio-
 nem: cuius aquæ cum ob amariciem potari
 non possent: rursus contra ducem fremunt.
 Is Deum prius comprecatus, ligno quodam
 in puteum coniecto, aquam dulcem reddi-
 dit. Iosephus non credere videtur aquæ sapo-
 rem miraculo mutatum, sed naturaliter id
 accidisse. Ait enim Mosem ligno in aquã
 coniecto, exhauriri aquam iussisse, ac dum
 illi intenti essent operi, aquam continentibus
 iñtibus exercitatam & expurgatam, po-
 tabilem tandem esse factam. D. Hieronymus
 in principio cõmentariorum in Oseam à *xxv*
periculis hãc historiã explicat. Marath enim
 imaginẽ legis facit, q̃ ligno patibuli (i. crucis
 Christi) dulcoratur. Siracides cap. 38. histori-
 am ad laudationẽ artis medicæ trãsfert. Sex-
 ta mansio Israëliitarum ad Elim fuit, ubi XII
 fontes aquarũ & palmetũ 70. palmis opacũ
 inuenerũt. Inde digressi, septima castra loca-
 rũt ad sinũ diffundẽtẽ se de mari rubro: po-
 stea venerũt iñ desertũ Sin, ubi oẽtaua castra
 metati sunt 15. die mēsis secũdi, i. 30. die post
 exitũ e terra Aegypti. Hoc in loco cõsumptis
 azymis panibus & massa farinaria, quam
 ex Aegypto secum tulerat, contra Mosem

Coturnices. *murmurarunt. Eodem die, Vespericoturnicum multitudinem castra repleta sunt, & in posterum panis copia promissa est. Pluit autem illis Iehoua Mannam de caelo, dulcedine mellis parem, magnitudine & figura grano coriandri similem. Est autem Manna ab eis appellata, cum dubitarent, quid esset hoc. Ma enim hu dicebant, hoc est, quid hoc? ut Iosephus tradit. Iussus autem erat quilibet Gomor ex eo colligere: quo si quis plus collegisset, postridie non erat esui, & vermibus & faetore corruptum. Est autem Gomor mensura Hebraea continens prope modum septem sextarios. Est enim decima pars Eph, quae continet 72 sextarios, autore Iosepho. Vide Glareanum cap. 8. De Asse. Hoc victu annos XL sunt vsi, donec è deserto in Cananeam peruenerunt. Caterum Manna typus est Christi, ut ipse Christus Ioan. 6. de se nominatim interpretatur. εἶμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς καταβάς. ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας. Scribunt autem Cyprianus in conuisione de caena Domini & Chrysostomus in homilia, Nemo laeditur nisi à seipso: Mannam hanc naturam habuisse, ut quotidie nouus*

nouus esset cibus, & saporem suum pro vescentium desiderio praberet: quod ex cap. 16. Sapient. sumpserunt, ubi dicitur: Manna, Angelorum esca nutriuisti populum tuum, quæ sinebat se transformari, coqui, assari pro cuiuslibet desiderio: ut sciret filij tui, quod non nascentes fructus pascunt homines, sed sermo tuus. Verum Israelita ex deserto Sin progressi, nonis castris ad Daphca, decimis ad Alusch, undecimis ad Raphidim peruenierunt: qui locus cum & ipse aquarum expers esset, siti contra Mosem excitulantur. Is igitur eum locum Massam & Meribam, id est, tentationem & iurgium appellauit, quod (ut D. Paulus 3. ad Heb. ait) Israelita in deserto Iehouam tetassent. Precatus autem Iehouam, iubetur baculo percutere petram quæ erat ad montem Horeb: quo factò, aqua limpidissima copia erupit. Hæc Petra Christus fuit: ut D. Paulus hunc locum cum Manna coniungens interpretatur. Sic enim ait 1. Corinth. 10. πάντες πατέρες ἡμῶν τὸ αὐτὸ ἐρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον· καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἐπιούριον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀποδόσεως τῆς ἑστέρας, ἢ δὲ πνευματικῆς ὄψεως. Et sic ipse Christus Io-

Aqua ex petra produs
eta.

an. 4. ait: se dare aquam vinam. & ὕδαρ ῥο
 ζῶν: ὅς αὐ πίνεκ τῷ ὕδατ. & εἶπα δώσω αὐ-
 τῷ, & μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ἀλλὰ τὸ ὕδαρ ὅ
 δώσω αὐτῷ, γρηθήσεται γὰρ αὐτῷ πνευμῶν ὕδατ.
 ἀλλομὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον: & iterum cap. 7. ὁ
 πειθὺν εἰς ἐμὲ (καθὼς εἶπεν ἡ γραφή) ποτα-
 μοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατ. & ζῶν-
 τ. Inde Amalecites, finitimis etiam in
 auxilium euocatis, contra Israëlitas bellum
 mouent. Sunt autem Amalecites populus I-
 dumea, in finibus tribus Iuda, versus meri-
 diem. Moses itaq; bellicosus à reliqua turba
 segregatis, & Iesu Naxis filio (cuius in histo-
 ria primum mentio fit, quiq; postea Israëlita
 per siccatum Iordanem in terram pro-
 missam induxit) illis duce dato, ac parte ex-
 ercitus ad aquarum custodiam relicta, ipse
 montem Aharone & Hure (marito Mariae)
 comitatus ascendit. Prælii igitur tempore
 tantisper dum supplices manus pro Hebræis
 orans attolleret, Hebræi vincebāt: simulatq;
 demitteret, vincebantur. At cum Moses
 & manibus & reliquo corpore debilitatus
 egre staret, Aharon et Hur lapidem in quo
 assideret, supposuerunt, assidentisq; manus,
 alter dextram, alter sinistram ad solis occa-
 sum

Pugna cum
 Amalecitis.

sum sustinuerunt, dum Iosua duce Hebraei
 Amalecitas internecione delerent: tumq;
 Iehoua Mosi hoc monumentum posteritati
 prodendum mandauit, Mosesq; altare ad-
 ficauit, inscripsitq; Iehoua Nissi, id est, ve-
 xillum meum: ac dixit manum Dei esse su-
 per thronum. Ex quo vno exemplo apparet,
 quantum precibus hominum nõ fucatis ne-
 que simulatis, sed interiore animi conuer-
 sione septis & comitatis delectetur Deus:
 quamq; istius adorationis cultu moueatur
 ad immensa hominibus beneficia conferen-
 dum, ut optimo iure precatio in humanæ vi-
 te contentionibus & periculis quasi signum
 quoddam & vexillum pijs omnibus ad bene-
 sperandum sublatum, ex illoq; throno Dei
 manus potentiaq; ideò expectada & implo-
 randa, modus denique diuinorum beneficio-
 rum vna vera precationis mēsurā metien-
 dus esse videatur. Interea Moses cum Israë
 litis in deserto hærens à Iethro focero saluta-
 tur: qui cum generum Mosē negotijs obru-
 tum videret, omnibus eum aduentibus, sua
 det ut iuris dicundi prouinciam alijs man-
 det: ipse maiorum rerum cura suscepta, sa-
 luti populi consulat, & præfectos designet,
 qui

Moses ius
 dicit & iudic
 cia cōstituit.

qui millenis, qui centenis, qui quinquagenis, qui denis præsint. Qui locus illustre testimonium est de Iudicijs & toto ordine Politico, quòd scilicet Deo placeat & politica gubernationis officia obire, magistratus gere, iudicia exercere permissum sit. Sed præclare Iethro Iudicum quoq; officia & virtutes describit: cum ait: Prouide ex omni populo viros sapientes & timentes Deum & in quibus sit veritas & qui oderint auaritiam: & constitue ex eis Tribunos & Centuriones & Decanos. Prima enim Iudicis virtus est Sapientia seu peritia iuris: & rectè Plato in Lachete: ἐπιστήμη δὲ κρίνειν, & Phocylides:

μὴ δίκασαι κρίνειν ἀδ' ἀνομοῦς ἀνδρας ἰάσας.

Iudicis officium noli committere stultis.

Accedat deinde necesse est Timor Dei, ne corruptus fauore aut odio, vel percussus metu, falsa & iniusta contra conscientiam iudicet. Iudex enim duplicem salem habere debet, vt vulgò aiunt: vnum scientiæ, sine quo est insipidus, alterum conscientiæ, sine quo est diabolicus. Requiritur autem et Veritas, quæ complectitur diligentiam & ἀνομιαν. Diligentia quidem in causa accuratè cognoscenda

scenda & utraq; parte audienda consistit.
 Sic apud Athenienses iubebantur iudices
 in iure iurã di formula ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροα-
 θῆναι. Et eleganter idem Phocylides:

μὴτε δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.

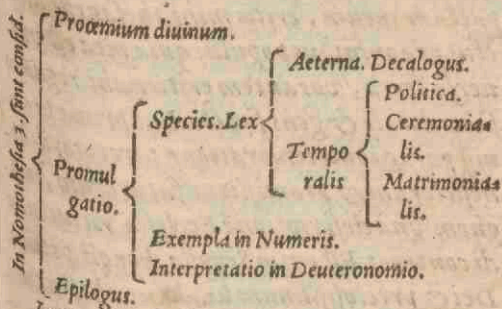
Ideo Alexander M. ut est apud Plutar-
 chum, cum accusatorem audiret, alterã au-
 rem manu obturare solitus est: significans
 eam se reo integram servare velle. Εὐνομίᾳ
 verò inflectit sententiam iudicis ad normã
 legum, ne scilicet aliter iudicet quàm legi-
 bus, aut constitutionibus aut moribus prodi-
 tum est. Detestandi igitur sunt χερσοδίκαι.
 Rectèq; Cicero pro Cluentio inquit, esse sapi-
 tis iudicis, semper non quid ipse velit, sed
 quid lex & religio cogat, cogitare. Et Xeno-
 phon lib. 1. Pantias in iudicio pueri Cyri de lō-
 ga & curta toga, ait: σὺν τῷ νόμῳ δ' εἶναι δικά-
 σῃν τὴν ἄφρον τίδε δαί. τὸ γὰρ νόμιμον δίκαι-
 ον εἶναι. Huc pertinet & ἰσονομία, id est, æquabi-
 litas iuris, ad evitandam προσωποληψίαν.
 τὰ γὰρ ἰσὰ πόλεμον εἰ ποιεῖ: & ut Plato lib. 6.
 legū ait, τὰ ἰσὰ ἀνίκοις, ἀνἰσὰ γίγνεται: & pro-
 verbio dicitur: Idem Actio quod Titio. Re-
 ctèq; apud Homerum vituperatur ille, apud
 quem est,

ἡ ἐν τῇ τῆς ἡμῶν καὶ τοῦ ἀλλοτρίου.

Quartò inesse debet in iudice & Abstinentia, Nam ut ait Cicero lib. 2. Offic. Nullare facilius benevolentiam multitudinis possunt conciliare ij qui Reip. præsunt, quam abstinentia & continentia. Caput ergo est in omni procuratione negotij & muneris publici, ut auaritia pellatur vel minima suspicio. δ'ωποδὸν ἰγίτ' & δ'ωποφάρια (quæ, ut apud Demosthenem est, ἐκπερὸν ἰγίτ' ἀπὸ τῶν γὰρ τοῖς τοῖς δ'ἰκαστῶν) fugiende sunt, ut sanctè, innocenter, integrè et ἀδ'ωποδὸν ἰγίτ' iudicia administrentur. Nota est ex Herodoti lib. 5. historia de Sisamne iniusto iudice, cui Cambyses cutem detraxit & tribunali intendit. Narrat etiam Plutarchus, in Thebis Aegyptijs statuas iudicum manibus carentes & præsidis iudicij oculis etiam conuientibus positas esse. Quibus de δ'ωποφάρια & πλοῦτον ἰγίτ' fugienda monebantur. Deniq; illud etiam boni iudicis est, ut ordinem teneat in distributione officiorum: utq; leniores causas inferioribus iudicibus, grauiores verò superioribus committat. Atq; hætenus de educatione ex Aegypto & cæteris qua Israëlitis contigerunt ante legis promulgatio-

gationem: sequitur Nouoθεοία.

NOMOTHEsia SEV LE
GISLATIO.

In Nomothesia aut Mosaica, tria sunt obseruanda. Proœmium, Promulgatio & Epilogus. Israëlitæ igitur ex Raphidim pgressi, ad Sinam montem duodecimis castris confederunt: ibiq; 50. post exitum ex Aegypto die legem acceperunt. Sed enim Hebraus populus grauissima Aegypti seruitute oppressus, in deserto sine pane, sine vino sustentatus, tot actantibus antecedentibus miraculis excitatus, etiam diuinæ legis mirabili proœmio ad obsequendum comparatur: quod tribus partibus constat, ut est 19. Exodi. Primò commemoratione diuinorum beneficiorum. Vos vidistis

distis (ait Iehoua) qua fecerim Aegyptijs et
 quomodo tulerim vos super alas aquilarum,
 & adduxerim vos ad me: tum ergo si obedi-
 endo obedieritis voci meae & custodieritis
 pactum meum, eritis mihi thesaurus dile-
 ctus pra omnibus populis: quia mea est uni-
 uersa terra, vos autem eritis mihi regnum
 sacerdotale & gens sancta. Haec prima proae-
 mii pars e commemoratione perceptorum be-
 neficiorum & promissione futurorum, insi-
 gnem unam descriptionem Ecclesiae totius mun-
 di continet. Est enim Segylla, hoc est, speculum
 Dei & preciosissimum $\kappa\epsilon\mu\acute{\iota}\lambda\iota\omicron\upsilon$, thesaurus
 unice Deo charus, & regale sacerdotium &
 gens sancta. Et sic D. Petrus 1. Epist. cap. 2. Ec-
 clesiam Asiaticam $\iota\omicron\upsilon\delta\alpha\tau\omicron\upsilon\mu\alpha\ \acute{\alpha}\gamma\iota\omicron\upsilon$, sacer-
 dotium sanctum: & paulo post, $\psi\acute{\rho}\theta\ \epsilon\kappa\lambda\epsilon-
 κ\tau\omicron\upsilon$, $\epsilon\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\iota\omicron\upsilon$, $\iota\omicron\delta\alpha\tau\omicron\upsilon\mu\alpha$, $\epsilon\delta\iota\theta\ \acute{\alpha}\gamma\iota\omicron\upsilon$, $\lambda\alpha\omicron\upsilon$
 $\epsilon\iota\varsigma\ \pi\omicron\delta\iota\pi\omicron\iota\omicron\sigma\iota\upsilon$ vocat. Secunda proae-
 mii pars constat sanctificatione. Nam iussu Iehoua
 populus sanctificatur a Mose, lauat vestem,
 triduoq; ab uxorum consuetudine abstinet,
 iubeturq; ad Sinaium montem adesse, sed mor-
 tis interdicto non propius positus terminis.
 Tertia pars est consternatio populi. Nam cum p-
 terito triduo dies illuxisset, tonat fulgur atq;
 tonitrua

tonitrua & fulgura: lampades ardent: densissima nubes opacat montem: monsque ipse (quia Deus in igne super eum descendisset) fumat, vehementique terramotu ac fremitu concutitur: tum clangor buccinarum intensissimo subindeque inualescente & increbescente sono personat, adeo ut uniuersus populus non modo attentus, sed attonitus perhorresceret. Atque huius consternationis uelut artificium Moses ipse exposuit 20 Exodi. Ne timeatis (ait) quia ut tentaret vos, uenit Deus, & ut sit timor eius ante conspectum uestrum, ut non pereatis. Interea tamen haec fulgura & tonitrua, haec lampades ardentes, hic fumus, hic terramotus, hic clangor, docent nos de proprio effectu legis, quarum nihil aliud est quam fulmen quo peccatorum animi vibrantur & configuntur: aut buccina qua ad iudicium omnes homines uocandi sint: docentque Deum esse ignem consumentem, qui iniustos delet & deuorat. Atque hoc tam terribile graueque legis praecium fuit.

HISTORIA
 PROMVLGATIO LEGIS
 diuinæ seu decalogi.

Ceterum legis promulgatio facta est anno mundi 2453, die quinquagesimo ab paschate seu exitu ex Aegypto: unde & Pentecoste Græcis dicta est. Celebrarunt enim Israëlitæ pascha die 14 mensis primi. Cum autem Iudei mensibus lunaribus synodicis tricenorum dierum usi sint, supersunt ex primo mense dies 16: quibus additi 30 sequentis mensis dies, faciunt 46. Mensis autem tertij die prima (qui est ab exitu 47) ueniunt in solitudinem Sinai: & die tertio post (qui est dies à paschate quinquagesimus) lex à Iehoua in monte Sinaio promulgata est. In hac igitur legislatione in uniuersum tria consideranda sunt: Species, Exempla & Interpretatio. Quod ad species legis attinet, alia est Aeterna, alia Temporalis. Aeterna est Decalogus, quæ perpetua & immutabilis cum sit, diuina quoque dicitur, moralis item & naturalis. Leges enim decalogi omnes ferè suapte natura sunt homini illustres & perspicua, multisque ante seculis ac temporibus in hominum mentibus ingeneratae sunt, quàm lapideis tabulis inscripta. Cur igitur
 lata

lata est lex? Transgressionum gratia addita est, τῶν παραβάσεων χάριν προσέτιθη, ut ait D. Paulus 3 ad Galat. Vt scilicet homines coargueret peccati & ostenderet iudicij diuini sententiam aduersus impios & auerteret. Nisi enim hac naturalis legis noticia, diuina voce repetita esset, facile in hac natura deprauatione, ex hominū animis omnino sublata esset. Moralis autem lex seu decalogus in duas tabulas diuiditur: quarum prior tota ad gloriam Dei: posterior ad humane vite societatem tuendam spectat. Et sic Christus ipse Matth. 22. diuisit, cum ait: Primum & magnum mandatum est, Diliges dominū Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex tota cogitatione tua. Secundum simile est huic, Diliges proximum tuum ut teipsum. Ab istis duobus mandatis tota Lex & Propheta pendent. Priori tabule quatuor precepta: posteriori sex tribuunt Athanasius, Origenes, Chrysostomus, Nazianzenus, Hieronymus & Ambrosius. E quibus Nazianzenus etiā ea his uersibus est complexus:

Tabula decalogi.

Τὸς δὲ νόμους ἡ ἀρχαῖς τῶν λόγων ἐν δίκῃ κηραῖς
 καὶ τοῖς νόμοις, οὗ δὲ μοι ἔγγραφοὶ σὺν προαδίσ.

ἐν νόμῳ θεοῦ ἀπορῶ, ἐπὶ σίβας οἰοῦνός γε.
 ἔκαστος ἰνδάλμα κηδὼν ἢ ἀπνοορ, ἀκῶρ.
 ἔποτε μαψιδίως μνύσῃ μεζάλοιο θεοῖο.
 σάββατα πάντα φύλαδοι μῆτάρσια καὶ σκιδόγῃα.
 ὀλβι & ἦρ ζακίεδοι φέρης χαλερ, λῶ ἐπίοικε.
 φάγαρ ἀνδροφόνορ παλάμης ἄγ & ἀποπίης τε
 ἀνῆε κληπῶ σούλω τε καὶ ὄφρονα, μαρτυείλω τε
 ψυδῆ: ἀποπίωρ τε πῶθορ, σπινθῆρα μῶροιο.

Prioris tabulae duo priora praecepta ad ani-
imum solum spectant: continent enim pieta-
tem in cultu Dei & fuga idolatriae: Ego Ieho-
 ,, *ua Deus tuus: qui eduxi te ex Aegypto, è do-*
 ,, *mo seruorū. Non erunt tibi Dii externi an-*
 ,, *te faciem meam: non facies tibi imaginem*
 ,, *lapideam aut ligneam, neq; ullam similitu-*
 ,, *dinem eorum quae sunt in caelo supernè, aut*
 ,, *quae in terra infernè, aut quae in aquis infra*
 ,, *terram: non incuruabis te illis, neq; seruiēs*
 ,, *illis. Quia ego Iehoua Deus tuus sum potens,*
 ,, *Zelotes, vindicans quidem peruersitatem*
 ,, *patrum in liberis, in nepotibus, in pronepo-*
 ,, *tibus odio habentibus me: exercens autem*
 ,, *beneficientiam in millesima posteritate, quae*
 ,, *me diligit & mandata mea custodiat. Re-*
 ,, *liqua duo ad corpus & animum simul atti-*
 ,, *nent in fuga vani iurisiurandi & sanctifi-*
 ,, *catione sabbathi. Non assumes nomen Ieho-*
 ,, *ua Dei*

*na Dei tui temerè: quia Iehoua non relin-
 quet eum inultum, qui assumpserit nomen
 eius temerè. Recordare diè Sabbathi vt san-
 ctifices eum. Sex quidē diebus operaberis &
 facies omne opus tuū: dies autem septimus
 erit Sabbathum Iehoua Deo tuo: nec facies
 opus vllum, tu aut filius tuus, aut filia tua,
 seruus tuus, aut ancilla tua aut iumentum
 tuū aut peregrinus tuus qui est in tuis por-
 tis. Nā sex diebus fecit Iehoua cælum & ter-
 ram, mare & vniuersa quæ sunt in eis, re-
 quieuitq; die septimo, propterea benedixit
 Iehoua diei Sabbathi & sanctificauit eum.
 Posterioris verò tabule precepta pertinent
 partim ad actiones hominum, partim ad co-
 gitationes. Morales actiones sunt vel pieta-
 tis in parētes: vel fortitudinis in cordis com-
 motionibus: vel temperantia in epatis libi-
 dinibus: vel iustitia contra iniquitatē fur-
 ti & falsi. Honora patrem & matrē tuam,
 vt prolongentur dies tui super terrā, quam
 Iehoua Deus tuus dat tibi. Non facies homi-
 cidium. Non adulteraberis. Non furaberis.
 Non testificaberis aduersus proximū tuum
 testimonium mendaciū. Vltimum manda-
 tum est de cogitationibus flagitiosis & aua-*

22 ris fugiendis. Non concupisces domum pro-
 22 ximi tui: non concupisces uxorem proximi
 22 tui, aut seruum eius, aut ancillam eius, aut
 22 bouem eius, aut asinum eius, aut ullam rem,
 qua sit proximi tui. Arg. hæc de eterna lege:
 cui Iehoua mandatum de altari cen asylo
 subijcit. Altare de terra seru cespite (ait) fiat
 mihi, in quo holocausta & pacifica ouibus
 & bobus offeratis: quocunq; in loco mei no-
 minis monumentum posuero, ibi vos audia-
 vobisq; benedicam. Quod si mihi altare la-
 pideum feceritis, ne ex scæctis lapidibus id exci-
 tatote: nam id ferramenta admonedo pro-
 fanaretis. Neue per gradus ad meum alta-
 re ascendite, ne in eo obscæna vestra appa-
 reant. Quod autem Iehoua vetat altare la-
 pideum ex scæctis lapidibus et arte politis ex-
 trui: monemur doctrinam de Deo non esse
 humani ingenij artibus transformandã &
 inflectendam ad voluntatem aliorum: nec
 concinnas πικανολογίας esse comminiscen-
 das, quibus articuli doctrina asperiores &
 incõuenientes ad humana rationis captum
 poliantur. Sed ad leges tẽporales veniamus.

LEGES POLITICAE.

Leges temporales triplices sunt: Politicae,
 Ceremo-

Ceremoniales & Matrimoniales. Politicæ sunt leges forenses & iudiciales, executioni legis moralis deferuientes: quas deinceps tribus capitibus à 20 ad 24 describit: quarum prima est de seruis & eorum conditione ac manumissione. Si emeris seruum Hebræum, sex annos seruito, septimo autem anno manumittitor gratis. Si cælebs venit, cælebs manumittitor: si maritus, uxor cū eo manumittitor, si dominus ei uxorem dederit, ex qua filios aut filias procreauerit, fœmina & nati domini sunt: ipse solus manumittitor. Quod si seruus captus amore domini sui & uxoris & filiorū, noluerit manumitti: eum dominus ad Deos (hoc est iudices seu recuperatores) adducito, eiq; ad valvā aut postem applicato, aurem subula perforato, & ille ei perpetuum (hoc est, vsque ad Iubilæum) seruito. Perforatio autem illa debita obedientiæ signum erat: admonebatq; eos ne essent surdi, id est, indociles, refractarij & pertinaces. II. De liberorum venditione & emancipatione. Si quis filiam suam vendiderit in seruitutē, ea ne seruorum in morem manumittitor. Si ea domino displicebit, nec is eam desponderit, redhibeto. In ex-

*trancam gentem emancipandi potestas ne
 esto, quia eam affecit ignominia. At si eam
 filio suo destinauerit, eodē iure cum ea, quo
 cum liberis, agito. Si aliam duxerit, hęc vir-
 etu, vestitu, cōgressu ne fraudato. Si tria hęc
 ei non confecerit, gratis sine precio manu-
 mittitor. III. De homicidio: in quo distin-
 guit casus, docetq; cedes voluntarias & do-
 losas à fortuitis discerni oportere. Qui homi-
 nem percusserit, si is mortuus fuerit, capita-
 le esto. At qui non captauerit, sed in eum
 forte fortuna incurrerit, statuam vobis lo-
 cum quò confugiat. At si quis alterius ne-
 cem per dolum malum de industria machi-
 natus fuerit: is vel ab ara mea ad necem
 abstrahitor. IIII. De parricidio. Qui patrē
 aut matrem pulsauerit, capitale esto. V. De
 plagio. Qui hominem clepserit, eumq; ven-
 diderit, aut is apud eum inuentus fuerit: ca-
 pitale esto. VI. De contumelia in parētes.
 Qui patri aut matri male dixerit, capitis
 pœna esto. VII. De verberibus & vulneri-
 bus non lethalibus: de quib. distinguit 4 ca-
 sus, ac in tertio memorabilē illam & Ethni-
 cis quoq; notam Talionis legem sancit. 1. Si
 quis alterū orta contentione percusserit la-
 pide*

p^ode aut pugno: si ille non fuerit mortuus,
 sed in lecto decubuerit, si surrexerit, & fo-
 ras baculo innixus iuerit, percussor sine frau-
 de esto: tantum illius cubatum & medica-
 tionem praestato. 2. Si quis seruum suum
 aut ancillam baculo percusserit, si praesens
 mors secuta fuerit, tenetur. Verum si unum
 aut alterum diem superstes fuerit, ne tene-
 tur: quoniam pecunia eius est. 3. Si qui di-
 midicando mulierem gravidam vulneraue-
 rint, & abortum intulerint, si pernicius non
 fuerit, ad estimationem mariti mulieris mul-
 ta esto, & ad eam rem arbitri sunt. Sin au-
 tem pernicius fuerit, vitam pro vita pendit-
 o: oculum pro oculo, dentem pro dente, ma-
 num pro manu, pedem pro pede, suggillatio-
 nem pro sugillatione, vulnus pro vulnere,
 vibicem pro vibice. 4. Si quis serui sui aut
 ancilla oculum percusserit, eumque corrupe-
 rit, eum manumittito pro oculo. Et si serui
 sui aut ancilla dentem excusserit, eum ma-
 numittito pro dente. VIII. De pauperie qua
 quadrupes fecit & damno in quadrupede
 accepto: in qua distinguit 8 casus. 1. Si quem
 bos virum aut feminam cornu petierit, &
 is mortuus fuerit, bos lapidator, eius caro

ne comestor, dominus bouis impunitus esto.
 2. At si bos antea fuerit coruipeta & eius dominus admonitus fuerit, neq; tamen custodiuerit, si virum aut femina occiderit: & bos lapidator & eius dominus morte plectitor. 3. Sin ei multa imponetur, tantum vite sue precium dato, quancumq; ei fuerit impositum. 4. Siue puerum petiuerit, siue puellam, idem iuris esto. 5. Si seruum petiuerit bos, aut ancillam, argenti triginta sicli domino soluuntor, bos lapidator. 6. Si quis fossam vel aperuerit vel foderit, nec obduxerit: & eò deciderit bos aut asinus, aut tor fosse praestato: argentum domino illius soluito, ipse mortuum habeto. 7. Si cuius bos alterius bouem vulnerauerit, & ille mortuus fuerit: bouem viuum vendunto, & eius precium diuidunto: mortuum etiam diuidunto. 8. Aut si notum fuerit, bouem antea esse petulcum, neq; eum dominus eius custodiuerit, bouem boue pensato, ipse mortuum habeto. IX. De furto: in quo distinguitur casus. 1. Si quis bouem ouemue clepserit, maclaueritq; aut vendiderit: quinque boues pro vno reddito, & quatuor oues pro vna. 2. Si fur in surripiendo deprehensus,

ictus fuerit & inde mortuus, homicidij pœna ne eſto. 3. Si orto ſole ictus ſit, homicidij pœna eſto. 4. Si habet unde reddat, redditor ſi nō habet, venditor pro ſuo furto. 5. Si deprehēſum fuerit furtū penes eū, bos, aſinus, ouis vinens, duplū reddito. X. De dāno dato. Si qs emiſſo pecore cōpauerit fundū aut vineā alterius, dānū ſarcito de optima parte fundi ſui aut vineæ. Si in ſpinas immiſſus ignis, metā aut ſegetem aut meſſem corruperit: autor ignis damnum præſtato. XI. De deposito, in quo quinque caſus diſtinguit. 1. Si quis apud alterum, argentum ſupellectiliumve depoſuerit, idq; de illius domo ſurreptū fuerit, ſi fur deprehēſus fuerit, duplum reddito. 2. Si fur deprehēſus non fuerit, tum dominus domus ad iudices vocator, vt pareat an rē alterius interuerterit. Quacung; de re cōtrouerſia erit, de boue, de aſino, de oue, de veſte, quæcung; res erit amiſſa, quā quis dixerit eſſe eā que perdit a ſit: cauſa amborū ad iudices deferatur: utrum condemnauerint, alteri duplum reddito. 3. Si quis alterius fidei aſinū, bouem, ouem, aut quoduis pecus commiſerit, ſi id nullo vidente fuerit mortuū aut fractum,

aut

aut abactum: iusiurandum Iehoua interpo-
 nitor, illum rem alterius ad se non auertis-
 se: eamq; satisfactionem dominus rei accipi-
 to, neg; depositarius rem reddito. 4. Quod
 si ei furto ablatum fuerit, damnum presta-
 to domino rei. 5. Sin raptum à feris fue-
 rit, testem exhibeto, neg; raptum prestato.
 XII. De commodato. Si quis quid ab alte-
 ro vtendum acceperit & id fractū aut mor-
 tuum fuerit domino rei absente: damnum
 prestato. At presente, non prestato: si condu-
 ctitium erat, pro precio venito. XIII. De
 stupro. Si quis virginem non desponsam pel-
 lexerit & cum ea concubuerit, eam sibi in
 matrimonium dotato. Si puella pater eam
 elocare illi nolit, argentum pendito, vt fert
 dos virginum. XIII. De pœnis malefi-
 carum: Sagas viuere ne sinitote. XV. De
 pœna nefandarum libidinum: Quicumque
 rem habuerit cum bestia capitale esto. XVI.
 De pœna idolatrarum: Qui Dijs sacrificau-
 erit (excepto Iehoua) sacer esto. XVII. De
 hospitalitate & officijs erga peregrinos &
 aduenas: Peregrinum ne premito, neue an-
 gito: nã peregrini fuistis in Aegypto. XVIII.
 De iusticia & officijs erga viduas & pupil-
 los:

los: Viduam nullam aut pupillum premito:
 si presseris, cum ad me conuerentur, eorum
 ego querelas exaudiam, iratusq; ferro vos
 trucidabo: eruntq; vestra coniuges viduæ
 & liberi pupilli. XIX. De mutuo & usuris.
 Si cui meorum pauperi tecum versanti
 pecuniam mutuo dederis, ne te ei fenerator-
 rem præbeto, nec ei usuram imposito. XX.
 De restitutione pignorum. Si alterius vestem
 in pignus acceperis, ante solis occasum red-
 dito. Nam id unum habet operimentum, eum
 cuticula amictum, in quo recubet: qui si a-
 pud me questus fuerit, exaudiam, ut sum mi-
 sericors. XXI. De honore magistratui de-
 bito. Magistratui ne maledicito. Ne eum
 execrator, qui est in natione tua princeps.
 XXII. De officijs iudicum. Auditionem fal-
 sam ne accipito. Societatem cum impio ne
 coito, ut sis testis iniustus. Multitudinem
 in vitio ne sequitor: neue in lite de recto in-
 sententiam multitudinis defleto. Inopi
 in lite ne indulgeto. XXIII. De officijs
 dilectionis, quæ etiam inimicis debentur. Si
 aduersarij tui bouem, a sinumue offenderis
 errantem, ei reducito. Si inimici tui asinum
 videris oneri succubuisse, ne ei auxilium
 denegato,

denegato, sed opitulator. Inimicitui ius in
 lite ne deprauato. XXIII. De officijs ma-
 gistratus. A re falsa abesto. In fontē & in fū-
 ne interficito: nam ego iniquū non absolua.
 Neue donum accipito: nam donum excecāt
 etiam perspicaces, bonorumq; virorum ora-
 tionem peruertit. XXV. Est iteratio deci-
 mae septima. XXVI. De sabbatho septimi
 anni ad liberalitatem in egenos exercendā.
 Sex annos aruū tuū conserito, eiusq; prouen-
 tū percipito: at septimo intermittito, remit-
 titoq; ad cibatu egenorū populariū tuorū,
 & (si quid superfuerit) bestiarū terrestriu.
 Idē in vinea, oliuetoq; facito. XXVII. De tri-
 bus festis solennib. Tribus temporib. in anno
 mihi festa agito. Azymalia seruato, per que
 septē dies azymis vesceris (ut praecepi tibi)
 statuto tēpore mensis Abib seu verni, quia
 in eo emigrastis ex Aegypto: ergo coram me
 vacui nō apparebitis. (Obserua praeceptum
 de collatione eleemosynarum ad conserva-
 tionem ministerij & sustentationem paupe-
 rum.) Item messalia primitiuarum frugum
 operis tui, quas in agro seueris. Deniq; con-
 ditalia in exitu anni, vbi tuas fruges ex a-
 gris condideris. Ter quotannis omnes tui
 mares

mares in conspectum domini Iehoua sistuntor. His legibus subijcit promissiones de terra Canaan & defensione populi, et bonis corporalibus: prohibens interea cōiunctionem & fœdera cum impijs & idolatris, ne eorum exemplis deprauemur. Moses itaq; has leges ad publicam noticiam & memoriam in scriptum redegit: aram ædificauit: testamētum asperione sanguinis confirmauit: cum Deo familiariter collocutus est: mandatisq; populo propositis, ascendit ad Iehouam ac per 40 dies cum eo moratus est.

LEGES CEREMONIALES.

Ceremoniales leges propriè ad *Ὀραξίαν* in ecclesia Israëlita retinendam pertinēt: de quibus initio capituli 25 Mosēs tractare incipit. Vt autem in superioribus legibus doctrina & eius politica executio, ita in his præcipuè disciplina ecclesiastica illius populi comprehensa est. Disciplina autem ecclesiastica est in *Ὀραξίαι* publicorum congressuum: in quibus consideranda quatuor: tempus, locus, persona, sacrificia. De temporibus tribus paulo antè dictum est, *1. Tempus.* & de his plura erunt *Leuit. vigesimotertio.*

Deut. 16.

2. *Locus.* Deut. 16. Num. 28. De loco autem seu Tabernaculo, in quo Israëlitæ cōuenire & de Deo rectè erudiri & cultus sacrificiorum diuinitus ordinati exerceri possent, extruendo ornandoq; agitur cap. 25. 26. 27. & 30. Iubet autem Iehoua ad tabernaculum cōferri res necessarias & quidem à volentibus non coactis. Hilarem enim datorem diligit Deus, ut ait Paulus 2. Cor. 9. Promittitq; Iehoua se presentem affuturum, & in medio eorum habitaturum. Iubetur autem Moses omnia facere iuxta ideam seu exemplar in monte monstratum. Id fuit Christus, ut D. Paulus Hebr. 8. explicat. Et quidem initio describitur Arca fœderis, Mensa panum, & Candelabrū: quæ omnia sunt ἀντιτύποι usque de persona, officijs & beneficijs Christi: item de ministerio Euāgelij. Arca quidem ipsa in quâ collocabantur tabula testamenti seu liber fœderis, typus est Ecclesiæ. Significat enim hæc imago ecclesiam esse eam quæ verbo con-signata sit: & verbū ipsum ecclesiæ signum evidentissimum esse. Partes verò arca erant circuli seu annuli, vectes, propiciatorium & duo Cherubini. Circuli & vectes, quibus arca gestatur, significant doctores ecclesiæ &

& scholaſticos. Propiciatorium Hebrais Ca-
 phoreth, idem est quod tegmē seu operimen-
 tum. Fuit enim tabula qua tegebat arcam,
 ex qua Deus cum Mose loquebatur. Et quo-
 niam Cipher interdum significat propicia-
 ri, placare, amoliri & auerruncare: ideo in-
 terpres Latinus vertit propiciatorium. Et
 D. Paulus Rom. 3. alludens ad hanc appella-
 tionem, ait Christum esse illud propiciato-
 rium, ἡ ἀσθητορ. Est enim verus ἀλεξιφάκς
 & auerruncator omnium malorum nostro-
 rum, habetq; verum amuletum, quo omnes
 mali genij fraudes amoliri possumus. Supra
 hoc propiciatoriū sunt duo Cherubini, hoc
 est, due alatae imagines, florida & puerili fa-
 cie, sese mutuò respiciētes. Quo typo duo te-
 stamenta, vetus & nouum, significantur:
 expandētia alas quasi assiduò volitent: quo
 assidua diuina in ecclesia doctrinae predica-
 tio depicta est. Mutuò autem sese respiciūt,
 ut vna & eadem vtriusque testamenti do-
 ctрина, de persona, officijs & beneficijs Chri-
 sti propiciatoris consentiens denotaretur.
 Vetus quidem testamētum est fons noui Te-
 stamenti. (Sic enim D. Hieronymus in epita-
 phio Paula. Aethiops Eunuchus (ait) dum

vetus relegit instrumentum, fontem repetit
 Euangelij) Nouum verò testamentum est
 lux veteris testamenti. Caterum spaciū in-
 ter duos Cherubinos, oraculum erat seu ady-
 tum, ex quo vox Dei audiebatur: ibiq; sede-
 bat Deus. Vt enim per tabulā arca seu pro-
 piciatorium humana Christi natura: sic per
 spaciū inter duos Cherubinos diuinitas
 eius, quæ in humanitate ceu sede habitat, si-
 gnificata est. Atq; hæc de arca & partibus
 eius. Mensa autem gestans lechem panum,
 id est, panes facierū seu propositionis, schau-
 brot: typus est ministerij euangelici, in quo
 credentibus Christus, panis vitæ, distribui-
 tur. Deniq; Candelabrum filius Dei Apoca-
 lypf. i. ait typum esse ecclesie. Vt enim in can-
 delabro oleum ignem alens lucem de se spar-
 git: ita ecclesia à Christo vera luce oleum
 spiritus sancti accipiens, igne veritatis &
 charitatis incensa, lucem de se fidei & vera
 doctrine emittit. In Tabernaculo autē con-
 sideranda sunt primò partes: deinde colum-
 nae, bases, tapetes, velum. Partes autem ta-
 bernaculi tres à Paulo in initio cap. 9. ad He-
 braeos describuntur: prima erat sanctū san-
 ctorum seu sanctissimum, der Chor, in quo
 arca

arca fœderis & propiciatoriũ sita erant. Se-
 cunda erat sanctũ, in quo mensa, altare thy-
 miamatis & candelabrum collocabantur.
 Tertia atrium, in quo altare æneum (supra
 quod quotidie sacrificia offerebantur) & la-
 uacrũ erat. Hæ tres partes significabant tri-
 plices cultus Dei. Nam sanctum sanctorum
 significat fidem accedentem ad Deum præ-
 eunte summo Pontifice Christo. Sanctum si-
 gnificat disciplinam & obedientiam mora-
 lem & officia politica. Atrium significat
 sacrificia & ceteras ceremonias. Columnæ
 verò sustentantes tabernaculum sunt docto-
 res & ministri ecclesiæ. Bases sunt Propheta,
 caput Christus. Reliqua tentoria & tapetes,
 sunt reliqua multitudo membrorum eccle-
 siæ, quæ doctorũ doctrina & pietate est con-
 socianda. Velum, quo seiungebatur sanctum
 sanctorum à reliquo templo, significabat (ut
 D. Paulus 9 ad Hebræos interpretatur) non
 dum patefactam esse sanctorũ viam, id est,
 aditum ad sanctum sanctorũ seu ad ipsum
 cœlum & conspectum Dei, non patefieri sa-
 crificijs Leuiticis. Ideo cum vera hœstia (fi-
 lius Dei) in ara crucis immolata est, velum
 templi scissum est. Altare deniq; æneum, si-
 gnificat

gnificat Christum, per quē accepta sunt hostia spirituales à pijs oblata: de quo illud poeta rectissimè dici potest,

Hic murus athenus esto.

Ceterum adhuc de tabernaculo tria consideranda sunt. I. Laus eius, quae extat apud filios Corah Ps. 84. toto. II. Civis eius, qui describitur per Davidem Ps. 15: in quem insignem commentarium Erasmus scripsit. III. Allegoria praecleara, quae apud D. Paulum 9 et 10 ad Hebr. extat. ἔ γάρ εἰς χειροποίητα ἄγια εἰσῆλθῶν ὁ χριστός, ἀντίτυπα τῷ ἀληθινῷ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ὕψανόν, νῦν ἐμφανιθῆναι τῷ προσώπῳ τῷ θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν. Et paulo ante, quadruplex discrimen fecit inter tabernaculum ἀντίτυπον ἔ ἀληθινόν. Nam primò Christi tabernaculum maius ἔ perfectius est, nec manu factum. Deinde per proprium sanguinem ingressus est. Tertio semel tantum ingressus est. Denique aeternam redemptionem inuenit. χριστός γάρ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τὸ μείζον ἔ καὶ τελειωτόρας σκηνῆς, ἔ χειροποίητο, τὰ τέσσα ἔ ταύτης ἔκτισεως, ἔδ' ἔ δι' αἵματός τῶν πρᾶγων καὶ μόχθων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθῶν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν

ἡ ἑστία ἐν ἑσέρῳ. Atq; hæc de tabernacu-
 lo: De personarū discrimine & sacerdotum
 ordinatione, præcipit Moses 28 & 29 capite.
 Sacerdos autem aut est summus, ut Aaron,
 aut minister, ut Levite. In summo sacerdo-
 te, Moses describit vestitum pontificalem &
 ordinationem. Vestitus continet vestes, tia-
 ram & cingulū. Vestis est aut ephestris aut
 tunica. Ephestris seu epomis à Mose Ephod
 vocatur: interpres vertit superhumeralē:
 fuit enim pallium tegens humeros usque ad
 cinctum. In eo fuit pectorale, quod Moses
 Chosen vocat, Græci λόγιον seu λογέιον, id
 est, Rationale iudicij seu officij, das ampt-
 schiltlin. Fuit autē pannus palmi amplitu-
 dine quadrangulus in pectore sacerdotis: nō
 solum auro & gemmis, sed etiam duabus il-
 lustribus notis Vrim & Thumim distinctū
 & ornatum. Quo significabatur sacerdotes
 oportere pectus esse reliqui populi, & doctri-
 na, iudicio, pietate & bonis moribus ecclesiæ
 prælucere. Gemmæ ternæ per quatuor ordi-
 nes inerant: in primo ordine sardonix, to-
 pazius, smaragdus: in secundo carbuncu-
 lus, iaspis, saphirus: in tertio lyncurius,
 amethystus, achates, omniū nonus: in quar-

3. Personæ.

to chrysolithus, onyx, berillus, omnium vltimus: his omnibus erant insculpta filiorum Iacobi nomina, qui tribuam autores fuerunt, ordine quo singuli olim nati fuerant. Ipsum vero Ephod connectebat in humeris sardoniches duo ex utroque humero: quibus insculpta itidem Iacobi filiorum nomina erant, in utroque lapide sena, ita ut seniores dextrum humerum obtinerent. Hec vestis (ait Iosephus lib. 3. antiquitatum capite 9.) omnem sub prophetia pretextu imposturarum occasionem adimebat his qui illa utebantur: liberumque Deo vel adesse sacerdotibus vel non adesse, omnibus & popularibus & exteris, si qui forte huic spectaculo interuenirent, demonstrabat. Ex lapillis enim quos pontifex in humeris gestabat, micabat alter quoties litatum esset, is qui dextrum humerum occupabat, tantumque fulgorem emittebat, ut procul etiam intuentibus conspiceretur, idque preter naturam suam & consuetudinem quod certe admirationem meretur apud omnes, nisi si qui ex contemptu religionis opinionem sapientie aucupantur. Sed mirabilius est, quod per duodecim gemmas, quas in pectore pontifex gestabat, in bello vi-

lo victoriã prænunciare Deus solebat. Nam priusquam exercitus se moueret, tantus fulgor ex eis emicabat, vt toti populo facile innotesceret adesse Deum, opemq; & auxiliũ suum inuocantibus esse allaturum. Quapropter Græci quotquot ab Hebræorum religione non abhorrebant, cum hoc miraculum pro cõpertissimo haberent, Chosen λόγιου, id est, oraculum vocarunt. Desyt autem tam Chosen quàm sardonix fulgorem emittere annis ducentis antequam hæc Iosephus commentaretur, irato Deo propter suarum legum violationem. Vrim autem & Thumim quidã aiunt gemmas ipsas sic vocari, quòd lucerent sicut ignis, & essent perfectæ & integræ. Vnde non inconcinna est hæc interpretatio de sacerdote, vt gestet in pectore Vrim, id est, lucem & Thumim, id est, morum integritatem & perfectionem: & vt in summa Logicus sit. Vrim enim significat splendorem mentis lucemq; ad cogitandum & perspiciendum: Thumim ordinis accuratorem & perfectionem ad integrè incorrupteq; iudicandum. Itaq; per Vrim & Thumim veluti perfectas absolute sapientie vias petita oracula memorantur. Quæ

cum ita sint & haud dubiè Logice inuentionis & dispositionis diuinitas hic laudetur: nō difficile est intelligere quo spiritu agitentur vespertiliones, qui talē tamq̃ diuinū & popularē splendorē & lucē ferre nō possunt: terminales nimirū mysta, qui pro Vr̃m & Thumim egregiam quandā terminorū (ut suppositionū, ampliacionum, similitumq̃, nugarū) artem reppererunt: non minus barbaram, quā ridiculam atq̃ ineptā: per quam id egerunt, vt publicis studijs insidias facerent, pueros liberaliter institutos in barbariam deducerent, in obliuionem bonarū literarum traherent, & in aculeatas spinas precipitarent, vt his tribulis pasti omnem ingenue cognitionis amorem abijcerent & ex hominibus asini fierent: hic enim terminorum terminus est. Atq̃, hac de epomide: Tunica gemina fuit: vna amplior, altera strictior seu camisia. Amplior, hyacinthina & talaris fuit, quæ in imo ornabatur limbo effigie malorū punicorū distincto, à quo tintinnabula aurea sic dependebāt, vt mediū esset quodq̃ malum punicū inter duo tintinnabula sitū et tintinnabulum inter duo mala punica. Mitra seu infula laminā auream habebat.

habebat, in qua scribebatur **DOMINVS**
SANCTVS. Atq; hec de pōtificiali ornatu:
 sequitur ordinatio, in qua obseruandi sunt
 ritus ordinandi, inter quos adhibebātur li-
 ba & vini effusio, induebantur vestes, un-
 gebatur caput, consecrabantur manus, ad-
 hibebantur victime quibus imponebantur
 manus, eaq; certa ratione secabantur, unde
 Paulina ῥ ὀρθοτομῆν metaphorā 2 Tim. 2. de
 qua pie & splendide Philippus cū alibi, tum
 precipue in oratione, quæ extat in 3 Tomo
 declamationū. His ita expositis, subiicitur à
 Mose descriptio altaris thymiamatis seu in-
 cēsi, quod singulis diebus adoleri oportebat:
 & aspersio cornuum altaris, quæ quotannis
 semel in festo expiationis decimo die mensis
 septimi fiebat sanguine hostiæ pro peccato.
 Hunc typum expiandi altare septies asperso
 sanguine vituli & hirci, enarrat Apostolus
 cap. 9 & 10. ad Hebr. Additur autē & prae-
 ceptum de dimidio sicli argentei à singulis Is-
 raelitis viginti annos natis, ad tabernaculū
 seu templū illud portatile cōseruandum vi-
 ritim cōferendo. Erat autē siclus pōdere qua-
 tuor drachmarū Atticarum, vt scribit Iose-
 phus cōmemorato loco: equalis stateri. Cum

autem octo drachma valeat ferè vno aureo
 Rhenensi: decē, vno coronato: dimidiū sicuti
 vel διδραχμων (vt Matth. 17. nominatur)
 valebat quarta parte aurei Rhenensis. De-
 scribitur etiā labrum seu lauacrum, item o-
 leum & thymiama, ad quorum compositio-
 nem seu mixtionē sumebatur, myrrha, cina-
 momum, calamus aromaticus, casia, stacte,
 onycha, galbanum & thus. Quinetia à Ieho-
 ua operum egregiorū opifices excitantur, vt
 Beseleel & Oliabus. Interea cum Moses diu-
 tius in monte cum Iehoua moraretur, popu-
 lus ad Aaronem cōfluens, Facito, inquit, no-
 bis Deos: nam quid Mosi acciderit, ignora-
 mus. Aaron importunitate populi coactus,
 aureas in aures & mundum muliebrem vxo-
 rum & filiarum eos afferre iubet. Afferunt
 illa & vitulum aureum inde conflant, eiq̃
 immolant. Moses de monte descendens, &
 duas testimonij tabulas manibus ferens, la-
 pideas, utrinq̃, scriptas: vt castris appropin-
 quans, vitulum videt, iratus tabulas cōfrin-
 git, vitulum cōminutum comburit, scobe in
 aquā coniecta potat populum. Leuitis man-
 dat, vt per castra grassentur: à quibus circi-
 ter tria millia hominum occisa sunt: Iehoua
 tamen

tamen pleniorē animaduerſionē in ſuum
 tempus reiecit. Quod autē ad vitulum atti-
 net, alij eum opere fuſorio formatum aiunt,
 alij ſtylo formā eius adumbratā, alij ab Az-
 rone aurē in formulā ſeu typum iniectū fu-
 ſum, atq; ita vitulū conflatilem factū: alij
 ſtylo ſeu ſcalpello exſculptū. Iudai verò ar-
 tibus Magicis Aegyptiorū, qui unā ex Aegy-
 pto aſcenderint, contra Aaronis voluntatē
 effectum eſſe credunt. Vt cunq; ſit, non eſt fri-
 uola eorum opinio, qui exiſtimant uox
 quādā hunc vitulum ad inſtar Apis quē
 Aegyptij per ſpeciem tauri coluerunt, effectū
 eſſe, de quo Herodotus lib. 3. Aaron certē me-
 tu ſeditionis & periculorum imminentiū,
 populo cedens & carnali timore, propria ſa-
 pientia ſeu temeritate ſine verbo Dei, nouū
 cultū inſtituens: exēplo ſuo oſtendit etiā ſan-
 tiſſimos & ſapientiſſimos viros poſſe horri-
 biliter labi & errare. Tabule verò fractæ ſi-
 gnificant legē Dei à natura humana nō ſer-
 uari integrā, ideōq; lege nō iuſtificari quen-
 quam, ſed eam in petrā, qui eſt Chriſtus, in-
 cubere. At Moſes nouis tabulis cōfectis, Si-
 naiū montē denuò conſcendit & cum Ieho-
 ſua facie ad faciē, hoc eſt corā et familiariter
 loquitur:

loquitur: quo colloquio nil diuinius cogitari potest. Moses Deum rogat, ut ostēdat sibi gloriā suā: respondet Iehoua se sua bona omnia sub oculos Mosis subiecturū, nō tamē ut Moses Dei faciē ipsam intreri posset: q̄a letalis mortalib. oculis talis intuitus esset, sed ut à tergo Dei posteriora videat. Facies Dei est ipsa eius essentia: posteriora Dei sunt ingentia opera & miracula, in quib. se generi humano ostēdit. Exodi igitur 34 trāsiens Deus ante Mosen clamauit: Iehoua Iehoua fortis, misericors & miserator, tardus ad iram & multus misericordia & veritate, seruās misericordiā in millesimū, auferens iniquitatem & prauaricationē & peccatum: & qui absoluēdo non absoluit: visitans iniquitatē patrum super filios & super filios filiorū, super tertiā & quartā generationē. Hic Iehoua gloriā diuinitatis suae, non solum in fortitudine & iusticia, sed in bonitate et beneficētia. i. misericordia consistere ostēdit, Mosēq̄ p̄ceptis legibusq̄, denuò instruit, ut de impiorū cōiunctione et familiaritate vitanda, de idolatria et idolothytis fugiēdis, de festo pascatis, de primogenitis, de collatione sacrificatū ad vsum diuinū, de sabbatho, de festo pen-

stop̄tecostes et tabernaculorū, de primitijs.
 Cūq; p̄ quadraginta dies, totidēq; noctes Mo-
 ses in mōte cū Iehoua sine cibo et potu cōmo-
 ratus esset, rursus ad populū descendit, duas
 nouas tabulas secū deferēs, q̄bus decē illi ser-
 mones inscripti erant. Caterū facies eius ita
 fulgebat: et ut in Hebræo est, radiabat instar
 cornu cutis faciei eius, ut eā populus intueri
 neqret. Vulgata versio habet q̄ cornuta fue-
 rit eius facies. LXX verterunt δ' ἄστρου ἢ ὀ-
 λιστῆ ἡρώς ἢ πρῶτον: q̄ versionē Paulus
 2 Cor. 3 retinuit, cū ait nō potuisse ἐν ἁλίῳ αὐ-
 τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων πρῶτον μωσέως, ἡ δὲ
 ἄστρου ἢ ἡρώς ἢ πρῶτον αὐτῶν: ubi allegoriā quoq;
 Apostolus explicat: Nā claritas faciei Mo-
 legis maiestātē indicat, quā nostra corda fer-
 re aut intelligere nō possunt, nisi sublato per
 Christū velo, q̄ est lux & vita: ideoq; vsq; ad
 diē hodiernū uelamē idem hodiernis Iudæis
 in lectione veteris testamēti manet, q̄a ocu-
 los in finē eius q̄ abolitū est, intendunt. Reli-
 qua q̄ in Exodo sequuntur, nihil aliud conti-
 nent q̄ repetitionē superiorū. Præcipit enim
 Moses populo ut conferat res necessarias ad
 edificationē tabernaculi: deliguntur artifi-
 ces, ut fabri lignarij, polymitarij, plumarij:
 inchoa-

inchoatur edificatio, populus plus confert q̄
 necesse erat: cōficitur arca fæderis, p̄piciato-
 rium, duo Cherubini, mēsa, candelabrū, al-
 tare thymiamatis, et enē, atriū, colligitur
 summa auri, argēti, & aris in structurā tem-
 pli insumpti. Tandē erigitur tabernaculum
 & dedicatur, anno mundi 2454. die primo
 mēsis primi, secūdi anni ab exitu. Confectū
 aut̄ est tabernaculū mensib. septē: numerus
 verò eorū, q̄ cōtulerūt, fuit sexcētorū quinq̄
 milliū, quingentorū et quinquaginta. cū ex
 ingenuis ij duntaxat cōferrēt, q̄ vigesimum
 annū excessissent, vsq̄ ad quinquagesimū.
 Ostēdit autē Iehoua suo in tabernaculū de-
 scēsu, id opus ex animi sui sentētia cōfectum
 esse. Præsentiā porrò suā ita declarauit. Va-
 por soli tabernaculo incūbebat, neq̄, densus
 et inuolutus ac nubib. similis, neq̄, tenuis &
 rarus, vt penetraret visus, sed suauis inde
 ros distillabat. Atq̄, hæc de p̄sonis. supersunt
 4. Sacrificia. sacrificia, de quib. Leuiticus ex p̄fesso agit.
 In sacrificijs autē consideranda sunt primo
 cause & species: deinde discriminē mundorū
 & immundorum. Causa efficiēs est Iehoua,
 qui expresso verbo singula sacrificiorū ge-
 nera ipse expressit. Materia sunt hostie im-
 maculatæ

maculate & fructus. Hostia alia sunt maiores, ut boues, vituli, arietes, agni, hirci, hœdi: alia minores, ut turtures, columbi, passeres. Fructus sunt, thus, oleum, vinum, simila, placenta, libamina. Forma est in ipsa Iehoua institutione & solenni ritu. Finis est, ut sint typi Christi. Species sacrificij duæ fuerunt: Farinae & Animalium. Animalium sacrificia Iosephus in publica seu ordinaria & priuata diuidit: illa publicis, hæc priuatis sumptibus peragebantur. Publicum est quotidianum aut interpolatum. Quotidianum rursus Matutinum & Vespertinum. Interpolatum quoq; aut incertum ut consecratio sacerdotum, aut statum fixumq; idq; vel Sabbathinum vel solennium festorum, ut pascha, pentecostes, tabernaculorum, expiationis. Priuatum sacrificium est vel holocaustum vel pacificum vel pro peccato. Ad pacificum pertinet sacrificium laudis & voti: & oblatio primitiarum, primogenitorum & decimarum. Atque hæc sacrificiorum methodica diuisio esto. Caterum in Mose historica serie sic illa se consequuntur. Primò holocaustum, quod totum in altari cremabatur: Hebraeis Olah ab Ala ascendit: quod totum

tum in altari ascendit seu absimitur. Græ-
 cè ὀλοκαυστὸν, ὀλοκαύτωμα, ὀλοκαῶρπωσις, καὶ
 πωμα, quod totū esset fructus seu esca ignis.
 Id duplex est: nimirum hostiarum vel maio-
 rum vel minorum. Maiorum sacrificium est
 item duplex: vel bouis vituliq; vel agni, a-
 rietisq;. Minorum sacrificium est turturis
 aut pullorum columbarum. II. Mincha;
 id est, sacrificiū cibarium: seu farina: specif-
 offer. Fuit enim oblatio farina, panis aut
 granorum frumenti, sale cōsperforum, cum
 certa mēsurā vini & olei: omnibus holocau-
 stis & pecudum sacrificijs addenda. Latine
 Fertum vel immolatio à mola vel libatio à
 libo, quod est genus placentæ, vel adorem
 sacrificium aut farreum nominant. Huius
 tres species fuerunt. 1. ex simila seu flore &
 delicijs farinae triticeæ nondum coctæ. 2. ex
 panibus seu placentis coctis vel in clibano
 vel in sartagine vel in patella. 3. ex spicis
 de primitijs frugum nondum cōmolitis, sed
 igne tostis & oleo ac thure impositis. III. Sa-
 crificium eucharisticū seu pacificū, danck-
 offer, Zebach schlamim, ἄρναια σωματε, ho-
 stia salutis: testimoniū gratitudinis pro pa-
 ce seu salute à Deo accepta: id triplex fuit,
 Bouis

Bovis, Ovis, Capra. IIII. Sacrificium pro peccato: in quo consid. hostia & species. Fuerunt autē duplices hostia pro peccato. Nam aliorum animalium sanguis in sancta inferebatur: eorumq; carnes, pelles, caput, extra castra cremabantur: nec licebat sacerdotibus de illis quicquam edere. Hebr. 13. Aliorum verò sanguis non inferebatur in tabernaculum testimonij: eorumq; carnibus vesci licebat sacerdotibus. Species autem sacrificij pro peccato duae fuerunt: una pro peccato ignorantiae & omissionis: altera pro delicto spontaneo. Peccatum ignorantiae est quod errore vel infirmitate vel praecipiti aliquo affectu admittitur: vel a summo sacerdote, vel a populo, vel a principe, vel a privato aliquo. Peccatum spontaneum est delictum in πρᾶξι seu consultò & spontè contra legem Dei moralè & ceremoniale admisum. Hic consid. hostia & species delicti. Hostia enim quibus peccata & delicta privatorum expiabantur erant. 1. agna vel capra. 2. duo turtures vel pulli columbae. 3. farina triticea. Genera verò delinquentium variae sunt: 1. audientes periurium & non indicantes veritatem: seu iussi dicere testimonium

& reticentes veritatem. 2. tangentes animalia vel homines immundos. 3. temerè aut inconsideratè iurantes. 4. auferètes aliquid è rebus consecratis: vel errore & obliuione non soluentes primitias aut alias res voto vel sponte consecratas. 5. errore facientes aliquid prohibitum lege Dei: vel delinquentes aduersus sanctuarium vel proximum. 6. negantes depositum, & fraude vel vi aliorum bona ad se transferentes. V. Sacrificium laudis seu gratiarum actionis, duobus à vicioribus: quod fuit velut Mincha seu sacrificium cibarium. semper iungendum sacrificio pacificorum: quo confitebantur pij se beneficium à Deo accepisse, ideoq. se Deum autorem beneficij vicissim laudare & celebrare. Constabat autem non ex pecudibus. sed panibus & crustulis oleo vnctis & similia oleo frisa. VI. Sacrificium voto vel sponte susceptum: quod vouetur & promittitur Deo in expectatione beneficij ab ipso petiti. VII. Sacrificium consecrationis sacerdotum: in quo adhibebatur primò victima vt vitulus seu iuuenens pro peccato, aries holocausti, & aries consecrationis: deinde panes azymi: tertio vnctio vestium: deniq. conuiuium ex sacrificio.

ficio. Atq; hæc de speciebus sacrificiorum
 Mosaicorum: quorum enumerationi Mo-
 ses subijcit historiam de pœna Nadab & A-
 bihu primogenitorum Aaronis. Nam cum
 hi in aram intulissent victimas non ex præ-
 scripto Mosi, sed quales antea solebāt: ut
 Josephus ait: & thymiamata de igne alieno,
 non ex altari holocausti cœlitus misso accen-
 dissent: combusti sunt, flamma in eos conuer-
 sa & vultus ac pectora eorum depascente:
 nec succurri potuit, quin ita occumberent.
 Moses autem iussit patrem eorum ac fra-
 tres sublata cadauera extra castra deferre
 atque ibi honorificè sepelire: totusq; populus
 inopinatam hanc eorum mortem luxit: so-
 los fratres ac patrem Moses voluit à mæro-
 re abstinere & potiore Dei honorē quàm
 suam tristitiam habere. Iam enim sacrum
 amictum Aaron gestabat. Docet autem
 hæc tam tragica historia, necessaria dunta-
 xat & diuinitus mandata in diuinis culti-
 bus esse faciendā. Obiter autem inserit man-
 datum de vini potu, sacerdotibus templum
 ingressuris prohibito: quo docet, ministros ec-
 clesiæ, episcopos & pastores *ἡντιπρωτος* esse
 debere, ut dicitur 1. Timoth. 3. Officium eti-

am principale sacerdotum Leuiticorum describit, ut scilicet discernant inter sacrum & prophanum, inter mundum & immundum: hoc est, ut habeant scientiam & discernere possint inter veram & falsam doctrinam, fidem, inuocationem: & inter cultus mundos immundosq;. Tandem de discrimine mundorum & immundorum precipit ordinem, ut de cibis seu animalibus, hominibus, vestibus, domibus: & ad extremum, ritum publica expiationis ab omni immundicie & peccato, qua à summo sacerdote in sanctum sanctorum ingrediente quotannis semel fiebat subijcit. Quod igitur ad animalia attinet, diuidit illa Moses in quatuor genera: in terrestria, aquatilia, volatilia, & reptilia. Terrestria Behema vocat, eaq; subdiuidit in quatuor species. Nam primo quaedam bisulcas ungulas habent & ruminant, dix-
 λαίοι καὶ κύνες καὶ ἄρκα καὶ κύνες: ut boues, oues, caprae, cerui, capreae, ibices, bubali, damae, unicornes & cetera ferè λεῖπρονόμα: quibus vesci lege Mosaica concessum fuit. Secundo quaedam ruminant, sed bifidas ungulas non habent: ut Camelus, qui inter bisulca & solida pedibus medium ferè tenet. Nam inum eius vesti-

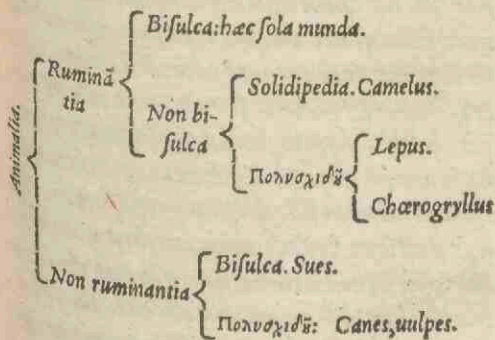
Discrimen mundorum & immundorum.

Animalia.

vesti-

vestigium planum & solidum est, etiamsi
 supernam unguam aliquousq; diuidit. Le-
 pus, qui pedem imum πολυχιδῆν in multos
 digitos scissum habet. Item Chærogryllus seu
 porcus spinosus, quem Hystricem aliàs voca-
 mus, longis circumquaq; armatum aculeis
 missilibus, cuius pedes in quinos digitos fissi
 sunt. Tertio quædam δὶχιδα, non ruminant:
 ut suum genus. Quarto quædam diuidunt
 unguam, sed non bifariam in duas chelas,
 ut boues, capra: verum in plures digitos, ut
 canes, vulpes.

Cum autem Moses bisulcorum & rumi-
 nantium solummodo animalium carnes in
 cibis usurpari concedat: perspicuum est o-
 mnia

*mnia πολυχιδῆν seu πολυδακτυλα ut sunt
 canis, leo, lupus, feles, vulpes, sciurus, parda-
 lis, castor seu fiber, echinus, mustela, tigrides
 & pleraq; quadrupedia ouipara, ut crocodi-
 lus, chamaleon, & ἀχιδῆν καὶ μὲνυχῆν seu so-
 lidas ungulas habentia, ut sunt equus, asi-
 nus, mulus, elephas, &c. planè prohiberi: si-
 cut ipsa hominum natura etiam à plerorūq;
 usu abhorret. Porcinæ verò carnis usum &
 contactum eam quoq; ob causam tanta seve-
 ritate prohiberi Lactantius ait, ut à pecca-
 tis potissimum & immundicijs Iudæi absti-
 nerent. Est enim lutulentum hoc animal &
 immūdum, nec vñquam cælum aspicit, sed
 in terram toto corpore proiectū & ore, ven-
 tri semper & pabulo seruit. Vide etiam Plu-
 tarch. lib. 4. Symposiacōn problemate 5. & E-
 renæum lib. 5. qui mundorum & immundo-
 rum prolixam allegoriam proposuit. Atq;
 hæc de Terrestribus animantibus: Aquati-
 lia verò diuidit in ea quæ pinnas & squa-
 mas habent & ea quæ his carent. Illa subdivi-
 dit à subiectis locis in pisces marinos, flu-
 uiatiles & lacustres, quibus lege Mosaicâ
 solis vesci licuit: cum ij qui pinnis & squa-
 mis carent interdicti essent. E volatilibus
 Moses*

Moses viginti species interdixit Hebrais, quæ vel $\gamma\alpha\upsilon\tau\omega\nu\nu\chi\epsilon$ & rostris aduncis rapacia vel nocturna sunt: ut Aquilam, gryphem, haliaetum, miluum, vulturem, coruum, struthionem seu struthiocamelum, noctuam, larum, accipitrem, bubonem, mergulum, ibin, cygnum, onocrotalum, porphyriionem, erodium, charadrium, upupã, vesperilionem. Omne item volucre interdixit, quod graditur super quatuor pedes, exceptis his quæ saltant, ut sunt 4. species locustarum *Arbeh, Soleam, Hargol, Hagab.* Reptilia deniq; interdixit: ut sunt *Mustela, mus, crocodilus, mygdale, chamelcon, stellio, lacer ta, talpa.* Atq; hæctenus de animalium mundicie aut immundicie: sequitur hominum **Homines.** immundicies, quæ est vel in partu vel in lepra vel in fluxu seminis vel in menstruis. Ritus purgationis puerperarum fuit in certis dieb. et hebdomadibus & in sacrificio agni ac turturum columbarumq;. In lepra quinque proposuit Moses: primò species eius tres. Nam nomine lepra non simpliciter intelligit grauem illum & durum morbum qui elephantiasis dicitur, sed in genere scabiem, impetiginem, vitiliginem lepra similem vel ex

qua generari potest lepra: donec de ea à sa-
 cerdote iudicatum fuerit. Deinde lepro-
 sos è communionem hominum eijci iubet, qua
 exclusio imago est excommunicationis, de
 qua Tertullianus: Lex in exemplo leprosi nõ
 contingendi, imò ab omni commercio sub-
 mouendi, communicationem prohibebat ho-
 minis, delictis commaculati, cum qualibus
 & Apostolus cibum quoque vetat sumere:
 Participari enim stigmata delictorum qua-
 si ex contagione, si qui se cum peccatore mi-
 scuerit. Tertiò vestium lepram describit.
 Quartò ritum proponit in mundatione le-
 prosorum obseruandum, qui constabat a-
 spersione sanguinis victimæ & oblatione
 duarum auicularum: quarũ altera macer-
 batur, altera in macerata sanguinem intin-
 cta dimittebatur, qua Theodoretus dialogo
 3. ad duas in Christo patiente & moriente
 naturas accommodat: ὄρνεις δύο τῶν καδα-
 ρῶν ὁ νομοδότης διαγορεύει πεσφρίδα, καὶ ἓ
 μὲν δύο ἀδα, διὰ τὸρον δὲ εἰς τὸ ἦ θυγῆται αἰ-
 μα βαφρῆτα ἀκλύδα. καὶ γὰρ γῆταῶτα ὄρῶ-
 μὲν τῶν Ἰδεότητι καὶ ἀνδρωπότητι τῶν τυ-
 πον, Ἰ μὲν θυομῆν, Ἰ δὲ οἰκιομῆν τὸ πά-
 ρθ. Quintò adiuu lepram eiusq; expiatio-
 nem

nem describit. Tandem immūdiciem in fluxu seminis & sanguine menstruo agnosce-
re & expiare docet. Ad extremum festum
Expiationis describit, quæ fuit anniuersa-
ria summi sacerdotis in sanctum sanctorū
ingressio a. d. X. mensis septimi: & oblatio vi-
tuli & hirci emissarij. Aaron offeret hircū
vini, ait Moses, imponetq; ambas manus
super caput hirci vini & confitebitur super
illud omnes iniquitates filiorum Israëlis &
omnes prauaricationes eorū cum omnibus
peccatis eorum, & ponet illa super caput hir-
ci ac emittet illum per viri preparati manū
in desertum: & portabit hircus ille super se
omnes iniquitates eorum in terram inhabi-
tabilem, & abire sinet hircum illum in de-
serto. Allegoriam huius ingressionis in san-
ctum sanctorum & hirci emissarij, prolixā
& splendidam, habet D. Paulus cap. 9. & 10.
ad Hebræos: & Theodoretus dialog. 3. Ἀρχι-
επίσκοπος δύο πράγους ἔχει πλοσφορομῆδης
καὶ ἄνθρωπος γὰρ δύο μὲν ἔστω: ἅ ἑτοῖρον ἀπέμε-
νον. ἅ γὰρ δύο τὸ σωτήριον φύσεων, ἅ τινι προ-
σφάττοι τὴν ἐπίνοαν: ὁ μὲν ἀπέμενεν ἅ ἅ-
πασι θεοτόκτοι: ὁ δὲ σφάττοι μὲν ἅ ἅ παθη-
τικῆς ἀνθρωπότητος. Atq; hæcenus lege,
R 5 Mo-

Mosis ceremoniales: supersunt Matrimoniales.

LEGES MATRIMONIALES.

Instituit igitur Moses ad extremum etiam Consistorium causarum matrimonialium, legesq; proponit de coniugio & gradibus personarum: quæ non tantum ad Hebræos (vt Ceremoniales & Forenses leges) sed ad omnes homines & ad omnia tempora pertinent. Sunt enim æternæ & immutabiles regulæ, quibus Iehoua castitatem in genere humano conseruari vult. Itaq; in earum promulgatione, proæmio attentionem comparat. Ego Iehoua Deus vester: Iuxta consuetudinem terræ Aegypti, in qua habitastis, non facietis: & iuxta consuetudinem terræ Canaan, in quam ego vos duco, non facietis, & in statutis eorum non ambulabitis. Iudicia mea facietis & statuta mea obseruabitis vt ambuletis in eis. Hac attentione comparata: tres classes legum matrimonialium facit.

Prima continet leges de gradibus Propinquitatis in linea tam directâ quàm transf-
ner-

uersa. In linea directa vetat coniugium parentum cum liberis, prinigni cum no- uerca, auia cum nepte proneptéue: auia cum nepote pronepotéue. In transuersa æ- quali, fratris cum sorore, etiamsi altero tantum parente propinqui sint: In inæqua- li, amitæ cum filio vel nepote fratris: patru- cum filia aut nepte fratris: matertera cum filio vel nepote sororis: auunculi cum filia aut nepte sororis.

Proauus Proauia		
Auus Auia		
Patruus Amita	Pater Mater	Auunculus Matertera.
Frater	Hypotheticus	Soror.
Filius Filia		
Nepos Neptis		
Pronepos Proneptis		

Secun-

Secunda classis continet leges de gradibus Affinitatis. Prohibet enim matrimonium cum uxore patruī, cum nuru, cum uxore fratris, cum priuigna, cum priuigni filia, cum sorore uxoris. Tertia continet leges de alijs libidinibus illicitis. Quibus absolutis, subiicit cap. 19. repetitionē & breuē enarrationem totius ferē decalogi: & præceptis superioribus pœnas addit cap. 20. Tres quoque leges de Adiunctis seu officijs sacerdotum Leuiticorum cap. 21. subiicit: quarum prima est, ne polluant se attingendis aut deducendis funeribus: secūda ut virgines in matrimonium ducant: tertia ut sint ἀεικλήτοι, non de formi aut mutilo corpore, ut cæci, claudi, manci, gibbosi, lusciosi, scabiosi. Capite 23. festa describit in Ecclesia populi Iudaici celebranda ut primò Sabbathum, id est, quietem diei septimi. Secundo festa solennia seu anniuersaria quinq; ut pascha, pentecosten seu festum hebdomadarum & primitiuorum, tubarum, expiationis seu propitiationis, tabernaculorū seu σκηνωπηγίας. Cap. 24. de lucernis, & panibus facierum: item de pœna blasphemii & de lege talionis agit. Cap. 25. de sabbatho agrorum septimo quoque

quoque anno quiescentium, de quo anno quinquagesimo seu Iubileo, quo restitutio possessionum fiebat. Cap. 26. promissiones bonorum seruantibus, & denunciationes paenarum violantibus legem proponit. Seruantibus enim legem promittit fertilitatem terrae, pacem publicam, victoriam in bellis, securitatem hominum, ubertatem summam annonae & rerum ad victum pertinentium, defensionem & praesentiam Iehouae. E contra legem violantibus comminatur varia morborum genera, incursiones hostium, sterilitatem terrae, bestiarum grassationem, bella & obsidiones urbium, pestem, famem horrendam, vastationes urbium, exilium dispersionemque & seruitutem populi, desperationem & fugam Dei & terrores conscientiae: ita ut cogantur fateri se iuste propter peccata puniri. Ad extremum de votis & eorum redemptione, de primogenitis, de anathematibus & decimis pauca quaedam docet. Sed tria festa hic praecipue obseruatione digna sunt, Pascha in memoriam prodigiose transmissi maris et Pentecoste in memoriã legis in monte Sinaio latae ac receptae, & festum Tabernaculorum. Primum incidebat in Veris initium:

tium: secundum in veriam adultum: tertium in autumnum. Nam septimi mensis die 15. festum erat scenopegiorum à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iubebantur commorari in tabernaculis in memoriam veteris historia, quòd ex Aegypto profugi, per vastam & horrendam solitudinem peregrinantes annis XL. habitaverint in tentorijs, Deo viam monstrante nocte per columnam igneam, inter diu per columnam nubilam, cuius interim beneficio nec potus nec cibus illis defuit, nec vestes aut calciamenta detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitq; donec Solomon extrueret magnificum illud templum Hierosolymis, ipsis etiam ethnicis venerabile. Huius tam benignæ numinis providentia, ne vel ipsi obliuisci possent, vel ad eorum posteros non perveniret tanti miraculi noticia: iussi sunt quotannis circa vindemiac tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idq; mense septimo, qui quodammodo sic in mensibus est sabbatum, quemadmodum in diebus dies septimus, in annis annus septimus, qui terris quoq; suum dabat officium: in annorum hebdomadibus Iubileus, septem

septem annorum complectens hebdomadas. Mensis autem ille ferme totus festis & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur & populus agnosceret se, quicquid terra produceret, diuina munificentiae acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quādo annona prouenisset largior: nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior: ab ipsis admoniti tabernaculis, quòd cum per steriles arenas accipientes facerent iter, dominus nō passus sit illis quicquam deesse, sed mannam demiserit è caelo, aquam effuderit è petra. Ad solennem autem illam tabernaculorum festiuitatem solennes etiam hymni accommodati fuerunt: tales sunt (ut vigilanter ab Hieronymo est annotatum) tres Psalmi, quorū titulus meminit torcularium, octauus, octogesima & octogesima tertius. Quoniam enim mense Septembri vindemia tēpus erat, significantius & ad mysterium accommodatus erat dicere pro torcularibus, quā mense septimo. Sic Horatius initium veris indicans non in amæno tropo dixit:

— Veniam Zephyris & hirundine prima.
Et sic aliquot psalmorum titulus habet mentionem

tionem liliorum seu rosarum, vernum tempus indicans & eius temporis festa, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Quoniam enim gentes solent vindemias prophanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare: incompositis ludis, indecoris saltationib. & obscænis verbis lasciuientes: Moses publicam letitiam ad religiosam gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas saltationes (nam & David in honorem Dei ante arcam saltasse legitur) impios hymnos & impudicos sermones ad mysticos psalmos conuertit, effecitq. ut impurus cultus, quem alienationes demonibus exhibebant, in veri Dei cultam verteretur. Habebant & gentes in his Lenæis sua certamina, in quibus homines parū sobrii, facie fecibus oblita deplausuris ridicula carmina in obuios iaciebant: victori præmium erat hircus, dignum (ut aiunt) patella operculum. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reuerentia. Sed satis de Mosaica Nomothesia: ad eius historica exempla in Nume-
ris proposita accedamus.

EXEMPLA LEGIS IN

Numeris proposita.

Deinceps in ecclesia populi Israëlitici pœnarum (quibus peccata contra legem expiata & punita sunt) exempla historica multa & insignia extant: sed in tanta diuersitate & narrationum, nullum meliorem ordinem tenere possumus: quàm historicum secundùm stathmos & àntipotes, ut LXX vocant: vel ut Latini appellāt castra & māiones: quarum XLII in extremo lib. 4. numerantur: quasq; illustri allegoria D. Hieronymus in epistola ad Fabiolam explicauit: ostenditq; singulis partibus & exemplis ad Christianum hominē ceu verum Israëlitam accommodatis, quibus gradibus, relictis vitijs, ducere Christo ad perfectam pietatem peruenire liceat. Vt autem in singulis præcedētibus libris locus aliquis præcipuus & illustris præceteris elucet: nimirum in Genesi promissio benedicti seminis seu Euangelium in paradiso editum: in Exodo Lex seu Decalogus in monte Sinaio promulgatus: in Leuitico Cere moniæ ceu typi sacrificij Christi: ita in hoc libro Numerorum historia est defensi populi Israëlitici, per XXXIX annos in deserto

S. vagan-

XII. mansio. *vagantis. Cum igitur duodecimis castris Israëlitæ ad montem Sinaium continuos undecim menses & dies viginti habuissent: legem die quinquagesimo post exitum ex Aegypto accepissent, tabernaculum die primo anni secundi erexissent, leges etiam ceremoniales percepissent: tandem Iehouæ iussu Moses populum ad arma ferenda idoneum numerat: XII tribus distinguit & ex singulis principes singulos eligit: castrorum ordinem circa tabernaculum fœderis designat. Summa ciuium hoc lustrò Mosaico censorum fuit 603550 virorum bellatorum. Vexilla 4 primaria fuerunt Iudæ, Rubenis, Ephraim, Danis. Castrorum autem dispositio talis fuit:*

Septentrio.

	Dan	Aser.	Nephthali	Iudas.	
Occidens.	Beniamin	Gersonitæ	Merarite	Aaron, Moses	Isachar
			Tabernaculum		Zabulon
	Manasse		Chaatite		
	Ephraim	Gad	Simon	Ruben	

Merites.

Leuitis etiã officium tabernaculi gestandi præscribit, legem de pollutis & immundis è castris eijciendis, de sacrificio Zelotypiæ, et de

Naza.

Nazaræis proponit. Zelotypia inquisitione
 scrupulosa ceremonie continebat in potione
 aquæ sanctæ, amaræ maledictæ, qua femur
 decideret, vterûsque intumesceret adulte-
 rata: contra fecunditas castitati accederet.
 Nazaræus autem à voce Nazir significat
 separatum & consecratum ad certum cul-
 tum diuinitus ordinatum, videlicet vt non
 bibat vinum, non radat comam, non inter-
 sit funeribus, & tempore separationis fini-
 to, certa sacrificia offerat. Erant autem Na-
 zaræi in lege, typi Christi qui non litera (bi-
 bit enim vinum) sed spiritu Nazaræus fuit
 segregatus ex toto genere humano, & Deo
 consecratus. His expeditis, formulam bene-
 dictionis proponit, qua Aaron Israëlitis à Ie-
 houa precatur custodiam, lucem, misericor-
 diam, pacem: dona etiã & oblationes prin-
 cipum recenset, leges quas dñe de Leuitis repe-
 tit & senibus emeritis vacationem concedi
 iubet: docetq; quando castra mouenda sint:
 nimirum Deo duce, & auspice nube inter-
 diu tegente tabernaculum. Nam cum abla-
 ta esset nubes quæ tabernaculū protegebat,
 tum proficiscebatur Israëlita: & in loco ubi
 consistebat, ibi castrametabantur. Ad im-
 perium

perium Iehouæ proficiscebantur, ad imperium illius figebant tabernaculum. Ad imperium Iehouæ figebant tentoria: ad imperium illius deponebant. Ad vsum verò perfectionum & itinerũ castrensiũ duas tubas argenteas ductiles fabricari Moſen Iehoua iuſſit: quarum tamen etiam in cogenda multitudine & præſectis Iſraëliticis conuocandis: & in ſigno prælij dando, deniq; in feſtis & conuiujs ſacris ad Iehouæ laudes decantandũ vſus eſſet. Caterũm nube Iehouæ auſpice Iſraëlitæ continuũ triduum à monte Sinaio progreſſi, decimatertia caſtra fixe runt in deſerto Pharan, eo in loco qui ab euentu, hoc eſt à ſepulcris Iſraëlitarũ intemperantiũ Cibroth Hathaauah ſeu ſepulcra concupiſcentiæ nominatus eſt. Hic primò Hobab affinis Moſis, frater Sephora, cum Moſe ire recuſans, ab eo perſuadetur vt itineris monſtrator Iſraëlitis eſſet. Deinde Moſis precatio, qua in eleuanda & deponenda fuderis arca vſus eſt, recitatur. Nam quoties eleuabatur arca, dicebat Moſes: Surge domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. Cum autẽ deponeretur, aiebat: Reuertere domine ad multitudinem

XIII. manſio.

titudinem exercitus Israel. Interea ortū est
 murmur populi contra Iehouā: vulgus quip-
 pe promiscuum, quod cum Israëlitis ascen-
 derat, flagrabat desiderio carniū sedens
 & flens, assumptis socijs Israëlitis: Quis da-
 bit nobis (aiebant) carnes ad vescendum?
 Recordamur piscium quos comedebamus in
 Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt
 cucumeres, & pepones, porriq; & cepe & al-
 lia. Anima nostra arida est: nihil aliud respi-
 ciunt oculi nostri nisi mannam. Ignis igitur
 Iehouæ accensus, deuorauit extremam ca-
 strorum partem. Cumq; clamasset populus
 ad Moſen, clamauit Moſes ad Iehouā & ab-
 sorptus est ignis: vocauitq; locum illum In-
 censionem, eo quod accensus esset contra eos
 ignis Iehouæ. Hic igitur in primis obseruan-
 dum est ingenij humani fastidium & a-
 uerſio: & imago maximæ partis hominum,
 qui ollas carniū Aegyptiarum, pisces, cepe,
 allia, hoc est, fugacia huius vitæ bona & fal-
 laces voluptates, æternis bonis ac beatitu-
 dini anteferunt. Qua populi ingratitude
 & importunitate comotus Moſes, conditio-
 nem status sui deplorat, afflictionemq; &
 onus appellat. Simul tamen officium boni
 S 3 guber-

gubernatoris describit. Is enim non aliter ac si populum sibi subditum genuisset, & ut *ωσ κω* & eum in sinu suo, sicut nutrix infantem, gestat. Iehoua vero hac Mosis politica miseria & onere potius quam honore commotus, Zanedrim seu consilium LXX seniorum instituit, & de spiritu Mosis sumpsit quod 70 senioribus daret. Hic autem senatus seu suprema iudicum decuria (quem Christus quoq; Graeca uoce *ουωσ ποιοι* Matt. 5. vocat) durauit in populo Iudaico annis mille quingentis vsq; ad Heroden, qui anno regni sui penultimo hoc iudicium ex populo Iudaico penitus sustulit. Quiescente autem in LXX senioribus spiritu Iehoua, cū Heldadus & Eliabus in castris relictī prophetarent, (id quod salius Mosis antea proprium erat:) Iosua agrē ferens, Domine mi Mose (ait) prohibe eos: cui Mose, nunquid mea causa inuidus es? At qui utinam uniuersus populus Iehoua propheta esset, eūque spiritus sui partem Iehoua efficeret. Precatur igitur & optat Mose, ut omnes Israhelita, prophetae Iehoua sint, Deique nomen & gloriam suam prophetis suis glorificent. Interea ventus

ventus à Iehoua egrediens, arreptas trans
 mare coturnices in castra Israëliitarum de-
 tulit: qui cum se coturnicum in gluuie in-
 temperantius ingurgitassent, carnesque es-
 sent inter dentes eorum nondum concise
 & confecta: tum furor Iehoua exarsit in
 populum, percussitque eum plaga grauissi-
 ma & vocatus est locus, sepulchra cupi-
 ditatis, quia ibi sepelierunt populum qui
 concupierat. Hac intemperantis gula, vel
 potius ingrata & immemoris nausea pæ-
 na fuit. Decimis quartis castris peruene- XIIIIL.
 runt Hazeroth in deserto Pharan: ubi Aa- Mansio.
 ron & Maria propter Aethiopissam seu
 Sephoram Madianitidem uxorem contra
 Mosén murmurant ac quasi alienigenam
 probri loco obijciunt. Huius typi allegoriam
 non incöcinnam aliqui hanc tradiderunt.
 Maria Mosés soror, est synagoga popu-
 li Iudaici: uxor uero Mosés Aethiopissa,
 ecclesia gentium est: quam Moysi, id est,
 legi spiritali & uero mediatori Christo
 copulatam & connubio iunctam esse; Ma-
 ria, id est, synagoga indignatur & unà cum
 Aarone seu sacerdotibus & Phariseis Chri-
 sto detrahit. Sed Deus nuptias Aethio-
 pissa

pisse seu fœdus Christi cum gentium eccle-
 sia confirmat, & Mariam eicit horrenda
 lepra cacitatis ac furorum Christum igno-
 rantium & persequentium punitam. Sed
 hebdomade mundi exacta, cum plenitudo
 gentium intraverit, Maria etiam à lepra
 liberata, decus fidei recipiet, & omnis Isra-
 òl saluabitur. Decimis quintis castris perue-
 nerunt Bethmam: unde duodecim explo-
 ratores in terram sanctam mittuntur, si-
 mulq; quid in regionibus & urbibus obser-
 uare debeant, monentur. Cum veneritis (ait
 Moses) ad montes, considerate terram qua-
 lis sit, & populum qui inhabitator est eius,
 utrum fortis sit an infirmus, pauci numero
 an plures, ipsa terra bona an mala, vrbes
 quales, mœnibusne cinctæ an absque muris,
 humus pinguis an sterilis, nemorosa an abs-
 que arboribus. Exploratores igitur illi, 40
 diebus regione peragrata, reuertuntur, fru-
 ctus etiam & abscissum cum vna palmitem
 secum in veete afferentes: ac terra quidem
 bonitatem laudant, sed populo metum inji-
 ciunt, quasi obtineri nequeat tum ob flumi-
 num magnitudinẽ, tum ob ardua montium
 iuga, tum ob vrbes munitissimas. Hoc nun-
 cio

cior rursus irritatur animi popularium contra Mosē, adeo ut de eo & Aaronē lapidibus obruendo, deq; reditu in Aegyptum cogitarent. Verum Josua Nāvis filius & Caleb, soli exploratorum confirmat populum, nullas difficultates pertimescendas esse asserentes. Mosēs quoq; & Aaron deprecantur Deum, ut desperationem illam vulgi sedaret. Tā nubes in tabernaculo aderat, Dei praesentiam declarans: cum Mosēs animo resumpto, populū alloquitur, ac Deum iratum esse ait, non tamen perditurum omnes, neq; totam gentem deleturum: sed nec Canaanēam terram traditurū ipsis, quibus per annos 40 commorādum esset in deserto, sed liberis eorum. His à Mosē dictis, morere populus, deinde Cananēos inuadere velle, quāvis vetante Deo, factaq; impressione vincuntur: alijs caesis, alijs in castra trepidē se recipientib. Interea lapidatur Iehoua iussu, qui sabbatho ligna tantūm collegerat in deserto: utq; populus omnium mandatorum Iehoua recordaretur, nec cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes sequeretur, sed perpetuò praeceptorum diuinorum memor, faceret ea, essetq; sanctus Iehoua:

houa: iubentur Phylacteria facere, sic enim Matth. 23. dicuntur simbriae quibus praetextae erant vestes circa brachia & pedes extremos, in quibus limbis seu fasciis, verba decalogi filis literarum figuras exprimentibus, intexere soliti sunt, ut mandata Dei in conspectu & ob oculos assidue haberent. Hieronymus scribit fuisse laminas aut membranas, quibus precepta legis diuinae inscripta erant a phylacteria custodia. Epiphanius scribit $\omega\lambda\alpha\rho\tau\acute{\iota}\alpha\ \sigma\iota\mu\beta\rho\iota\alpha\ \pi\alpha\rho\epsilon\phi\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma\ \epsilon\pi\iota\ \tau\acute{\alpha}\ \iota\mu\acute{\alpha}\lambda\lambda\acute{\alpha}\ \epsilon\pi\iota\ \tau\acute{\alpha}\ \delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\alpha$ fuisse. Adiditque Ieronimus in simbris Iudaeos postea gestasse spinas, ut his pungerentur & in memoria legis reducerentur. Orta est autem mox populi seditio, huiusmodi ex causa. Coras (ut Iosephus lib. 4. scribit) Leuitica trib. hominibus genere et opibus maxime conspicuus, auro popularis captiuae insignis artifex, inuidet Mosi & contra eum vociferatur: adiunctis sibi Dathano et Abirano e trib. Rubenia, una cum alijs ducetis quinquaginta viris. Sed hanc seditionem vltimus est Iehoua horrenda clade. Coras, Dathanum & Abiramum dehiscens terra absorpsit: ignis vero de caelo ducetos illos & quinquaginta consumpsit: praetereaque quatuordecim millia Hebraeorum quae propterea murmuraf-

murassent. Sed inter mortuos & viuentes
 Aaron Pontifex medius thuribulo armatus
 ingreditur & currens ira Dei (vt D. Hiero-
 nymus ait) sacerdotis voce prohibetur. Mo-
 ses autem thuribula illorum virorum circa
 aeneā aram reponi iubet, vt rei gesta monu-
 mentū cōtra posteros esset. Vt igitur premiū
 modestis erga magistratum & officiosis: ita
 proteruis & arrogatibus suppliciū à Iehoua
 propositum hoc exēplo intelligimus. Nullum
 enim detestabilius crimen est quā seditio &
 contēptus magistratū, qui cōmunes patrie
 parētes sunt. Aaron verò stans inter viuos
 & mortuos & orās p̄ populo: illustris imago
 est summi sacerdotis nostri Christi, q̄ inter
 patrē et nos igne diuinae irae ob delicta consu-
 mendos, mediator & sequester intercedit.
 Post tā euidēs argumentū, cū iam satis cōsta-
 ret, nō ambitu aut fratris gratia, sed diuino
 iudicio sacerdotiū ad Aaronē peruenisse: nō
 tamē cessatū est à seditione. Vt igitur matu-
 rē rebz nouis Moses occurreret, iubet con-
 cionem aduocari, edicitq; tribunis vt no-
 mina tribuum baculis inscripta asserant.
 Nam illius fore sacerdotium, in cuius ba-
 culo signum edidisset Deus. Asserunt igitur
 tum

tum alij suos baculos, tum Aaron quoq. suū,
 Leuita inscripto. Eos in tabernaculo Dei
 reposuit Moses, postridie protulit: ac cæ-
 teri quidem quales fuerant, tales manserunt:
 Aaronis autem & ramos & fructus
 germinarat: quos fructus Iosephus amygdala-
 las fuisse dicit, quia baculus ex eadem ar-
 bore fuerit. Obstupuerunt igitur omnes,
 Aarone ter diuinitus electo: ac deinceps
 ille sine controuersia pro Pontifice cultus &
 honoratus fuit. Virga itaque ista Aaronis
 (cuius pictura Siclo Iudaico inscripta fuit)
 in templo Iehouæ iussu seruata & ut He-
 braeor. 9. dicitur arcæ fæderis inclusa, non
 tantum testimonium vocationis Aaronis
 & monumentum miraculi diuini & pænæ
 seditiosorum: sed etiam typus & imago
 Christi fuit: depingens eius personam, quia
 virga est de radice Iesse: doctrinam, quæ
 recta & vera est: sacerdotium, quia ari-
 dus in cruce, germinauit pro nobis salutem
 aternā: & regnum, quod iustum & perfectæ
 rectitudinis est. Amygdala verò typi sunt
 scholarum, ut Philippus docuit his versibus:

Fructus amygdalinus foris est lanugine cinctus,
 Dura magis sub qua lignea claustra latent.
 Nucleus

Nucleus in medio suavis latet atq; salubris,
 Qui cibus est nobis & medicina simul.
 Prima etas molli doctrine uoce regenda est,
 iucundisq; typis : ista putamen erunt.
 Durior hinc custos lex est, fontesq; trucidat,
 Ac omnes homines iudicat esse reos.
 Sed trepidis Eu. angelij uox grata medetur:
 Hæc sunt Isacidæ significata seni.
 Ergo scholæ similis credatur amygdalus esse,
 In qua doctrine uox sonat una Dei.

Dicitur autem Hebrais amygdalus Schakad ab alacritate & maturitate, quia prima omnium fructus protrudit & ceteras arbores præuenit: à Schakad uigilauit: ut hinc quoq; intelligamus, in docendo & discendo uigilantiam & alacritatem requiri, quarum uirtutum etiam sacerdotes admonebantur per candelabrū, cuius calices extātes ad formam oblongā nucis amygdalinæ fabrefacti erant. Iā quia Leuitica tribus à bellis & expeditionibus immunis erat, ne ob rerum necessariorum penuriam, sacrorum curam abijceret, Moses inssu Iehouæ stipendia Leuitis assignat, ut carnes uictimarum, sacrificia cibaria, primitias frugum & fructuum uini oleiq; res Deo deuotas, & primogenita & decimas: idq; berith melach, id est, pactum

Salis

salis seu perpetuum & inuiolatum vocat, sicut sal conseruat carnes ne corrumpantur. Quatuor autem species decimarū apud Hebraeos erant: Primò. n. erāt δ'ε'χ'δ'ε'ς seu decime omniū frugum & pecudū, quas populus tribui Leuitica ad conseruationē ministrerū & alendos ministros debebat. Deinde erant δ'σ'υ' τ'ρ'δ' ε'χ'δ'ε'ς, id est, decime decimarum à populo acceptarū, quas Leuita dabāt sacerdotibus. Tertiū genus erat peculiariū decimarū, quas singuli ex populo separabant, ut pro viatico essent quotannis Hierosolymam proficiscētibus. Erant deniq; τ'ρ'ω'χ'δ' ε'χ'δ'ε'ς, ut Ieronimus vocat lib. 14. cōmentariorum in Ezechielē: quæ tertio quoq; anno in cōmunē arcā conferebantur pro Eleemosynis pauperū. Sed ut ad Mosē redeamus, sacrificiū vacca rufe interea instituitur, cuius cinis piacularis aspersio fuit: ut Hieronymus ait. Singulis autē annis hanc vaccam Hierosolymis in monte Oliueti extra portā in holocaustum Deo crematā fuisse, idem Hieronymus in epitaphio Paulæ scribit. Vacca igitur illa in cineres (qui aqua viua mixti & hyssopo aspersi: cōtactu mortui pollutos sanabāt) combusta: illustris typus fuit Christi. ε'χ'δ'ε'ς (ut D. Paulus

Paulus 9. Hebr. scribit) σποδὸς δαμάλεως
 φαντίζουσα κενωτικῆς, ἀγιάζει πρὸς τὴν
 σαρκὸς καθαρότητα: πρὸς μάλλον τὸ αἷμα τοῦ
 Χριστοῦ: ὅς ἐστι πνεύματος αἰωνίου ἐαυτὴν πρὸς ἡμᾶς
 καὶ ἁμῶν τοῦ θεοῦ, καθαρίζει τὴν συνείδησιν
 ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεῖν θεῷ
 ζῶντι; Et, ut idē ca. 13. eiusdē epist. ait: ἔξω τὸ
 πύλον ἔπαθεν, ἵνα ἀγιάσῃ ἡμεῖς τὸ ἰδίον αἷμα τοῦ
 λαοῦ. *Israēlita verò post 15. mansionē, per
 Rimmon Phares, Lebna, Refa, Ceelatha, Se-
 pher montem, Harada, Maceheloth, Tahat,
 Thare, Metheca, Hasmona, Moseroth, Bene
 iaacan, Gidgad montē, Iotebatha, Ebrona, XXXIII.
 Azion gaber, 33 castris in desertum Zin vel Mansio.
 Cades puenerūt anno ultimo seu 40 ab exi-
 tu ex Aegypto, q̄ fuit ab initio mundi annus
 2492: cuius mēse primo, Maria soror Moſis:
 mēse 5, die prima summus sacerdos Aaron
 obyt, et 11 mēse, Moſes totū Deuteronomiū
 promulgauit Deuteron. 1. Videtur mihi (in-
 quit D. Hieron.) in Maria, p̄phetia mortua:
 in Moſe & Aarone legi & sacerdotio Iudeo-
 rū finis impositus, quòd ne ipsi ad terrā re-
 promissionis transcēdere valeāt, nec creden-
 tem populū de solitudine huius mūdi educe-
 re. Et hīc iterum murmur & seditio populi,
 iterumq̄*

iterumq; petra à Mose percussa, sed ob diffidentiam & à misia iterato ictu repetita, ut certum fiat sanctos quoq; multa caligine circumfusos, nec omnino accepturos esse. Misit autem Moses legatos ad regem Idumaeorum ut sibi suisq; transitū per suam regionem concederet: at rex cum armatis copijs occurrens, transitu eos prohibuit. Profecti igitur de Cades, 34 castra posuerunt ad montem Hor: in quem Aaron à Iehoua iussus ascendit, ibiq; pontificalibus vestibus depositis & Elezaro filio inductis, mortuus est anno aetatis centesimo vicesimotertio: ut nimirum ostenderet mortem sacerdotio suo non tolli, sed morte Christi. Et profecti de monte Hor: tricesimis quintis castris Salmona, indeq; tricesimis sextis Phunon peruenerunt: ubi fames, pestis, bellum simul inciderunt. Nam Aarone mortuo murmurarūt contra Iehouam & Mosē, mannaq; fastidientes à serpentibus ardētibus seu ignitis vulnerantur. Sed ad Iehouam pœnitentia celeri conuersis, Iehoua iussu Moses aeneum serpentem de pertica seu hasta pro vexillo suspendit, quem icti à serpentibus intuentes continuo sanarentur. Atq; in hac historia multa sanè conti-

XXXIII.
mansio.

XXXV
XXXVI
mansio.

continentur ad meditationē religiosam idonea: ut primū de peccato non tantū primorum parentum, qui ob fastidium cibi, cōtemptum Iehouæ & superbiā lethalibus serpentis morsibus sauciati sunt: sed etiā Isræuitarum, in quos ob inobedientiam, impatientiam, fastidium & ἀπειρίαν, tentationē & blasphemiam, presteres immissi sunt qui eos lethiferis plagis perdidit. Deinde de fide, qua sola iustificamur: sic enim Isræelite solo aspectu serpentis, sine ullo alio opere aut malagmate sanati sunt. Precipue autem serpens hic aneus illustris typus est Christi, ut Ioan. 3. Christus ipse de se nominatim interpretatur. Moses enim (ut Nonnus vertit)

ἀνευ μύρου ἢ φαρμάκου ἀνηλίμωνα φωνῶν,
 ἀπαρτίως μετέπειτα τύπον ποιεῖν ἀνευθεῖς.
 ἔτα γυνοῦσαν τῆς αἰκλίας ἐξουσίας,
 καὶ πάλιν ἀνθρώποις ἑροῦσι ὑψώθη ὁ ἴσως,
 ἀναίματος μίμνημα θρακοντέοιο προσέτατο,
 ὅφρα μὴ ὅς τις ἀξίως νόσ τελέηται θείω,
 ἴσως ἐν δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐξουσίας γὰρ ἀνέως
 αἰεὶ ὅσον ἄρπυξίαν ἔτι δὲ τὰ ἑμπρὸς αἰῶν.

Nam, ut D. Hieronymus ait, per Christum, qui verum antiquumq; serpentem in patibulo crucis triumphavit, Diaboli venena superantur. Permanfit autem hic aneus ser-

T pens

pens in populo Iudaico annis septingentis
 vsque ad Ezechiam R. qui eum confregit. 4.
 Reg. 18. Profecti autem Israëlitæ tricesima se-
 ptima castra posuerunt in Obeth: indeq; tri-
 cesimis octauis castris peruenerunt Ieaba-
 rim: hinc verò vndequadragesimis Dibon
 Gad. Hic regionem torrentibus Arnon &
 Iaboc interiectam & Amorrhæis ereptam,
 iure belli occupant: quæ post CCC. annos tẽ-
 pore iudicis Iephthe interpellatur. Iud. 11.
 Posthec venerunt ad puteum, ubi cecinerunt
 carmen hoc: Ascende putee, quem fode-
 runt duces, exciderunt eum principes popu-
 li cum datore legis, cum baculis suis. Puteus
 hic fons vitæ æternæ est, Christus scilicet: ad
 quem puteum profunde sapientiæ & saluta-
 ris doctrinæ; Moses populum omnium gen-
 tium in unitatem fidei congregare iubetur.
 Foderunt autem eum principes & duces. i.
 Prophetæ & Apostoli cum legislatore Mo-
 se, omnium prophetarum & Apostolorum
 doctore, qui (vt pastores) totum gregem Ec-
 clesie baculis & pedis suis regunt. Hinc geri-
 tur bellum contra Sihon R. Amorrhæorum
 & Ochum R. Basan: cuius venustam allego-
 riam hanc tradiderunt aliqui. Pij Israëli-

ra perditionem Sihon, id est, vastatoris dia-
 boli, principis mundi, transire in terram
 promissam nitentur. Statim igitur in ba-
 ptismo renunciant diabolo nec habituros
 se in ipsius palatijs nec in agros aut vineas i-
 psius declinuros, sed via regia (que est fi-
 des in Christum) se ingressuros esse promit-
 tunt. Iratus igitur Satanus, omnem suum
 populum aduersus pios incitat: sed percutit
 eum Israël in ore gladij spiritus, quod est ver-
 bum Dei & precatio ardens: & habitat in
 omnibus ciuitatibus illius, cum toto orbe ter-
 rarum Christi Ecclesie propagantur. Et sin-
 guli primium ciuitates Sihonis fuerunt, po-
 stea ad Christum conuersi, expugnatis & ex-
 cis uitijs, ciuitates Israëlitis & heredes vi-
 ta eterna fiunt. Huc etiam urbium nomina
 que delentur, accommodari possunt. Amor-
 rhei gens loquax & garrula. Regnum au-
 tem Dei non in sermone & garrulitate di-
 sputationum, sed in uirtute positum est. Iasa
 oppidum dormitationem vel ignauia signi-
 ficat, & sic de ceteris. Verum quadragesimis
 castris ad Almon Diblathaim, quadragesi-
 mis primis ad montes Abarim (ubi Moses, XLII, moritur
 terra promissionis ante conspecta, moritur ho.

Balaami uaticinia.

& sepelitur) quadragesimis secundis & ultimis in planicie seu campestris Moab peruenerunt, ubi acciderunt omnia quae à 22. cap. Numerorum, usq; ad finem libri & in toto Deuteronomio, usq; ad tertium caput Iosuae descripta extant. Hic cum Balach filius Sephor, Rex Moabitarum paulo ante florentissima sua ditionis parte inter fluuios Arnonem & Iabocum interiecta per Sihonem Amorrhaeum spoliatus, & nunc de reliqua etiam regni parte, ne ab Israëlitis eriperetur sibi, sollicitus esset: ad Balaamum ariolum cofugit, ut carminibus & ἐπιδαμνίσ Deos aut demonas in auxilium euocaret & Israëlitas e regione sua depelleret: sicut Israëlitas audierat, non tam ferro & armis, quam precibus & oratione ardenti, hostes vincere solere: ut Amalecitas & Pharaonem precibus potissimum profligatos esse constabat. Balaami uero mentio extat 2. Pet. 2. Iudae 1. & Apocal. 2. cui etsi nota fuit uera de Deo doctrina, tamē παρακλῆς τῶν, καὶ διακωνῶν γυναικῶν τῶν πλῶν, ἵνα εἶπεν ἡ κηδοῦσα ἅσιν ἵνα ἴπουν: ut D. Petr. ait. Ideoq; contra conscientiam Israëlitis maledicere & nocere cupijt. Nam & uaticinandi dono & carmini.

minibus noxijs incantationibusq; ac cæteris
 artibus Magicis eum in omnibus illis gen-
 tibus celebrem fuisse, ex hoc quoq; loco appa-
 ret. *ἰδρυξεν δὲ ἰσχυρίδας πρᾶνομίας. ἄπορ υγι-
 οῦ ἀφωρον, ἐν ἀνδρῶπων φωνῆ φδρυξωμυον,
 ἐκώλυσε τὴν τὸ πλοφῆτον πρᾶφροναν, ὡτι-
 dem ait.* Nam etsi Magicis artibus initio
 Balaamus utitur & nomē veri Dei suis dia-
 bolicis ritibus, more talium prestigatorum
 prætexit: tamen Iehoua Balaami volunta-
 tem & conatum per angelum & vocem asi-
 na loquentis impedit & mutat, ne concepta
 maledictione dira, Israëlitis nocere possit.
 Apparatu igitur magico instructo, a spiri-
 tu Iehouæ comprehensus, pro maledictioni-
 bus benedictiones inuitus effundit & septē
 vaticinia seu oracula edit. Primum de in-
 genti numero ex stirpe Israëlitis futuro. Se-
 cundum de Christo qui in medio Israëlita-
 rum similis Rhinoceroti consistat. Quemad-
 modum enim Rhinoceros grandi robore præ-
 ditus & vno cornu armatus & natura Ele-
 phanti inimicus est, quem cornu acuto ferit
 & interimit: ita Christus, cornu salutis no-
 stræ & vnicus rex Ecclesia omnipotens cum
 diabolo dimicat, eumq; victum triumphat.

Tertium est de pulcherrima & florentissi-
 ma populi Israëlitici Ecclesia & politia, qua
 plane physicè comparat omnibus late se per
 orbem diffundentibus, hortis irriguis & fru-
 ctiferis, arboribus aromaticis fragrantem o-
 dorem late spargentibus & alios vitali vir-
 tute roborantibus, cedris excelsis & odora-
 tis, quarum ligna immortalia sunt, situla ex
 qua aqua vera doctrina defluit in alias gen-
 tes, semini denique velociter germinanti.
 Quartum est de stella oritura ex Iacob & vir-
 ga nascitura ex Israëel, hoc est de Christo, qui
 stella & rex Ecclesie, victor omnium suorum
 inimicorum, post annos 1470. ex stirpe Iaco-
 bi natus est. Basilius & multi alij intelligunt
 stellam, qua Magis ex oriente ad Christum
 natum venientibus praluxit & via mon-
 stratrix fuit. Sunt etiam quidam qui Ma-
 gos illos Balaami posteros fuisse & ab ipso
 acceptam doctrinam de adventu Christi &
 stella duce ad eum futura retinuisse credunt.
 Quintum est de deletione Amelechitarum
 per Israelitas facienda. Sextum de Cineis,
 posteris Obab Madianita affinis Moysis,
 per Assyrios in captiuitatem abducendis.
 Septimum de excidio politie Iudaicae per Cit-
 thim.

thim. i. Romanos post annos 1542. delenda.
 His igitur benedictionibus & vaticinijs Ba-
 lacus irritatus, Balaamum sine honore di-
 mittit: sed de eius consilio mulieres Ma-
 dianiticae in castra Israelitarum mittit: qua-
 rum consuetudine vsi, Dies earum sacrifica-
 runt & cibos insolitos comederunt: & Baa-
 li Peor, id est, idolo nudo seu Priapo (de quo
 D. Hieronym. cap. 4. & 9. Osee) initiati sunt.
 Sed scelus illud cade viginti quatuor milli-
 um expiatum est. Nam cum Moses populo
 ad concionem vocato, diceret adulescentes
 neq; se neq; patribus suis digna facere, eosq;
 corrigere satageret: Zambres Simeonia tri-
 bus princeps, qui Madianitidem sibi nu-
 ptam in fano amore deperibat, impudenter
 sese Mosi opposuit, neq; unquam desertu-
 rum affirmavit. Phinees autem Pontificis
 Eleazari filius, cui Moses magnus patruus
 erat, doloris acerbitate victus, non prius &
 Madianitidem & Zambrem gladio ferire
 destitit, quam utrumq; occidisset. Hunc alij
 iuvenes studiosi virtutis imitati perimebat
 adulescentes qui contra leges patrias alieni-
 genis mulieribus se contaminarant. Phine-
 es hic Zelus diuino testimonio iustus pronu-

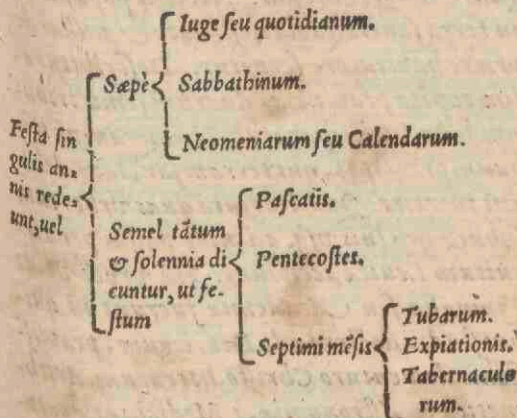
Fornicatio
 cum Madi-
 aniticis mulie-
 ribus.

ciatur: ipse vero amplissimo premio, certa
 videlicet promissione sacerdotij, afficitur:
 armo victima in aeternam memoriam hono-
 ratur. Pauca quadam in Numeris subijci-
 untur, quae D. Hieronymus breuiter perstrin-
 git. Nam numeratur rursus populus, nu-
 merantur & Leuita, ut interfectis pessimis,
 nouus populus Dei censeatur. Summa omni-
 um, exceptis Leuitis, fuit ad 601730. Inter-
 pellant quinque filiae Salphaad: & ex iudicio
 domini hereditatem accipiunt, ut inter fra-
 tres suos ne femineus quidem sexus à posses-
 sione Dei excludatur: simulque gradus succes-
 sionum ab intestato à Iehoua describuntur.
 Si quis mortuus fuerit sine filio, ad filiam
 transibit eius hereditas. Si filiam non ha-
 buerit, succedent fratres eius. Si fratres non
 fuerint, succedet patruus. Si nec ille erit, da-
 bitur hereditas proximis. Sequitur vocatio
 & ordinatio Iosua, per Mosén, qui ex hac
 vita discedendum audiens, Reip. & postero-
 rum cura afficitur: in quo insigne exempli
 boni gubernatoris & de posteritate solliciti
 proponitur. Iosua igitur dux populi pro Mo-
 se constituitur & solenni ritu per manuum
 impositionem coram Eleazaro Pontifice in-
 angu-

auguratur. Sacrificiorum deinde *isparcia* iteratur: & quid per singulos dies offerendum sit, differitur. Quid in iugi seu quotidiano, quid in sabbathino, quid in neomeniarum, quid in solennium festorum pascatis, primitiarum seu pentecostes, & septimi mensis (vt in festo tubarum, expiationis & tabernaculorum) sacrificijs agendum sit: demonstratur.

Vxorum & filiarum vota, absq; autoritate patrum & virorum cassa memorantur: & in omni voto ius superioris excipitur. Bellum Madianitis infertur, & vindicta de

ipsis sumitur, & sceleris Israëlitici autor, Ba
laamus diuinus interficitur, ut verū illud
poëta appareat,

אֵלֶּיךָ נִאֲוֵר בֹּדָדִי וְעַל בֹּדָדִי אֶעֱרֹךְ לִבִּי לַיהוָה.

Præda distribuitur & anathemata in ta
bernaculo Iehouæ suspenduntur. Primus Ru
ben & Gad & dimidia tribus Manasse, vt
tra Iordanem in Eremo possessionem accipi
unt, regionem videlicet Seonis & Oggi re
gum Amorrhæorum. Docetur populus vt
in terra sancta, idola destruat: & nullus de
priori habitatore seruetur. Describitur o
lim cupita prouincia, duarum semis tribu
um hereditas separatur. Numerantur tri
bux principes, qui terram sanctam debe
ant introire. Quadraginta duas vrbes cum
suburbanis suis vsq; ad mille passus per cir
cuitum Leuitæ accipiunt. He vrbes velut
gymnasia seu Academia fuerunt in qui
bus studia doctrinæ de Deo, legum, promif
sionis de venturo Christo, literarum, Arith
metica, Astronomia, Medicina & cete
rarum artium floruerunt. Adduntur re
fugij sex alie ciuitates, tres intra Iordanem,
tres trans Iordanem, vt sint simul quadra
ginta octo. Ostenditur autem qui nam fugi
tini

tiui his asylis suscipi, quiq; interfici debeant. Discrimen enim sancitur inter caedes voluntarias & fortuitas. Homicidis autem non nisi mortuo summo sacerdote in patriam redire licebat: ut nec ipsis nobis in caelestem patriam reditus patere videatur, nisi per mortem summi sacerdotis Christi. Atque haec summa libri quarti est: sequitur ultimus seu Deuteronomium.

INTERPRETATIO
LEGIS.

In Deuteronomio igitur duo considerantur: Argumentum nimirum & Dispositio. Nam ut nomen seu epigrapha indicat, liber Deuteronomij est legis repetitio & luculenta ac copiosa Decalogi enarratio. Partes autem eius tres sunt. Exordium, Explicatio decalogi & Epilogus.

EXORDIUM.

Cum de quadragesimo migrationis anno (ut Iosephus lib. 4. cap. 7. scribit) triginta tantum dies seu mensis ferè superesset, aduocata concione ad Iordanem eo loco ubi postea Abila fuit, agrum habēs palmetis consitū, Moses verba ad populum fecit & legem Iehoua

houe vberius exposuit. Exordium quatuor priora capita occupat: in quo adhortatur ad doctrinam legis diligenter discendam, & obedientiam ipsi studiosè præstandam. Argumenta adhortationis sunt ex commemoratione præmiorum & pœnarum, quæ exemplis beneficiorum & pœnarum populi Israel in deserto illustrantur. Et hac occasione historiam constituta politie, itineris, peccatorum & pœnarum populi in deserto & victi Seonis & Ogi (qui ultimus Gigantum fuit, cuius lectus ferreus & nouem cubitorum) regum Amorrhæorum recitat. Alicubi admonens etiam nihil addendum verbo Dei, nihil detrahendum. Vnde Theodoretus. Προδιδίναί μὲν τῶν θεῶν λόγους μακροῦ ὄσι καὶ θρασυῖ: ἀναπύσσει δὲ τὰ γεγραμμένα καὶ κρυμμένα ἀρετὰ καὶ πῆψυ διάνοιαν, ὁσίον τε καὶ θάλας. Docens etiam veram esse sapientiam in lege domini meditari & hac laude politiam Israeliticam præstare reliquis, quod in ipsa luceat vera doctrina, quodq; illic certò sit Dei Ecclesia: ad quas laudes totus liber Salomonis (qui Canticum inscribitur) pertinet.

EXPLICATIO DECALOGI.

Exinde Moses cap. s. repetit Decalogum & à sexto capite vsque ad undecimi finem, primum præceptum explicat: optima docendi ratione primò per aphorismos & breues yvivaæserudiens, deinde adhortationes subiiciens. Principiò autem totam legem suam seu Thorah in tres classes diuidit in Mizuah, Chykim, Mischpatim. Mizuah sunt ^{שְׁמוֹנֶה עָשָׂר} seu præcepta & mandata legis moralis & aeternæ, omnes omnium etatum & locorum homines obligantis. Chykim sunt ritus sacrorum & sacrificiorum, seu leges ceremoniales: quasi dicas imagines seu typos aliud demonstrantes. Septuaginta verterunt ^{שִׁבְעִים}. Mischpatim sunt leges iudiciales forensesq;. Addit autem simul severissimum mandatum, vt leges Iehouæ diligenter legamus, meditemur & alijs rectè & eruditè intelligendas proponamus, diligenter limatas & illustratas sæpè repetamus in templis, & scholis. Imò vt singuli patresfamilie legis doctores sint liberis & nepotibus, siue domi residerent, siue foris peregrinarentur, siue dormitum concederent, siue expergiscerentur è somno: legemq; vniuersi impressam habe-

haberent in corde & animo, in fronte & manu, in angularibus vestimenti fimbrijs caeruleo filo distinctis (quae phylacteria dicuntur) deniq; in adiū postibus & foribus. Quatuor autem axiomatis primam, secundam & tertiam legem comprehendit: quorum primū est de Fide in unico Deo acquiescente. Iehoua Deus noster, Deus vnus est. Secundum de dilectione Dei. Diliges Iehouam Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis. Tertium de Timore Dei. Iehouam Deum tuum timebis & ipsi seruiēs & per nomen illius iurabis. Quartum de Tentatione Dei fugienda. Non tentabitis Iehouam Deum vestrum, sicut tentastis in Massa. Capite sequente septem gentes Cananeorum idolatria pollutas, excindi iubet: & communionem societatemque impiorum fugiendam praecipit. Prohibet coniugia cum ethnicis: monet de imaginibus & aris idolorum tollendis. De electione & causa electionis populi Israel differit. Populus sanctus es Iehoua Deo tuo (inquit) te elegit Iehoua Deus tuus, ut sis illi populus peculiaris ex omnibus

Primum, secundum & tertium praecceptum.

bus populis, qui sunt in superficie terra. Non
quia plures essetis præ omnibus populis, ama-
uit vos Iehoua & elegit vos. Vos enim eratis
pauciores præ omnibus populis: sed quia dili-
gebat vos Iehoua: & custodire volebat iura-
mentum, quod iurauerat patribus vestris,
eduxit vos Iehoua in manu forti. His axio-
matis & mandatis, subiicit per quatuor se-
quentia capita adhortationem vt iuxta il-
la obedientiam debitam Iehoua præstent: il-
liq; pro omnibus beneficijs gratias agant: si-
mulq; historias ingratitudinis & contuma-
cie populi repetit, vt de idolatria aurei vi-
tuli in mōte Horebo & de murmuratiōib.
vt ostendat non propter ipsorum merita ter-
ram Cananaeam ipsis possidendam tradi, sed
propter gratuitam Iehoua misericordiam &
veritatem immotam. Docet etiam quid Ie-
houa à nobis requirat: nimirum primò timo-
rem, dilectionem & fidem: deinde circumci-
sionem cordis: postea hospitalitatem & bene-
uolentiam erga peregrinos. Deniq; gloriam
& laudem, qua ipsi seruiamus, & adherea-
mus. Tandem in remunerationem legis vni-
uersæ, promittitur Iudæa terra fertilissima.
Hoc igitur Iudæis legis obseruata premium
est e

est è vita longiore in terra fertilissima, fluente lacte & melle: at nobis per Christum vitæ longè diuturnior & in hereditate longè uberiore promittitur. A duodecimo capite usq; ad decimum sextum, explicat quartum præceptum de sabbatho: Nam post quæ initio de idolatria & idolis ipsis, ac templis & aris illorum funditus excindendis monuisset: præcipit de certo loco externi cultus diuini, quem scilicet Deus elegit, ut nimirum illis sacrificarent. De conuiujs quæ ad tabernaculum celebrabant ij qui pacifica offerebant. De prohibito esu sanguinis. De alendis Leuitis. De norma doctrine: ut scilicet quod Iehoua præcipit, id tantum faciant: nec addant quicquam nec demant. De cauendis & interficiendis pseudopphetis. Deum enim nos tentare per illorum miracula, uaticinia & signa. De pietate & obedientia erga Deum, etiam socij & amicj & amoris propinquorum præferenda. De pæna urbis seducens à Deo & idolatriam sequentis. De incisura & rasura super mortuo non facienda. De animalibus mundis & immundis. De cadauere. De decimis. De Sabbatho septimi anni, quo creditores ab exigendis debitis quiesce-

quiescere & pauperibus qui soluendo non erant, prorsus remittere & condonare debita iubentur. De seruis Hebraeis in sabbatho anni septimi sine $\lambda\omicron\tau\tau\omega$ manumittēdis. De primogenitis. De tribus festis anniuersarijs: primo de pascale, eiusq; causa formali & finali, ut scilicet memoria liberationis ex Aegypto conseruetur: de loco subiecto & adiuncto tempore. Secundo de festo hebdomadarum seu Pentecoste, eiusq; causa formali & finali duplici, monumento scilicet libertatis & memoria promulgatae legis. Tertiò de scenopegijs seu festo tabernaculorum: eiusq; tempore & loco. Deniq; de gratitudine erga Iehouam: ne appareant uacui coram eo. In fine cap. 16. & toto 17. explicat quintum præceptum per duas leges. Prima est de summo iudicio & senatu Reip. ac regni Iudaici constituendo: ubi non tantum iudicum officium, sed & iudicalem processum describit. Fuerunt autem duo distincta iudiciorum genera apud Iudeos: unum Triumuirale, alterum Synedrimum seu Sanhedrin. Triumuirali iudicio in singulis urbibus tres præerant, in quo cause pecuniariae & delicta leniora uerberationum, iniuriarū priuatarum,

V. furti,

Quintum.

furti, &c. decidebatur. Id Christus Matth. 5. nomine *kelowis* significat. Synedrimum erat paruum & magnum. Paruum ex viginti tribus iudicibus constabat, in quo cause maiores & capitales cognoscebantur: quod Christus Matth. 5. *σωιδριου* vocat. Magnum fuit senatus 70. seniorum à Mose Numer. 11. constitutus, cui summus Pont. presidebat: & senes sapientia, virtute, doctrina & auctoritate prestantes, è sacerdotibus & Levitis ac singulis tribubus delecti, assessores erant, quibus postea Davidis institutio præcipui ex stirpe regia (qui *Ahisarim*, id est, fratres regis & *Matthotim*, id est, donati iure successionis dicebantur) adiuncti sunt, ut supremum totius Reip. consilium & summus regni senatus esset, penes quem summa potestas erat dijudicandi gravissimas causas ad summam Reip. & religionis pertinentes, de Rege & regno, de bello et pace, de difficilissimis dogmatum aliorumq; negotiorum controversijs respondendi ac pronunciandi: & ad quem à cæteris inferioribus iudicijs appellabatur & in cuius sententia & decreto, sine ulla refragatione acquiescendum erat. Secunda lex, Regia lex dici potest, de electione & of-

& officio regis: ut scilicet è gente Israëlitica
 eligatur, & librum legis diuinæ assidue le-
 gat: ne se supra fratres suos efferat: néue ad
 dextram aut sinistram declinet. *ACapite*
decimonono sextum præceptū explicat usq; *Sextum.*
ad vicesimum secundum: præcipitq; de *Asy-*
lis seu urbibus refugij, distinguens inter ho-
mocidia inuoluntaria & voluntaria. Ius itē
fœciale Israëlitarum constituit de discipli-
na bellica & iure legibusq; belli gerendi. Pri-
 ma itaq; lex est de fortitudine bellica, quæ
 excelsò animo prælia & labores militares
 suscipit. Secunda de ritè indicendis & gerē-
 dis bellis & seruandis deditiys. Tertia de
 iure belli in expugnatos. Quarta de arbori-
 bus fructiferis in urbium obsidione non ex-
 cindendis: cui subijcit legem de cade, cuius
 autor ignotus est, expianda certo ritu ablu-
 endi manus super iuuenecam seu vitulam in
 ualle maētata. Quinta de iure belli erga
 feminas captiuas, & ritu ducendi captiuā:
 ut capillum radat, ungues alat, vestem po-
 nat, parentes integrum mensem lugeat, ut
 ex alienigena Israëlitis fiat. Additur & a-
 lia lex de capitali pœna et lapidatione filij
 contumacis et proterui. Item lex de cadaue-
 ribus

ribus in cruce suspensorum ante vesperam
deponendis & sepeliendis. Adduntur etiā
sex leges dilectionis. I. De bobus aut ouibus
proximi errantibus in viam reducendis: &
subleuandis a sinis sub oneribus collapsis: &
rebus proximi amissis fideliter custodiendis
& reddendis. II. De distinctione sexus: ne
mulier gestet arma viri, neue vir induatur
veste muliebri. III. Vt pullis captis mater
dimittatur. IIII. De cancellis circum te-
cta domorum fabricandis. V. De non con-
fundendis seminibus, & non utenda veste
ex lana lineę contexta. VI. De funiculis in
simbrijs quatuor angulorum pallij Iudeorū.
Capite vigesimo secundo cū duobus sequen-
tibus explicat præceptum septimum, legesq;
ponit, 1. de pœna mariti falso diffamatis con-
iugem recens ductam, quod virginē non in-
uenerit. 2. de pœna vxoris que tanquā vir-
go nupsit marito, cum prius ab alio compres-
sa esset. 3. de pœna adulterij cū alterius vxo-
re, aut sponsa compressa in ciuitate vel in a-
gro. 4. de pœna viri cum puella non despon-
sa cōcumbentis. 5. de eunuchis & spurij ad
publicas functiones & solennes cœtus non
admittendis. 6. de Ammonitis & Moabi-
tis.

Septimum.

ris (qui ex incestu concubitu Lothi cum filiabus procreati sunt) non admittendis ad societatem & connubia Dei. 7. de verecūdia & modestia etiam in castris militum religiosè tuenda. 8. de meretricibus è filiabus & scortatoribus è filijs Israëlis arcendis. 9. de non offerēda Deo mercede meretricis aut precio canis admissarij. Abominabilis enim est Deo immundities. 10. de diuortijs & libello repudij. 11. de privilegio noui mariti, cui à bello & alijs oneribus publicis immunitas primo coniugij anno conceditur.

A capite 24. ad 26. explicat octauum præceptum: & leges sancit. 1. de beneficētia erga pauperem, cui gratis mutuandum. 2. de pœna plagiarij. 3. de misericordia erga proximum pauperem in repetendo mutuo vel pignore accipiendo. 4. de mercede, laborantibus debita, tempestinè soluenda. 5. de iusticia erga aduenas, pupillos & viduas, qui præde esse solent tutorib. & prætoribus. 6. de reliquijs in agro, vinea, oliueto, peregrinis, viduis & pupillis relinquendis. 7. de non ligando ore boui trituranti. 8. de ponderibus & mensuris. 9. de decimis anni tertij pauperibus offerendis. Nonum præceptum supe

Octauum.

Nonum.

rins cap. 19. explicatū est. Atq; hæcenus explicatio Decalogi fuit: sequitur legis Epilogus.

EPILOGVS.

Vt igitur præmiū prima quatuor capita, ita & epilogus nomothese Iouana quatuor capita 27. 28. 29. & 30. occupat. Iubet autē principio Moses vt transito Iordane, Israelitæ statuam seu molē lapideā in monte Hebal erigant: in qua verba legis descripta, ad posteritatem extarēt & simul corda nostra lapidea esse monerent. Iubet item vt ex monte Garizimo benedictiones, ex Hebrale maledictiones pronuncientur: quarum formulā longam describit, ex animi bonis & prosperitate fortunarum ac corporis legē custodientibus consecratam, contrarijs verò malis & miserijs, inobedientibus execratam: quibus omnibus subijcit exhortationem ad seruandum fœdus cum Iehoua in initum: argumentis ductis ab exemplis beneficiorum & præmiorum & comminatione pœnarum. Agentibus verò pœnitentiā & ad Deū conuersiōnem promittit remissionem peccatorū & mitigationem pœnarum & liberationē. Atq; hæc vita Mosi fuit, rebus ingentibus & ingentium miraculorum plenis contestata: superest vt

est ultimus actus, in quo Mosis testamentū, canticum & sequia act tandem ipsa Mors continetur. Moses enim CXX natus annos, Testamentū cum iam mortem sibi instare sciret, conuoca Mosis. to populo: primū mandata dat de occupāda terra Canaan, q̄ hospitium et schola Christi futura erat. Deinde ordinat & cōfirmat magistratum & ducem populi Iosua. Ad hac mandat de lege Iehoua per sacerdotes et principes populi asseruanda: eaq̄, in festo tabernaculorū in anno remissionis debitorū publicē prælegenda. Deniq̄, prædicat auersionem & idolatriam sui populi post mortem suam cum Dijs alienis fornicaturi. Hac sua ultima voluntate expedita ad præstantissimū illud canticū conuersus est quod XXXII Canticum Mosi. cap. extat. In quo primū attentionem sibi comparat per apostrophē ad cælum & terram, suamq̄, doctrinam pluuia & rori confert, quorum irrigatione, terra fecundata, letas segetes & herbas producit. Deinde duplicem dissimilitudinem inter Iehouam & populum suum proponit. Prior eaq̄, breuior est de natura Iehoua, qui est perfectus, verax & iustus: & de natura sui populi, qui vitio originalis peccati corruptus, filij no-

mine indignus, peruersus & malitiosus est. Altera eaq; longior est de beneficijs Iehouae & ingratitude populi sui. Nam Iehoua pater & dominus eius fuit: cumq; ex omnibus nationibus & gentibus sibi peculiarem elegit: beneficia in educatione ex Aegypto & in deserto ingentia exhibuit: sicut pupillam oculi custodiuit, & vt aquila pullos suos supra alas suas portauit: in possessione terra Canaam immisit: omnium bonorum & rerum ad vitam necessariorum copia & abundantia, vt fructibus, melle, oleo, butyro, lacte, agnis, arietibus, hircis, tritico, sanguine uue, id est, vino rubro ditauit, beautq;. At quid est contra pro tot beneficijs iste beneficiarius populus reposuit? Quid dico reposuit? imò turpissima ingratitude Iehouam contempsit & in nimiam securitatem in tanta bonorum copia prolapsus, alienos Deos secutus horribili idolatria Iehouae iram erga se prouocauit. Itaq; is iracunde loquens per longam prosopopœiam à Mose introducitur: in qua primò cause indignationis Iouana ponuntur, peccata scilicet populi: deinde effectus subiiciuntur, vt pœna illius ingratitude, quas primò denunciat per allegoriam
terra

terra, fructuum terræ & sagittarum immis-
 sarum. Innuuit enim fore ut terra, id est, ter-
 reni homines vnà cum germinibus peccato-
 rum suorum incendio iræ suæ deuorētur, &
 sagittis, id est, pœnarum omni genere confi-
 gantur, ut sunt fames, febres ardentes, pestis
 amara, bestia nocentes, serpentes venenati,
 gladius & bellum, pauores & terrores mala
 conscientia. In media tamen ira misericor-
 dia suæ recordatur, & promittit fore ut hæc
 genera pœnarum cum differantur tum miti-
 gentur. Differt enim Iehoua pœnas propter
 suam gloriam, ne ab hostibus suis blaspheme-
 tur. Mitigat autem, cum cōuersi ad ipsum
 fuerint & pœnitentiam egerint. Iehoua e-
 nim occidit & uiuificat, ipse vulnerat & sa-
 nat, nec est qui ex illius potenti manu quen-
 quam eripere possit. Is à se afflictos & hosti-
 bus traditos, vindicare & ulcisci ita nouit,
 ut gentes quoq; gratijs agendis, ipsius miseri-
 cordiam laudare cogantur. Atq; hæc Mo-
 saici cantici summa est: sequitur illius Εὐφροσύνη
 uicæ & benedictio. Mosis.
 Nam ut Plato in extre-
 mo Phædone licet ethnicus, Mosaica tamē
 disciplina imbutus ait, Ὁ δὲ θεὸς Ὀυρανὸς τοῖς
θεοῖς τὸν μὲν ἰσχυρὸν τῆς γῆς γῆδε Ὀυρανὸν ἡρώε-
δου

ὄσα ἡγὰρ ἐν δὲ φημί τελευτᾶν: ita Moses quo
 que cāntico, ceu precatione, peractō: δὲ φημί
 αὐ & benedictionem expediuit: & tribubus
 Isrāēliticis ante suā mortem benè precatus
 est. Sed iam vltima linea rerum instat. Mo
 ses itaq; cum ex mādato Iehoua in montem
 Nabo & eius verticem Phasga ascendisset:
 & Iehoua terrā Cananaeam oculis eius sub-
 iecisset, mortuus illic est & sepultus, ita ta-
 men vt sepulcrum eius ignoretur ad hunc
 vsq; diem. Qua in historia insigne exemplū
 ad imitandū propositum est omnibus Chri-
 stianis, qui placidè, piè & religiosè vitam cū
 morte commutare cupiunt. In primis enim
 hoc agendum est, vt de rebus & bonis quas
 diuina benignitas nobis largita est, volun-
 tatis nostræ iustam sententiam vel scripto
 vel voce declaremus, quid de his fieri veli-
 mus testemur, posterorum curā habeamus,
 liberis tutores & defensores constituamus,
 amicos sui officij admoneamus, ad pietatem
 sedulo adhortemur: quibus rebus dispositis
 ad Platonicas illas vel potius Mosaicās δι-
 χὰς conuertamur & tandem amicis propin-
 quisq; & benefactoribus nostris ὀφειλάων ἰγ-
 τὸ μακρὰν χάρειν expediamus: deniq; cum
 Mose

Mors Moſis.

Mose cultro Euangelij circumcisi, & in Abel haesitum, id est, in luctu spinarum, antiqua peccata, lacrymarum fontibus detestati & caelesti manna seu pane saturati: verum pascha nequaquam in Aegypto, sed in finibus terra sancta celebrantes, à Christo sepulsi sub duce Iosua Iordanem transeamus & in terram sanctam leti commigremus: ibiq; verum Iubilaeum incamus. In hac autem historia illud admiratione dignum est quod Iudas in epistola catholica ait Michaëlem aduersus diabolum certatem disceptasse de corpore Mosis. Nam cum Christus eum sepelierit, & ipsius sepulcrum occultarit, ne ob excellentem virtutem idolatricum eius cultum Iudaei instituerent: existimant quidam diabolum vt id in apertum proferretur laborantem ab Archangelo increpatum fuisse. Est q; insignis allegoria Mosis à Christo sepulti, qua significatur non tantum legem ceremonialem & forensam, sed & moralem (duntaxat quoad maledictionem) per Christum esse sublatam. Annorum etatis Mosis meminit etiã Trebellius in historia Claudij Imp. Doctissimi Mathematicorum (ait) centum & viginti annos homini ad viuendum

dum datos iudicant, neq; amplius cuiquam
iactitant esse concessum, etiam illud adden-
tes, Mosē solum, Dei (vt Iudæorum libri
loquuntur) familiarem, 120. annos vixisse:
qui cum quereretur quòd iuuenis morere-
tur, responsum ei ferunt, neminem plus ef-
se victurum. Iuuenalis Satyra decima sene-
ctutis molestias describens, inter cætera sic
ait:

Vna senum facies, cum uoce tremantia labra,
Et iam leue caput, madidiq; infantia nasi,
Frangendus misero gingiua panis inermi.
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos, & luscis inuidet, huius
Pallida labra cibum digitis capiunt alienis.

At Mosēs diuino beneficio corporis ro-
bore & omnium sensuum vigore ad extre-
mum usque spiritum usus est: ita vt neque
oculi eius caligarint neque dentes loco moti
sint: cuius & ynecas exempla in hac homi-
num vita rara admodum vel potius nulla
sunt. Plato (vt Cicero in libris de Legibus
refert) voluit laudem mortui quatuor he-
roicis versibus comprehendere: ad hunc Pla-
tonicum modum, Mosēs elogium quatuor
quasi versibus consecratum est:

- » *Non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moses:*
- » *Qui dominum Jehouam facie ad faciem cognouit:*
- » *Signa & miracula coram Pharaone in Aegypto fecit:*
- » *Fortiſq; manu populum Israël per desertum duxit.*

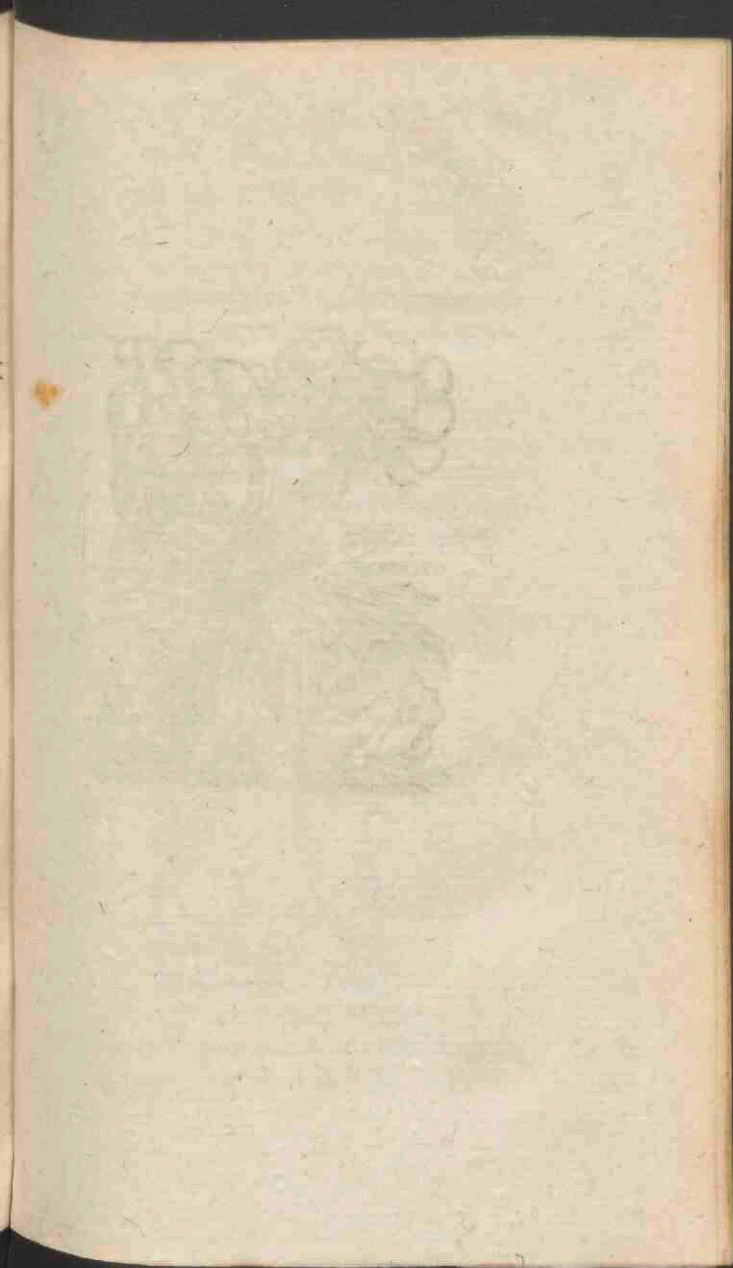
F I N I S.

B A S I L E Æ,
P E R S E B A S T I A N V M
H E N R I C P E T R I, A N N O S A.
M D C C L X X X I I I.
Mense Martio.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT
530 SOUTH EAST ASIAN DRIVE
CHICAGO, ILLINOIS 60607

PHYSICS DEPARTMENT
530 SOUTH EAST ASIAN DRIVE
CHICAGO, ILLINOIS 60607

1707843

